

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ-CERRAHPAŞA
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**SOSYAL HİZMET UZMANLARININ SUÇ ODAKLI GERÇEKLİK
TELEVİZYONU PROGRAMLARINI ALIMLAMA BİÇİMLERİ**

Fatma Türkan KAVUĞUDURMAZ

**DANIŞMAN
Doç. Dr. Taner ARTAN**

**II. DANIŞMAN
Dr. Öğr. Üyesi Gülcan URHAN**

Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

Sosyal Hizmet Programı

Haziran, 2023

TEZ KABUL VE ONAYI

Fatma Türkan KAVUĞUDURMAZ tarafından, Doç. Dr. Taner ARTAN ve Dr. ÖĞr. Üyesi Gülcan URHAN danışmanlığında hazırlanan **"SOSYAL HİZMET UZMANLARININ SUÇ ODAKLI GERÇEKLİK TELEVİZYONU PROGRAMLARINI ALIMLAMA BİÇİMLERİ"** başlıklı bu çalışma, jürimiz tarafından **08/06/2023** tarihinde yapılan sınav sonucunda **oy birliği** ile başarılı bulunarak **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

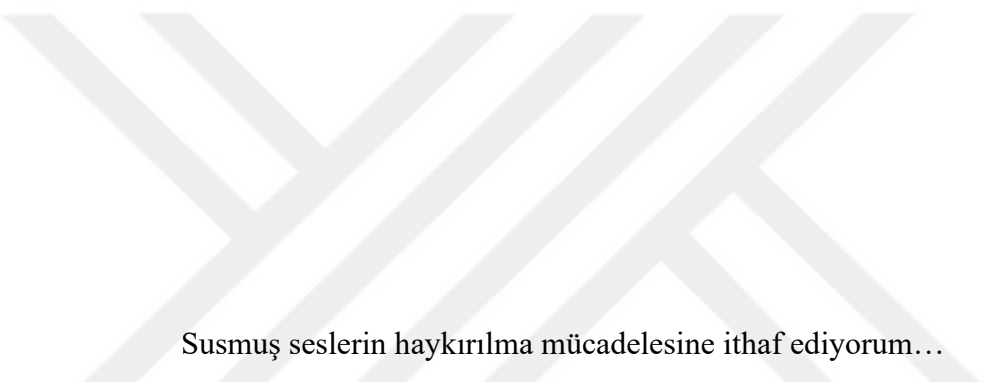
Tez Jürisi		
	İmza	Sonuç
DANIşMAN	Doç. Dr. Taner ARTAN	☒
	İstanbul Üniversitesi-	Kabul
	Cerrahpaşa Üniversitesi	☐
	Sosyal Hizmet Anabilim Dalı	Ret
ÜYE	Prof. Dr. İsmet Galip	☒
	YOLCUOĞLU	Kabul
	İstanbul Gelişim Üniversitesi	☐
	Sosyal Hizmet Anabilim Dalı	Ret
ÜYE	Dr. ÖĞr. Üyesi Fethiye KAYA	☒
	TİLBE	Kabul
	İstanbul Üniversitesi-	☐
	Cerrahpaşa Üniversitesi	Ret
	Sosyal Hizmet Anabilim Dalı	

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve bilimsel etik kuralları içinde elde ettiğimi, bu tez çalışmasıyla elde edilmeyen bütün bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi ve bu kaynakları da kaynaklar listesine aldığımı, yine bu tezin çalışılması ve yazımı sırasında patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışımın olmadığını ve her türlü hukuki sorumluluğu aldığımı kabul ederim.

Fatma Türkan KAVUĞUDURMAZ

(İmza)

Susmuş seslerin haykırılma mücadelesine ithaf ediyorum...

BÜTÇE DESTEKLERİ

SOSYAL HİZMET UZMANLARININ SUÇ ODAKLI GERÇEKLİK TELEVİZYONU PROGRAMLARINI ALIMLAMA BİÇİMLERİ

Bu tez çalışması için herhangi bir kurumdan bütçe desteği alınmamıştır.

TEŞEKKÜR

Sahip oldukları kıymetli bilgi ve deneyimlerini içtenlikle paylaşan, gerek çalışma sürecimde gerekse meslek hayatımda faydalandığım donanımı kazandıran ve çalışmama gösterdikleri özenle bana güç veren saygıdeğer hocalarım Doç. Dr. Taner ARTAN ve Dr. Öğr. Üyesi Gülcan URHAN'a,

Doğduğum günden bugüne hissettirdiği sıcaklığı bir an olsun esirgemeyen, sahip olduğu ilahi sabırla bıkmadan usanmadan nazımı çeken biricik annem Aybel'e, sevgisiyle hayatıma ışık saçan yol arkadaşım Metehan'a, bana benden çok güvenen, hep daha iyi bir insan olmaya çalışmamı sağlayan değerlilerim Betül, Sevim ve Fatma'ya, her düştüğümde o dirençli kararlılığıyla ayağa kaldıran canım Ümran'a,

Gösterdikleri özveri ve samimiyetle çalışmanın gerçekleşmesini sağlayan değerli sosyal hizmet uzmanı meslektaşlarımın hepsine ayrı ayrı teşekkür eder, şükranlarımı iletirim.

Haziran 2023

Fatma Türkan KAVUĞUDURMAZ

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

TEZ KABUL VE ONAYI.....	ii
BEYAN	iii
BÜTÇE DESTEKLERİ	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLO LİSTESİ.....	x
SİMGE VE KISALTMA LİSTESİ.....	xi
ÖZET	xii
ABSTRACT	xiv
1. GİRİŞ.....	1
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	5
2.1. SOSYAL HİZMET	5
2.1.1. Sosyal Hizmeti Tanımlama Sorunu ve Temel Kavramlar	5
2.1.2. Bir Bilim ve Disiplin Olarak Sosyal Hizmet.....	7
2.1.3. Sosyal Hizmetin Tarihsel Serüveni	9
2.1.4. İnsan Hakları ve Sosyal Hizmetin Değer Temeli.....	14
2.1.5. Sosyal Hizmet Etiği.....	16
2.2. KİTLE İLETİŞİM.....	20
2.2.1. Kitle İletişim Araçları.....	21
2.2.2. Kitle İletişim Kuramları	23
2.2.3. Medya Kullanımının Tarihsel Seyri	26
2.2.4. İnsan Hakları ve Medya	29
2.2.5. Bir Medya Aracı Olarak Televizyon	32
2.2.6. Gerçeklik Televizyonu (Realite Şov) Kültürü ve Oluşumu	34
2.2.7. Suç Odaklı Gerçeklik Televizyonu	35
2.2.8. İzleyici Çalışmaları ve Alımlama Analizi	40
3. YÖNTEM	44
3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi	44

3.2. Araştırmanın Yöntemi	45
3.3. Araştırmanın Veri Toplama Araçları	46
3.4. Araştırmanın Veri Toplama Tekniği.....	46
3.5. Araştırmanın Evren ve Örneklemi	47
3.6. Araştırmanın Veri Analizi	49
3.7. Araştırma Soruları.....	49
3.8. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	50
4. BULGULAR	52
4.1. Televizyon İzleme Rutinleri	52
4.1.1. Takip Edilen İçerikler.....	53
4.2. Suç Odaklı Gerçeklik Televizyonu Programlarına Yönelik İlgi.....	55
4.2.1. İzleme Motivasyonları.....	57
4.2.2. Müge Anlı'ya İlişkin Görüşler	61
4.2.3. Diğer Programlara İlişkin Görüşler.....	63
4.2.4. Toplumsal Yapılarla Bağlantı	64
4.2.5. İzleyici Kitlesine İlişkin Görüşler	65
4.3. Suç Odaklı Gerçeklik Televizyonu Programlarının Toplumsal Etkilerine İlişkin Görüşler	71
4.3.1. Olumlu Etkiler.....	71
4.3.2. Olumsuz Etkiler.....	76
4.4. Suç Odaklı Gerçeklik Televizyonu Programlarının İçeriğine Yönelik Eleştiriler	82
4.5. Katılımcılara Yönelik Tutum ve Davranışlar	97
4.5.1. Aşağılayıcı, Yargılayıcı, Engelleyici Söylemler	98
4.5.2. Kişisel Sınırlar ve Mahremiyet Hassasiyeti	103
4.6. Suç Odaklı Gerçeklik Televizyonu Programlarında Sosyal Hizmet.....	106
4.6.1. “Meslek Elemanı Olarak, ...”	109
4.6.2. Etik İlke ve Değerler	112
4.7. Program Süreçlerindeki Değişikliklere İlişkin Öneriler	115
4.7.1. Profesyonelleştirilmiş Kadro ve Sosyal Hizmet Müdahalesi	115
4.7.2. Sınırların Gözetilmesi	117
4.7.3. Sistemlerin Daha İşlevsel Hale Getirilmesi	118
4.7.4. Eğitsel Bir Araç Olarak Kullanma	119
4.7.5. Programların Yayından Kaldırılması	120
5. TARTIŞMA.....	122
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	135

KAYNAKLAR.....	139
EKLER	156
İNTİHAL RAPORU İLK SAYFASI	162
ETİK KURUL İZİN YAZISI	163
KURUM İZNİ YAZILARI.....	165
ÖZGEÇMİŞ	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.

TABLO LİSTESİ

Sayfa No

Tablo 1. Katılımcıların Özellikleri.....	51
--	----

SİMGE VE KISALTMA LİSTESİ

Kısaltmalar	Açıklama
IFSW	: Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu
IASSW	: Uluslararası Sosyal Hizmet Okulları Birliği
AÇSHB	: Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
SHÇEK	: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
SHÇEK GM	: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
AASW	: Avustralya Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği
NASW	: Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Birliği
SHUDER	: Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği
TRT	: Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu
TV	: Televizyon

ÖZET

[YÜKSEK LİSANS TEZİ]

[SOSYAL HİZMET UZMANLARININ SUÇ ODAKLI GERÇEKLIK TELEVİZYONU PROGRAMLARINI ALIMLAMA BİÇİMLERİ]

[Fatma Türkan KAVUĞUDURMAZ]

İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

Sosyal Hizmet Programı

[Danışman : Doç. Dr. Taner ARTAN

II. Danışman : Dr. Öğr. Üyesi Gülcan URHAN]

Kitle iletişim araçları arasında öncü gelen konumuyla televizyon ve sunduğu içerikler gündelik hayatla yani toplumla sıkı bir etkileşim halindedir. Bu etkileşimin beslediği dinamik sayesinde televizyon yayınları ile toplumun değişim ve dönüşüm süreçleri şekillendirilebilmektedir. Gündelik yaşam pratiklerinde televizyondan aktarılan pek çok mesaj ile karşılaşan birey doğal olarak mesajların bir kısmını kendi belirlediği ölçüler çerçevesinde alımlamakta ve rutinine dahil etmektedir. Bu çalışmada da televizyon yayınları arasında yüksek izlenme oranlarına sahip olduğu görülen gerçeklik televizyonu içeriklerinin izleyici kitle tarafından nasıl alımlandığı niteliksel araştırma yöntemlerinden olan ve Stuart Hall tarafından geliştirilen alımlama tekniği ile çözümlenmiştir. Hall, medya metinlerinde kodlanan mesajların alıcı kitle tarafından *egemen, müzakereci ve muhalif okuma* olmak üzere 3 farklı okuma methoduyla açmlandığını öne sürmüştür. Bu noktadan hareketle örneklem seçimi sosyal hizmet uzmanlarının kitle iletişim araçları aracılığıyla iletilen mesajları olduğu gibi benimseyen pasif izleyiciler olmadıkları varsayımı ile gerçekleştirilmiştir. Çalışmada sosyal hizmet uzmanlarının insan hakları vurgusuyla bezenen etik kodları özümsemiş oldukları, medya metinlerini bilinçli ve yorumlayıcı bir tavırla analiz ederek ve mesleki değerler ile ilişkilendirerek okumalar yapabilecekleri düşüncesi ile suç odaklı gerçeklik televizyonu programlarına yaklaşımlarını keşfetmek, programlar aracılığıyla iletilen mesajları nasıl okuduklarını analiz etmek ve elde edilen bulgular doğrultusunda ilgili programların yeniden değerlendirilmesi amaçlamaktadır. Kartopu örneklem metodu doğrultusunda belirlenen 12 sosyal hizmet uzmanı ile

gerçekleştirilen derinlemesine görüşmeler alımlama çalışmalarına özgü teknik ve standartlara ek olarak veri çeşitliliği sağlaması adına betimsel analiz metodu aracılığıyla analiz edilmiştir. |

Haziran 2023 , [181] sayfa.

Anahtar kelimeler: | Televizyon, Suç Odaklı Gerçeklik Televizyonu, Alımlama Analizi, Sosyal Hizmet |

ABSTRACT

[M.Sc. THESIS]

[RECEPTION OF CRIME-FOCUSED REALITY SHOW PROGRAMMES BY SOCIAL WORKERS]

[Fatma Türkan KAVUĞUDURMAZ]

İstanbul University-Cerrahpaşa

Institute of Graduate Studies

Department of Social Work

Social Work Programme

[Supervisor : Assoc. Prof. Dr. Taner ARTAN

Co-Supervisor: Assist. Prof. Dr. Gülcan URHAN]

Television, which is the dominant form of mass communication, and the content it gives have a tight relationship with society and daily life. Through of the dynamic nurtured by this interaction, the change and transformation processes of the society can be shaped by television broadcasts. Individuals encounter many messages transferred on television in daily life practices, naturally receiving some of the messages within the framework of the criteria they set and include them in their routine. In this study, how reality television content with a high viewing rates among television broadcasts is received by audience has been analyzed using the reception techniques, which is one of the qualitative research methods and was developed by Stuart Hall. Hall argued that the messages encoded in media texts are explained by the recipient audience with three different reading methods: dominant, negotiator and opponent reading. From this point of view, the sample selection was made with the assumption that social workers are not passive audiences who adopt the messages conveyed through mass media as they are. The study made the assumption that social workers have assimilated the ethical codes adorned with human rights emphasis, that they can make readings by analyzing media texts with a conscious and interpretive attitude and associating them with professional values. This study aims to explore the approaches of social workers to crime-oriented reality television programs, analyze how they read the messages transmitted through the programs, and re-evaluate the relevant programs in accordance with the findings obtained. In-depth interviews with 12 social

workers determined in line with the snowball sampling method were analyzed through the descriptive analysis method in order to provide data diversity in addition to the techniques and standards specific to reception studies. |

June 2023, |181| pages.

Keywords: |Television, Crime-Focused Reality Shows, Reception Theory, Social Work|

1. GİRİŞ

Sosyal hizmet en temel tanımıyla sosyal sorunlara ilişkin kendine özgü metotlarla çözüm yolları geliştiren uygulamaya dayalı bir meslek ve akademik bir disiplindir. Gerçekleştirdiği teorik ve pratik çalışmalar insan refahı alanında anlamlı dönüşümler yaratmayı hedeflemektedir. Bütün mesleklerde geçerli olduğu şekliyle sosyal hizmet mesleğinin uygulama süreçlerinde de belli başlı etik ilke, değer ve yaklaşımlar dikkate alınarak organizasyonlar gerçekleştirilmektedir. Sosyal hizmet mesleğinin etik ilke ve değerlerinin insan hakları orijinli bir temel üzerine inşa edildiği göz önünde bulundurulduğunda, insan hakları anlayışı ile tahsis edilen temel hak ve özgürlüklerin maksimize bir tutumla tesis edildiğinin güvencesi yine sosyal hizmet mesleği için önemli faktörlerden biridir. Birey ve dahil oldukları toplumların insan onuruna yaraşır, refah içinde ve insaniyetçi bir yaşam sürebilmeleri için söz edilen ilke ve değerlerin yani insan hakları anlayışının sadece sosyal hizmet özelinde düşünülmemesi, insanın var olduğu her bir noktada geçerli ve işlevsel olması gerekmektedir.

Sosyal, ekonomik, teknolojik ve siyasi temelli değişikliklerin üretim ve tüketim ağlarına etkisi yadsınamayacak bir seviyede olup ilgili alanlarda yaşanan değişim ve gelişimleri de büyük ölçüde etkilemektedirler. Yaşanan bu değişim ve gelişim süreçlerinde mecburi olarak insan ve konumu da istikrarlı bir dönüşüme uğramaktadır. Özellikle postmodern paradigmadan köklü bir etkilenmeye uğrayan medya ile tüketiciler yani izleyenler artık izleme eyleminin dışına çıkarak sadece tüketen değil aynı zamanda üretebilen bir pozisyona geçiş yapmıştır (Dikmen, 2017: 426). Başka bir deyişle toplum ve medya karşılıklı beklentilerini karşılayacak bir bütünleşme içerisine girmiş ve birbirlerini şekillendirmiştir. Bu kapsamda medya ile toplumu buluşturan kitle iletişim araçlarından televizyonu ele almak önem arz etmektedir. Hiç şüphesiz gerek görsel gerek işitsel kaynaklara sahip olması, ulaşılabilir olmasıyla hemen her evde bulunması ve bu vesileyle büyük kitlelere ulaşmasıyla televizyon gündelik hayatın bir parçası haline gelmiştir. Televizyon, sahip olduğu bu olanaklar vasıtasıyla toplumla kurduğu bağlantısal düzlükte hem kültürün yeniden inşası için büyük bir dönüştürücü, hem de içinde bulunduğu toplumun kültürünü yansıtan bir ayna olarak kabul edilmektedir. Televizyon ve toplum etkileşimi konularını araştıran sayısız araştırma iletişim çalışmaları arasında büyük bir

yere sahiptir. Bu araştırmalardaki ortak çaba izleyicilerin televizyonla kurdukları anlamsallık ilişkisini ele almaktır.

İletişim alanındaki izleyici araştırmaları en genel kapsamda izleyicinin pasif ve aktif olduğu çalışmalar olarak ikiye ayrılmaktadır. Nitekim iletişim araştırmaları tarihsel bir süreçte ele alındığında 1970’lere kadar olan dönemde izleyiciye medyadan yönlendirilen mesajlardan doğrudan etkilenen pasif, edilgen bir rol yüklendiği görülmektedir (Yücel, 2020: 73). Sonraki dönemlerde geliştirilen yaklaşımlar ise izleyicilerin daha etkin bir konuma yükseltilmesiyle medya mesajlarına yönelik seçimler ve tercihlerin mümkünlüğü üzerine inşa edilmiştir. İzleyiciye böyle bir aktiflik atfedilmesi alımlama çalışmalarının doğmasına vesile olmuştur. (Karaduman ve Aciyan, 2019). İngiliz Kültürel alışmalar Ekol’ünün önde gelen isimlerinden Stuart Hall izleyicinin izlencelere yönelik  tür okuma yapabileceklerini ne sürmüştür: Egemen, müzakereci, muhalif. Egemen okuma biçiminde izleyici kitle iletişim araçlarından yayılan metinlere metin sahibinin arzusuna yakın bir şekilde okumalar yapmaktadır. Müzakereci okuma biçiminde daha çatışmacı ama ılımlı bir yaklaşım işaret edilmiştir. Bu okuma biçimi izleyicilerin metinlere yönelik filtrelenmiş okumalar yaptıkları, mesajları filtrelenmiş şekilde benimseyecek alımlamalarda bulundukları okumadır. Son okuma biçimi olan muhalif okumayı, hakim ideolojik kodlarla oluşturulan iletilerin ve işaret ettikleri diktelerin karşısında duran ve reddeden bir izleyici profili yaratan okuma biçimi olarak ifade etmek mümkündür. İzler kitleye aktif, etkin ve seçici bir rol yükleyen Stuart Hall tarafından geliştirilen ve kitle iletişim alanındaki izlencelerin alımlama pratiklerine ulaşmak için tercih edilen alımlama analizi halen izleyici çalışmalarında en çok tercih edilen yöntemler arasında bulunmaktadır.

Bu alışma da sosyal hizmet uzmanlarının kitle iletişim araçları aracılığıyla iletilen mesajları olduğu gibi benimseyen pasif izleyiciler olmadıkları varsayımı ile gerçekleştirilmiştir. Sosyal hizmet uzmanlarının almış oldukları lisans eğitimi kapsamında insan hakları vurgusuyla bezenen etik kodları özümsemiş oldukları, medya metinlerini bilinçli ve yorumlayıcı bir tavırla, analiz ederek ve mesleki değerler ile ilişkilendirerek okumalar yapabilecekleri düşüncesi çalışma grubunun belirleyici faktörlerini oluşturmuştur. Bu ervede alınan aksiyonla sosyal hizmet uzmanlarının diğer televizyon içeriklerinden gerçeklik vurgusuyla kendini ayrıştıran gerçeklik televizyonu içeriklerine yönelik alımlama biçimlerini ortaya çıkarma gerekliliği duyulmuştur. Bu türün seçilmesinin sebebi programın katılımcılarını oluşturan bireylerin çeşitli sosyal sorunların aksetmesi ile söz konusu programlarda çözüm arayışı için yer almasıdır. Bu

bağlamın mesleki boyutlarda biçimlendirilerek ele alınması ile gündelik hayatta uygulanan sosyal hizmet müdahaleleriyle uyumlu bir benzerlik içerdiği düşünülmektedir. Bu benzerlik sosyal sorunlara maruz kalma, dezavantajlı hale gelme ve çözüm arayışı doğrultusunda kaynak ve fırsatlar için harekete geçme bağlamında değerlendirilebilir.

Literatür taraması esnasında sosyal hizmet alanında alımlama analizi yöntemi ile gerçekleştirilmiş çalışmalara rastlanamaması, sosyal hizmet ve medya ilişkisinin yapılandırmaya ihtiyaç duyulan noktalarının vurgulanması gerekliliği ve bu kapsamda işleyişte olan dinamiklerin yeniden değerlendirilebileceği fikri çalışmanın gerçekleştirilmesi adına motivasyon sağlayan faktörleri oluşturmuştur. Bütün bunların yanı sıra yoğun izlenme oranlarına sahip içeriklerin insan hakları alanında çalışmalar yürüten bir kitle aracılığıyla ele alınmasının sosyal hizmetin makro boyuttaki müdahale alanlarına yeni bir bakış açısı kazandırabileceği düşünülmektedir.

Bu kapsamda çalışma beş bölüme ayrılmış olup, ilk bölümde sosyal hizmet disiplininin kavramsal çerçevesi ve tarihsel gelişimi, nihai hedefleri, uygulamaları ve uygulayıcılarına yönelik bilgilere yer verilmiş, sosyal hizmet disiplinine özgü meslek etiği ve uygulamaları şekillendiren değerler incelenmiştir. Ayrıca görsel medya alanının tanımlanması ile bu alanda televizyonun araç olarak kullanımının çeşitli perspektiflerden incelenmesi ve televizyonlarda yayın hayatına başlayan ve günümüzde büyük bir ilgi nesnesi konumuna gelen gerçeklik televizyonu alanına ve ülkemizdeki tarihsel sürecine yine birinci bölümde değinilmiştir.

Araştırmanın ikinci bölümü olan yöntem bölümünde araştırmanın önemine, literatüre sağlayacağı katkılara, araştırmada faydalanılan yöntem ve gereçlere, hangi amaçlarla seçildiklerine, araştırmada gözetilen etik unsurlara ve araştırmanın sınırlılıklarına dair bilgiler verilmiştir.

Bulgular isimli başlığın oluşturduğu üçüncü bölümde ise araştırma kapsamında yürütülen görüşmelerden toplanan veriler alımlama ve betimleme analizine ait yöntem ve teknikler kapsamında çözümlenerek değerlendirilmiştir.

Son bölüm olan sonuç ve değerlendirme başlığının altında ise bulgular başlığında alımlama ve betimleme analizi ölçütleri ile çözümlenen veriler toparlanarak paylaşılmış, mevcut durum değerlendirilmesi gerçekleştirilmiş ve bu kapsamda etkili olabileceği düşünülen öneriler sunulmuştur.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. SOSYAL HİZMET

2.1.1. Sosyal Hizmeti Tanımlama Sorunu ve Temel Kavramlar

Sosyal hizmet, insan ihtiyaçlarına yönelik geliştirdiği kendine özgü müdahale ve yaklaşımlarda sosyal çevreye atfettiği vurgu ile farklılaşan bir meslek ve akademik bir disiplindir. Geliştirilen müdahalelerin temeli insan refahının artırılması ve toplumsal esenliğin sağlanması ile şekillenmektedir (Barnes ve Hugman, 2002: 277). Kendine özgü uygulamaları ve bilim boyutunun vurgulandığı akademik bir disiplin olarak sosyal hizmet mesleğinin bütün çalışmalarının temeli insan değeri oluşturmaktadır (Kocabaş Ayan, 2019: 13). Bu kapsamda uygulamalar ön plana çıkarıldığında sosyal hizmetin felsefe olarak insanlık tarihi kadar derin ve köklü bir tarihe sahip olduğu, toplulukların örgütlü yaşam biçimleriyle konumlanmaya başlaması ile atıldığı serüveninde zaman içerisinde profesyonel bir anlam ve önem kazandığı ifade edilebilir (Reçber, 2019: 717). Dönüşüme vesile olan toplumsal ve evrensel paradigmalardan yakından etkilenen sosyal hizmet, uygulamada bulunduğu toplumun özellikleri ve ihtiyaçları doğrultusunda şekillendirdiği stratejilerinin etkili olabilmesi için sürekli nitelikte değişim ve gelişim kaydetme gerekliliğine sahiptir (Karabekir, 2010: 3). Nitekim meslek olarak sosyal hizmet, sosyal sorunları ve etkilerini minimize etme gayreti, gereksinimlerin karşılanması için gösterdiği mücadelesi ve tüm bu süreçleri kapsayacak şekilde toplumsal refahın sağlanması gibi hedeflerle sahip olduğu bilimsel süreçlerden geçerek çok yönlü bir gelişim seyretmiştir (Albayraktaroğlu, 2010: 1). Bu gelişim süreci içerisinde sosyal hizmetin ne olup ne olmadığı sıkça sorgulanmış ve sorgulara iletilen cevaplar mesleğin çerçevesini oluşturarak mesleki uygulamaların temeli oluşturan sistematik bilgi kümesinin şekillendirilmesine yardımcı olmuştur. Yine aynı süreçte sosyal hizmetin kavram olarak çeşitli biçimlerde tanımının yapılabilmesi adına birçok girişimde bulunulmuş, sosyal hizmetin dar kapsamlı boyutunu aktarabilen eski tanımlamaların yerini daha geniş kapsamlı ve detayları içeren profesyonel tanımlar almıştır (Altındağ, 2011: 6).

Sosyal hizmetin meslekleşmesi ve profesyonel bir yeterlilik kazanması için uluslararası kapsamda çeşitli çalışmalar yürüten ve mesleğin uluslararası alanda öncülüğünü gerçekleştiren iki kuruluş olan Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu (IFSW) ve Uluslararası Sosyal Hizmet

Okulları Birliği (IASSW) de bu kapsamda çalışmalarını yürütmektedir. İki kuruluş dönem dönem sosyal hizmet tanımında değişikliklerde bulunmasına karşın güncel olarak yaygın kullanımda olan ve 2014'te ilan edilen tanımın oluşması konusunda uzlaşma sağlamışlardır.

2014 yılında IFSW ve IASSW Genel Kurulu tarafından belirlenen uluslararası geçerliliğini koruyan son tanım şu şekildedir:

“Sosyal hizmet; sosyal değişimi ve gelişimi, sosyal bütünleşmeyi, insanların güçlendirilmesini ve özgürleşmelerini destekleyen uygulama temelli bir meslek ve akademik disiplindir. Sosyal hizmet, sosyal adalet, insan hakları, ortak sorumluluk ve farklılıklara saygı ilkelerini merkeze alır. Sosyal hizmet teorileri, beşeri bilimler, sosyal bilimler ve yerel bilgi ile desteklenen sosyal hizmet, yaşam zorluklarıyla mücadele etmek ve iyilik halini geliştirmek için insanlarla ve yapılarla çalışır. Sosyal hizmetin bu tanımı ulusal ve/veya bölgesel düzeylerde geliştirilebilir.” (IFSW ve IASSW, 2014: Erişim Tarihi: 20 Aralık 2022).

2014'te üye ülkelerin fikir alışverişi sonucu oybirliği ile kabul edilen ve taraf ülkelere sunulan bu tanım, en kapsamlı şekilde sunulan sosyal hizmet tanımı olmasıyla güncel anlamda geçerliliğini korumakta ve kabul görmektedir. Anlaşılabileceği üzere sosyal hizmet etkili değişimler sağlama ve anlamlı gelişimleri tesis etme hedeflerine, uygulamalarının temeline ancak ve ancak insan hakları ve sosyal adalet anlayışlarını yerleştirerek ulaşabileceğinin bilincindedir. Bu anlayışların dikte ettiği şekliyle bireylerin haklarının ve özgürlüklerinin korunması ve gereksinimleri doğrultusunda ihtiyaç duydukları kaynaklarla buluşturulmasını sağlamak, potansiyellerini keşfetmelerine destek olmak gibi uygulamalar sosyal hizmet uygulamalarının temellerini oluşturmaktadır.

Özellikle bütün insanların potansiyelleri olduğuna ilişkin varsayım modern paradigmayla şekillenen sosyal hizmet anlayışının temel çıkış noktalarından birini oluşturmaktadır. Sosyal hizmet uygulamaları, bireylerin potansiyellerini keşfetmeleri ve kullanabilir hale gelmeleri ile sosyal refahı arttırmak ve iyilik hallerinde kalıcılığı sağlamak adına gerçekleştirilen çeşitli çalışmaları içermektedir (Uysal, 2019: 5). Sosyal güvenliğin primsiz rejimi kapsamında sunulan ve vergilerle finanse edilen sosyal hizmetler (social services) ve uygulamaları ile meslek olarak kendine özgü bilgi, felsefe ve müdahale yöntemleri olan sosyal hizmet (social work) birbiriyle çok bağlantılı olsa da ayrı şeylerdir. Uygulamaları kapsayan sosyal hizmetler kavramı profesyonel bir mesleği çağrıştıran sosyal hizmet kavramı

yerine kullanılabilmekte, bu yanlış kullanım mesleğin tanınırlığı ve bilinirliğinde kavramsal karışıklıklara sebep olabilmektedir. Sosyal hizmet uygulamalarının yürütülmesi ile görevlendirilen, sosyal hizmet mesleğinin uygulayıcıları sosyal hizmet uzmanlarıdır. Bireysel ve toplumsal boyutlarda çeşitli ve çoklu refah çalışmaları yürüten sosyal hizmet uzmanları, bireylerin dahil oldukları sistemlerle sağlıklı etkileşimler kurmaları için yardımcı roller üstlenmektedirler (Duyan, 2003: 1).

Sosyal hizmet uzmanları, sosyal hizmet alanına özgü bilgi ve becerileri edindikleri mesleki eğitimlerini başarıyla tamamlamış profesyonel meslek elemanları olarak çalışma hayatına atılmaktadır. Geliştirdikleri müdahaleler ile mesleki sorumlulukları kapsamına giren her türlü birey ve grubun ihtiyaç ve sorunlarına yönelik aksiyonlar almaktadırlar (Danış, 2007: 58). Yapmış oldukları çalışmalar kapsamında en temelde savunmasız ve dezavantajlı kitlelerin yaşadıkları ve maruz kaldıkları eşitsizliği, ayrımcılığı ve baskıyı azaltmak; kaynak, fırsat ve hizmetlerle bağlantılar kurmalarını sağlamak için gayret gösterirler (Weiss-Gal ve Gal, 2007: 349). Sosyal hizmet uzmanlarının hizmet sundukları birey ve gruplara genel ve literatürdeki kullanım şekliyle “müracaatçı” kavramı karşılık gelmektedir. Müracaatçı kavramı, Türkçede var olan tanımıyla “danışan/başvuran” kişi anlamına gelmektedir (Türk Dil Kurumu, Erişim Tarihi: 11 Şubat 2022). Ancak sosyal hizmet uygulamalarının tümü için başvuru koşulu arandığı söylenememektedir. Özellikle kriz durumlarında ortaya çıkan ihtiyaçların sağlanması, ihbar üzerine gerçekleşmesi gereken koruma müdahalelerinin oluşturulması gibi ivedilik ve gereklilik üzerine şekillendirilen uygulamalar için başvuru şartından söz etmek mümkün değildir. Bu da kavramsal tartışmaları dinamik bir durumda bulunan sosyal hizmet terminolojisinde sıklıkla gündeme getirilen bir konu olarak bulunmaktadır.

Meslekleşme ve profesyonelleşme örüntüsünün güncel pozisyonundaki sosyal hizmetin sahip olduğu konumunu modern paradigmanın yönetim anlayışlarında yarattığı etki ile kazandığını söylemek yanlış olmayacaktır (Bingöl, 2015: 72). Savunmasız birey ve gruplara yönelik müdahale ve uygulamaların yürütülmesinden sorumlu sosyal hizmet kurum ve kuruluşları toplumsal refah ve birliğin sağlanması ve sürekliliği için önemli bir pozisyonda çalışmalarını gerçekleştirmektedir (Özdemir ve Aras, 2015: 118).

2.1.2. Bir Bilim ve Disiplin Olarak Sosyal Hizmet

Odağına bireyleri, bireylerin üyesi oldukları aileleri ve en önemlisi tüm bu birimleri kapsayan toplumu olarak değişim ve gelişim yaratma hedefleri bulunan sosyal hizmet, sahip

olduğu yaklaşımlar ve gerçekleştirdiği uygulamalarla sosyal bilimler çatısı altında yer alan bir disiplin olarak değerlendirilmektedir (Cılga, 2009: 22). Sosyal bilimler temel bir ifadeyle, insanı sosyal çevresi dahilinde ele alarak inceleyen disiplinleri bünyesine alan, bu kapsamdaki norm, yasa ve genellemeleri inceleyen, insani eylemlerin geleceğine ilişkin tahminlerde bulunmayı mümkün kılan çalışmaları içeren bir bilim alanı olarak tanımlanabilmektedir (Ogunnoiki, 2017: 61). Tarih sahnesine çıktığı ilk dönemlerde bir uğraşı alanı olarak kabul gören sosyal hizmet, mesleki boyut kazandırma çalışmaları ve girişimler ile yükselen bir meslekleşme süreci seyretmiştir. Bu girişimler ile kazandığı yeni formunda anlamlı bilgi birikimleri, teorileri, değer ve ilkeleri olan bir bilim statüsü kazanarak tüm bu dinamiklere uyumlu olacak şekilde sosyal bilimler alanında konumlanmıştır (Altındağ, 2011: 6). Birey, aile ve toplum bazında çalışmalar yürüten sosyal hizmet mesleğinin yine bu birimler bazında sahip olduğu gelişme ideali, bu ideali gerçekleştirmeye ilişkin yöntem, müdahale ve bilgi birikimini güçlendirme yöntemlerine yönelik arayışları mesleğin bilimsel boyutunu güçlendirmekte olan girişimlerdir (Akyüz, 2019: 13).

IFSW ve IASSW, sosyal hizmetin bilimsel boyutunu aşağıdaki ifadelerle açıklamaktadırlar:

“Sosyal hizmet hem interdisipliner hem de transdisiplinerdir ve çok çeşitli bilimsel teori ve araştırmalardan yararlanır. Bu bağlamda ‘bilim’ en temel anlamıyla ‘bilgi’ olarak anlaşılır. Sosyal hizmet, toplum gelişimi, sosyal pedagoji, yönetim, antropoloji, ekoloji, ekonomi, eğitim, yönetim, hemşirelik, psikiyatri, psikoloji dahil ancak bunlarla sınırlı olmamak üzere diğer beşeri bilimlerden yararlanmasının yanı sıra sürekli gelişen teorik temeline ve araştırmaya dayanır. Sosyal hizmet araştırması ve teorilerinin benzersizliği, uygulamalı ve özgürleştirici olmalarıdır. Sosyal hizmet araştırması ve teorisinin çoğu, etkileşimli, diyalogik bir süreçte hizmet kullanıcıları ile birlikte inşa edilir ve bu nedenle belirli uygulama ortamları tarafından bilgi kazanımı bulunmaktadır.” (IFSW ve IASSW, 2014).

Tanımda görülen önemli bir vurgu, sosyal hizmetin uygulamaya dayalı bir disiplin olmasıdır. Sosyal hizmet, uygulamaları ile öne çıkan bir meslek olsa da disiplin olma özelliğiyle bilimsel bilginin üretimi alanında da aktif bir konumdadır. Kuramsal boyutuna dahil ettiği teorik bilgileri, uygulamaları kapsamında edindiği pratik bilgilerle birleştirerek geniş kapsamlı bir bilgi kümesine ulaştığı söylenebilmektedir (Acar ve Çamur Duyan, 2003: 2). Uygulamaların, içinde bulunulan dönemin getirdiği fırsat, olanak ve olumsuzlukların dahil olduğu perspektifte sürekli bir değişim içerisinde bulunması ile sosyal hizmet bilgi birikiminin

istikrarlı bir şekilde yenilenme ve birikerek ilerlemeye muhtaç bir disiplin olma özelliği gösterdiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Uygulayıcılar ve akademik alanda araştırma yapan bireyleri dinamik tutarak sonsuz bir arayışın içerisinde bulunmalarına kaynak sağlamaktadır (Zengin ve Çalış, 2017: 48). Tek (2017: 25), bir bilgi kümesinin bilimsel nitelik kazanması için kendine özgü bilgiler üretiyor olması ve sistematik yöntemler ile uygulanabiliyor olması gerektiğini iletmektedir. Tanımda altı çizilen bir diğer nokta olan “Sosyal hizmet araştırması ve teorilerinin benzersizliği, uygulamalı ve özgürleştirici olmalarıdır” ifadesi bu savı destekler niteliktedir.

Cılga (2017: 136-137) ise sosyal hizmetin nesnel ve sistematik olması, tümevarım-tümdengelimden yararlanması, olay ve olguları neden-sonuç bağlamında ele alması, incelemelerini hipotezler aracılığı ile gerçekleştirirken aynı zamanda bunların görsel yani mutlak olmadığını vurgulaması, hem pratik hem teorik kaynaklarından edindiği bilgiler ile kendine özgü bilimsel ve mesleki bilgiler geliştirmesi ile bir bilim dalı olarak niteliklerine atıfta bulunmuştur.

Sosyal hizmet uygulamalarının en önemli basamağını oluşturan ev, iş yeri ve benzeri günlük yaşam alanlarına yönelik ziyaretler, meslek elemanlarının beş duyu organı aracılığıyla veri toplamasını mümkün kılmakta olup bu durum bir bilim olarak sosyal hizmetin gerçek kanıtlara ulaşmasına yardımcı olmaktadır (Bayram ve Yaman, 2020: 1780). Günümüzde kendine atfedilmiş alanlarda kendine özgü kavramsal çerçevesi, kuram, yöntem ve teknikleri ile uygulamalı hizmet sunan bir bilim dalı olarak karşımıza çıkan sosyal hizmet disiplini bir bilim dalı olma özelliği ile de gelişim sürecine devam etmektedir (Tek, 2017: 30).

2.1.3. Sosyal Hizmetin Tarihsel Serüveni

İnsanların bir arada yaşaması ile birlikte güçlü-güçsüz dengelerinin oluşumu kaçınılmaz sonu oluşturmuş, dengeyi yakalama umudu, güçsüz olanın desteklenmesini içeren faaliyetlere yön vermiştir. Bu çıkış noktası baz alındığında sosyal hizmetin temelini bireylerin yardımlaşma ve dayanışma duygusunun oluşturduğunu, mesleki ve profesyonel boyutunun sonradan şekillendiğini söylemek mümkündür (Erol, 2016: 11). Bu yardımlaşma ve dayanışma faaliyetlerine dayanan düzenin mesleki bir boyut kazanması, meslekleşme sürecinin en büyük zorluklarından birini oluşturmuştur (Acar ve Çamur Duyan, 2003: 2).

Sosyal hizmetin dayanışma faaliyetlerine dayanan kökenine doğru bir inceleme yapıldığında, gönüllülük temelinde şekillenen uygulamalar dikkat çekmektedir (Şeker, 2012: 8). İlk sosyal hizmet uygulamalarının, belirli bir bölge içerisinde yaşamını sürdüren ihtiyaç sahibi bireylerin ihtiyaçlarını karşılamak için ortaya çıktığını söylemek doğru olacaktır. Bu kapsamda sadaka olarak tanımlanabilecek küçük maddi desteklerle başlayan çalışmaları kilise örgütlenmelerinin takip etmesiyle görece sistemli bir uygulamalar bütünü oluşmuştur (Ayan, 2019: 8). Dönemin kiliseleri incelendiğinde kiliselere yoğunlukla yoksul bireylerin barınma, eğitim, yiyecek, sağlık gibi ihtiyaçlarını karşılama işlevi yüklendiğini görmek mümkündür (Okay, 2019: 65). Dinsel bir güdüyle örgütlenen bu kiliselerde gerçekleştirilen sosyal hizmet temelli uygulamalar, özel teşebbüs yoluyla oluşturulan, hayırseverler tarafından desteklenen, gönüllü bireylerce sunulan faaliyetleri içeren dar kapsamlı uygulamalardır. Herhangi bir sosyal soruna sahip olan bireylerin sorunlarının saptanarak analiz edilmesi bu süreçlerin sistematik bir düzen içerisinde yürütülmesi için kayıt sistemi oluşturulması, sorunların hanelerde tespit edilmesi gerektiği durumlar için ise hanelere düzenlenen ev ziyaretleri gibi görevlendirmeleri yerine getiren görevliler ilgili dönem içerisinde “dost ziyaretçiler” olarak adlandırılırlardı (Zastrow, 2016: 3).

Bu uygulamaları içeren refah kurumları alanında oluşturulan ilk düzenli örgütlenme 1820 yılında John Griscom tarafından kurulan “Yoksulluğu Önleme Derneği” olarak gösterilebilir (Zastrow, 2016: 2). Düzenli bir örgütlenmeye geçilmesine rağmen 1900’lü yıllara dek bu hizmetlerin uygulayıcıları alana yönelik nitelikli eğitimi bulunmayan, kilise üyesi gönüllüler aracılığı ile sunulmaktaydı (Erol, 2016: 11). Bu kapsamda gerçekleştirilen uygulamaların çoğunda devlet destekli bir girişim olmamasının yanı sıra, hizmetlerin etkinliği ve hizmet uygulayıcılarına yönelik bir denetim mekanizması da bulunmamaktaydı (Çay, 2020: 1).

Çeşitli insan ihtiyaçlarını karşılamak hedefiyle kurulan bu örgütler, kentleşmenin artmasıyla yeni sosyal sorunlara karşı yetersiz kalmış, bu alana yönelik sistematize edilmiş bir düzenleme ve hizmet sunuculara yönelik eğitim gerekliliği söz konusu olmuştur (Doğan, 2018: 6). Önce Londra’da, hizmet veren grup için hizmetlerin çerçevesini sunan bir konferans gerçekleştirilmiş, daha sonra Amerika’da daha geniş kapsamlı bir çalışma ile bir yaz okulu açılmış ve meslekleşme sürecinin ilk profesyonel basamağı olarak Amsterdam’da ilk sosyal hizmet okulu faaliyete geçirilmiştir (Özdemir, 2019: 20). Eğitim alanında edinilen tecrübeler doğrultusunda yeni okullar hizmete açılmıştır. Tarihler 1919’u gösterdiğinde 17 adet sosyal

hizmet okulunun kurulmasını, bu okulların Amerikan Sosyal Hizmet Okulları Birliği (American Association of School of Social Work) çatısı altında birleştirilmesi takip etmiştir (Acar ve Çamur Duyan, 2003: 3). Bu örnekler değerlendirildiğinde ilgili dönemde sosyal hizmetin evrenselleşme hareketinin ciddi bir ivme kazandığını söylemek mümkündür.

Sosyal hizmetin meslek olarak modern formuna ulaşması yardımlaşma ve dayanışma faaliyetlerine dayanan sistemin, çeşitli tarihi olgu ve olaylardan etkilenmesi ile şekillenmiştir. Özellikle Avrupa kökenli değişim ve gelişimler ile birlikte evrensel boyutta seyri değiştiren bir olay olarak Sanayi Devrimi ve getirdiği yeni düzen, sosyal hizmet uygulamalarına olan ihtiyacı artırarak meslek olarak görünür kılınmasına vesile olmuştur (Ayan, 2019: 8). Bu dönemde liberalizm anlayışının sınırsızlaşması ile fabrika sahiplerinin zenginliklerinin artmış olmasına karşın toplumun büyük bir bölümünü oluşturan işçi grubunda yoksulluk ciddi boyutlara ulaşmış, eşitsizliğin hüküm sürdüğü bir düzene geçilmiştir (Koçak, 2019: 15).

Sanayi devrimi ile gündelik hayata yerleşen sosyal sorunlar yoksullukla sınırlı kalmamış, önceki dönemde sorun olarak addedilmeyen düzensiz kentleşme, göç, işsizlik, sağlık, eğitim, çevre, çocuk işçiliği gibi yeni birçok sorun vuku bulmuştur (Erdendoğdu, 2014: 2). Sanayileşmenin getirdiği olumsuz etkilerle mücadele verilirken yaşanan Birinci ve İkinci Dünya Savaşları var olan sorunların pekiştirilerek çok ciddi boyutlara ulaşmaya başlamasına sebep olmuştur. Oluşan bu yeni düzendeki sorunlara el atma girişiminde dini güdüyle yapılandırılan, hayırseverlik temelli hizmetlerin yetersizleşmesi üzerine sosyal hizmet meslek olarak yeni bir anlam kazanmaya başlamıştır. Yönetim biçimlerine modern anlayışı dahil eden devletlerde, toplumun üstün yararının gözetilmesi ilkesi ile yurttaşlarının daha çoklu sosyal hizmet müdahalelerinden faydalanma ihtiyacı olduğu düşüncesi doğmuştur (Artan, 2015: 59). Sosyal hizmetin bilimsel ve mesleki anlamının oluşmasına yönelik temeller bu dönemde atılmış, sosyal adalet ve sosyal hak ilkeleri bu dönemde güç kazanarak sosyal hizmetin odağında yer bulmuşlardır (Kongar, 1972: 148; Akt. Sürsavur, 2018: 3).

Ülkelerin küresel etkileşimleri ve ekonomik alanda karşılıklı bağımlılığından kaynaklanan sosyal sorunların yükselişi, sosyal hizmetin evrensel bir boyut kazanmasına yardımcı olmuştur (Estes, 2010: 5). Sosyal hizmetin profesyonel bir faaliyet ve kurum olarak rolü, sosyal refah devletinin gelişmesiyle daha da gözlemlenebilir boyuta ulaşmıştır (Hill, 2018: 7). Tarihsel sürecine gönüllülük temelli bir yaklaşımla başlayan sosyal hizmet mesleği günümüzde hedefleri, ilkeleri, görev ve sorumlulukları belirli, planlanmaya ve sistematığe

muhtaç faaliyetler bütünü olarak işlevselliğine devam etmektedir (Bingöl, 2015: 72). Sosyal hizmet, geçirdiği bütün dönüşümlere rağmen odağına aldığı insan refahı hedefini hiçbir döneminde yitirmemiştir (Cantekin, 2019: 1844).

2.1.3.1. Sosyal Hizmetin Türkiye Orijinli Gelişimi

Avrupa'nın genelinde devletlerin sosyal refahı sağlamaya yönelik daha erken sorumluluk üstlendiğini, Türk tarihi incelendiğinde ise Osmanlı Dönemi'nin son dönemine kadar olan süreçte hizmet ve kaynakların çoğunlukla toplumun kendi oluşturduğu sosyal sistemler içerisinde (aile, akraba, vakıflar vb.) dağıtımının gerçekleştiğini söylemek mümkündür (Erdem, 2017: 10). Osmanlı döneminde dini merkezli yardımlaşma ve dayanışma faaliyetlerini içeren, vakıf ve mesleki birlik loncaları tarafından gerçekleştirilen organizasyonlar, sosyal hizmet uygulamalarına ilişkin girişimlerin öncüleri niteliğindedir (Şahin Taşgın ve Özel, 2011: 179). Temelde ihtiyaç sahiplerinin eksikliklerini gidermeyi kapsayan bu faaliyetler, zamanının sosyal yardım sistemi olarak tanımlanabilmektedir. Sosyal yardım alanında geçerli ve etkili bir sistemin oluşmasını sağlayan teşkilatların ihtiyaç sahibi bireylere yönelik barınma, beslenme, eğitim, sağlık gibi çok boyutlu hizmetler bütününde yardım sunmuşlardır. Bu kapsamda babasını kaybeden ve çeşitli sebeplerle ekonomik sorunlar yaşayan çocukların eğitimini gerçekleştirmek amacıyla kurulan Darüşşafaka (1863), bilhassa Balkan Savaşı döneminde artan yetim ve öksüz çocukların barınma ve korunma gibi ihtiyaçlarının giderilmesi amacıyla kurulan Darüleytam (1914), günümüzde Kızılay adı altında hizmet faaliyetlerini sürdüren, temelleri 1877 yılında atılan Osmanlı Hilali Ahmer Cemiyeti gibi örnekler verilebilmektedir (Selçik ve Güzel, 2016: 466).

Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında sosyal hizmet faaliyetleri ile doğrudan ilişkilendirilebilecek çok fazla yasal düzenleme ve kurumsallaşma örneklerine rastlanamamaktadır. Bu dönem daha çok Osmanlı döneminden süregelen uygulamaların devam ettirildiği, sosyal hizmetlerin ağırlıklı olarak yerel yönetim birimlerince ve gönüllü kuruluşlar aracılığıyla aktarıldığı bir dönem olarak değerlendirilmektedir (Kesgin, 2012: 70). Mevzuatla ilgili ilk düzenlemelere örnek verilecek olursa, 1930 yılında kabul edilen 1580 sayılı “Belediyeler Kanunu” ile yerel yönetimlere sosyal hizmet faaliyetlerini sağlama adına çeşitli sorumluluklar yüklenmiş, 1941 yılında yürürlüğe giren 4109 sayılı “Asker Ailelerinden Muhtaç Olanlara Yardım Hakkında Kanun” ile aile üyesinin askerlik hizmetini icra etmesi sebebiyle ekonomik yönden güçsüzleşen ailelere sosyal yardım yapılması planlanmış, 1949 yılında kabul

edilen 5387 Sayılı “Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun” ile çocuk koruma uygulamalarında çeşitli düzenlemeler gerçekleştirilmiştir.

Özellikle II. Dünya Savaşı sonrası dönemde güç bulan ve zamanla evrensel bir etki kazan sosyal refah kavramı ve sosyal devlet anlayışı Türkiye’de de etkilerini göstermeye başlamıştır. Bu kapsamda 1957 yılında sosyal hizmetin Türkiye’deki durumunu ele alarak profesyonel bir anlam kazanması için yapılması gereken çalışmaları belirlemek amacıyla Birleşmiş Milletler Sosyal Refah Müşavirliği ve Sağlık ve Sosyal Yardım Başkanlığı öncülüğünde bir toplantı gerçekleştirilmiştir (Uğurluoğlu, 2005; Akt. Karakuş, 2015: 170-171). Toplantıda Türkiye’de uygulanan sosyal hizmet faaliyetlerinin bilimsel ve mesleki bir içerikle revize edilmesi gerekliliği kararlaştırılmış, bu doğrultuda Sosyal Hizmetler Enstitüsü’nün kurulması için çalışmalara başlanılmıştır (Karataş ve Erkan, 2002: 115). Alınan bu karardaki temel hedef, söz konusu kurum bünyesinde nitelikli meslek elemanlarının yetiştirilmesi ve bu vesileyle mesleğin ülke topraklarındaki gelişiminin hız kazanması olarak değerlendirilebilir.

Özellikle 1961 Anayasası ile anayasada kendine yer edinen sosyal devlet ilkesi doğrultusunda, sosyal hizmetin mesleki yapılandırması büyük bir gelişim ve dönüşüme uğramıştır (Reçber, 2019: 728). Bu anayasa ile Türkiye Cumhuriyeti sosyal bir hukuk devleti olma niteliği kazanarak, sosyal devlet olma sorumluluklarını benimsemiştir (Bulut, 2001: 331). 1961 anayasasının en önemli maddelerinden biri 48. Maddesi olup “Herkes, sosyal güvenlik hakkına sahiptir. Bu hakkı sağlamak için sosyal sigortalar ve sosyal yardım teşkilatı kurmak ve kurdurmak devletin ödevlerindendir.” şeklinde bir ifade yer almaktadır (1961 Anayasası, 48. Madde). Bu ifade ile sosyal yardım sisteminde profesyonel bir örgütlenme için gereken mesuliyet devlete yüklenmiş, aynı zamanda “kurdurmak” ifadesi ile de özel teşebbüslerin alanda faaliyette bulunmalarına da imkan tanınmıştır (Selçik ve Güzel, 2016: 466).

Cumhuriyet dönemi sosyal hizmet uygulamalarının devlet sorumluluğuna devredilmesine örnek olarak, 1963 yılında Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı’na bağlı Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü’nün kurulması gibi çalışmalar verilebilir. Bu kuruluş dönemin sosyal sorunlarına yanıt vermede görevlendirilmiş kurum olarak gösterilebilmektedir. 1983 yılında gerçekleştirilen bir dönüşüm ile Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü 2828 sayılı kanunla birlikte Çocuk Esirgeme Kurumu ile birleştirilmiş, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) adıyla hizmet vermeye başlamıştır (Reçber, 2019:729). 1983 yılında gerçekleştirilen bu girişim hizmetlerin kamusal otoriteye geçişi açısından olumlu bir gelişme

olup, kurumsallaşma için yeterli nitelikte olamamıştır (Şahin Taşğın ve Özel, 2011:178). Hizmet veren kurumların çeşitlendirilmesine örnek olarak Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu (1986), Aile Araştırma Kurumu (1989), Kadının Statüsü ve Sorunları Başkanlığı (1990) ve Özürlüler İdaresi Başkanlığı (1997) gibi kurumların faaliyete geçirilmesi gösterilebilmektedir (Reçber, 2018: 86).

2011 tarihli 633 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile SHÇEK Genel Müdürlük düzeyinden Bakanlık statüsüne geçirilmiş ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB) faaliyete geçirilmiştir. Bu gelişme ile Başbakanlığa bağlı hizmet veren sosyal hizmet kuruluşlarının birlik ve bütünlük içerisinde hizmet sunabilmesi için dönüşüm çalışmaları başlatılmıştır. Türkiye coğrafyasında etkili değişikliklere neden olacak politikalara ihtiyaç duyulması ile bakanlık yapılanmasının bu ihtiyacı karşılayacağı düşünülmüştür (Yolcuoğlu, 2011; Akt. Buz ve Ayyıldız, 2020: 528).

9 Temmuz 2018 tarihli 703 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlıkları görev ve sorumluluklar esas alınarak birleştirilmiştir. Bu gelişmeyi 10 Temmuz 2018 tarihinde 30474 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile bu iki bakanlığın birleştirilmesi ile kurulan yeni bakanlığın adının “Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı” (AÇSHB) olarak kamuoyuna duyurulması takip etmiştir. İlgili bakanlık 2018-2021 yılları arasında sosyal politikaların oluşturulması ve uygulanmasında görevli merci olarak faaliyet göstermiştir. 21 Nisan 2021 Tarihli Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile ortak çalışma yürüten iki bakanlık yeniden ayrılarak Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlıkları kurulmuştur.

Günümüzde bakanlık, müdürlük gibi kamu teşkilatlanmaların yanı sıra sosyal refah alanında hizmet veren birçok sektörde (eğitim, sağlık, adalet, sosyal yardım, sosyal güvenlik) sosyal hizmet meslek elemanları işlevde bulunmaktadır.

2.1.4. İnsan Hakları ve Sosyal Hizmetin Değer Temeli

Tüm bireylerin salt insan olma hali ile belirlenmiş bazı evrensel hak ve hürriyetlere sahip olmaları gerektiği yaklaşımı 20. yüzyılın en dikkat çeken dönüşümlerinden biri haline gelmiştir (Tepe, 2019a: 7). Dönem içerisinde daha iyi bir dünya tasavvuru yaratan bu fikir kendine uluslararası hukukta da yer edinerek, gerek ulusal gerekse uluslararası bazda yankı yapmış olup sivil toplumun ve adaletsizlikle mücadele edenlerin dayanağı olmuştur (Tepe,

2019b: 1). İnsan ihtiyaçlarından doğan ve bu ihtiyaçları karşılamaya dönük olan bu haklar kendi içerisinde Birinci, İkinci, Üçüncü ve Dördüncü Kuşak Haklar olarak sınıflandırılarak gelişim sergilemiştir (Yıldırım ve Aslan, 2019: 643).

İnsan hakları teorisi, insana herhangi bir nitelik biçmeden sadece insan olarak kazandığı değer ile onurlu olduğu varsayımı ve varsayımı koruma uğruna kazandığı haklar doğrultusunda şekillenmiş olup; bu uğur sosyal hizmet mesleğine ait etik ve değerlerin tözünü oluşturmaktadır (Kılıç ve Tatlıcıoğlu, 2015: 57). Sosyal hizmetin bir insan hakları mesleği olduğu kanısı, mesleğin evrensel tanımında da atıfta bulunulan önemli bir husustur. Sık sık insan haklarının uygulayıcısı olarak söz edilen sosyal hizmet, hizmette bulunduğu toplumun ihtiyaç sahibi mensuplarını güçlendirecek kaynaklarla buluşturarak toplumun her bir bireyi için optimize edilmiş standartların dağıtılmasını hedefleyen mesleki bir disiplindir (Sheafor ve Horejsi, 2012 Akt. Çoban, 2017: 253). Sosyal hizmet anlayışının odak noktasını oluşturan insan hakları ve sosyal adalet ilkeleri doğrultusunda, sosyal hizmet uzmanlarının bireylerin haklarını güvence altına almaları ve sorunlarının çözümü için çaba göstermelerinin yanı sıra her türlü ayrımcılığa karşı müracaatçıların korumaları esastır (Küçükkaraca, 2015: 58).

Sosyal hizmetin tarihsel gelişimine göz atıldığında başlangıç tarihinden bu yana hep bir değer temeli üzerine çalışmalarını yürüttüğü, bu değer temelini bazı dönemlerde var olduğu kültürün dinamikleri ile ilişkilendirdiği, bazı dönemlerde ise insan haklarını temel alan yaklaşımlarla beslediği ifade edilebilir (Bayrı Mengilli, 2016: 23). Mesleklerin değer temellerini, nesnesi olan birey, grup ve toplumu ele alış biçimleri şekillendirmekte olup, sosyal hizmet mesleğinin değer temelini insan hakları ve sosyal adalet anlayışı oluşturmaktadır (Çoban, 2017: 253).

Değerler, üzerine düşünülen veya eylemde bulunulacak konuya ilişkin iyi olan ve arzu edilen yönünde tercihler yapabilmeyi mümkün kılan temel inançlardır (Strom-Gottfried, 2008: 137). Değerler, kültürel ve bireysel zeminde farklılıklar gösterebileceği gibi günlük pratiklerimizde bize yardımcı olmaktadır. Mesleki değerler ise bir mesleğin dününden ve bugününden gücünü alarak şekillenen, mesleğin inançlar sistemini oluşturan, kalite ve verimliliğini etkileyen idealler olarak tanımlanabilir. Meslek gruplarına özgü etiklerin oluşturulması ilkeler sayesinde, ilkelerin oluşturulması ise değerler sayesinde mümkün olmaktadır (Kuçuradi, 1988; Akt. Güzel, 2020: 12). Mesleğin sahip olduğu temel değerler,

benimsediği standartlar ve sınırlar bütünü, etik sorunlara karşı müdahalede bulunabilmesi için yardımcı kodlar oluşturur (Kızıldaş, 2017: 54).

İnsanların fiziksel, zihinsel veya ruhsal iyilik halleri üzerine çalışmalar yaparak gelişimi amaçlayan öğretmenlik, hemşirelik, danışmanlık, sosyal hizmet gibi meslekler yardım meslekleri olarak da anılmaktadır (Sugrue, 2019; Akt. Gómez-García ve diğ., 2021: 2). Söz konusu mesleklerin ahlak temelli bir profile sahip olmasının yanı sıra mesleki eylemlere standardizasyon kazandıran ve meslek elemanlarının tümünde bulunduğu varsayılan temel inanç, değer ve ahlaki ilkelerden oluşan etik ilkeler bu mesleklerin yönünü belirlemektedir (Gómez-García ve diğ., 2021: 2). Diğer meslek grupları gibi sosyal hizmet uzmanları da mesleki tutum, karar ve eylemlerinde mesleğin sahip olduğu değer, buyruk, norm ve etik ilkelerin meydana getirdiği sınırlar içinde çalışmalarını yürütmektedirler. Sosyal hizmet, içinde bulunduğu toplumun ihtiyaçları ve kültürel kodlarına göre şekillenen uygulamalarının yanı sıra evrensel bağlamda nitelikleri bulunan bir meslektir. Bu evrensel nitelikler insanın en değerli varlık olduğuna dayanan ve insan hassasiyetine verilen önemi yansıtan değerler olup mesleğin etik ve değiştirilemez boyutunu oluşturmaktadır (Bayrı Mengilli, 2016: 1). Yolcuoğlu'na göre (2012: 318) “değerler” hangi eylemin yapılması ve yapılmamasına dair önem ilişkisi kurarak, bir kaniya ulaşabilmeyi mümkün kılarken, “etik” iyi ve kötü arasındaki ayrım şemasını şekillendirmekte ve eylemlerin yapılması ve yapılmaması konusunda yol gösterici ilkeler bütünü oluşturumaktadır. Değerler, uygulayıcıların hizmet alıcılar ile etik standartlar doğrultusunda çalışmaları için bir araç olarak kullanılabilirken, meslek elemanının kendini geliştirmesi ve yetkinlik kazanması için de kilit noktayı oluşturmaktadırlar (Parrott, 2010:17).

2.1.5. Sosyal Hizmet Etiği

Ahlaksal ve ahlaki olanın özüne ilişkin incelemeler yapan, ahlaki sorunları ele alarak derinlemesine inceleyen felsefi bir disiplin olan etik, iyi olanın ne'liği ve yapılması/yapılmaması gerekenler üzerine incelemeler yapar (Akarsu, 1975: 68). Tarih ve kültür fark etmeksizin var olan bütün topluluklara mensup bireyler yol gösterici ve bir bütünlük içinde olması gerekeni gösteren şeyler altında “iyi” ve “kötü” olarak isimlendirilen eylemlerde bulunmaktadırlar (Özlem, 2004: 15). Belirli bir yaşam anlayışı ve mutlak olan “iyi”ye atfedilenleri kapsayan davranış örüntüleri bütünü (Cevizci, 2017: 37) olarak ifade edilen “ahlak” ve ahlaka ilişkin düşünüm süreçleri ile iyi ve doğru olana ulaşma çabası (Akarsu, 1975: 68) olarak da tanımlanan etik kavramı, bu vesileyle görünürlük kazanarak zamanla önemli bir felsefi disiplin statüsü edinmiştir.

Sosyal hizmet etiği, mesleki davranış, tutum ve eylemleri doğru ve iyiye ulaşma yolunda harekete geçiren, niteleyen, düzenleyici ve uygunluğu hesaplayan temel ilkelerden oluşmaktadır (Özateş, 2010: 92). Meslek etiği ve değerleri birbiriyle uyumlu bir harmoniye sahip olsalar bile aynı şey değildirler. İnsana atfedilen değerlerin evrensel niteliği ve faydacılık anlayışı sosyal hizmet alanındaki değerlerle uyum içerisinde olup, uygulayıcılara yol göstermektedir (Öztürk, 2009: 114).

Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu (IFSW) ve Uluslararası Sosyal Hizmet Okulları Birliği (IASSW) tarafından 2004 yılında yayınlanan sosyal hizmet mesleğine ilişkin etik ilkeleri konu alan bildirgeye göre, sosyal adalet ve insan hakları değerleri baz alınarak oluşturulan etik ilkeler şu şekilde ifade edilmiştir:

- İnsan hakları ve insan onuruna bağlı olarak; kişinin kendi kaderini tayin etme hakkına saygı, katılım hakkını geliştirme, bireyi bütün olarak ele alma, güçlü yanların keşfedilmesi ve geliştirilmesi ilkeleri vardır.
- Sosyal adalet bağlamında ise; olumsuz ayrımcılıkla mücadele, çeşitliliğin tanınması, kaynakların eşit dağıtımı, adil olmayan politikalarla ve uygulamalarla mücadele, birlik ve dayanışma içinde çalışma ilkeleri vardır (IFSW, 2004).

Bu doğrultuda sosyal hizmet uygulamalarında müracaatçı grupların temel hak ve özgürlüklerini gözetme ve koruma ilkeleri odak noktasında tutularak bu ilkeler aynı zamanda meslek elemanlarına da belirli bir yol çizmektedir (Ersoy Yılmaz, 2015: 1236).

Sosyal hizmet yazın alanında etik kavramının ilk kullanımı Australian Association of Social Workers (AASW) mensupları tarafından 1922 senesinde, “Annals of the American Academy of Political and Social Science” isimli yayında mesleğin etik ilkelerine ilişkin çalışmalar yapmanın gerekliliği vurgulanacak şekilde gerçekleştirilmiştir (Özateş, 2010: 95). Sosyal hizmet mesleğine ilişkin etik ilkelerin belirlenmesi ve ilan edilmesinde Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu (IFSW), Uluslararası Sosyal Hizmet Okulları Birliği (IASSW), Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Birliği (NASW) gibi kuruluşların öncülüğü üstlenmiş olmalarının yanı sıra çeşitli ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar tarafından ilan edilmiş etik ilkeler mevcuttur. Bu doğrultuda, kapsamlı olarak etik ilkeleri içeren, etik ikilemlere ortam oluşturan sorunları ele alarak bu sorunların çözümüne uygun teknik ve yöntemler öneren ilk kapsamlı çalışma IFSW ve IASSW işbirliği ile 1994 yılında

gerçekleştirilmiş, takip eden yıllarda ise bu çalışma revize edilerek ilerlemeler kaydedilmiştir (Güzel, 2020: 14).

Tüm bu metinlerde ortak bağlamlar ve evrenselleştirilmiş değerler dikkat çekse de her toplumun kendi sosyokültürel örüntülerine uygun düzenlemeler de bulunmaktadır (Cantekin, 2019: 1845). Tüm dünyada örnekleri görülebileceği gibi Türkiye’de de sosyal hizmetin gelişmesi ve meslek mensuplarının artmasıyla meslekleşme süreci hız kazanmış, belirli alan ve unsurlarda sistematik bir birlik oluşturulması gerekliliği söz konusu olmuştur (Ersoy Yılmaz, 2015: 130). Bu kapsamda mesleki uygulamaların sınırlarını çizebilmek ve meslek elemanlarına sahip olmaları gereken değer ve gözetmeleri gereken kurallar bileşenini sunmak adına etik kodlar belirlenmekte ve meslek elemanlarına sunulmaktadır (Ersoy Yılmaz, 2015: 130). Ülkemizde sosyal hizmetin meslekleşmesi ve profesyonelleşmesi bağlamında çeşitli çalışmalar yürüten ve yine çeşitli çalışmalara yön vererek ivme kazandıran profesyonel bir örgüt olarak Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği (SHUDER) de bu alanda çalışmalar gerçekleştirmiştir. IFSW ve NASW tarafından yayınlanan etik kodların incelenmesinin ve benimsenmesinin yanı sıra farklı ülkelerdeki etik yasalar da dikkate alınarak kültürel kodlarımıza uygunluk ölçütünde belirlenen ulusal etik ilke ve sorumluluklar SHUDER tarafından 2004 yılında “Sosyal Çalışma Mesleğinin Etik İlkeleri ve Sorumlulukları” isimli bir kitapçık ile yayına sunulmuştur (<http://www.shuder.org/Sayfa/etik-ilkeler1787>, Erişim tarihi: 24.10.2021).

Sosyal hizmet etiği mesleki uygulamalarda meslek elemanını bilgilendiren, uygulamalarında yol gösteren değer ve standartlar toplamıdır (Özateş, 2010: 95). Sosyal hizmette etik kod kullanımının en temel amacı uygulayıcıyı bilgilendirmek ve uygulamaların çerçevesini çizmenin yanı sıra hizmet alıcıların temel haklarına olası müdahaleleri önleyerek haklarını koruma altına almaktır. Ayrıca Kuçuradi (1988)’ye göre meslek etiği meslek mensuplarının haklarını da koruma altına alarak davranış, tutum ve eylemlerinde kamuoyuna karşı kendilerine güvence sağlamaktadır (Akt. Güzel, 2020:12). Sosyal hizmet ayrıca bireylerin yaşadıkları çeşitli sorunların çözümünde aktif olarak rol almayı idealize etmiş bir meslektir. Uygulayıcılar bu kapsamda sık sık komplike ve girift insani durumlara karşın zor kararlar almakla karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu sebeple meslek uygulayıcılarının uygulamalarında etik ilke ve değerleri son derece dikkate almaları oldukça önemlidir.

2.1.5.1. Sosyal Hizmet Uzmanlarının Etik Sorumlulukları

Sosyal hizmet mesleği; bireylerin yaşam onuruna saygı duymak, her türlü ayrımcılıkla mücadele etmek, sosyal eşitliği sağlamak, insan ilişkilerinin önemini gözetmek, bireylerin kendi kaderini belirleme hakkına saygı duymak ve mahremiyet ihlallerinin önüne geçmek gibi çalışmalar ve dinamiklerle mesleğe, meslektaşlara, kurumlara ve en genel anlamıyla topluma karşı bir takım etik sorumluluklara sahiptir (Healy, 2007: 16). Sosyal hizmet uygulamalarında etik ikilem yaratacak durum ve sorunlar sıklıkla yaşanmaktadır. Sosyal hizmet uzmanlarının uygulamalarında etik standartlara ve sorumluluklara uygun çalışmalar gerçekleştirmelerinin yanı sıra mesleki kararlar alırken de bu bileşenlerin tümünü dikkate alma yükümlülükleri bulunmaktadır (Kızıлтаş, 2017:58). Sosyal hizmet mesleğine ilişkin etik sorumluluklar; meslek elemanlarının müracaatçılar, meslektaşlar, uygulama alanı, meslek ve topluma karşı sorumluluklarını içermektedir (Zubaroğlu Yanardağ, 2020: 1206). Sıralanan bu gruplara yönlendirilmiş pek çok sorumluluğu barındıran sosyal hizmet mesleği, ilgilendiği konular itibariyle zorlu çözüm yolları içeren uygulamalara sahiptir (Gökçearsan Çiftçi ve Gönen, 2011: 151).

Banks (2012: 21) sosyal hizmet uygulamalarında en sık rastlanan etik konuları “Bireysel Haklar ve Refah, Kamu Refahı, Eşitlik, Çeşitlilik ve Baskı, Profesyonel Roller, İlişkiler ve Sınırlar” olmak üzere dört temel başlık altına toplayarak sosyal hizmet uzmanlarının ilgili konulardaki sorumluluklarına atıfta bulunmuştur. Bireysel Haklar ve Refah başlığı müracaatçı kitlesinin kendi kaderlerini kendilerinin belirlemesi ve yine kendi kararları doğrultusunda seçim yapma haklarını içermektedir. Sosyal hizmet uzmanlarının, müracaatçıları bu haklarından faydalanmaları için teşvik etme ve müracaatçıların refahlarını artırma sorumluluğu bulunmaktadır (Gökçearsan Çiftçi ve Gönen, 2011: 151). Kamusal refahı vurgulayan ve müracaatçı grubu dışındaki birey ve grupların hakları ve çıkarlarını da kapsayan “Kamu Refahı” başlığı ile sosyal hizmet uzmanının toplumun bütün bireylerinin mümkün olabilen en iyi halini sağlama sorumluluğu vurgulanmaktadır. “Eşitlik, Çeşitlilik ve Baskı” başlığı ile sosyal hizmet uzmanlarının çeşitliliğe karşı gerekli hassasiyete sahip olmanın yanı sıra eşitliği sağlama adına her türlü baskı ile mücadele etme ve toplumsal değişikliği sağlama sorumluluğuna atıf yapılmıştır. “Profesyonel Roller, İlişkiler ve Sınırlar” ile ise sosyal hizmet uzmanlarının, hangi durumlarda hangi rolü üstlenmesi gerektiğine ilişkin bilinçli karar verme ve kişisel yaşamı ile profesyonel yaşamı arasındaki sınırları belirleyerek bu doğrultuda işlevde bulunma sorumluluklarına sahip olması belirtilmiştir (Gökçearsan Çiftçi ve Gönen, 2011: 151).

Sosyal hizmet, müracaatçıların kendileriyle ilgili etkili kararlar almaları için harekete geçirmenin ve aldığı kararlara saygı duymanın önemini kabullenmekte, bu vurguyu temel bir değer olarak benimsemektedir (Şahin, 2009: 88). Aynı zamanda sosyal hizmet, birey ve toplum bazlı çalışmalarını insan ilişkileri odağında ele alarak yürütmeyi esas alan bir meslektir (Erkan ve Duyan, 2000: 30). Bir başka deyişle sosyal hizmet uzmanlarının müracaatçıların sahip olduğu sorunları, sorunların kaynağını, duygu, davranış ve düşünce sistemlerini anlamak ve çözümlemek adına bireyleri içerisinde bulundukları çevrenin dinamiklerini gözeterek ele almaları gerekmektedir (Ersoy Yılmaz, 2015: 128). Sosyal hizmet uygulamaları, çocuk koruma uygulamalarından, yaşlı bakım uygulamalarına kadar oldukça geniş bir yelpazede verilen hizmetler bütününe sahiptir (Özdemir ve Aras, 2015: 108). Bu kapsamda meslek elemanlarının sahip olmaları gereken geniş bir bilgi yelpazesi bulunmaktadır (Berkün, 2010: 102). Bunların yanı sıra sosyal hizmet uygulamalarının kültürel hassasiyet temelinde dizayn edilmesi uygulamaların verimliliğini belirlemektedir. Marsh (2004: 5) sosyal hizmette kültürel yeterliliğin üç koşulundan bahsetmiştir; bunlardan ilki sosyal hizmet uzmanlarının kendi inanç ve tutumlarını değerlendirmek ve anlamak adına sorumluluk almaları gerektiği, ikincisi farklı kültürlerle sahip birey ve grupların kültürel farklılığına ilişkin anlayış geliştirme sorumluluklarının bulunduğu ve üçüncü olarak kültürel farklılıklara ilişkin deneyimlerin ve öğrenimlerin hayat boyu devam edeceğinin kabulü olarak ifade etmiştir. Bütün bu hassasiyetlere ek olarak sosyal hizmet disiplininin eğitimcilerine yüklenmiş sorumluluklar da bulunmaktadır. Sosyal hizmet akademisyenlerinin mesleğin topluma tanıtılması, haysiyetinin korunması, geliştirilmesi ve aday öğrencilere aktarılması gibi sorumlulukları bulunmaktadır (Tuncay, 2017: 1).

2.2. KİTLE İLETİŞİM

İnsanların çoğul gruplar halinde yaşaması ile ortaya çıkan kitle kavramı, özetle insan topluluğu olarak ifade edilebilir (Kılıç, 2014: 22). İletişim kavramı ise basitçe bireylerin kendilerini ifade etmelerini ve iki veya daha fazla bireyin birbirlerini anlamalarını mümkün kılan araç olarak özetlenebilir (Çoban, 2019: 56). İletişim, yaşamımızın bütün süreçlerinde bize eşlik eden, iç içe geçmiş birçok pratik, düşünce ve söylemi kapsayan bir süreçtir (Süllü, 2017: 47).

Kitle iletişim kavramı ise belirli bir bilgi, duyuru veya düşüncenin araçlar aracılığıyla büyük insan topluluklarına dağıtılması olarak tanımlanabilmektedir (Kuyumcu, 2017: 9).

İnsanların bir arada yaşaması kadar derin bir tarihe sahip olan iletişim olgusu insanların en temel ihtiyaçlarından biri olarak süregelenmiştir. Paylaşma ihtiyacı bireylerin etkileşimde bulunmalarına, kaynağını bu ihtiyaçtan alan iletişim kavramı da bu çıkış noktasından doğarak gelişmeye ve dönüşmeye başlamıştır.

Kitle iletişim sürecinde kaynaktan doğan bilginin tek yönlü olarak iletimi söz konusudur. Kitle iletişiminin en büyük avantajı eş zamanlı olarak büyük kitlelere ulaştırılabilir olması olarak sayılabilecekken, bu özelliği ile bilginin yayılması sürecinde de azımsanmayacak derece önemli olarak değerlendirilmektedir (Arklan ve Taşdemir, 2008: 75). Kitle iletişim sürecinde yetişen ürünlerin nitelikleri ve kontrolü üretkenlerin tekelindedir (Kuyumcu, 2017: 9), bu noktada kitle iletişim araçlarının dinamiklerini incelemek oldukça önemlidir.

2.2.1. Kitle İletişim Araçları

Kitle iletişim araçları, büyük bir dağıtım ağı içerisinde sunulan geniş ölçekli üretim materyallerini içermektedir (Dolgun, 2016: 3). Kitle iletişim araçları en temelde gazete, dergi ve kitap olmak üzere basılı kitle iletişim araçları, radyo, televizyon ve sinema olmak üzere görsel-işitsel kitle iletişim araçları, internet ve diğer dijital kanalları kapsayan elektronik kitle iletişim araçları olmak üzere 3 kategoride değerlendirilebilmektedir (Çamdereli, 2015: 108-126).

Kronolojik olarak dergi ve gazetelerin tarih sahnesinde daha önce yer aldığı fakat sadece okur-yazar kitleye hitap etmesi sebebiyle gündelik yaşamda yer edinmesinin bir müddet zaman aldığı, teknolojinin yaygınlık kazanması ile elektronik kitle araçlarının da etkinlik kazanmaya başladığı bilinmektedir (Giddens, 2000: 207).

Kitle iletişim araçları, sahip olduğu güç ile bireylerin ve toplumların yaşam tarzlarına, inanç, düşünce ve davranış tarzlarına ciddi bir etkide bulunarak dönüşümlere sebep olmaktadır (Dilber, 2014: 60). McQuail (1984: 179) kitle iletişim araçlarının bu etki gücünü amaçlanan veya amaçlanmayan değişikliklere sebep olabilecekleri gibi mevcut olanı pekiştirme veya önlenmesi gereken değişikliği önlemeye de yardımcı olabileceklerini ifade ederek vurgulamıştır (Akt. Usluata, 1991: 83). Kitle iletişim araçlarında yoğun olarak belirli bir periyotta dağıtım esaslı bulunması söz konusudur. Bu düzen ve sistematik zamanla toplumlarda alışkanlıklara ve daha da fazlası olarak bir gereksinime sebep olabilmektedir (Akay, 2006: 37).

Katz (1977) kitle iletişim araçlarının temel fonksiyonlarını “Eğlendirme İşlevi, Bilgilendirme İşlevi, Kültürel İşlev, Toplumsal İşlev ve Siyasal İşlev” olmak üzere 5 temel başlık altında toplamıştır. Eğlendirme boyutu ile çeşitli sorunlardan doğan gerilimlerin yıpratıcı etkisini azaltmak amacıyla -eğlence içerikleri ve diziler- ile gerçekçi olmayan bir dünya yaratmaları, bilgilendirme boyutu ile güncel olaylarla ilgili haber ve bilgi paylaşma sürecinde rol almaları, kültürel işlevi ile kültürel öğeleri canlı tutacak programlar aracılığıyla, grup kimliği oluşumunu desteklemesi, toplumsal içerikleri yeniden kurgulayarak değişim ve dönüşüme yardımcı olmaları, toplumsal işlev ile topluma ait örnekler vererek toplumsal etkileşimi güçlendirmeleri, değişen çevreye adapte olma, uyum sağlama becerilerini yükseltmeleri, siyasal işlev ile siyasal olay ve konuları işleyerek kamuoyu oluşmasına yardımcı olmaları vurgulanmıştır (Katz, 1977; Burton 1990; Usluata, 1991: 75).

Çeşitli sebeplerle meydana gelen toplumsal gerilimleri bertaraf etmek amacıyla oluşturulan eğlence programları ile bireyleri stres yaratan durumlarından uzaklaştırmak, rahatlatmak hedeflenmektedir (Pınar, 2006: 13). Aynı zamanda kitle iletişim araçları bilgi yayılımı sürecini sağlamanın bir parçası olup görevi bilgileri hazırlamak, hızlı ve olabildiğince geniş bir çevreye aktarmaktır (Erdoğan ve Alemdar, 1990: 107). Toplumsal işlev ile birlikte ise kitlesel değerleri ön plana çıkararak aktif tutma ve kolektif bir ruh inşa edilmesi mümkünlük kazanmaktadır (Savaş, 2006: 2). Kitle iletişim araçlarının hangi işlevselliğinin daha çok kullanıldığı toplumun dinamiklerine ve ihtiyaçlarına göre şekillenmektedir. Örneğin demokrat bir düzen içerisinde siyasal işlev sıkça kullanılarak kamuoyu oluşması için çeşitli içerikler sunulmaktadır. Siyasi içeriğin algılanabilir hale getirilerek sunulmasında aktif rol alan kitle iletişim araçları bu girişimle algıları şekillendirme gücüne de erişebilmekte, bu gücü yasama, yürütme ve yargı erklerinden sonra en etkili merci olma statüsü sağlamaktadır (Tunç, 2006: 19). Kitle iletişim araçları taşıdığı mesajlarla alıcılarda bir etki oluşturur. Etkiye yeniden maruz kalma isteği kitle iletişim araçlarının tekrar ve tekrar kullanılmasına yardımcı olan etkidir.

Kitle iletişim araçlarının olumlu ve olumsuz birçok etkisinden söz etmek mümkünken akıllara denetim kavramı gelmektedir. Kitle iletişim araçlarını denetleme ve/veya hükmetmenin belirli avantajları bulunmaktadır. Erdoğan ve Alemdar (1990) bu olanakları kitle iletişim araçlarının 5 temel özelliği üzerine kurgulamıştır: Bunlardan birincisi, kitle iletişim araçlarının dikkatleri belirli bir alana doğrultma kabiliyetine sahip olmasıdır, bu etki iki uç amaçla da kullanılabilir. İkinci bir özellik kitle iletişim araçlarının merkeziyeti güçlendirmesi olarak açıklanabilir. Üçüncü olarak, kitle iletişim araçları kolektif bir kamusal ruh oluşturarak

seferberlik için bir araç olabilir. Dördüncüsü ise kitle iletişim araçları belirli özelliklere sahip toplumların oluşmasına ve sürdürülmesine katkı sağlayabilir. Beşinci ve son olarak ise kitle iletişim araçları eğlendirme ve rahatlatma, duygulara hitap etme işlevleri ile ödül mekanizması algısı yaratabilir (Erdoğan ve Alemdar, 1990: 96).

2.2.2. Kitle İletişim Kuramları

Kitle iletişim araçlarının hayatımıza sağladığı fayda ve kolaylıklar azımsanmayacak kadar büyük boyutlara ulaşmıştır. Bu avantajlar bütününün yanı sıra yine kitle iletişim araçlarının hayatımıza kazandırdığı bir dizi olumsuzluğun da bulunduğu ileri süren çeşitli görüşler bulunmaktadır. Bu alana yöneltilen merakın sonucu gerçekleştirilen kitle iletişim araştırmaları araçlar aracılığıyla hedef kitleye gönderilen ileti ve mesajların kitle ile karşılıklı etki ilişkilerini incelemektedir (İlhan, 2010: 126).

Kitle iletişim kuramları daha detaylı bir ifade ile birey ve toplumların iletişim araçlarıyla nasıl temasta bulunduğu, bu araçların toplumsal yaşamdaki etkinliklerine ve etkilerine dair çözümlemeleri içermektedir. İletişim araçlarından çıkıp dünyaya yayılan mesajların alıcı kitle üzerindeki etkilerini anlamlandırmaya yönelik pek çok çalışma gerçekleştirilmiştir. Bu alana bu kadar yoğun bir ilgi yönlendirilmesinin en temel sebebi, kitle iletişim araçlarının toplumsal faaliyetleri şekillendirme ve toplumu yönlendirmede büyük bir etkisinin olmasıdır (Demirkıran, 2020: 67). Teorilerde ikilem yaratan bu sav, kitle iletişim araçlarının toplum üzerinde büyük etkileri olduğunu ileri sürenler ile büyütülecek kadar etkisi olmadığını düşününler arasında karşıtlık oluşturmuştur (Şahin, 2011: 40).

Bu alana ilgisini yönlendiren düşünürlerin çalışmaları eleştirel yaklaşımlar ve eleştirel olmayan veya ana akım (egemen) yaklaşımlar olmak üzere iki temel anlayış altında toplanabilmektedir (Yaylagül, 2006: 18). Eleştirel yaklaşımlar medya ve ürünlerinin toplumsal dönüşüme etkisine vurguda bulunarak eşitliğin önünde engel yaratacak bazı işlevleri olduğunu ve bu adaletsizliği ortaya çıkarmanın yanı sıra çözüm önerileri geliştirme perspektifinde bir anlayışa sahiplerdir (Özçetin, 2018: 25). Ana akım kuramcılar ise insan davranışlarının şekillendirilmeye ve kontrol edilmeye müsait yapıda olduğu varsayımı ile izleyicilere pasif bir rol addederek etki araştırmalarını gerçekleştirmişlerdir (Yaylagül, 2006: 18).

Kitle iletişim araçlarının etkinliğine dair pek çok araştırma gerçekleştirilmiş olmasına karşın yoğun olarak 5 temel kitle iletişim teorisi karşımıza çıkmaktadır. Bunlar “Sihirli Mermi

Teorisi”, “İki Aşamalı Akış Teorisi”, “Gündem Belirleme Kuramı”, “Kullanımlar ve Doyumlar Teorisi”, “Kültürel Göstergeler ve Ekme kuramı” olarak ele alınarak incelenecektir.

2.2.2.1. Sihirli Mermi (Hipodermik İğne) Kuramı

Kitle iletişim araçları kullanımında oldukları toplumun ve tarihinin özellikleri doğrultusunda biçim kazanan ideolojik ürünler olup, ileri sürülen bu ürünlerin kontrolü egemen grupların özneliği, yönlendiriciliği ve beklentilerinden çok da uzakta değildir (Yaylagül, 2006: 13). Alanyazında “Sihirli Mermi Kuramı”, “Şırınga Kuramı” “Hipodermik İğne Kuramı”, “Propaganda Modeli” olarak farklı isimlendirmelerle var olan bu kuramın öne sürücüleri, iğne metaforu ile egemen ideolojilerin medya aracılığıyla ulaştırmak istediği mesajları izler kitlenin zihnine enjekte etmek suretiyle izleyici davranışlarında değişikliklere sebep olduğunu varsaymaktadırlar (Nwabueze ve Okonkwo, 2018: 2). Chicago Üniversitesi mensubu Harold Dwight Lasswell, “Propaganda Modeli” isimli çalışmasında “etki” unsurunu ön plana çıkararak, iletişim araçlarının halk üzerindeki etkilerini incelemiş, sonuç olarak halkın bilişsel faaliyetlerinin şekillendirilmesi ve yönlendirilmesinde iletişim araçlarının büyük bir etkisi olduğunu keşfetmiştir (Şakı, 2020: 21). Bu etki mesajların yönlendirildiği kitlenin pasif ve etkilenmeye açık bir konumda bulunmasıyla bağlantılı olacak şekilde egemen kitlenin iletişim araçları aracılığıyla egemen bir kültür oluşturmalarının mümkün olduğunu içermektedir.

2.2.2.2. İki Aşamalı Akış Teorisi/ Pekiştirme Teorisi

1940 yılında Lazarsfeld “Sihirli Mermi Teorisi”ni derinden sarsacak “The People’s Choice” (Halkın Seçimi) isimli bir çalışma gerçekleştirerek “İki Aşamalı Akış Kuramı”nı ortaya sunmuştur (Griffin, 2012: 355). Bu kuram iletişim araçlarından dağıtılan bilginin ilk olarak toplum tarafından fikirlerine saygı duyulan ve iletişim araçları ile yakın bir iletişime sahip öznelerle, buradan da bilgi talep eden ikincil topluluklara doğru iki temel aşamadan geçtiği iddiasına dayanmaktadır (Polat, 2016: 104). Paul Felix Lazarsfeld’in “İki Aşamalı Akış Kuramı”na göre iletişim araçları ile iletilen mesajların aynı olmasına rağmen alıcıların aynı şekilde algılamadıkları savından yola çıkılarak mesajların etkilenmesi istenilen toplumun “kanaat önderine” gönderildikten sonra kanaat önderinin mesajı yorumlayarak tekrar iletmesinin mesajın iletiminde daha etkin bir rol aldığı tespit edilmiştir (Uludağ, 2020: 27). İletişim araçlarının toplum üzerinde güçlü bir etkisinin olduğu varsayımıyla yola çıkılan araştırmada medyanın bireyler arası iletişime kıyasla daha az etkisinin bulunduğu sonucuna varılmıştır (Aytekin, 2020: 27).

2.2.2.3. Gündem Belirleme Kuramı

Medyanın insanların düşüncelerini belirleme yerine neye ilişkin düşünceleri gerekliliği savına dayandırılan bu kuramın oluşum aşamasında medya kullanımının etkilerini tespit edebilmeye yönelik pek çok araştırma gerçekleştirilmiştir (Kılıç, 2019: 93). Alanında önemli görülen kitle iletişim kuramlarından biri olan “Gündem Belirleme Kuramı” Maxwell E. McCombs ve Donald L. Shaw tarafından geliştirilmiş olup, kuramcılar medyanın sunduğu içerikler aracılığıyla kamu alanındaki gündemi büyük bir açıyla etkilemekte olduğunu, bu doğrultuda medyada kamunun ilgisini çekecek içeriklerin üretilmesine ağırlık verildiğini ileri sürmüşlerdir (Şakı, 2020: 359). Özet olarak iletişim araçlarında ağırlıklı olarak sunulan konular izleyici kitlesince okunarak bilinç ötesi bir metotla öğrenilir ve bu doğrultuda iletişim araçlarında belirlenen öncelik halkın önceliği konumuna yükselir (Polat, 2016: 137).

2.2.2.4. Kullanımlar ve Doyumlar Teorisi

“Kullanımlar ve Doyumlar teorisi”, medyanın alıcılar için belirli tatminleri yerine getirmek amacıyla kullanıldığını ve iletişim araçlarından faydalanan bireylerin bilgi edinme ihtiyaçlarını en iyi şekilde giderecek medya kuruluşlarını seçmekte sorumlu olduklarını ileri sürmektedir (Egede ve Chuks-Nwosu, 2013: 202). Elihu Katz’ın öncüsü olduğu bu kuramda bireylerin iletişim alanındaki aktifliğine ve seçiciliğine vurguda bulunularak, bireylerin ihtiyaçları olana erişmek amacıyla medya kanalına başvurduğu, bu ihtiyaç giderme sürecinde ise medyanın getirdiği ayrıcalıklar üzerinde durmuştur (Keskin, 2020: 539-539). Egemen yaklaşımlarda pasif, etkilenmeye açık bir konuma atanan izleyici bu yaklaşımın geliştirdiği perspektif ile aktif bir role bürünmüştür. Anaakım ya da egemen yaklaşımlarda her ne kadar kitle üzerine yoğunlaşarak izleyici edilgen bir konumda, her şeyden etkilenen ve yönlendirilen bir yığın olarak ele alınsa da Kullanımlar ve Doyumlar yaklaşımı ile izleyici pasif konumdan aktif izleyici konumuna getirilmiştir.

2.2.2.5. Kültürel Göstergeler ve Ekme Kuramı

George Gerbner’in yanı sıra pek çok Batılı araştırmacı, modern kitle iletişim tarzının yoğun bir güç birliğine dayandığını, bu güç birliğinin halkın özgürlüklerini yönetebileceklerini düşündüklerini ileri sürmektedirler (Tekinalp, 1993: 10). Bu alanda özellikle bir kitle iletişim aracı olarak televizyonun, izleyicilerin gündelik yaşama dair görüş ve tutumlarını etkileme düzeyine ve yöntemlerine yönelik en kapsamlı araştırmayı gerçekleştiren isim “Kültürel Göstergeler ve Ekme Kuramı” ile George Gerbner olarak değerlendirilmektedir. Gerbner 1967

yılında başladığı, televizyonun etkilerini incelediği uzun soluklu bir araştırma meydana getirmiştir (Bak ve diğ., 2020: 489). Gerbner, televizyonun etkilerini birey bazlı bir incelemeye tabi tutmaktan ziyade topluluk alanındaki çıktıları görmeyi hedeflemiştir, bu hedefin mümkünliğini televizyonun büyük kitleler üzerinde hızlı kültür paylaşımı olanağı sağlaması özelliğine dayanarak benimsemiştir (Tekinalp, 1993: 12). Gerbner genel olarak kitle iletişim araçlarının fakat televizyonun daha yoğun olmak suretiyle birey ve toplulukların düşünce ve inanç sistemlerinin yanı sıra davranış kalıplarını etkileme potansiyeline sahip olduğunu ileri sürmüştür (Güngör, 2018: 113). Nasıl ve ne derece etkilediğine dair ise etkisinin uzun süreli dönemler sonucu, yavaş yavaş, birikerek ortaya çıktığını ifade etmiştir (Akman, 2014).

Özetle 1900'lü yıllarda ABD topraklarında başlayan kitle iletişim araştırmaları 1960'lı yıllara kadar kitle iletişim araçlarının izleyiciler üzerindeki etkisini belirlemeye yönelik olarak gerçekleştirilmiştir. Hedef kitle olan izleyicilerin aktif veya pasif özneler olduğuna yönelik tartışmalar kitle iletişim araştırmalarının en temel sorunsalını meydana getirmiştir (Dursun, 2020: 126).

İlerleyen dönemlerde Lazarsfeld ve ekibinin gerçekleştirdiği İki Aşamalı Akış kuramı ile izleyicinin her mesajı doğrudan sindireceği anlayışı eskimeye başlamış, izleyicinin seçimlerde bulunabilen ve uygun olmayan seçenekleri eleyebilen bir bileşen olduğu fikri önem kazanmıştır (Aslan ve Nisan, 2018: 524). Başka bir ifadeyle kitle iletişim araçları aracılığıyla sunulan mesajların doğrudan izleyici tarafından benimsenmediği, bireyin kendi yaşam alanı içerisinde biriktirdiği ilişkileri, sosyokültürel özellikleri ve algı mekanizmalarına göre bir seçim yapabileceği fikri ivme kazanmıştır (Dursun, 2020: 126).

Kitle iletişim teorileri, kitle iletişim araçları ve toplum arasındaki bağlantısallığı ortaya çıkarmada geçerli açıklamalar sunmalarıyla oldukça önem arz etmektedirler.

2.2.3. Medya Kullanımının Tarihsel Seyri

Yaşam tarzı ve felsefesi, inanç, düşünce, tutum ve davranış, değerler sistemi gibi bireysel ve toplumsal unsurların oluşması ve yönlendirilmesinde yadsınamayacak bir role sahip olan medya, bu işlevine ek ve/veya yardımcı olacak şekilde belirli görüntü ve değer kümelerinin evrensel olarak dağıtımını da sağlamaktadır (Üstündağ ve Doğan, 2019: 158). Medya kullanımının tarih sahnesindeki serüveni iletişim kavramının yolculuğundaki gelişmelere paralel nitelikte ilerleme göstermiştir (Gürcan ve Kumcuoğlu, 2017: 151). Beden dilinin

kullanımıyla başlayan iletişim süreci, ilerleyen süreçte konuşma, yazma, resimleştirme eylemlerinin işlerlik kazanmasıyla başka bir boyuta ulaşmış, bütün bu gelişmeler iletişimin gelişerek güncel sınırlarını çizmesine yardımcı olmuştur (Süllü, 2017: 48).

Toplumsal yaşamda en sık başvurduğumuz iletişim modelinin yüz yüze iletişim olmasının yanı sıra teknolojik gelişmeler yeni iletişim imkanları yaratarak alternatif iletişim tarzları meydana getirmiştir. Gelişen teknoloji ve dönüşen toplumsal yapıyla iletişim ağları geniş ölçekli ve kompleks bir yapıya bürünmüştür. Özellikle 1990’larda başlayan internet kullanımının genişlemesi ile kişilerarası iletişim olanaklarının yanı sıra kitlesel iletişim olanaklarının da çarpıcı biçimde genişlediği söylenebilir (Lorimer, 2002: 67).

Kitle iletişim süreci için matbaanın icat edilmesi başlangıç noktası olarak genel kabul görmekte, I. Dünya Savaşı’nın son dönemlerine intikal eden radyo ve telgraf kültürünün yaygınlaşması ile furyaya 19. yüzyılda televizyonun da dahil olduğu söylenebilmektedir (Demirtaş, 2015: 1). Basılı metinlerin çağdaş alandaki ilk örnekleri matbaanın keşfi ile basılan gazeteler olup, Avrupa topraklarında hızla yayılımını gerçekleştirerek evrensel bir alışkanlık kümesinin alıcısı olmuştur (Gürcan ve Kumcuoğlu, 2017: 151). Özellikle Sanayi Devrimi ile birlikte teknolojik gelişmelerin hızlıca bütün sektörlerde işlerlik kazanması ile iletişim araçları da yeni bir yapıya bürünmüş, bilginin dağıtımı süreçleri daha profesyonel bir yapılanmaya sahip olmuş, birey ve topluluklar daha uzaktaki bilgi ve haberlere daha hızlı ulaşmaya başlamış ve ek olarak okur-yazarlık seviyeleri artmaya başlamıştır (Özçağlayan, 2008: 134). Mesajların büyük kitlelere ulaştırılması açısından dönüm noktası sayılabilecek bir iletişim aracı olan radyo; Marconi, Tesla, Maxwel, Hertz gibi birçok ismin gelişiminde ortak paya sahip olduğu bir icat olarak yaşamlara yerleşmiş, radyoya ait ilk organize yayınlar ABD sınırları içerisinde dinleyiciye sunulmuştur (Süllü, 2017: 52).

Telgraf ve fotoğrafın yaygınlık kazanmasıyla birlikte görsel materyallerle dolu, eğlence ağırlıklı yeni bir sürece girilmiş, bu iki ürünün başlattığı akımı bir süre sonra televizyon devralmış ve televizyon artık gösteri ve eğlence çağının vazgeçilmez bir unsuru haline gelmiştir (Aydoğan, 2013: 198). 19. yüzyılın sonlarına doğru kültüre dahil olan her iletişim aracı telgraf ve fotoğrafın peşinden gidiyor, bütün bu araçların bir araya gelmesi ile elektronik bir karnaval oluşturuluyor, görsel tekniklerden oluşan modeller yükseliyor, Postman’ın deyiimiyle “...bir ce-ee dünyası” yaratılıyordu. Postman bu ce-ee dünyasına televizyonun kültürel olarak yerleşmesiyle tam anlamıyla başladığını ifade etmektedir (Postman, 1994: 89).

Modern toplumun gösteri toplumu olduğu ve bu nedenle içinde bulunduğumuz kültürde giderek görselleşmeye başladığımız söylenebilir (Aydoğan, 2013: 198). Hareketli görüntüler bütünü ile elde edilen yayınlar görsel medyanın etki alanına girmekte olup en yoğun kullanımda olan görsel medya araçları televizyon ve sinema olarak tanımlanabilir (MAMUT, Erişim Tarihi: 12 Aralık 2020). Ulaşımının kolay olması, anlaşımının kolay olması, her evin bir köşesinde yer edinmesi gibi sebeplerle görsel medya araçları arasından en yoğun tüketilen ürünler televizyon ürünlerinden oluşmaktadır.

Özmen (2013: 11), televizyonun gelişimsel sürecini; 1936-1945 arasındaki yılları başlangıç, 1945-1960 arasındaki dönemi gelişme, 1960 sonrasını ise “altın çağ” olarak değerlendirmektedir. Türkiye’de televizyon yayıncılığı adına ilk girişim 1952 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ) bünyesinde kurulan deneme laboratuvarının kurulması ile gerçekleştirilmiş olup, 1964 yılında kurulan Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu (TRT)’nin 1968 yılında yayın hayatına dahil olması ile ikinci bir girişim gerçekleştirilmiştir (Demirkıran, 2011: 103). İTÜ bünyesinde gerçekleştirilen yayın faaliyetleri çeşitli olaylar neticesinde sonlandırılmış, TRT alanda tekel durumuna gelmiştir. Televizyonun yaygınlaştırılması adına gerçekleştirilen girişimlerin yanı sıra yayın saatlerinin arttırıldığı, içeriklerin çeşitlendirildiği bu dönem kamu eliyle üretilen içeriğin tek bir kanal aracılığıyla sunulduğu bir dönemdir (Uğur Tanrıöver, 2011: 12). Oluşturulan bu tekli yapı 1990’lı yıllara kadar geçerliliğini sürdürmüş bu yıllardan sonra Türkiye’nin televizyon kültürüne özel teşebbüsler dahil olmaya başlamıştır. (Özdenak Kandemir, 2019: 24). 1992 yılına gelindiğinde Star 1 kanalının yayın hayatına katılmasını, Show TV ve Tele-on kanallarının devreye girişi takip etmektedir (Tekinalp, 1993: 114).

Günümüzde yukarıda bahsedilen iletişim araçlarını içeren, belirli sınırları ve kısıtlayıcıları bulunan geleneksel medyadan, bu sınırları kaldıran bireylere özgür dolaşım vaadinde bulunan yeni medya düzenine doğru bir yöneliş bulunmaktadır (Aydoğan, 2013: 2016). Önemi gittikçe artan bilgisayar ve internet teknolojileri (Pınar, 2006: 12) televizyonun başlattığı gündelik yaşama yerleşme akımının sıradaki temsilcileri olarak değerlendirilebilmektedir. İnternet ve benzeri teknolojilerin son dönemlerde iletişim kültürümüze oldukça yerleşmesiyle kitle iletişim araçlarının işleyişini ve daha da önemlisi toplumsal kültürü önemli ölçüde değiştirdiği söylenebilmektedir (Giddens, 2000: 632). Tüm bu gelişmelere rağmen kitle iletişim araçlarının elinde tuttuğu kamuoyu oluşturma ve gündemi

yönlendirme güçlerini en çok televizyona borçlu oldukları söylenebilir (Astam ve Pınarbaşı, 2017: 670).

2.2.4. İnsan Hakları ve Medya

İnsan hakları yaklaşımının tanımlanması noktasında çeşitli fikirler sunulmaktadır. Ortaya atılan bu fikirlerin ortak noktasını ise insan haklarının, insanın salt insan olma haliyle elde ettiği haklar kümesi olduğu düşüncesi oluşturmaktadır (Haşar, 2021: 1). İnsan hakları fikrinin ilk esintilerine Antik Yunan ve Roma dönemlerinde gerçekleştirilen felsefi tartışmalarda rastlanabilmekte olmasına karşın odak kavram olarak ele alınışı ve temellerinin atılmasının örneklerini Rönesans ve Aydınlanma dönemlerinde görmek mümkündür (Terzi, 2017: 55). İnsan hakları felsefesinin ilerleyen dönemlerde şekil kazanmasıyla günümüz arasında üç yüzyıl kadar bir süre olduğu bilinmekte olup, nosyonun en etkili gelişiminin 17. ve 18. yüzyıllarda ortaya atılan insan hakları doktrini vesilesiyle gerçekleştiğini söylemek mümkündür (Kiraz, 2015: 4). Dönemin ünlü filozoflarından John Locke bu alanda önemli fikirler sunarak doktrinin gelişmesini sağlamıştır. Locke, hayat ve hürriyet kavramlarını odağına aldığı fikirlerinde bu “tabi hakların” korunumu noktasında üstün otoritelere yani devletlere sorumluluk atfında bulunmuştur (Çalık, 2017: 48). 18. yüzyılda ise sanayileşme hareketi başlamış, etkileri ise 19. yüzyıla gelindiğinde yaşamın birçok noktasına görünür bir biçimde ulaşmıştır. Sanayi hareketinin kamusal alanda neden olduğu iktisadi, sosyal ve kültürel dönüşüm toplumsal yapıda yeni sorun alanları ve yeni çözüm arayışlarını yaratmıştır. Kolektif bir yapılanma etrafında şekillenen bu çözüm önerileri insan ve haklarına yönelik çalışmaların hareketlenmesine ve insan hakları kavramının daha sistematik bir formda ele alınmasına öncülük etmiştir (Yıldırım ve Aslan, 2019: 644-645). Günümüzde kabul gören anlayışı da yansıtacak şekilde insan hakları kavramını her bir bireyin hiçbir ayrımsal eylem gözetilmeden eşit ve adil bir metotla yararlanabileceği, insan onuruna yaraşır bir hayat sürdürebilmesi için ihtiyaç duyduğu “değişmez, devredilmez, vazgeçilmez” hak ve özgürlükler olarak tanımlamak doğru olacaktır (Karslı, 2021: 8).

İnsan haklarının başat vurgusu insanların mutlu ve huzurlu bir yaşam sürebilmesidir. Bu doğrultuda insanın sahip olduğu haklarını kullanarak özgürce dışa vurabildiği kültürel eylemler insan haklarının orijiniyi oluşturmaktadır. Bireyler, sahip oldukları haklar gündelik yaşam pratiklerine yansıtıldığı ölçüde mutlu ve huzur dolu bir hayat deneyimleyebilir (Kiraz, 2015: 5). Bu hakların kullanımı demokrasi kavramının işlerliği ile doğrudan bağlantılıdır. İnsan haklarının geçerlilik kazanmış olduğu toplumlarda bireylerin yetenekleri, fikirleri ve eylemleri

olumlu pratikler yaratarak toplumun gelişmesini sağlayacaktır. İnsan hakları anlayışının enformel bir düzlemde çıkararak üstün otoritelerin hukuksal mevzuatlarına ve uluslararası yazılı kaynaklara yerleşme sürecinde bu denge büyük bir önem taşımıştır.

İnsanın özne olarak var olduğu hemen hemen her dönemde felsefesi ve ahlaki düzlemine rastlanabilecek insan hakları anlayışı evrensel nitelikte ortak bir kanıyla özellikle İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle ciddi bir önem kazanmıştır. En belirgin gelişmelerin yaşandığı 1945 yılında Türkiye'nin de kurucu üyelerinden olduğu Birleşmiş Milletler Cemiyeti'nin kurulması ve bu bünyede 1948 yılında İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin imzalanması ile uluslararası bağlamda standartları geliştirerek hak ve özgürlükleri koruma altına almak adına önemli girişimlerde bulunulmuştur (Karlı, 2021: 9). Türkiye özelindeki önemli gelişmelerden birisi ise 1988'de kurulmuş olan Basın Konseyi tarafından ilan edilen Basın Meslek İlkeleri belgesinde yer alan 16 ilkedir¹ (Işık ve Ata, 2021: 223). İletişim özgürlüğü, halkın gerçekleri öğrenme hakkı, ayrımcılıkla mücadele, gizlilik, tarafsızlık gibi konulara değinilen metinde insan hakları anlayışı doğrultusunda şekillenen ilkelerin toplumsal düzendeki yansımalarından birine rastlanmaktadır.

İnsan haklarının evrensel boyutta büyük bir ivme kazanmasında hiç kuşkusuz medyanın yadsınamayacak bir yeri bulunmaktadır (Işık ve Ata, 2021: 221). İnsan hakları anlayışının medyanın da dahil olduğu çeşitli değişkenlerle kazandığı bu ivmenin bu alandaki söylemleri arttırmasının yanı sıra insan hakları ihlallerinde de bir sıçrayışı beraberinde getirmiştir (Bilir, 2019: 6). Çelenk (2010), "Ayrımcılık ve Medya" isimli makalesinde konuyu "nefret söylemi" kavramı üzerinden tartışmıştır. Çelenk (2010: 215) medyanın doğrudan üretebileceği ayrımcılığın sınırlı olduğunu fakat nefret söylemleri aracılığıyla üreteceği ayrımcılığın medya platformları ile sınırlı kalmadan toplumsal bir kültür yaratabilme riskine değinmiştir. Toplum üzerinde dönüştürücü ve şekillendirici bir etkiye sahip olan medya erkinde yaşanan ve yaşanma ihtimali olan ihlallerin müdahaleye tabi tutulması gerekliliği önem arz etmektedir. Bu müdahalelerin kişilerin iletişim hakkı ihlal edilmeden hassas sınırların gözetilmesiyle geliştirilmesi ise bir başka önemli husustur.

Medya süreçlerinde yer alan insan unsuru ve insan hakları ilişkisine ilişkin çalışmalar genel itibariyle iletişim hakkı, ifade özgürlüğü, kişisel verilerin korunması ve unutulma hakkı bağlamlarında gerçekleştirilmektedir. Temel bir insan ihtiyacı olan iletişim, paralel olarak

¹ <https://www.basinkonseyi.org.tr/basin-meslek-ilkeleleri/>

temel bir insan hakkı olarak kabul görmektedir. Bilgi edinme ve bilgiye erişme hakkı, medya özgürlüğü gibi alanların dahil olduğu geniş bir kapsama sahip olan iletişim hakkı büyük bir öneme sahiptir. Nitekim temel ilkeler olan eşitlik, çeşitlilik, özgürlük, dayanışma, dokunulmazlık gibi ilkeler ancak ve ancak iletişim hakkı doğrultusunda tanınan olanaklar ile mümkünlük kazanmaktadırlar (Şen ve Şen, 2015: 124).

Teknolojik atılımlarla birlikte iletişim kanallarının dönüşmesine ek olarak enformasyon çağına geçiş yapılmış, bilgiye ulaşmak ve yayılmasını sağlamak hiç olmadığı kadar kolaylaşmaya başlamış, bu da özel yaşam alanlarına yönelik hassasiyeti artırarak kişisel verilerin korunması konusunu gündeme getirmiştir (Elmalıca, 2016: 1604-1605). Kişisel verilerin korunması hakkını, bireylerin özel hayatlarına ait gizliliği güvenceye alarak, gerekli olması dahilinde tutulan kayıtlara ilişkin geniş çaplı güvenlik önlemleri alınması ve bu vesileyle bireyi korumak olarak ifade etmek mümkündür (Claes ve diğ., 2006: 77; akt. Akgül, 2016: 13). Bilir (2021: 173) de ilgili savı destekleyecek şekilde, kişisel verilerin korunmasını bir araç olarak nitelendirerek asıl gayenin bireyi korumak olduğunu ifade etmiştir. Bireye ait fiziksel özellikler, fikir ve görüşler, sağlık, eğitim durumu ve benzeri dinamikler özel hayat kapsamına girmekte olup, özel hayatın gizliliği insan hakları alanında geçerliliği olan çeşitli uluslararası belgeler ve yasalarla koruma altına alınmıştır (Kılınç, 2012: 1091).

İnsan hakları prensipleri doğrultusunda insana atfedilen temel hak ve özgürlükler yelpazesinin en önemli parçalarından bir diğeri de mahremiyet hakkıdır. Özellikle 1970’li yıllardan sonra giderek önem kazanan kişisel verilerin korunması hakkı ile beraber mahremiyet alanlarına yönelen tehditlere yönelik bir dizi tedbir alınmıştır. Geniş bir kapsama yayılan bilişim teknolojileriyle daha hassas ve riske açık bir forma bürünen mahremiyet alanlarının korunması bağlamında çeşitli ikilemler yaşanabilmektedir. Bazı durumlarda mahremiyet hakkının kamunun haber almak hakkı ve ifade özgürlüğü gibi haklarla çatışması söz konusu olabilmektedir (Elmalıca, 2016: 1603). Medyanın geçirdiği dönüşümle bilgilerin ve belgelerin paylaşımı gibi süreçlerin hızlanarak kısa bir süre zarfı içerisinde büyük kitlelere ulaşması ve yanlış kişiler arasındaki ağda dolaşımı kolaylıkla geniş çaplı hak ihlallerine sebep olabilmektedir.

Teknolojinin ulaştığı noktaya ek olarak özellikle arama motorlarının aracı gücü ile bireylerin kişisel verilerinin dijital ortamlarda yayılımını kontrol altına almak oldukça zorlaşmaya başlamıştır. Bu doğrultuda bireylerin kişisel verilerinin görünürlüğüne sebep olacağı hak ihlallerine dikkat çekilerek üçüncü kişilerin, bireylerin kişisel verilerine erişimini

engelleyerek özgürce yaşamasını mümkün kılacak “unutulma hakkı” kavramı konuşulmaya başlanmıştır (Akgül, 2016: 12). Unutulma hakkı temelde kişisel verilerin korunması hakkının bir geçiş noktası olarak ele alınabilmektedir. En temel tanımıyla unutulma hakkı, bireylerin özel alanlarına ait herhangi bir bilginin dijital ortamda bireyin rızası dışında dolaşımda bulunmasını ve bu dolaşım sonucunda 3. kişilerin özel bilgiye erişiminin engellenmesini sağlayan hak olarak tanımlanabilmektedir. Unutulma hakkı ile bu bilgilerin “geri getirilmeyecek biçimde ortadan kaldırılması/silinmesi” sağlanmaktadır (Elmalica, 2016: 1611). Unutulma hakkının kullandırılmaması ve/veya ihlal edilmesi durumunda Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 8. maddesi olan “Özel Hayatın ve Ailenin Korunması” kapsamında bir insan hakkı ihlaline sebebiyet verilmektedir (Gülener, 2012: 227).

Toplumsal gerçeklikle karşılıklı etkileşiminde girdi çıktı ilişkisinin yoğun olarak yaşandığı medya alanında çok yönlü bir etik hassasiyet güdülmesi gerekmektedir. Kaçırılan ufak bir detay büyük bir insan hakkı ihlaline ve daha geniş boyutta mağduriyetlere sebep olabilmektedir.

2.2.5. Bir Medya Aracı Olarak Televizyon

Teknolojik bir araç olarak gündelik yaşama yerleşen, zamanla kendine daha geniş bir yer edinen bir kitle iletişim aracı olarak karşımıza çıkan televizyon, en yaygın kullanılan kitle iletişim araçlarından biri konumundadır. Görsel ve işitsel içeriğin bir arada sunulması, hitap ettiği kitlenin okuma ve yazma becerilerine sahip olma gerekliliğinin bulunmaması, kullanımının kolay olması ve hemen hemen her evde ulaşılabilecek durumda olması diğer kitle iletişim araçlarından ayrılan özellikleri arasında sayılabilir (Üstündağ ve Doğan, 2019: 160). Ayrıca televizyon, bizi içinde bulunduğumuz dünyada yaşananlarla sürekli nitelikte yakın ilişki içerisinde olmamızı sağlamaktadır (Postman, 1994: 99). Televizyon sağladığı bu ayrıcalıklar ile toplumsal yaşamın vazgeçilmez bir ürünü olarak hayatlarımızda yer edinmiştir.

Ekonomik, siyasal, toplumsal alanlarda pek çok içerik sunan televizyonun bilgilendirme, eğlendirme, farkındalık oluşturma gibi birçok fonksiyonundan söz etmek mümkündür. Kitleli iletişimi mümkün hale getiren araçlardan olan televizyonun evrensel bağlamdaki faydalarına bireyin bulunduğu yerden farklı yerleri gözlemleyebilmesini, orada var olan sürece bulunduğu yerden eşlik edebilmesini, farklı kültür ve olaylardan haberdar olabilmesini mümkün kılma gibi birçok örnek verilebilir (Sucu, 2019:12).

Televizyon yayılım gerçekleştirdiği ortamlarda öğretici bir işlev üstlenmektedir. Televizyon ürünlerinin sunduğu pratikler sunulan toplumun özellikleri ile harmanlanarak oluşturulmuş ürünlerdir. Karşıt durumdan bakıldığında ise toplumun televizyon aracılığıyla sunulan ürünler ile karşılıklı bir etkileşim içerisinde bulunduğu da söylenebilmektedir. Bu doğrultuda televizyon aracılığı ile sunulan kültürel öğretiler ile toplumun sahip olduğu kültürel pratikler bağlantısal özellikler göstermektedir (Şahin, 2011: 46).

Televizyonun çok boyutlu olumlu etkilerinin yanı sıra verimli olacak şekilde değerlendirilmediğinde bir dizi olumsuz etkiye sebep olabileceği de söylenebilir. Gündelik yaşamımızın ortasına yerleştirdiğimiz medya araçları arasında en önemli rolü üstlenen televizyon, pek çok çocuğun dünyayı, varlıkları, olgu ve olayları, kavramları ve değerleri algılamasında birincil müdahale aracı niteliğindedir (Uğurlu ve diğ., 2013: 55). Değer ve yargıları olması gerektiğinden farklı olarak yorumlama, gerçeklik ile kurgulanmış arasındaki bağı anlamlandıramama gibi birçok örnek çocukların bilişsel gelişimini tehdit etmektedir (Büyükbaykal, 2007: 38). Olumsuz etkilerin çocuklarla sınırlı olmadığı, yetişkin bireyler için de geçerli unutulmamalıdır. Bireyler farkında olmadan televizyon yayınları içerisinde yer alan kişi ve olaylara ilişkin bir yakınlık ve uzaklık ilişkisi geliştirmektedir. Bu ilişki pek çok zaman öykünme yordamıyla kurulan bağa sebep olurken, bireylerin davranış örüntüleri, yaşam tarzları, algı ve tutumlarında etkili değişikliğe sebep olabilmektedir.

Televizyonun düzenli şekilde arz edilen çeşitli içerikleri ile alışkanlık hatta bağımlılık boyutuna ulaşabilecek derecede etkileri bulunmaktadır. Bu sistem içerisinde, belirli bir sıklıkla sunduğu içeriklerle yeni ve değişik olanı yavaş yavaş ve gizlice empoze edebilme gücüne sahiptir. Sunulan bu içerikleri tüketen bireylerin içerikleri aktif bir bilinç ve algı süzgecinden geçirmedikleri durumlarda, gerçek ve kurgulanmış arasında ayırım yapabilme yetilerini yitirdikleri söylenebilir (Sucu, 2019:12). Özellikle televizyon dizilerinin tüketicileri konumunda olan izleyici grup için geçerli olan bu durum, içinde bulunulan dünyanın terk edilerek yapay bir dünyada olanlara bağlanmakla karakterize olup bireyin kendi gerçekliğini ötelemesine sebep olmaktadır (Savaş, 2006: 4). Nitekim bu alanda gerçekleştirilen araştırmalarla, gün içerisinde 5 saati aşan televizyon izleme etkinliğinin bireylerin gerçeklik algılarının televizyonda sunulan kurgusal gerçeklik ile bütünleşerek karmaşık bir hal almasına sebep olduğu saptanmıştır (Rigel, 2008: 20).

Televizyonun yıpratıcı etkilerini azaltmaya yönelik bazı kamusal müdahalelere rastlanılabilmektedir. Ülkemizde bu alanda çalışmalar yapan Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) yayınlarda sunulan içeriklerin sınırlarını belirlemek adına düzenleyici, denetleyici ve sınırlayıcı işlevler üstlenmiştir. Bu kapsamda kişilik hakları, aile yapısı, çocuk ve gençlerin korunmaları gibi sınırlar çeken diktelere ek olarak, gerçeklerle uyumlu, suça teşvik etmeyen, ayrımcılık karşıtı içeriklerin oluşturulması için çeşitli düzenlemeler bulunmaktadır (Arslan, 2009:10).

2.2.6. Gerçeklik Televizyonu (Realite Şov) Kültürü ve Oluşumu

Literatürde “realite şov programları”, “realite programları”, “reality showlar”, “gerçeklik televizyonu”, “reality tv”, “reality dizi” gibi birçok kavramsal kullanımın bulunmasının yanı sıra en temelde aynı türü karşıladıkları varsayımı hakimdir. Bu noktadan hareketle bu çalışmada Türkçe terimlerin kullanılması önceliklendirildiği için “gerçeklik televizyonu” kavramının kullanılması uygun görülmüştür.

Televizyon, yayınları çok çeşitli içerikler kümesine sahip bir kitle iletişim aracı olarak faaliyettedir. Televizyon yayınları belirli bir senaryo etrafında şekillenen kurgu programlar ile kurgusal olmayan, izleyici etkileşimine açık, akışın anlık olarak şekil aldığı gerçeklik televizyonu olmak üzere iki ana tür üzerinden sunulmaktadır (Uluç Küçükcan, 2019: 166). Gerçeklik televizyonu kavramı en basit anlamıyla belirli bir senaryo üstüne kurulu olmayan, kurgulanmış karakterler yerine gerçek bireyler (Stefanone ve Lackaff, 2009: 964) ile yoğunlukla duygu durumlarını ekrana taşıyan bir televizyon programı türüdür. Gerçeklik televizyonu programları çok geniş bir içerik türünü altında barındırmaktadır. Haber içerikleri, belgesel programları, yarışmalar, sohbet dayalı programlar, magazin ve “paparazzi” programları, tartışma programları gerçeklik televizyonu başlığı altında ele alınmaktadır (Özmen, 2013: 65) Karakış (2018: 271) gerçeklik televizyonu programlarını birçok farklı formatı içerisinde barındırması özelliği ile “melez bir tür” olarak tanımlamıştır.

Başlangıç parametresi 1980’li yıllar olarak kabul gören gerçeklik televizyonu programlarının gelişim sürecinde ekonomik, sosyolojik ve özellikle teknolojik gelişmelerin yanı sıra televizyonun kamu ekseninden sıyrılıp ticari bir anlayış kazanması etkili olmuştur (Aksop, 1998: 39). Dünya genelinde yaşanmakta olan bu gelişime paralel nitelikte çalışmalar Türkiye özelinde de gerçekleştirilmiş, özellikle 1990 yılından itibaren Türkiye televizyon tarihi adına ivme yaratacak gelişmeler yaşanmaya başlamıştır. Bu yıllar televizyon alanında

Türkiye’de tekel konumunda olan TRT yayıncılığının yanı sıra sektöre ticari kaygılar ile özel televizyon kanallarının etkili derecede dahil olmasını kapsayan yıllar olmuştur. Özel yayıncılık anlayışı ile daha önce kullanılmayan türler yayın hayatına aktarılarak çeşitli formatlar denenmiştir (Binark ve Kılıçbay, 2004: 74). Türkiye televizyon yayıncılığında ilk gerçeklik televizyonu programı olarak 1993 yılında yayın kuşağına dahil edilen, sunuculuğunu önce Haluk Bilginer’in sonrasında ise Cem Kurtuluş’un üstlendiği “Sıcağı Sıcağına” adlı program karşımıza çıkmaktadır (Özmen, 2013: 66). Beklenen ilginin karşılanması ile bu yeni türe olan içerik çeşitlendirilmiş, izleyiciler gerçeklikle harmanlanmış olayları ve gerçek karakterlerin hayatını konu edinen bu programlara yoğun bir ilgi göstermeye başlamışlardır (Popovic, 2019: 55). Koç (2016: 94) bu yoğun ilgiyi gerçeklik temasının izleyicide “sürece dahil olma hissi uyandırması”na bağlamıştır. Ona göre gerçeklik televizyonu içerikleri, gerçeklik olgusu ile sıradanlık durumunu aynı düzlemde kurgulayarak geleneksel televizyon anlayışının ötesine geçen bir formatla izleyiciyi ekrana çekmektedir.

Gerçeklik televizyonu programlarının geçtiğimiz 10 yıl içerisinde kazandığı popülerlik türe yüksek izleyici puanlarının kazandırılmasına yardımcı olmuş olup bu programlar, “Güldür Güldür”, “Arkadaşım Hoşgeldin”, “Üç Adam”, “O Ses Türkiye”, “Yetenek Sizsiniz”, “Survivor”, “Ben Bilmem Eşim Bilir”, “Kelime oyunu”, “Yemekteyiz” ve “Bu Tarz Benim” şeklinde sıralanabilmektedir (Demirtaş, 2015: 2). Gitlin’e (1994: 525) göre gerçeklik televizyonu içeriklerinin bu kadar çok rağbet görmesinin bir diğer sebebi, bireylerin televizyon yayınına katılma arzularının yanı sıra birey ve toplulukları bağıntılı olaylar silsilesinin içerisine çekerek, gerçek dünyada yaşadıkları sorunlara kısa süreli de olsa kaçış ortamı sunmasıdır (Koç, 2016: 95).

2.2.7. Suç Odaklı Gerçeklik Televizyonu

Gerçeklik televizyonu programlarının kendi içerisindeki kategorilerinden birisi konumunda olan suç odaklı gerçeklik televizyonu programları, birçok kesimden bireyin sahip oldukları sorunları yayına taşınması ile bu sorunlara geliştirilen çözüm arayışlarını kapsamaktadır. Gerçeklik paradigması ile gündelik yaşamımızda sıklıkla karşılaşacağımız bireylerin kaçırılmaları, suça müdahil olmaları, zarar görmeleri, katledilmeleri gibi bireysel ve suç/suçluluk kavramları ile bağlantılı durumların işlendiği gerçeklik televizyonu programları ile izleyici kitlesi bu durumlara şahitlik etmekte ve olay ve konulara ilişkin duygu aktarımı gerçekleştirmektedir (Karakış, 2018: 271).

Suç odaklı gerçeklik televizyonu programlarının diğer kategorilere kıyasla görece daha yoğun bir ilgiyi kendine çekmesinin sebebi izleyicilerine diğer kategorilerden farklı bir deneyim sunması ve izleyicileri izleme eyleminin öznelere konumundan çıkararak sorunun çözümünün bir parçası olmaları için sorumluluk hissetmelerini sağlaması olarak gösterilebilir (Yaman, 2013: 64). Türkiye televizyon yayıncılığında suç odaklı yayınlara “Sıcağı Sıcağına (1993)”, “Gerçek Kesit (1993)”, “Kanıt (2010)” adlı yapımlar kurgu yapımlar, “Müge Anlı ile Tatlı Sert”, “Gerçeğin Peşinde” adlı gündüz kuşağı programları ise kurgu olmayan gerçeklik televizyonu programları olarak adını duyurmuş yapımlar olarak örnek verilebilmektedir (Uluç Küçükcan, 2019: 167).

Gerçeklik iddiası ile yayın hayatında yer edinen suç odaklı gerçeklik televizyonu formatıyla sunulan programların çoğunluğunu, dramatik ve trajik olayları konu edinen ve bu olayları kurban-mağdur profili üzerinden gerçeklik algısı ile aktaran, ortaya çıkmayan veya gizlenmiş gerçeklikleri gün yüzüne çıkarmaya yarayan teknikleri kullanan programlar oluşturmaktadır (Kılıçbay, 2005: 79).

2.2.7.1. Türkiye’de Güncel Olarak Yayınlanan Suç Odaklı Gerçeklik Televizyonu Programları

Gerçeklik televizyonu kavramı ile televizyonda yayınlanan, belirli bir formüle dayalı anlatı yapısıyla (Aksop, 1998: 53) dizi, film gibi kurgusal içeriklerden ayrılan yapıya sahip bir program türü aktarılmak istenmektedir. Gerçeklik televizyonu programları kurgusal sınırları, yazılı bir kaynağı, belirli bir program akışı olmadan drama veya komedi sunan, gerçeklik vurgusuyla olayların gerçek kişi ve karakterlerle işlendiği televizyon programları olarak ifade etmek mümkündür (İmançer, 2007: 20). Bu programlarda ele alınan konular ele alınış biçimlerine göre kimi zaman duygusal çözümlerin yaşandığı bir drama, kimi zaman gerçekliğin, sorunların ve sıkıntıların paylaşıldığı ve tartışmalı olarak ele alındığı bir değerlendirme ortamında işlenmektedir.

Gerçeklik televizyonuna ait içerikler 1980’li yılların sonlarına doğru haber, suç ve korku türünün birleşiminden oluşan bir kombinasyonla ABD yayınlarında yer almaya başlamış olup Türkiye özelindeki örneklerle 1990 yıllarında rastlanmaya başlanmıştır (Tetik ve Özgüven, 2021: 137). Yıldırım ve Esen (2018: 494) gerçeklik televizyonu içeriklerinin küresel bağlamda yayın hayatına girdikleri ilk andan beri önemli bir ilginin hedefi olduklarını ifade etmişlerdir. Bu ilginin en temel kaynaklarından biri kuşkusuz gerçeklik televizyonunun sunduğu “gerçeklik” iddiasıdır. Nitekim Cavender ve Fishman (1998: 3) da gerçeklik televizyonunun

kendine özgü tanımlayıcı özelliğini bu gerçeklik iddiası merkezinde kurgulamıştır. Baudrillard (2005: 52) ise gerçeklik içerikli medya ürünlerine yöneltilen ilgiyi şu satırlar aracılığıyla açıklamıştır:

“‘Sanki biz orada değilmışız gibi’ sözüyle ‘sanki siz oradaymışsınız gibi’ sözü aynı anlama gelmektedir. Zaten yirmi milyon seyirciyi baştan çıkartan şey de işte bu paradoks, bu ütopyadır. Bu programı izleyen seyircilerse, gerçekte ‘röntgencilik’ yaparak alacakları zevkten fazlasını almışlardır. Söz konusu olan şey, günlük ‘hakikatin’ bir parçası olan bir sır ya da ahlâksızlık değildir. Söz konusu olan şey gerçek ya da hipergerçek estetiğin sunduğu bir tür ürpertidir. Hem içine hile katılmış hem de insanı dehşete düşürecek bir gerçekliğin yarattığı ürperti. İnsanı hem yabancılaştıran hem de çok yakından izleyerek bakışımızı anormalleştiren, aşırı saydamlığın sonucu olan bir ürperti.”

Büyük kitlelerin ilgisini yöneltmesiyle medya çalışmalarında araştırmalara dahil edilen bu türe yönelik olarak Dobash ve diğ., (1998, s. 39) bu programların ceza-adalet sistemi, medya ve izleyici arasında kurulan yeni bir sistem örneklediğini öne sürmektedir. Bu örneklendirme karşılıklı bir girdi akışı ve bağlılık da sunmaktadır. Bu girift dinamik kendine yeni toplumsal alanlar yaratarak aktarımın devamlılığını da sağlamaktadır. Yıldırım ve Esen (2018: 494) gerçeklik televizyonu içerikleriyle ilgili olarak şu ifadeleri kullanmışlardır:

“Sıradan insan medyaya olan yakınlığını arttırdıkça televizyonda daha iyi iletişim kurar hale gelir. Böylece sıradan insanın televizyondaki katılımıyla söylem değişir; uzmanlık çürütülür, sıradan söylem yüceltilir. Uzmanlardan çok sıradan insanların katılımı ve sıradan deneyimlerin üstün tutuluşuyla özellikle Türkiye’de Reality TV programı olmasına karşın izleyici tarafından kadın programı olarak adlandırılan bu tarz, sıradan söylemlerin ifade edilebildiği toplumsal bir alan niteliği kazanmaktadır.”

Suç odaklı gerçeklik televizyonu programları, gerçeklik televizyonu programları arasında en çok rağbet gören formatlardan biri olarak uzun yıllardır konumunu korumaktadır. Bu programlarda genel işleyiş, konukların canlı yayın destekli stüdyo ortamında yaşam öykülerini ve sorunlarını paylaşmasıyla program sunucu ve ekibinin sorunlara ilişkin çözüm arayışı geliştirmesini kapsamaktadır (Dursun, 2020: 66). Bu programlarda genel itibarıyla suça ilişkin olay ve ögeler ele alındığı için suçun aydınlatılma süreçlerinde destek olmaları için ilgili alanlardan uzman kişiler sürekli konuk olarak yayınlarda yer almaktadır. Bu olayları, aydınlanmamış cinayetlere ilişkin katil ve suçluların ortaya çıkarılması, kayıp ve/veya kaçırılmış insanların bulunması; istismar, dolandırıcılık, kaçakçılık gibi suça konu olayların

faillerinin sorgulanması olarak sıralamak mümkündür. Programın kameralara yansıyan genel koordinasyonu sunucu ve uzman ekibin yer aldığı bir düzlemde gerçekleştirilmektedir. Programların canlı olarak yayınlanması, canlı yayına katılma talebinde bulunan tanıkların yayına alınarak ifadelerini iletebilmeleri, anlık gelişmelerin hızlı bir şekilde aktarılması ve aksiyonların alınması gibi çok boyutlu avantajlar sunmaktadır. Programların canlı formatla sunulmasının olumsuz yanları da mevcuttur. Genel itibariyle olumsuz yaşam deneyimlerine dayalı sorunların ele alındığı bu ortamlarda gerginlikler, tehditler, öfke krizleri gibi çeşitli agresif dışavurumlar gerçekleşebilmektedir. Sunucular, bu gibi durumlarda tartışmanın seyrine uygun yönlendirmeler üreterek programın kontrolünden mesuldürler. Tartışma frekansının artması ve izleyicinin heyecan ve merak duygusunun yükselmesiyle dikkatler ekrana kanalize olmaktadır. Bu da bu türdeki programların izlenme sayılarının yüksek olmasında etkili olduğu kabul edilen faktörlerden birini oluşturmaktadır.

Türk yayın kuşağında yer alan suç odaklı formata sahip gerçeklik televizyonu programları arasında yüksek izlenme oranlarına sahip olan iki popüler program öne çıkmaktadır. Bu iki program sezon içerisinde herhangi bir tarihin reyting oranları incelendiğinde, sıralamada ilk 10 içerisinde yer alan tek suç odaklı gerçeklik televizyonu programları oldukları için seçilmiş ve ayrıntılı şekilde incelenmiştir.

İŞTE TOTAL'DE İLK 10 PROGRAM

1	ARKA SOKAKLAR	KANAL D
2	SURVIVOR ALL STAR	TV8
3	İYİLİK	FOX
4	MÜGE ANLI İLE TATLI SERT	ATV
5	ESRA EROL'DA	ATV
6	SELCUK TEPELİ İLE FOX ANA HABER	FOX
7	KASABA DOKTORU	TRT 1
8	RAMBO SON KAN (Y.5)	SHOW TV
9	İYİLİK (ÖZET)	FOX
10	SABAHIN SULTANI SEDA SAYAN	STAR TV

Şekil 1: 17 Haziran 2022 Reyting Sonuçları Tablosu²

2.2.7.1.1. Müge Anlı ile Tatlı Sert

Türk televizyon yayıncılığında ulusal kanallardan atv ekranlarının gündüz kuşağı programları arasında yer alan Müge Anlı ile Tatlı Sert programı yayın hayatına 18 Ağustos

² ¹<https://www.medyafaresi.com/haber/son-dakika-17-haziran-cuma-2022-reyting-sonuclari-arka-sokaklar-survivor-iyilik/1001480> , Erişim Tarihi: 17 Haziran 2022 (İlgili tarihin seçilmesinin özel bir sebebi olmayıp, rastgele seçilmiştir.)

2008 tarihinde başlamıştır. 15. Sezonu ile yayın hayatına devam eden program hafta içi her gün 10.00-13.00 saatleri arasında canlı olarak izleyicisi ile buluşmaktadır. Programın adından da anlaşılacağı üzere gazeteci Müge Anlı programın sunuculuğunu üstlenmiştir. Programda hukuki konularda danışmanlık vermek üzere Avukat Rahmi Özkan, adli tıpla ilişkili konularda bilgi vermek üzere Adli Tıp Uzmanı Prof. Dr. Şevki Sözen daimi konuk olarak sunucuya eşlik etmektedir. Programın başlangıç tarihinden itibaren psikoloji alanındaki konularda danışmanlık vermek için bulunan Psikiyatrist Prof. Dr. Arif Verimli 2021 yılında programdan ayrılmış, yerine herhangi bir ekip üyesi katılmamıştır.

Programda en temel ifadeyle suçla ilişkili aydınlanmamış olayların aydınlatılma süreçleri işlenmektedir. Bu olaylar kayıplar, cinayetler, dolandırılma hikayeleri olmak üzere 3 temel alanda belirli tekniklerle sürdürülmektedir. Program yayınlandığı kanalın resmi sitesinde yer alan program tanıtım paragrafı şu şekildedir:

“Faili meçhul cinayetler ve kayıpların yanı sıra birçok sosyal sorumluluk projesi ile de adından sıkça söz ettiren, hafta içi her gün seyirciyi ekran başına kilitleyen Müge Anlı ve ekibi, üzerinde çalıştığı kayıp dosyalarını, cinayete kurban giden kişileri ve kayıpların tüm yaşamını ortaya çıkararak onları bulmaya, olayları aydınlatmaya devam ediyor...” (<https://www.atv.com.tr/muge-anli-ile-tatli-sert/hakkinda>, Erişim Tarihi: 19 Haziran 2022)

Tanımda da belirtildiği üzere program bünyesinde olay çözümlemelerinin yanı sıra sosyal sorumluluk projeleriyle ilgili çalışmalar da yürütülmektedir. Genel olarak program açılışında yer verilen sosyal sorumluluk faaliyetleri aynı zamanda izleyicilerin de ilgisini çekmekte ve katılım göstermeleri için teşvikler sağlanmaktadır. Her programda ortalama 3 vaka ele alınmaktadır. Ele alınan vakalar, vakanın genel hatlarını ve vakaya ilişkin gelişmeleri içeren VTR’ler, KJ’ler ve canlı bağlantılarla desteklenmektedir. Program için tanımlanan sürenin sona ermesine yakın sunucu tarafından sonlandırma konuşması yapılarak yayın sonlandırılmaktadır.

2.2.7.1.2. Esra Erol’da

Yayın hayatına toplamda dört farklı kanal bünyesinde sunuculuğunu yaptığı izdivaç programlarıyla başlayan Esra Erol, izdivaç programlarının kaldırılmasını ön gören kanun hükmünde kararname ile format değişikliğine gitmiştir. 31 Ağustos 2015’te yayına giren Esra Erol’da programı ile suç odaklı gerçeklik televizyonu formatı benimsenerek, çoğunlukla kaçan ve/veya kaçırılan insanların arandığı bir süreç işlemektedir. Programda sabit konuk olarak bir avukat konumlandırılmış olup, vakalar işlenirken sunucu ile eşgüdümlü bir pozisyon atanmıştır.

Programın yayın saatleri hafta içi her gün 16.00-19.00 saatleri arası olarak belirlenmiştir. Program yayınlandığı kanalın resmi sitesinde yer alan program tanıtım paragrafı şu şekildedir:

“atv ekranının sevilen yüzü Esra Erol, her gün canlı yayın ile izleyicilerinin karşısına geçiyor. Birbirinden ilginç ve çarpıcı konu ve konukları ağırlayan Esra Erol'da hafta içi her gün 16.00'da atv'de!” (<https://www.atv.com.tr/esra-erolda/hakkinda>, Erişim Tarihi: 19 Haziran 2022)

Canlı olarak yayınlanan programda bir önceki başlıkta ele alınan programda yer alan benzer örüntülere rastlamak mümkündür. Sunucunun açılış konuşması ile yayını başlatmasının ardından ilgili yayında ele alınacak vakalara ilişkin VTR'ler ve KJ'ler aracılığıyla bilgiler verilmektedir. Vakaların işleme süreçlerinin kıldığı imkanlar doğrultusunda her programda yaklaşık 3-4 vaka ele alınmaktadır. Vakalara konu olan kişilerin stüdyoya davetiyle vaka üzerine sunucu, katılımcılar ve izleyicilerden oluşan bir tartışma ortamı kurulmaktadır. Olaylara ilişkin bilgi sunmak, görüş bildirmek veya yardım etmek amacıyla stüdyoyla canlı bağlantılar kurulabilmektedir. Bir vakanın ele alınma süresi vakanın seyrine ve vakaya yöneltilen ilgi doğrultusunda şekillenmektedir. Vakalar iki haftaya kadar ele alınabilmektedir (Aksoy ve Saraç, 2020: 774). Yine önceki programa benzer şekilde yayının sonuna yaklaşıldığında sunucu tarafından gerçekleştirilen kapanış konuşması ve bir sonraki bölümde hangi vakaların işleneceğine yönelik fragman niteliğindeki sözel bildirimler ile program sonlandırılmaktadır.

2.2.8. İzleyici Çalışmaları ve Alımlama Analizi

Özellikle görsel içerikli iletişim araçlarını günlük pratiğine dahil eden, takip eden kitleler olarak tanımlanan “izleyici” kavramını konu edinen araştırmalar izleyici çalışmaları olarak ele alınmaktadır. İzleyici kitlesi iletişim bilimi için hem özne hem nesne rollerini karşıladığı için izleyiciye yönelik araştırmalar da alanda hatırı sayılır bir noktada işlev görmektedir. İletişim araştırmaları bünyesinde yer alan izleyici çalışmalarında, genel anlamda izleyicinin izleme rutinine dahil ettiği içerikleri nasıl anlamlandırdığı ve yorumladığı derinlemesine ele alınmaktadır.

Medyadan gönderilen mesajların toplum ve kültür orijininde dönüştürücü etkisi olduğuna yönelik inanç izleyici araştırmalarının başlangıç noktasını oluşturmuştur (Yücel, 2020: 74). 1940'lı yıllardan itibaren pozitivist yaklaşımın hakimiyeti Amerikalı araştırmacıları da etkisi altına alarak, araştırmacıları medyanın birey ve toplumlar üzerindeki etkisinin bilimsel

kanıtını keşfetmeye yönlendirmiştir (Sedel, 2008: 6). Bu alanda gerçekleştirilen çalışmaların büyük bir bölümü televizyon ve izleyici arasındaki ilişkinin irdelenmesi yoluyla gerçekleştirilmiştir. Televizyonun yakın çağdan günümüze en erişilebilir görsel medya aracı olarak kullanılması ve içerikleriyle hemen hemen herkesin etkileşimde bulunması araştırmacılar için bu alana ışık tutma motivasyonu sağlamıştır. Bu iki taraflı ilişki çok uzun bir süre boyunca tek yönlü olarak ele alınmış olup, izleyici tarafı sadece izleyen özne olarak ele alınarak etkileşim süreçlerinde pasif bir rol atfedilmiştir (Sarı ve Türker, 2019: 61). Televizyon içerikleri ve ürettikleri alan içerisinde izleyiciler genel olarak etki altına alınması gereken pasif hedefler olarak görülmüştür. Özellikle ilk dönem etki araştırmalarında iletişimin yönü tek yönlü ve doğrusaldır. George Gerbner'in medyanın etkilerini ve modern toplumlarda oynadığı önemli rolü açıklamak için geliştirdiği "Ekme Kuramı" ise medyanın sosyolojik etkilerine yönelik detaylı ve uzun soluklu çalışmalar gerçekleştirilmesine olanak sağlamıştır. Gerbner, Kültivasyon (Ekme) Kuramı'nda medyanın kendi şekillendirdiği tutum ve yargıları toplumun gerçeklik algısını biçimlendirmek için kullanabildiğini ileri sürmüştür. Gerbner'e göre televizyon aracılığıyla sunulan yoğurulmuş gerçeklik, izleyici kitlesinin gerçeklik algısında aktif bir dönüşüm başlatarak televizyon ekranlarında yer alan gerçekliğin bireysel gerçeklikle iç içe geçtiği, hatta baskın hale geldiği bir dünya yaratmaktadır (Polat, 2019: 78). İzleyicilerin etkilenen unsur olarak kabul edildiği bu araştırmalarda medyanın insanların fikir, düşünce, davranış ve tutumlarında etkili değişimler yaratma gücüne sahip olduğu paradigması ön plandadır. 1970'li yıllardan sonra izleyicilerin etkiye maruz bırakılan pasif bireyler olmalarından ziyade medya metinlerine yönelik direnç gösterme yetilerini öne süren yaklaşımlar ilgili paradigmanın değişmesine yol açmıştır. Bu alanda en önemli dönüşümü başlatan yaklaşım, Elihu Katz tarafından geliştirilen Kullanımlar ve Doyumlar yaklaşımı olmuştur. Kuram temel itibarıyla izleyicilerinin medya içeriklerini seçerken sahip oldukları ihtiyaçları giderme ve doyuma ulaşma ilişkisini açıklamaktadır (Özer, 2017: 40). İzleyicinin edilgen olduğu anlayışın tersini iddia eden, iletişim araştırmalarında bütün yollarında tıkanıp inancının kendini hissettirdiği bir dönemde ortaya çıkan Kullanımlar ve Doyumlar yaklaşımı, tüketicilerinin yani izleyicilerin, medyaya maruz kalan pasif ve birbirinin aynısı olan alıcılar olarak ele alınmasının karşısında konumlanmıştır. Kişilerin medyayı nasıl anladığına yönelik psikolojik bir iletişim yaklaşımı olan kullanımlar ve doyumlar yaklaşımı, etki araştırmalarının medyanın insanlar üzerindeki etkisine odaklanan temel sorusuna farklı bir perspektiften yaklaşarak "Medya insanlara ne yapar", yerine "İnsanlar medya ile ne yapar" sorusunu

sormaktadır. Böylelikle de dikkat ve ilgi izleyiciye doğru kaymakta ve iletişim sürecinde güç yer değiştirmektedir (Özçetin, 2018: 113).

Etkileşim sürecinde izleyiciye de aktiflik atfeden bu anlayış, 1964 yılında Richard Hoggart ve Raymond Williams'ın öncülüğünde kurulan Birmingham Üniversitesi Çağdaş Kültürel Çalışmalar Merkezi'nin açılışıyla ve bünyesinde gerçekleştirilen çalışmalarla izleyicinin aktif ve üretken olduğu varsayımına dayanan geliştirilmiş bir ekole bırakmıştır (Sarı, 2014: 244). İngiliz Kültürel Çalışmalar Ekolü için önemli çalışmalara imza atan isimlerinden biri olan Stuart Hall geliştirdiği Kodlama ve Kodaçımama Modeli ile izleyicilerin kitle iletişim araçları karşısında pasif olmadıklarını, iletilen medya içeriklerine kendi anlamları doğrultusunda farklı okuma biçimleri gerçekleştirdiklerini ileri sürmektedir (Şeker ve Çavuş, 2011: 87). Model iki temel bileşen üzerinde kurgulanmıştır: Kodlama, medya kaynakları tarafından yönlendirilen ve alıcı kitle tarafından benimsenmesi beklenen anlamsallığı, kodaçımı ise alıcıların ürettiği anlamı karşılamaktadır (Şeker ve Şimşek, 2012: 112).

Stuart Hall tarafından geliştirilen Kodlama ve Kodaçımama Modelinden temelini alan alımlama çalışmaları, medyayı tüketen izleyicilerin tükettikleri medya ürünleri ile aralarındaki ilişkilerin analizlerine yönelik gerçekleştirilen çalışmaları kapsamaktadır (Akgün ve Arık, 2021: 115). Alımlama kavramı medya içeriğinden iletilen mesaj ve izleyici arasında gerçekleşen etkileşim olarak tanımlanabilmekte olup, kurama yönelik temel kabul bir iletinin salt bir anlamı olmayıp her bir birey için farklı anlamlar içerebildiğidir (Serttaş, 2014: 305). Alımlama analizine göre medya mesajları şifrelenmiş koddan oluşmaktadır, izleyici ise bu kodların çözümleyicisidir. Esas kabul izleyicinin medyayla ilgili olarak anlamlandırma, değerlendirme, yorumlama ve tüketme açısından birçok şey yapabilecek kadar etkin bir konumda bulunmasıdır (Şeker, 2013: 106).

Hall'ün modeline göre aktif bir rol atanan izleyiciler medya iletilerini egemen, müzakereli ve muhalif okuma biçimleri olarak tanımlanan üç temel okuma biçiminden herhangi biriyle anlamlandırmaktadır (Şeker, 2009: 105). Egemen veya hegemonik okuma olarak bilinen okuma biçiminde izleyici, mesajı ileten kaynağın aktarmak istediği gibi algılayarak benimsemektedir. Egemen okuma biçimi metnin ve aktarmak istediği mesajın katkısız olarak alımlanmasını kapsar, yani iletilerin kodlayıcının hazırladığı ve yönlendirdiği şekliyle okunmasıdır olarak da ifade edilebilir. Müzakereci, tartışmacı veya pazarlıklı okuma olarak bilinen ikinci okuma biçimi ise izleyicinin kodlanan mesaj ile kendi algı, değer, tutum ve

yargılarını çatıştırdığı okuma biçimidir. Muhalif veya karşıt okuma olarak adlandırılan bir diğer okuma biçimi ise iletilen medya ürünündeki mesajın reddedildiği okuma biçimi olarak bilinmektedir (Mutlu, 1999: 100-101). Daha genel bir ifadeyle egemen okuma sunulan ideolojinin benimsendiği, müzakereli okuma kodların açılınırken filtrelenererek seçildiği, muhalif okuma ise egemen kodların bilinçli bir boyutta ele alınarak kabul edilmediği okuma biçimidir (Hall, 2009: 321). Egemen okuma biçimi doğrultusunda gönderici kaynaktan iletilen kodlar izleyici tarafından amaca uygun şekilde açılınırsa bu kodlar büyük ihtimalle bir sonraki iletişim sürecinde tekrar tercih edilecektir. Bu kodların sürekli kullanımı bir süre sonra toplum genelinde kabul gören sosyal pratikler yaratacak ve gündelik rutinlere hızla yerleşecektir. Bu döngü Hall'ün medyanın gerçekliği sunma iddiasını değersizleştirerek medyanın gerçekliği inşa ettiğine yönelik savını güçlendirmektedir. Fakat müzakereci ve muhalif okumalar mesajların bireysel dinamiklerce filtrelenmesini ve izleyiciye yüklenen bilinçlilik misyonunun pekişmesini, toplumsal pratiklerin daha proaktif gelişmesini sağlayacaktır. Medya ve toplumsal pratiklerin karşılıklı ilişkisi ve iki uçlu incelenmesini mümkün kılan alımlama analizine ait metotlar bu çalışmada da amaca uygun şekilde kullanılmıştır.

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırma ile sosyal hizmet uzmanlarının suç odaklı gerçeklik televizyonu içeriklerine yönelik geliştirdikleri alımlama biçimlerini ortaya çıkarmak hedeflenmiştir. Yine bu kapsamda sosyal hizmet disiplininin öznesi ve nesnesini oluşturan insan faktörünün medyadaki konumuna yönelik değerlendirmeler ve yorumlamaların analiz edilmesi de mümkün kılınmıştır. Bu hedefe ulaşmada en geçerli ve güvenilir yolun, gerçek kişi ve olayları konu edinerek bireylerin tüm yaşam dinamikleriyle katılımcı olarak bulunduğu suç odaklı gerçeklik televizyonu programlarına ilişkin incelemeler olduğu uygun görülmüş ve çalışma bu kapsamda gerçekleştirilmiştir.

Söz konusu programlarda genel itibariyle suç ve suçlulukla ilişkili olay örüntüleri ele alınarak açığa kavuşturulmaya çalışılmaktadır. Programa katılım gösteren birey ve gruplar suçla ilişkilendirilenler ve suça maruz kalanlar olarak iki ana grupta toplanabilmektedir. Katılımcıların parçası oldukları ve/veya maruz kaldıkları sosyal sorunlara yönelik çözüm arayışlarını ele alan bu programların işleyişte bazı sosyal hizmet süreçleriyle kesiştiği noktalar bulunduğu dikkat çekmektedir. Olgı bu bağlamda ele alındığında katılımcı bireylerin dezavantajlı bir profilde değerlendirilmesi mümkün olup söz konusu bireyler sosyal hizmetin de çalışma alanına değmektedir. Katılımcıların programda yaşadıkları deneyimler, hedefi oldukları tepkiler, program sonrası yaşayabilecekleri riskler, olayların aktarılış biçimleri, sorunlara yönelik çözümler ve etkililikleri gibi çok boyutlu bir araştırma geliştirilmesi ihtiyacı da çalışmanın gerçekleştirilmesi için başat motivasyon kaynağı olarak belirlenmiştir.

İnsan ve insan refahına yönelik çalışmalarıyla mesleki kimlik kazanan sosyal hizmet uygulayıcılarının insan hakları felsefesi doğrultusunda insana atanan hakların en etkili şekilde kullanılması hedefine sahip oldukları bilinmektedir. Bu kapsamda programda yaşanan süreçler insan faktörü bazında ele alındığında süreçlerin insan hakları dikteleriyle uyumluluğunu gözden geçirmek için sosyal hizmet uzmanlarının yorum ve görüşleri önem arz etmiştir. Bu noktadan hareketle alımlama analizi yöntemiyle sosyal hizmet meslek elemanların söz konusu medya ürünlerini nasıl tükettiklerinin, nasıl alımladıklarının ve yorumladıklarının

belirlenebileceği ampirik bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Bu vesileyle medya ve sosyal hizmet arasında bulunan ve henüz çok sayıda araştırmaya konu olmayan bu katmanlı ilişkinin bir nebze incelenmesi mümkün kılınmaya çalışılmıştır. Yine sosyal hizmet alanında alımlama analizi yöntemine başvurulmuş herhangi bir çalışmaya rastlanılmamış olup çalışmanın alana yeni bir perspektif kazandırabileceği ve sosyal hizmet-medya bağlamında daha kapsamlı ve çeşitli çalışmalar gerçekleşmesi gerekliliğini arz ettireceği düşünülmektedir.

Son olarak çalışma ile suç odaklı gerçeklik televizyonu programlarındaki işleyiş ve süreçlerin yeniden ele alınması, katılımcıların maruz kaldığı ve kalacağı risklerin ortadan kaldırılarak insan hakları ile uyumlu süreçlerin dizayn edilmesi için ihtiyaç duyulan gereklilik ortaya çıkarılmıştır. Bağlantılı olarak farklı gruplardan bireylerin kendilerini toplum içerisinde konumlandıkları ve başkaları tarafından konumlandırıldıkları yere medyadan yansıyanlar aracılığıyla bakılmasının sosyal hizmetin makro boyuttaki müdahale alanlarına yeni bir bakış açısı kazandırabileceği düşünülmektedir.

3.2. Araştırmanın Yöntemi

Sosyal hizmet uzmanlarının suç odaklı gerçeklik televizyonu programlarını okuma biçimlerini ortaya çıkarmayı ve ilgili programları yeniden değerlendirmeyi amaçlayan bu çalışmaya sağlam bir teorik altyapı üzerine inşa edilmesi için literatür taraması ile başlanmıştır. Araştırma medya ve sosyal hizmet olmak üzere iki farklı alanı da bünyesinde barındırdığı için farklı alanlarda taramalar yapılmasını gerekli kılmıştır. Gerekli kaynak taramasının tamamlanmasıyla kullanılacak yöntemlerin belirlenmesi ve veri toplama süreci için planlamalar gerçekleştirilmiştir.

Yöntem belirleme sürecinde araştırmanın konusuna uygun şekilde nitel bir yaklaşım benimsenmiştir. Sosyal hizmet uzmanlarının medya metinlerine yönelik yaklaşımlarını ancak nitel metotlarla ortaya koymak mümkün görünmüştür. Nitel araştırmalar, bireylerin sosyal dünyayı ele alma ve algılama biçimlerini, olguları deneyimleme pratiklerini ve ürettikleri anlam süreçlerini yorumlamayı mümkün kılma amacı taşımaktadırlar (Çarpar, 2020: 689). Yıldırım ve Şimşek (2016: 39) ise daha teknik bir izahla nitel araştırmayı gözlem, görüşme gibi nitel veri teknikleri aracılığıyla doğal ve gerçek bir ortam içerisinde toplanan verilerin bütüncül bir yaklaşımla incelendiği araştırmalar olarak tanımlamışlardır. Seggie ve Bayyurt (2017: 18-20)'un da belirttiği üzere nitel araştırmalarda araştırmacılar katılımcılarla kendilerinin de aktif olarak bulunduğu görüşmeler organize ederek katılımcılar ile etkileşimde kalır ve katılımcıların

sözel ifadelerinin yanı sıra doğal ortamlarına içeriden bir bakış ile tarafsız bulgulara ulaşmayı amaçlar. Bu kapsamdan hareketle araştırma kapsamında toplanan verilere yönelik yorumlayıcı bir bakış açısı sağlaması amacıyla çalışmada niteliksel veri çözümleme metotları takip edilmiştir. Elde edilen veriler etrafında şekillenen temalar yukarıda zemini atılan teorik çerçeve etrafında ve araştırmanın amacına uygun şekilde oluşturularak yorumlanmıştır. Çözümlenen veriler aracılığıyla gerçekleştirilen değerlendirmeler toplanarak konuya ilişkin genel hatlar ve görüşlere ek olarak öneriler tartışma ve sonuç bölümü içerisinde derlenmiştir.

3.3. Araştırmanın Veri Toplama Araçları

Araştırma kapsamında kullanılan araçlar araştırmacı tarafından önceden hazırlanan “Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu”, “Bilgilendirilmiş Gönüllü Onam Formu” ve ses kayıt cihazıdır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu “Sosyodemografik Özellikler”, “İzleme Rutinleri”, “Programlara Yönelik Tutum”, “Programların İçeriğine Yönelik Yorumlar”, “Sosyal Hizmet Bağlamında Değerlendirmeler” ve “Görüş ve Öneriler” olmak üzere 6 tematik kategori altında bulunan 16 adet açık uçlu soruya yanıt aranacak şekilde tasarlanmıştır.

3.4. Araştırmanın Veri Toplama Tekniği

Nitel araştırmalarda en çok tercih edilen tekniklerden olan görüşme tekniği (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 42), dolaylı anlamda araştırmacıya katılımcı bir rol atfederek görüşme yapılan bireylerin duygu, düşünce, davranış gibi bireysel örüntülerini keşfetmeyi sağlamasının yanı sıra bu dinamiklerin bütünsel analizi yoluyla etkili araştırma sonuçları elde etmeyi mümkün kılmaktadır (İlhan, 2010: 135). Çalışma genel itibarıyla görüş ve yorumlara ulaşarak alımlama biçimlerini ortaya çıkarmayı hedeflediği için derinlemesine görüşme tekniği araştırma için gereklilik doğurmuştur. Derinlemesine görüşme tekniğinin en pozitif noktası görüşmeler esnasında görüşme sorularının detaylandırılarak farklı verilere ulaşma olanağı sağlaması olarak ifade edilebilir. Araştırma yönteminin kesinleştirilmesinin ardından görüşme soruları hazırlanarak önce tez danışmanı ile paylaşılmış öneriler doğrultusunda revize çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Danışman eşliğinde düzenlenen yarı yapılandırılmış görüşme formunun son hali pilot bir görüşme dahilinde yeniden değerlendirilerek son hali kazandırılmıştır.

16.07.2022-17.09.2022 tarihleri arasında görüşmeyi kabul eden katılımcılar ile bir dizi görüşme gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerin katılımcıların uygun bulunduğu ortam ve zamanlarda kendilerini rahat hissedebilecekleri bir atmosferde yürütülmesine gayret gösterilmiştir.

Araştırmaya katılımda gönüllülük esası benimsenmiş olup görüşmeye başlamadan önce katılımcılara araştırmanın kapsamı, içeriği ve verilerin saklanması ile ilgili detaylı bilgi verilmesinin ardından katılımcılardan alınan onay doğrultusunda görüşmeler başlatılmıştır. Görüşmelerin görüşme sonrası yazıya aktarılarak analiz edilmesi amacıyla görüşme boyunca ses kaydı alınmış, kayıtların hepsine katılımcıların kayıtlı ilgili onaylarının alınması ile başlanmıştır. Görüşmeler ortalama 30-40 dakika sürmüş olup yeterli detaya ulaşamadığı düşünülen cevaplar yarı yapılandırılmış görüşme tekniklerinin sunduğu ölçütlerde benzer sorularla tekrarlanarak daha ayrıntılı cevaplar edinilmeye çalışılmıştır.

3.5. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmaya, araştırmanın kapsamını yansıtacak şekilde 4 yıllık sosyal hizmet lisans eğitimini başarıyla tamamlamış ve sosyal hizmet uzmanı unvanı almaya hak kazanmış 12 katılımcı dahil edilmiştir. Katılımcıların belirlenmesi aşamasında tarafsızlığı ortaya koymak ve araştırma bulgularını olabildiğince çeşitlendirmek amacıyla kartopu örneklem metodu tercih edilmiştir. Kartopu örnekleme, araştırmacının araştırmaya katılanlar tarafından farklı katılımcılara yönlendirilmesi ve örneklemin bu yöntemle genişletilmesi olarak tanımlanabilir (Yağar ve Dökme, 2018: 5).

Görüşmeler kapsamında kartopu örnekleme metoduna uygun şekilde İstanbul ili içerisinde yaşayan sosyal hizmet uzmanlarından başlanılmış olup konuyla ilgilenen başka görüşmecilere yönlendirilmeler talep edilmiş ve gerçekleşmiştir. Görüşme yapma konusunda anlaşı sağlanması ile sırayla Eskişehir, Tekirdağ ve Tunceli şehirlerinden katılımcılar da araştırmaya dahil edilmiştir. Farklı şehirlerden katılım gösteren görüşmeciler ve çalışma saatleri dolayısıyla yüz yüze görüşme imkanı yakalanamayan görüşmeciler ile video konferans yoluyla çevrimiçi görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşme süreleri akışa göre değişiklik göstermekte olup ortalama 30-50 dakika sürmüştür. 5'i kadın, 7'si erkek olmak üzere toplamda 12 sosyal hizmet uzmanı ile gerçekleştirilen görüşmelerin tamamlanması ile veri toplama süreci sonlandırılmıştır. Katılımcılar 25-55 yaş aralığında olup yaş ortalaması 33'tür. Veri toplama süreci boyunca gizlilik faktörü öncelenmiş olup katılımcıların kimliklerinin gizli tutulması amacıyla "K1, K2, K3..." olarak kodlanmaları uygun görülmüştür. Katılımcılara ilişkin demografik veriler Tablo 1'de detaylı olarak verilmiştir.

Tablo 1: Katılımcıların Özellikleri

CİNSİYET	KOD	YAŞ	MEZUN OLDUĞU ÜNİVERSİTE VE BÖLÜM	ÇALIŞTIĞI ALAN
Kadın	K1	28	İstanbul Üniversitesi Sosyal Hizmet	Akademi (3 yıllık deneyim)
Erkek	K2	44	Üsküdar Üniversitesi Sosyal Hizmet	Göç, Bağımlılık (10 yıllık deneyim)
Kadın	K3	28	İstanbul Üniversitesi Sosyal Hizmet	Lisansüstü Öğrencisi
Erkek	K4	50	Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet	Çocuk Refahı, Engelli Refahı (25 yıllık deneyim)
Kadın	K5	30	Selçuk Üniversitesi Sosyal Hizmet	Çocuk Refahı (7 yıllık deneyim)
Erkek	K6	30	Selçuk Üniversitesi Sosyal Hizmet	Çocuk Refahı (8 yıllık deneyim)
Kadın	K7	25	İstanbul Üniversitesi Sosyal Hizmet	Bağımlılık (3 yıllık deneyim)
Erkek	K8	27	Konya Ticaret Odası Karatay Üniversitesi Sosyal Hizmet	Bağımlılık (4 yıllık deneyim)
Erkek	K9	28	Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet	Yaşlı Refahı (3 yıllık deneyim)
Erkek	K10	55	Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet	Çeşitli Alanlar ve Akademi (30 yıllık deneyim)
Kadın	K11	25	İstanbul Üniversitesi Sosyal Hizmet	Yerel Yönetimler (2 yıllık deneyim)
Erkek	K12	29	Bingöl Üniversitesi Sosyal Hizmet	Akademi

Sosyal hizmetin geniş bir perspektifte yer alan çalışma alanları gözetilerek görüşme yapılacak sosyal hizmet uzmanlarının belirlenme sürecinde farklı alanlarda çalışma

deneyimlerinin konuyu farklı bağlamlarda ele almayı sağlayacağı düşünülmüş ve görüşmeler bu kriter çerçevesinde organize edilmiştir.

3.6. Araştırmanın Veri Analizi

Veri toplama süreci kapsamında yapılan görüşmelerin tamamlanmasıyla görüşme boyunca alınan ses kayıtları eksiksiz bir şekilde yazıya aktarılmıştır. Ses kayıtlarının deşifre edilmesi sonrasında tüm veriler bir araya getirilerek içlerindeki ortak temalar belirlenmiştir. Kategorize edilen verilerin kendi aralarındaki bütünlüğü kontrol edildikten sonra yorumlama ve değerlendirme yapılması için uygun şekilde başlıklandırılarak sıralanmıştır.

McQuail ve Windahl (2010: 183) alımlama çözümlemelerinde nitel analiz yöntemlerinin ve etnografinin kullanıldığını ifade etmişlerdir. Nitekim alımlama çalışmalarını kapsayan bir araştırma yapıldığında büyük bir çoğunluğunda etnografik araştırma desenine başvurulduğu görülmektedir. Özçetin (2010: 25) de ilgili savı destekleyecek şekilde alımlama çalışmalarında etnografiye sıklıkla başvurulmasının iki temel amacı olduğunu öne sürmüştür. “İzlerkitlenin alımlayışının ön plana çıkarılıp bilinçli ve iletilebilir hale geleceği bir görüşme durumunun yaratılması”nı ilk amaç olarak iletirken, ikinci amacı “izlerkitlenin programla ilgili kişisel anlayışı ve deneyimini görüşmeciye iletmesini sağlamak” olarak belirtmiştir. Bu doğrultuda araştırma kapsamında elde edilen veriler, nitel araştırma yöntemleri çatısı altında yer alan ve Stuart Hall tarafından geliştirilen alımlama çalışmalarına özgü teknik ve standartlara ek olarak veri çeşitliliği sağlama adına betimsel analiz metotları aracılığıyla analiz edilmiştir.

3.7. Araştırma Soruları

Çalışma en temelde sosyal hizmet uzmanlarının örnekleme yerleştirildiği bir izleyici araştırmasıdır. İzleyici araştırmaları kapsamında literatür taramasında ön plana çıkan ve Stuart Hall tarafından geliştirilerek, İngiliz Kültürel Çalışmalar Okulu bünyesinde inşa edilen alımlama çalışmalarına ait yöntem ve teknikler yoğun olarak tercih edilmektedir. Bu kapsamda araştırmanın yöntemsel ve kuramsal zemini alımlama çalışmalarının sunduğu şablon üzerine inşa edilmiştir. Hall’ün alımlama çözümlemeleri için geliştirdiği Kodlama ve Kodaçımleme modeli izleyicilerin medya içeriklerine yönelik geliştirdiği izleme tutumlarını üç farklı model üzerine kurgulamaktadır. Bu türleri, mesaj göndericilerin içerikler aracılığıyla sundukları ideolojik anlamları beklenen şekilde benimsemeyi ifade eden *hakim (egemen, hegomonik) okuma*, içeriklere yönelik sorgulayıcı bir karşılama sergileyerek fakat yine de mesajın ana

anlamından çok uzaklaşmadan okunmasını ifade eden *müzarekeci okuma* ve mesajları çatışmacı bir yaklaşımla ele alarak ana anlamın karşısında duran okumalar yapmayı işaret eden *muhalif (karşıt) okuma* olarak özetlemek mümkündür. Araştırmanın bir diğer değerlendirme boyutu da betimleyici analiz yöntem ve teknikleri üzerine inşa edilmiş, bu kapsamda görüşmelerden elde edilen veriler kategorilendirilerek analiz edilmiştir.

Bu çalışma kapsamında elde edilen bulgular ile aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Sosyal hizmet uzmanları medya iletilerine karşı Hall tarafından ileri sürülen üç okuma modelinden hangisini sıklıkla tercih etmektedir?
2. Sosyal hizmet uzmanları medya etkileşim süreçlerinde mesleki dinamiklerinden faydalanmakta mıdır?
3. Sosyal hizmet uzmanları suç odaklı gerçeklik televizyonu programlarını hangi düzlemde ve nasıl ele almaktadır?
4. Suç odaklı gerçeklik televizyonlarına yönelik yaklaşımlarda öne çıkan dinamikler nelerdir ve bu dinamiklerle toplum arasındaki etkileşim nasıl kurulmaktadır?
5. Suç odaklı gerçeklik televizyonu programlarının süreçlerindeki olumlu ve olumsuz faktörler nelerdir?
6. İlgili programların süreçleri için herhangi bir değişiklik gerekli midir? Gerekli ise bu değişim önerileri neler olabilir?

3.8. Araştırmanın Sınırlılıkları

Türk televizyon yayın rutini içerisinde suç odaklı gerçeklik televizyonu programlarının genel olarak gündüz kuşağı programları arasında yer aldığı görülmektedir. Bu durum aktif bir çalışma hayatına sahip meslek elemanlarının çalışma saatleri ile ilgili programların yayın saatinin çakıştığı anlamına gelmekte olup bu nokta çalışmanın ilk sınırlılığını oluşturmuştur. Bu kapsamda katılımcıların araştırmanın odağını oluşturan programları düzenli periyotlarla takip edemeseler dahi programlara yönelik bir fikir ve tutum geliştirebilecek kadar deneyimlemiş olmaları gözetilmiştir. Bu kriteri karşılamak amacıyla anlaşma sağlanan görüşmeciler ile görüşme öncesinde konuya yönelik teyitler alınmıştır. Programları bilinçli olarak izlememe tercihini belirten görüşmeciler arasından izlememe davranışının programa

yönelik geliştirilen eleştirel tutum kapsamında olduğunu belirtenler de görüşmelere dahil edilmiştir. Yine bu sınırlılığa yönelik olarak mezun olup aktif bir çalışma hayatına sahip olmayan/hali hazırda iş sahibi olmayan sosyal hizmet uzmanlarının da araştırmaya dahil edilmesi her iki grup arasındaki sayı dengesi sağlandığı için uygun görülmüştür.

4. BULGULAR

Çalışmanın bu bölümünde, önceki bölümlerde teorik ve kuramsal zemini tanıtılan araştırma konusuna yönelik toplanan veriler analiz edilecektir.

4.1. Televizyon İzleme Rutinleri

Görüşülen sosyal hizmet uzmanlarının medya ile temas süreçlerini anlamak adına ilk olarak televizyon izleme rutinleri keşfedilmeye çalışılmıştır. 12 görüşmeci içerisinde sadece 2'si aktif televizyon kullanımları olduğundan bahsetmiştir:

“Bu yakın dönem için söyleyebilirim, özellikle çalışmayı bıraktıktan sonra günde 4 saat falan izliyorumdur, haftalık olarak da 30 saat falan diyebilirim.” K3

“Sıklıkla televizyon kullanıyorum, günde en az 2 saat olduğunu varsayarsak muhtemelen haftada 14 saatten aşağı değil yani.” K8

Görüşmecilerin bir kısmının televizyon izleme pratiklerine sahip olduğu fakat görece yoğun ve uzun süreler alan bir pratikleri olmadığı öğrenilmiştir:

“Açıkçası çalıştığım için televizyona ayırabileceğim vaktim çok sınırlı. Ayırdığım vakitler de genel olarak akşamları oluyor, o da 1 saat ya da 2 saat.” K1

“Haftada 2-3 gün, günde 10-20 dakika falan.” K2

“Çok az ya. Televizyonla pek işim yok yani. 4-5, en az neyse, hiç gibi nerdeyse. Haftada 4-5 saat gibi.” K10

Görüşmecilerden ikisi televizyonu kabul gören eğlendirme, bilgilendirme, kültürel, toplumsal, siyasal işlevlerinin dışında ilettiği işitsel unsurlarla sessizliği bastırma aracı olarak kullandıklarını belirtmişlerdir:

“Televizyon açık ama izlemiyorum oluyorsa eğer 3-4 saat izliyorum o anlamda.” K4

“Genelde işten eve geldiğimde televizyon açılır evde bir ses olması adına, soluklanana kadar günün yorgunluğunu atana kadar o saatte ulusal kanallarda olan programların evde sesi olur.” K6

Televizyon izlemediğini dile getiren sosyal hizmet uzmanlarının bir kısmı evlerinde televizyon olmadığını, bir kısmı ise görsel medya kullanım aracı olarak Youtube, Netflix gibi dijital medya platformlarına başvurduklarını dile getirmişlerdir. Yeni medya araçlarının yaygınlaşmasıyla televizyon kullanımının azaldığı savını destekler nitelikte ilgili dönüşümün etkilerinin sosyal hizmet uzmanlarının televizyon izleme pratiklerine de yansıdığı görülmektedir:

“Aslında televizyon izlemiyorum, hani uzun bir süredir, yaklaşık bir 4 aydır net bir şekilde televizyon izlemiyorum ama Youtube’den televizyonda çıkıp da takip ettiğim birkaç program var.” K5

“Aslında haftada belki 1 saat diyebilirim yani. Kendi evimde televizyon yok ama bazen arkadaşımın evine gidiyorum haftalık olarak orada 1 saat izliyorum akşamları sadece.” K7

“Hiç izlemiyorum.” K9

“...Youtube yeni TV olduğu için artık televizyonların şeyi azaldı. Yenedünyanın televizyonu Youtube artık. Youtube’den özel olarak eğitici içerikleri günlük 4 saat kadar beğendiğim içerikleri, belgeselleri, ileri İngilizce programlarını, benim bilmediğim daha farklı bilgi içeren siteleri 4 saat falan not alarak izliyorum.” K10

“Yani evimde televizyon yok. Gündemi ya da haberleri izlemek istediğim şeyleri bilgisayardan izliyorum.” K11

“Evimde televizyon yok, internet ve Youtube üzerinden genellikle takip ediyorum. Süreklilik tarzında değil.” K12

4.1.1. Takip Edilen İçerikler

Görüşme gerçekleştirilen sosyal hizmet uzmanlarının görsel medya araçlarında öncelikli olarak takip ettikleri içeriklere ilişkin farklı kategoriler ortaya çıkmıştır. Bu kategorilerden ilkini aktüel konuları yakalamak ve farklı alanlarda bilgi edinmek adına takip edilen haber, tartışma, siyaset programları ve belgeseller oluşturmaktadır:

“Kültürel içerikleri daha çok, belgesel gibi içerikler daha çok dikkatimi çekiyor. İyi bir televizyon izleyicisi değilim ama yine de vakit ayırdığım oluyor.” K2

“En çok haber için izliyorum, bu prime time haberler işte saat 19:00 kuşağındaki haberleri izliyorum genellikle.” K3

“Daha aktüel konular, araştırma, siyasi tartışmalar değil de bilimsel konulu araştırmalar ilgimi çekiyor.” K4

“Ağırlıklı olarak aslında tartışma programları, haber programları ama prime time’da olanlar. Yani akşam vaktinde daha çok siyasi içerikli olanları falan takip etmeye çalışıyorum.” K8

“Belgesel tarzı şeyler, haber şeyleri varsa bana hitap eden, tartışma programları falan ama o da düzenli de değil.” K10

“Çoğunlukla uluslararası gündem, sosyal olgular, biraz daha alan dışı yani sosyal hizmetle ilgili olmayan konular özellikle onları takip ediyorum.” K12

Görüşmecilerin bir kısmı televizyonu hane içi sosyalleşme aracı olarak kullandığından ve bu doğrultu gereği içerik seçimlerine dahil olmadıklarından şu şekilde bahsetmişlerdir:

“Hafta sonları eğer farklı bir planım yoksa ailemin izlediği şeyleri izliyorum. Çünkü takip ettiğim herhangi bir şey yok yarım yamalak izlediğim şeyler oluyor. Ama dediğim gibi genelde zihnimi yormayan gündelik hayatın içerisindeki şeyleri izlemeye çalışıyorum. İzlediğim şeyler tür olarak Türk dizileri, genel pembe diziler oluyor. Özellikle seçtiğim bir şey olmuyor yani.” K1

“Özellikle takip ediyorum diyemem aslında. Sadece işte oraya gittiğimde Masterchef’i izliyoruz birlikte beraber açıyoruz. Onun haricinde hiçbir programı takip etmiyorum aktif olarak.” K7

Bazı görüşmeciler ise araştırmaya konu olan gerçeklik televizyonu içeriklerini bilinçli ve sistematik bir organizasyonla değil denk gelmeler dahilinde takip ettiklerini şu cümlelerle aktarmışlardır:

“Sabah kahvaltıda da ailemle kaldığım için kahvaltı haberlerini izliyorum aslında genel olarak hep haber izlemek üzerine bir sürecim var. Sabahları bir de bu en net Müge Anlı’yı söyleyebilirim, onu izliyoruz oturup. Aslında onun dışında bir de spor müsabakaları olduğu zaman onları takip ediyorum.” K3

“İşte spor programları, spor yorum programlarını bazen takip ediyorum, gündüz kuşağından Müge Anlı’yı takip ediyorum.” K5

“Bunun dışında da malumunuz dizi izleme film izleme platformları daha çok o ve benzeri uygulamaları televizyon üzerinden kontrol ediyorum ve onları izliyorum. Zaman zaman da ofisteyken yemeklere indiğimde mutfakta fırsat oluyor orada genelde gündüz kuşağı programları açık oluyor zaman zaman ona denk geliyorum.” K8

Görüşmecilerden biri yine denk gelme durumunda ilgili içerikleri bir süre izledikten sonra muhalif okuma gerçekleştirerek programı izlemeyi reddetme sürecini aktarmıştır:

“Evden çalışıyorduk, arkada annemin izlediği salonda bir pandemi döneminde Müge Anlı açık, ister istemez salondan geçince ya da orada oturunca işini de yapıyorsan bir şekilde tanık olduğum olaylar vesaire oluyordu. İzliyordum yani dikkatimi çekiyorsa ama sıkıldığım yerlerde de bir şekilde anneme baskı yaparak kapattırdığım da oluyordu çünkü bazı tahammül edemediğim noktalar vardı ve bundan kurtulmak için belki de en pratik yol o an o programı izlememek oluyordu.” K1

4.2. Suç Odaklı Gerçeklik Televizyonu Programlarına Yönelik İlgi

Görüşmecilerin Türk televizyonlarının farklı saat dilimleri ve farklı kanallarında yayınlanan suç odaklı gerçeklik televizyonu içeriklerine yönelik ilgi ve alakalarını keşfetmek amacıyla yöneltilen sorulara birden çok farklı cevap alınmıştır. Görüşmecilerin büyük bir çoğunluğu ilgili programları özenli ve düzenli periyotlarla takip etmediklerini fakat farklı sosyal ortamlarda gördükleri veya duydukları gelişmeler doğrultusunda dikkatlerini yönelttiklerini dile getirmişlerdir. Müzakereci okuma modelinde izleyici medyadan aktarılan mesajın ulaştırmak istediği anlamı çözümleyerek mesajının tümünü kabul etmek yerine belli kısımlarına karşıt bir tepki geliştirmektedir. Müzakere biçimini içeren bir kodaçımı kabul edilen ve karşı çıkılan unsurları bir arada bünyesinde bulundurmaktadır (Hall, 2003: 324). Bu kapsamda yanıt ileten görüşmecilerin müzakereci okumalarını içeren cevaplar şu cümleler aracılığıyla aktarılmıştır:

“Esra Erol vesaire bir şey izlemiyorum aslında izlediğim tek program Müge Anlı’nın programı. O da sabah olduğu için aslında daha böyle güne başlama sürecinde olduğu için televizyonda çay kahve içerken maruz kalıp izlediğim bir şey aslında. O süreçte de dikkatimi çeken bir olay varsa takip ediyorum birkaç gün boyunca olayın ne olduğuna ne bittiğine bakıyorum. Televizyonda sürekli denk gelemesem de olay sonuçlandı mı diye internette bakıyorum.” K3

K3 kodlu görüşmeci konuyla ilgili bir başka ifadesinde seçicilik dinamiklerini mesleki bir bağlamda ele almıştır:

“Palu ailesini her gün izliyordum, dikkat çekici mi diyeyim o da çok doğru bir şey değil ama daha böyle kendi alanımla da ilgili olan kısımları belki. O noktada önemli geldiğini düşündüğüm ya da derinlemesine incelediği şeyleri izliyorum.” K3

Görüş bildiren diğer görüşmecilerse seçim parametrelerini mesleki rollere atıfta bulunmadan vakaların ilgi çekicilik seviyesi ve merak içgüdüğü ile temellendirmişlerdir:

“Çok az, zaplarken böyle “konu neymiş?” falan diye şöyle bir kulak kabarttığım oluyor. Daha trajikomik bir şey olursa da altyazılarına falan bakarım, ilgimi çekerse de bilmek için bakarım yani. Denk gelirse.” K4

“Aslında ana sayfama çok düşüyorlar özellikle Twitter üzerinden. Orada gördüğümde bazen –Müge Anlı özelinde bunu söyleyebilirim- bazı vakalarda özellikle Youtube’da aratıp orayı daha detaylı inceleme ihtiyacı duyabiliyorum. O yüzden Müge Anlı özelinde –Esra Erol’un çok diyemem- sosyal medyada önüme çıktıkça o videoları izliyorum ya da yorumlarını okuyorum özellikle Youtube’da da bazen zaman zaman belirli bölümleri açarak izliyorum.” K7

“Bunlar duyulmuş şeylerse iş arkadaşlarım arasında ya da başka insanlar tarafından bunları duyuyorsam takip etmeye çalışıyorum. Mesela 5-6 saatlik videoları oluyor onların onları izliyorum genelde. Vaka bazlı olarak yani.” K11

K8 kodlu görüşmeci büyük bir yankıyla gündeme gelen vakalara özel bir dikkat geliştirdiğini ifade etmiştir. Öne çıkan bu haberleri “marka değeri taşıyan” haberler olarak tanımladığı ifadesi şu şekildedir:

“Rutin olarak takip etmiyorum ama arkadaş ortamında zaman zaman dile geliyor ve konuşuyoruz. Hukukçularla bir araya geldiğimiz oturma ortamlarında özellikle konuşuluyor. O arkadaşlarımız sıklıkla takip ediyorlar sabah akşam, o programlarla geçiriyorlar günlerini. Öyle olunca ben de bazı vakalardan haberdar oldum. Aslında gündeme çok yansıyan durumlarda zaman zaman Twitter’da denk geldiğim de oldu. ‘Flood’larını okuyup takip ettiğimde oldu birkaç defa ama marka değeri taşıyan böyle büyük haber değeri olan vakaları hatırlıyorum.” K8

Görüşmecilerin bir kısmı programa yönelttikleri ilgiyi sosyal hizmet uzmanı olarak sahip oldukları mesleki kimlik ve içgüdü ile ilişkilendirmiştir. Sosyal hizmet uzmanlarının

meslekleri kapsamında edindikleri hassasiyet ve duyarlılığın gündelik yaşamdaki kitle iletişim süreçlerine etkilerini gördüğümüz ifadeler şu şekilde sıralanmıştır:

“Şöyle diyebilirim, aslında ara ara takip ettiğim olay bazlı ilgimi çeken, sosyal hizmetle bağdaştığını düşündüğüm, bir şekilde bağ kurduğum olaylar olduğunda birazcık takip edebiliyorum.” K1

“Kamuoyuna yansıdığı tarafıyla programın içerikleri ve olaylar hakkında bilgim var sayılır, bir sosyal hizmet uzmanı olarak. Yani mesela internetten açıp bakıyorum zaman zaman.” K2

“Hususi olarak açıp izlemiyorum ama sosyal medyanın özellikle algoritması ve çalışırılığı Türkiye’de gündem olan veya farklı noktalarda gündem yapılan olgular önümüze düşüyor. Düştüğü zaman da sosyal hizmetle ilgili olan meseleler ilgimizi çektiği için bakıyorum. Sürekli olarak merak edip izlediğim programlar değil.” K12

Görüşmecilerden birinin program tarafından iletilen mesajı hakim-egemen bir kodla açımladığı tespit edilmiştir. K8 kodlu görüşmeci diğer görüşmecilerin değinmediği bir alana değinerek genel işleyiş ve sürece ilişkin geliştirdiği memnuniyeti aktarırken programların işleyişindeki süreçlerin şeffaflığına ilişkin takdirini ve hakim okumasını şu açıklamasıyla aktarmıştır:

“Yani ben bu programların var oluyor olmasını memnun edici buluyorum. Onun dışında uygulanan ifadeler, işte programın işletilmesi süreci falan. Şunu da memnun edici buluyorum, içeriğe dair sürece dair bir örnek vermiş olayım: Kolluk kuvvetleriyle ortak çalışma şeffaf şekilde yapılıyor ve bunu da memnun edici buluyorum. Yani işte kameraların gözü önünde bununla kimin çalıştığı, hangi kolluk kuvveti mensubunun ya da hangi grubun, hangi bireyin bu konu üstünde çalıştığı belli. Bazen ekrandan giriyorlar ve o an orada, ekran karşısında müdahale ediyorlar hatta. Bunların hepsini rahatlıkla görüntüleyebiliyoruz ve ortak çalıştıklarını, illegal bir sürecin yürütülmediğini ve şeffaf olduğunu görüyorum. Onun haricinde bu programların oluyor olmasını da kültürün gelişimi açısından memnun edici buluyorum.” K8

4.2.1. İzleme Motivasyonları

Bu başlık altında görüşmeye katılan sosyal hizmet uzmanlarının ilgili programları izleme/takip etme motivasyonlarının, bu programlar ile temasta olmalarını sağlayan gücün

ortaya çıkarılması hedeflenmiştir. Görüşmecilerin bir bölümü izleme motivasyonlarını doğrudan meslekleriyle ilişkilendirmiştir:

“Mesleki travma olduğunu düşünüyorum, bırakamıyorum.” K5

“Mesleki kimliğim.” K6

“Sosyal hizmetle ilişkilendirme olarak açıklayabiliriz.” K12

Görüşmecilerden birisi programların işleyiş ve süreçlerinde barındırdıkları olumsuz anlam ve mesajlara dikkat çekerek yaptığı karşıt okuma pratiğini mesleki dinamikleriyle ilişkilendirerek şu ifadelerle aktarmıştır:

“Oradaki amacım şu oluyor, o programların toplum ruh sağlığına olumsuz bir etkisi olduğunu düşünüyorum, ilk bakarken o duyguyla bakıyorum. Nasıl bir zarar verdiklerine oradaki katılımcıya ve topluma verilen mesajları biraz mesleki bir yanlılıkla bakıyorum.” K2

Görüşmecilerden birisi, mesleki içgüdü ile ilişkilendirilebilecek şekilde ilgili programların toplumun yoğun ilgisini çekmesi sebebiyle bu bağlılığın arkasında yatan gerekçeleri ve standartları keşfetmek amacıyla yaptığı hakim okumayı şu cümlelerle aktarmıştır:

“Diyelim ki mutfaktayım aynı anda iki benzer realite şov farklı kanallarda genelde popüler olanı seçme eğiliminde bulunurum. Orada zaten o açık oluyor ama diğeri açık olsa da muhtemelen popüler olanı seçme eğiliminde olurum. Okuma yapmaya çalışıyorum çünkü o anlarda daha çok. Çünkü o izlediğim şeyin toplumdaki karşılığı ne, insanlar ne gibi tepkiler veriyor, sunucunun ifadeleri oradaki seyirciyi ve ekrandaki seyirciyi nasıl etkiliyor, bakış açıları neler ve ne gibi şeyler şekilleniyor bunun okumasını yapmaya çalışıyorum kendimce o kısa sürede.” K8

K7 kodlu görüşmeci ifadesinde program içeriğine muhalif bir okumayla yaklaşırken egemen okumaların analizini yapma gayretini şu cümleyle aktarmıştır:

“Temel motivasyonum biraz daha o toplumun izlediği programa ben de dahil olarak onların gözünden anlamaya çalışmak ve orada nispeten hatalı diyebileceğim davranışları gözlemliyor olmak olabiliyor.” K7

Görüşmecilerden biri izleme motivasyonunu programın kendinde yarattığı duyguları ifade ederek dile getirmiştir. Öfkeli ve eleştirel bir yaklaşımla yaptığı karşıt okuma şu şekildedir:

“Yani işten geldiğim zaman genelde maruz kalıyorum çünkü televizyonu açtığım zaman direkt karşımda o programları görüyorum. İsteyerek izlemiyorum ama çoğu zaman izliyorum çünkü kavga ediyorum onlarla. Aslında uzaklaşmak istiyorum ama yaptığım işle de bağlantılı olduğu için onları görmek beni öfkeliyor. Öfkeliyor için daha çok izlemek istiyorum çünkü yaptığım işe saygısızlık olarak görüyorum. Ben benim çalıştığım bir vakayla orada karşılaşabiliyorum o yüzden karşılaştığım o şeyi benim çalışmama haksızlık olarak niteliyorum ve bu durum beni sinirlendiriyor.”

K6

Görüşmecilerden ikisi ise mesleki kimliğin yanı sıra salt insan olma haliyle sahip olduğu merak duygusu gereği içerikleri takip ettiklerini ifade etmişlerdir:

“Olay bazında değerlendirmem gerekirse bence bu benim sosyal hizmet artı kendi bakış açımıyla alakalı. Olayların nasıl ele alındığını merak, işte çocuk cinayeti, kadınlarla alakalı olaylar falan kişisel yaşantımda dikkatimi çeken olaylar oluyor, merak ediyorum.” K1

“Şöyle aslında hem insan olarak merak ediyorum ne olacağını, katilin kim olduğunu olayın aslında ne olduğunu bunları merak ediyorum hem de sosyal hizmet uzmanı olarak aslında. Genelde çünkü istismar olayları olabiliyor, cinayet olayları olabiliyor, aile içi sapkınlıklar vesaire olabiliyor işte bunları merak ettiğim için hem uzman olarak hem de kişi olarak takip etmeye çalışıyorum.” K11

Bazı görüşmeciler ise mesleki kimliğinden sıyrılarak genel izleyici kitlesi ile uyumlu olacak şekilde sadece insan olma halinin yarattığı merak duygusuna ve olayların sonuçlanması durumunda yaşanan rahatlama duygusuna atıfta bulunmuştur. Genel anlamda medya içeriklerinin, özellikle suç odaklı gerçeklik televizyonu içeriklerinin bireylerin merak ve heyecan duygusunu harekete geçirmeye yönelik içerikler ürettiği göz önünde bulundurulduğunda görüşmecilerin hakim okumalar yaptıklarını söylemek mümkündür. Görüşmecilerin yaptıkları okumalara ilişkin açıklamaları şu şekildedir:

“Ne oldu? Bu ailede ne gerçekleşiyor?”, işte ‘O çocuğa ne yapılabilirdi?’. İster istemez insanın aldığı eğitimle veya kendi kişisel gelişimiyle değerlendirdiği bir zihinsel motivasyonu oluyor. Bu motivasyon çerçevesinde de merak duygusu ‘Ne yapılabilirdi?’

diye başlayıp ‘Ne oldu?’ ya kadar gelen bir süreç oluyor. Bende de öyle oluyordu belki de zihnimin arka kısmında çalıştırdığım bu düşünceler bu motivasyonla izlememe sebep oluyor. Belki de insani olarak sırf merakla takip ettiğim bir şey de olabilir. Bu sadece meslek elemanıyım bakış açısı değil, sadece insan olmaktan dolayı izleme durumum da olabiliyor.” K1

“Orada insanların o çaresizliklerinden bir sonuca varılması, cinayetin aydınlanması, birinin sorguya çekilmesi bile aslında beni daha böyle, onu görmek istiyorum galiba hani belki adalet duygumun oradaki yansıması olabilir. Hani bende bir şeyliği var, insanların sonuç bulabilmesi. Yani hak arayışı beni daha çok sanırım orada tutuyor.” K5

“Galiba mesleki değil, kuvvetli ihtimal insani. Yani muhtemelen orada yaşanan o heyecan, işte işin daha çok medyatik tarafı ilgimi çekiyor diyebilirim. O popülerite bu neden bu kadar gündeme gelmiş gibi olan durum yani habersiz kalmama motivasyonu bir muhtemelen, bir diğeri de ‘Aa burada bir heyecan var’ deyip o heyecan arayışına doğru yönelme biçimi zannediyorum benim ilgimi çeken. ‘Ya burada bir şey oluyor, acaba ne oluyor?’ diye baktığım bir şey değil.” K8

Görüşmecilerden biri merak duygusuna atıf yaparken aynı zamanda programda işlenen suçla ilişkili konulardan çıkardığı derslere gündelik yaşam pratiklerinde başvurduğunu şu satırlarla dile getirmiştir:

“Bir bence merak, merak ediyorsun şimdi olayı duyduğun anda sonu ne olacak? Ya da ‘Neden böyle olmuş?’ a dair bir merak duygusu uyanıyor insanda ve onu takip etmek istiyorsun. İkincisi, belki biraz kendi aileni de düşünüyorsun böyle bir noktada özellikle hani dolandırıcılık gibi şeyleri işlediklerinde kendi anne babama da dönüp ‘Siz de sakın böyle şeyler yapmayın’ bilgilendirmesini yapma şeyinden dolayı dikkatimi çekiyor onları öyle izliyorum.” K3

Görüşmecilerden biri izleme motivasyonunu diğer görüşmecilerden oldukça farklı bir noktadan ele alarak içeriklere yönelik karşıt okumalar gerçekleştirdiğini ve bu durumun aynı zamanda izleme motivasyonunu oluşturduğunu şu ifadeler aracılığıyla aktarmıştır:

“Trajikomikse gülmek için seyrediyorum yani gülmek için bakıyorum. Başka bir motivasyonum yok ciddi ciddi yok yani. Çünkü bir zaman çalıştığımız çocuk dosyalarında aynı hikayeler var zaten sadece üzülüyorum bu insanlara, bunu da laf olsun

torba dolsun diye söylemiyorum. Orada birbirinin, birilerinin ekonomik çıkarları uğruna kendilerini malzeme ediyorlar.” K4

4.2.2. Müge Anlı’ya İlişkin Görüşler

Gerek kaynak taraması sürecinde keşfedildiği şekliyle, gerekse veri toplama sürecinde tespit edildiği üzere suç odaklı gerçeklik televizyonu içerikleri denince öne çıkan bir isim olarak Müge Anlı ve yönettiği “Müge Anlı ile Tatlı Sert” programı öne çıkmaktadır. İlgili programa yönelik görüş ve değerlendirmelerin yoğunluğu gereği cevaplar ayrı bir başlık altında toplanmıştır. Verilen cevaplarda Müge Anlı’yı öne çıkaran popülerlik dinamiği ve bu dinamiğin sebep olduğu hakim okumalar tespit edilmiştir. Verilen cevaplarda ilgili programın çeşitli yönlerine vurgular yapılmıştır. Bu vurgulardan ilkinin Müge Anlı’nın ele aldığı vakaların çözüme ulaşma oranıdır:

“Müge Anlı’nın olayları çözmeye yönelik baskın bir yönü var. Çok fazla çözdüğü -ya da desteklediği de diyebilirim- olay da var şimdi yadsınamaz bu durum.” K1

Bir diğer vurgu ilgili programın çok uzun süredir televizyonda olmasıyla yerleşmiş bir kültür ve alışkanlık yarattığına yöneliktir. İlgili görüşmeci aynı ifadesinde ekip üyelerinin tanınan meslek elemanları olmalarını da göz önünde bulundurmaktadır:

“Belki Müge Anlı’yı –işte 15 yıldır hayatımızda- çok uzun zamandır gördüğümüz için de göz aşinalığı da olabilir ama işte yanındaki avukat çok bilindik bir avukat ya da daha önceki psikolog Arif Bey çok çok bilinen bir psikologdu. Birazcık da hani o değerlerle birleşerek bir şey sunmaları insanın ilgisini çekiyor, en azından benim ilgimi çekiyor.” K3

K8 ve K11 kodlu görüşmeciler takip ettikleri vakalara yönelik seçiciliklerini vakaların gündem olma seviyesiyle özdeşleştirdiklerini, sık sık duydukları vakaların ise popülerlik skalasında önde gelen suç odaklı gerçeklik televizyonu programlarından Müge Anlı ile Tatlı Sert programında ele alındığını ifade etmişlerdir:

“Halkımız neye teveccüh gösteriyorsa ben de onu izleyip onu anlamaya çalışırım. Bir yandan da tabi doğal olarak haberi kaçırmama motivasyonu da bunu yaparım. ‘Burada böyle bir vaka konuşuluyormuş’ u da yakalamak isteyeceğim için onu yaparım. Galiba en çok da bildiğim kadarıyla Müge Anlı’nın performansı diğerlerine kıyasla çok daha iyi sanıyorum.” K8

“Genellikle Müge Anlı’yı takip ediyorum. Yani aslında ayıran bir şey yok sadece Müge Anlı’daki olaylar kulağıma geliyor ya da onlara bir şekilde sosyal medyada rastlıyorum o yüzden. Popüler olduğu için.” K11

K1 ve K3 kodlu iki görüşmeci programın olumlu ve olumsuz olmak noktalarını harmanlayarak yorum aktarmıştır. Yorumlarında iyi ve kötü yönlerin tartıldığı bir terazi kurguladıkları görülen görüşmecilerin müzakereci kodaçimleri yaptıkları tespit edilmiştir. Görüşmecilerin programlara yönelik olumsuz boyutları ifade ederken sunucunun sert mizacına yaptıkları atıflar dikkat çekmektedir:

“...televizyonda izlesem bile televizyonun bana gösterdiği kadar olanı anladığım bir şey, çünkü işin içerisinde değilim sadece yanlı bir tarafta gördüğüm bir şey var ve gerçekten belki de Müge Anlı özelinde konuşabilirsek çok baskın bir karakter olduğu için, onun bakış açısının empoze edildiği bir program oluyor.” K1

“Hani bence orada biraz sunucunun yani Müge Anlı’nın da biraz etkisi var. Başka diğer ona benzeyen çok program var öğleden sonra kuşağında ama onların hiçbirine öyle bir ilgi duymuyorum. Müge Anlı konuyu incelemesi bazen böyle yargı dağıtma şeyi –ne kadar doğru ne kadar yanlıştır tartışılır tabi ama- o noktalarda faydalı olduğuna inanıyorum açıkçası. Hani nasıl konuşuyorlar, ne düşünüyorlar, nasıl bir dille medyada bunu sunuyorlar diye de izliyorum.” K3

Görüşmecilerden biri konuya farklı bir açıdan ışık tutarak Müge Anlı’nın yaptığı işler ve kullandığı söylemler aracılığıyla halk ve suç arasında bir sözcü olma misyonu edindiğini ve diğer sunuculardan bu noktada farklılaştığını düşündüğünü şu şekilde ifade etmiştir:

“Müge Anlı’yı ayırtıran noktada da sunucunun tam olarak izleyicinin beklentilerini karşılayıcı yorum ve ifadelerde bulunduğunu düşünüyorum. Bunu ekran başında ben herhangi bir fikri düşünürken Müge Hanım da benimle aynı şeyi söyledi diye söylemiyorum ama genelde ortak bir ortamda bulunduğumuz için yanımdaki arkadaşım veya oradaki diğer personeller temizlik görevlisi olabilir, kat görevlisi olabilir o neyi dile getirdiyse birebir sunucu da onu dile getiriyor ve benzer tepkilerde bulunuyorlar. Halkın sesi oluyor olmak kuvvetli ihtimal onu o anlamda diğerlerine kıyasla bir tık daha öne çıkarıyor diyebilirim.” K8

4.2.3. Diğer Programlara İlişkin Görüşler

Bu başlık altında Müge Anlı ve programı dışındaki suç odaklı gerçeklik televizyonları özelinde vurgulanan noktalar toplanmıştır. Görüşmecilerin kritik bir çoğunluğu bu programları izlemediklerini belirtmişlerdir. Verilen yanıtların büyük bir kısmı bu programların kurgu olma ihtimali, aşırılık, gözetimsizlik, duygusal sömürü ve hak ihlalleri içermesi hususlarıyla gerekçelendirilmiş eleştirileri içermektedir. Geliştirilen eleştiriler görüşmecilerin karşıt okuma yapma pratikleriyle bağlantılandırılmıştır. Eleştirilerde öne çıkan ilk tema söz konusu gruptaki programlarda güdülen yoğun reyting kaygısı ve gerçeklik iddiasının bulanıklaştırılarak şov dinamiklerinin öncelendirildiğine yöneliktir:

“Bence burada diğerleri bana çok şov geliyor açıkçası çok castmış gibi geliyor. Gerçek olayları işliyorlardır belki bilmiyorum çok bilgim de olan bir şey değil ama çok gerçekçi gelmiyor... Mesela Esra Erol’da da bildiğim kadarıyla bir avukat kadın var ama orada ben Esra Erol’daki olayları da ilgi çekici bulmuyorum, orada ona çok daha o şov kısmı gibi geliyor yani. Gerçekten öte bir olayı nasıl daha izlenilebilir kılarız işte ya da nasıl daha çok insan tarafından sansasyon yaratacak şeyi bulabiliriz gibi bir algı varmış gibi geliyor.” K3

“Mesela bu Esra Erol vs. onları gerçekten izleyemiyorum çünkü orada bir böyle sömürü olduğunun farkındayım yani o benim için bir kriter. Karı koca ilişkilerinden yarın bakalım ne olacak diye insanları kurup da televizyon izletmeye yönelik bir şey olması beni irite ediyor mesela.” K5

“İşte Didem Arslan, Esra Erol bunlar oraya çıkan kişileri daha çok sömürme amaçlı, o kişi hayatıyla onun programında sömürülüyor reyting amaçlı. Bazı algısı düşük kişiler çıkıyor mesela ve aslında maruz kaldığı şeyin ne olduğunun farkında değil ve bu kişiye bunun aydınlatılarak söylenmediği çok belli. Ondan sonra insanlar mesela algıları düşük, psikiyatrik rahatsızlıkları olabiliyor bu kişilerin o programdan sonraki hayatları hiçe sayılarak, hiç edilerek halkın gözünün önüne geliyorlar.” K5

Dikkat çekilen bir diğer vurgu ise program ekibinin katılımcıları zor durumda bıraktıklarını içeren ifadelerdedir:

“Özellikle bu öğleden sonra yayınlanan programlarda ailelerle çocuklar arasındaki ilişkinin incelendiği şeylerde yani çocuğun yararını ve orada sağlıklı olma durumunun kesinlikle gözetilmediği bir süreç var yani.” K3

“Benim daha çok gördüğüm Esra Erol diye bir hanımefendinin yaptığı program. Bir tane avukat var bir tane sunucu var sayısını bilmediğim kim olduğunu da bilmediğim bir grup insan var orada sorular soruyorlar kişilere. Tamamen birilerinin duygusal istismarına dayalı bir program yapılıyor ve insanlar bundan para kazanıyor. Bu sebeple maruz kalıyorum ve izlemek istemesem de kendimi orada buluyorum.”K6

Görüşmecilerden sadece bir tanesi ilgili şovları takip etmeme sebebini içeriksel bir unsurdan ziyade popülerliğe sahip olmama durumlarıyla ilişkilendirmiştir:

“Takip etmediklerimse aslında popüler olmayan programlar. Orada da izlenme oranlarının düşük olması benim de ilgimi çekmeyen bir durum yani daha az izlendiği için. Bir dönem yine FOX TV’de vardı tam hatırlamıyorum ama böyle yine Müge Anlı benzeri vaka üzerine çalışan bir ekipti. Yine ünlü bir kadındı onun da sunucusu. Onları hiç takip etmedim sadece çok popüler olanları takip etmeye çalışıyorum zaman zaman. Popüler olanların üzerine çok fazla yorum yapılıyor olması olduğunu düşünüyorum. Yani Twitter’den girdiğimde Müge Anlı’yı retweet etme oranları, altına yorum yapılma oranları nispeten diğer programlardan daha fazla ve sadece bir kesiti dahi çok fazla tıklanabiliyor bu programın.” K7

4.2.4. Toplumsal Yapılarla Bağlantı

Bu başlık altında görüşmecilerin suç odaklı gerçeklik televizyonu programlarını benzeştirdiği veya bütünleştirdiği, destek sağladığını düşündükleri toplumsal yapıların keşfedilmesi için alınan yanıtlar incelenmiştir.

Görüşmecilerden biri yorumunu yaptığı karşıt okuma aracılığıyla aktarmıştır:

“Gelenekselci yapıyla daha çok benzeştiriyorum çünkü onların amacı reyting, programın izlenmesini sağlamak.” K6

Bir görüşmeci ifadesinde ilgili televizyon programlarını herhangi bir yapıyla bütünleştirmekten ziyade mesleki müdahalesini içeren bir mekanizmaya programın topladığı medya gücünün zarar verdiği bir olayı aktarmıştır:

“Biz bir kere bir çocuğu koruyucu aileye teslim ettik, kadın çıkmış televizyona çocuğumu elimizden aldılar bilmem ne. Çocuğu biz geri verdik ya o aileye. İnanılmaz bir şeydi yani. Müdahale edip almıştık, geri verdik çünkü o programların öyle bir şeyi var. Oradaki programcının hakim, savcı, vekil, müdür polis, bakan gibi şeyi var. O dedi

diye değil tabi ama “Ne oluyor burada, maskara olmayalım” mı dediler ne yaptılar bilmiyorum işte.” K4

Başka bir görüşmeci programa yönelik olumlu ve olumsuz yönleri değinilen müzakereci bir okuma gerçekleştirmiştir. Görüşmeci, söz konusu programların sahip olduğu medya gücü aracılığıyla sorunların çözülmesi noktasında harekete geçirici, hızlandırıcı bir dinamiğe sahip olmasını fakat bu işleyişin kamu sistemleri içerisinde işlerlik kazanması gerekirken bu programlara böyle bir misyon atfedilmesini eleştirel bir yaklaşımla ele alarak şu ifadelerde bulunmuştur:

“Öncelikli olarak savcıya polise destek olması belki medya üzerinden şey yapılabilir. Toplumda üç tane güçten bahsedebiliriz: yasama, yürütme, yargı. Bunun dördüncüsü çoğu ülkede sivil toplum olarak bahsediliyor. Sivil toplumun da en büyük araçlarından bir tanesi sosyal medya. Evet böyle bir polisi yönlendiriciliği veya savcı yönlendiriciliği olabilir, toplumsal bazı şeylere dokunuyor olabilir. Programın artısı veya eksisi bulunabilir. Zaten hiçbir artısının olmadığını söylemek mümkün de değil açıkçası. Bir şekilde toplumu harekete geçiriyor olabilir. Bir yerde gözler önüne seriyor olabilir, polisi savcıyı bu anlamda teşvik ediyor olabilir ama burada şunu göz önüne almak lazım: yine dezavantajlı bir duruma düşmüş kişi veya bunu uygulayan kişi herhangi bir şekilde toplumsal yapının içerisinde suç uygulayıcısıysa “Niye rehabilite edilen değil?” veya dezavantajlıysa “Niye toplumsal kaynaklara ulaşip topluma kabulü sağlanmıyor?” bunu düşünmek lazım. Yani sistem bunu tek başına neden sağlayamıyor? Bu illaki burada neden medyaya yani dördüncü sivil topluma bu programlarla ihtiyaç duyuyoruz? Burayı öne sürmek lazım açıkçası. Öyle olunca ben artılarıyla eksileriyle var olduklarını düşünüyorum ama eksilerinin çok daha yoğun olduğunu düşünüyorum bu anlamda.” K9

Bir başka görüşmeci önceki K9 kodlu görüşmecinin ifadelerini destekleyecek nitelikte yine kamusal sistemdeki aksaklıklara göndermede bulunmuştur:

“Özellikle kolluk kuvvetleriyle bağdaştığını düşünüyorum ve aslında onların yapmadığını ya da yapamadığını bir şekilde gündeme getirip takiple birlikte vatandaşın da ilgisini çekerek ya da belli bir noktada toplayarak bunun yapılmaya çalışıldığını düşünüyorum.” K11

4.2.5. İzleyici Kitlelerine İlişkin Görüşler

İlgili başlık, görüşmelere katılan sosyal hizmet uzmanlarının toplumda büyük bir seyirci kitlelerine sahip olduğu kabul gören suç odaklı gerçeklik televizyonu programlarına ilgi duyan

ve düzenli olarak takip ettiklerini düşündükleri izleyici kitlesinin profiline yönelik tespit ve değerlendirmelerini içermektedir. Soruya verilen yanıtların önemli bir kısmı literatürde yer alan diğer çalışmalardan elde edilen sonuçlara paralellik seyreder nitelikte çalışma hayatına katılımı olmayan ve ev hanımı olarak ifade edilen kadınlar olarak ifade edilmiştir. İfadelerde temellendirilen gerekçe yoğun olarak söz konusu kitlenin programların yayın saatlerinde ekran başında olabilme durumları olarak öne sürülmüştür:

“Kahvaltıda da genelde Türk kadınları diyebileceğim grubun izlediği Müge Anlı saatlerinde orada bulunduğum için bir şekilde ister istemez o programa dahil oluyor ve izliyordum.” K1

“En temelde bence evde çok vakit geçiren insanlara yönelik bir şey çünkü çalışan bir insan için çok çalışma saatleri içerisinde kalıyor ve sonrasında gelip Youtube’dan vesaire açıp ya da işte kanalların yayınlarından açıp izliyorlar mıdır bilmiyorum. Ben mesela Palu Ailesini işledikleri dönemde çalışıyordum o zaman açıp bakıyordum hani ne olmuş ne bitmiş diye ama onun dışında bence daha çok evde vakit geçiren o hani ev hanımı diye tanımlamak çok doğru mudur bilmiyorum ama kadın tabi kadınlara yönelik aslında en temelde bu programlar.” K3

“Genellikle gün içerisinde evde bulunan insanlara hitap ettiği düşünülebilir genel anlamda. Türkiye’nin toplumsal yapısını göz önüne aldığımızda ev hanımlarına hitap ettiğini söyleyecektir çoğu insan. Evet, ben de daha çok onlara yönelik olduğunu düşünüyorum açıkçası.” K9

“Çoğunlukla –benim kendi şahsi görüşüm- özellikle günün büyük çoğunluğunu evde geçiren, özellikle kadınlara hitap ediyor. Çünkü bunlar hitap ettiği kitleye göre günün belli bir bölümünde yayınlanan programlar.” K12

K11 kodlu görüşmeci yine benzer profili işaret eden bir görüş bildirmiş olup programların izlenme oranlarının boş zaman değerlendirme aktivitesi olarak kolay ulaşılabilir olmasıyla açıklamaya çalışmıştır:

“Bence bu showlar gündüz kuşağı oldukları için genellikle ev hanımlarına hitap ettiğini düşünüyorum. İnceleme yaptığım evlerde de kadınların büyük çoğunluğunun bu programları izlediğini gözlemliyorum. O yüzden genellikle bu programların kadınlara hitap ettiklerini düşünüyorum. Kadınların da gündüz özellikle o vakitlerde müsait oldukları için ya da mesela sabah saatlerinde çocuklarını okullarına bırakıyorlar öğlen saatlerinde de çocuklara yemek götürüyorlar ya da çocuklar geliyor okuldan falan ama genellikle bu 12:00 ile 17:00 arasındaki süreçte müsait oluyorlar ve televizyonda

izleyecek bir şeyler bulamıyorlar. Bu insanların bu yüzden aşırı şekilde rağbet gösterdiğini düşünüyorum. Yani tamamen o periyot, yayınlandığı periyotla ilgili. Boş zaman aktivitesi gibi.” K11

K5 kodlu görüşmeci benzer çerçevede bildirdiği yorumunda ek olarak programları izleyenlerin izleme motivasyonlarını yorumlarken daha yüzeysel bir yaklaşım benimseyerek anlık bir güdülenmeyle izlediklerini beyan etmiştir:

“Eğer canlı olarak kitlesini arıyorsak genelde çalışmayan kişilere, bu noktada kadınlar çok yoğun çalışmadığı için kadınlara hitaben diye söyleyebiliriz. Onun dışında genel olarak bütün izleyici kitlesini düşündüğümde bunlar çok insanların vaktini geçirmek istediği zaman, daha derinlemesine düşünmeden o anlık heyecan ve adrenaline kapılabilirler insanlara hitap ettiğini düşünüyorum.” K5

K7 ve K8 kodlu iki kişi izleyici kitlesinin profilinin tanımını gerçekleştirirken cinsiyet değişkenini sabit tutarak ek olarak da sosyokültürel dinamiklere atıfta bulunmuşlardır. Görüşmecilerin eğitim seviyesi ve çalışma pozisyonlarının izleme pratiklerinde etkili olduğunu düşündükleri tespit edilmiştir:

“Bu kişiden kişiye de değişiyor bence çünkü bir yandan da evde temizlik yapan bir kadının arkadaki sesi de olabiliyor bunları da duymuştum çünkü işte “Evde ses olsun istiyorum ve Müge Anlı benim için çok tanıdık bir isim çünkü yıllardır aynı programları yapan biri” ve artık ailesinin bir parçası haline gelmiş insanlar bile var. Yine de bence daha çok kadınlar yani cinsiyet bazında değerlendirsem eğer ve kadınlar arasında da daha eğitim seviyesi de düşük olanlar diye yorumlayabilirim kendi çevremden.” K7

“Bunlar takdir edersiniz ki gündüz kuşağı gibi ifade edildiği gibi bir yandan televizyon programcılığında en fazla kadın kuşağı olarak geçiyor, ben söylemiyorum literatür söylüyor. Doğal olarak benim tahminim ve gözlemim de ağırlıklı olarak eğer izleyenler varsa ev hanımı olan kadınların dışında ya da gün içerisinde evde çalışmalarını yürüten kadınların dışında da mavi yaka personelin bu ve benzeri konulara daha fazla ilgili olduğunu, beyaz yaka personelin ise buna yönelik bilmiyorum belki de kendilerine yönelik iç kültürlerince ya ben onu izliyorum diye söylemek istemediklerinden mi kaynaklı motivasyonu nedir bilmiyorum ama beyaz yakanın daha mesafeli durduğunu, yine de ilgisini çektiğini görüyorum aynı zamanda.” K8

Görüşmecilerden üçü tek tip bir profili hedef göstermekten kaçınarak daha kapsamlı yorumlarda bulunmuştur:

“...esas olarak kategorilendirmenin ayrımcılık doğuracağını düşünüyorum. Çünkü bu ne yaşa bağlı, ne okumaya bağlı. Ben akademinin içerisindeyim iş arkadaşlarım da izliyor ve bazen dinlediğimde yorumlarını çok basit düzeyde sadece meraklarını ifade eden cümleler kullandıklarını görüyorum, bilinçlenme vesaire değil de “Aaa nasıl ya?” falan gibisinden şaşırdıkları bir süreç oluyor.” K1

“Toplum için de kimileri için komedi, gülmek için izler kimisi, kimisi merak ettiği için izler, bazısı benim gibi kavga eder amaç yani.” K6

“Yani evlilik programları vardı kaldırıldı daha sonradan bu dediğiniz programlar daha çok ön plana çıkarılmaya başlandı çünkü yine insanlar başka insanların hayatını merak ediyor.” K12

Yine görüşmecilerden bazıları izleyici kitlesinde öne çıkan özellikleri tarif ederken doğrudan sosyokültürel dinamikler ve eğitim durumunu işaret etmiştir. Bu noktada programların içerdiği merak uyandırma olgusunun belirli tipteki bireylerde yoğun bir izleme motivasyonuna sebep olduğunu şu ifadelerle dile getirmişlerdir:

“Daha Anadolu insanı diye tabir edebileceğimiz, daha belki düşük bir eğitim seviyesinden kaynaklı olarak çalışma hayatına katılmamış ya da işte çocuk bakımı, ev temizliği gibi ev üzerinden devam eden iş hayatları olan kişilerin tercih ettiği şeyler olabilir.” K3

“Katılımcıların profillerine baktığımız zaman sosyokültürel anlamda o altta o üstte diye bir yargım yok ama akademik eğitim açısından baktığımızda ilkökul üstü, belki ortaokul üstü eğitimi olmayan bir kitle olduğu ortada ama seyirci olarak herkesin seyrettiğini düşünüyorum yani, herkes izliyor yediden yetmişe. Biraz da olayın ciddiliği –o onu öldürmüş o onu kesmiş- falan diye değil, dizi mantığında izleniyordur.” K4

“Gelenekselci yapıyla daha çok benzeştiriyorum çünkü onların amacı reyting, programın izlenmesini sağlamak. Şimdi bizde de mesela toplumda yeni tanıştığımız insanla ne iş yaptığımıza geldiğinde konu, insanlar genelde merak ediyorlar. Bizim yaptığımız şey aslında insanların merakını çekiyor, merak duygusu yaşıyor ve onlar da bunu televizyon programında yayınladıkları zaman belli bir kitleyi işte daha gelenekselci alt sosyokültürel özelliklere sahip toplulukları direkt çekiyorlar kendilerine çünkü merak uyandıran bir alan. Biz nasıl ben mesela bir suç dizisini keyifle izleyebiliyorsam veya cinayet dizisi, filmini keyifle izleyebiliyorsam o insanlar da aslında gerçeklik payının da olması onları daha çok cezbettiriyor izlerken. Onlara hitap ettiğini daha çok düşünüyorum.” K6

Bir görüşmeci ilgili programların bilişsel ve düşünsel becerilerini çok sağlıklı kullanamayan bireyler tarafından tercih edildiğini düşündüğü ifadelerini şu şekilde aktarmıştır:

“Kültürel düzeyin çok düşük olduğunu düşünüyorum. IQ düzeylerinin de düşük olduğunu düşünüyorum çünkü kendi gelişimine ve çocuklarının gelişimine hiçbir faydası olmayan -özellikle oradaki agresyonun çocuğun ruh sağlığını bozduğunu düşünüyorum- dolayısıyla bunları düşünemeyecek düzeyde IQ’ya sahip insanların izlediklerini düşünüyorum. Yani eleştirmek adına söylemiyorum, belki onların hoşuna giden bir şeydir, onlar için uygundur belki onların benim anlayamadığım bir faydası vardır belki onlara karşı, vakit geçirmek gibi ama öyle düşünüyorum yani. O popülasyonun düşünme becerilerinin ve durumları bağlantılandırma becerisinin olduğunu düşünmüyorum yani.” K2

K7 kodlu görüşmeci ilgili soruya çok yönlü bir analiz gerçekleştirip toplumsal boyutta bir değerlendirme sunarak başlamış, aynı zamanda bireysel boyutta ele alırken de bireylerin bu programları gündelik pratiklerinde sosyalleşme aracı olarak kullandıklarını iletmiştir:

“Sanırım daha böyle kaostan beslenen topluluklar, daha bir sorun odaklı, çözümden ziyade daha çok sorunların konuşulduğu aile içi şiddetin yine gözler önüne serildiği, bence sosyoekonomik anlamda da daha düşük toplumların sürekli olarak izlediği programlar olarak değerlendiriyorum. Bunun ana sebebinde de temelde zaten sabah kuşaklarında olduğu için bu programlar daha çok oradaki izleyen kitlenin daha hani evde vakit geçirmeye ve bir olay üzerine konuşma ihtiyacı duymasından kaynaklandığını düşünüyorum. İşte komşular bir araya geliyorlar ya da akşamları da önceden aile evimde izlediğimizde komşular bir araya gelip sabahki o program üzerine en basiti babaannem gelip işte bir konuyu anlatabiliyordu. O yüzden biraz böyle ortak bir konu üzerinde konuşma ihtiyacı da doğuyor onlar için ama temeldeki izleme motivasyonu ve toplumun ilgisini çeken şeyin oradaki o evinde yaşamadıklarını düşündükleri ama çok kendilerinden olan bir yandan onları da anımsatan, işte komşusunda akrabasında yaşanan ama onlara kendilerini çok uzak bulup daha kendini onlardan farklı ve iyi gören insanlar bence toplum olarak böyle değerlendiriyorum.” K7

Görüşmecilerin bir bölümü görece ortak bir paydada buluşarak ilgili programlarda işlenen konu ve olayların, olaylara dahil olmayan bireylerde ilgili olaylara dahil olmamanın bir rahatlık hissi oluşturduğu ve o olaylar karşısında kendi hayatlarını değerlendirdiklerinde yaşam dinamiklerine ilişkin bir memnuniyet duygusu deneyimlediklerini, bunun da bir izleme motivasyonu yarattığını şu ifadelerle iletmişlerdir:

“Bunu dile getirmek de açıkçası biraz zor ama elimden geldiğince çabalayayım. Toplumda her zaman bir öteki kaygısı vardır, öteki korkusu vardır. Bu bazen dezavantajlı kesim için de geçerli olur suçlu için de olur madde bağımlılığı için de olur veya öbür tarafta ruh sağlığı bozulan insanlar için de vardır. O öteki kaygısını da bir şekilde bu programlarla yaşayıp kendi bulunduğu cephenin ne kadar sağlam olduğunu, bunların başına ne kadar gelmeyecek durumda olduğunu düşünen kişilerin bunları daha çok yaşadığını düşünüyorum. Bunlardan hiçbir şekilde kaçış yok da biraz da zarar gelmez algısı ergenlikte başlar ve devamı gibidir aslında. Bunları birileri yaşıyor ben yaşamıyorum diyen ama bunun ne kadar tehlikeli olduğunu farkında olmayan insanlar olarak düşünebiliriz bunları. Yani kendi toplumsal gruplarını sıkılaştırma noktasında muhafazakâr cephenin bir parçasıymış gibi duruyor aslında bunu izleyen insanlar çoğunlukla bu sistematığın içerisinde bulunan insanlar.” K9

K12 kodlu görüşmeci ise medya kaynaklarının da bu olgunun bilincinde olduğunu ve işleyişlerini daha kötü hayat hikayelerini içeriğe dahil etmek suretiyle gerçekleştirdiklerini düşündüğünü bildirmiştir. Görüşmeciye göre vakaların trajik olma seviyesi ile izlenme oranları arasında uyumlu bir korelasyon sergilenmektedir:

“Özellikle sosyal ilişkiler ağı zayıf olan insanların kendini bu şekilde sosyal olarak tatmin ettiklerini düşünüyorum. Çünkü hani hepimiz bir şeyleri merak ediyoruz kadınlarda merak olgusu erkeklere göre daha farklı işleyebiliyor o açıdan farklı insanların hayatları daha doğrusu trajikomik hikayeler tercih ediliyor. Hani insanların bakıp da haline şükredebileceği şeyler hani “Aa benim hayatım daha iyiymiş”, “Buna göre iyiyim yani ne hayatlar varmış” diyebilecekleri tarzda yaşamları görmeleri insanları biraz daha mutlu ediyor yani kendi haline şükrettiği için, bana göre.” K12

K10 kodlu görüşmeci ifadelerinde daha keskin bir yaklaşımla programları takip etme pratiğini uyuşturucu madde kullanımına benzetmiştir. K10’a göre ilgili programlar hali hazırda kötü bir gidişata sahip hayatların daha kötü hayatlar olduğunu keşfetmelerinde ve kendi hayatlarına ait olumsuzlukların bertaraf edilmesinde araç olarak kullanılmaktadır:

“Seviyesi düşük, algısına hitap edecek, ajite, gündelik yaşamı sıkıntılı özellikle, çözülmemiş problemlerle yaşayan, stresi yüksek, açmazlarda, çıkmazlarda, kör kuyularda vatandaşların izlediği şeyler. O da bir uyuşturucu aslında, kötüye kullanım var orada ama bir şekilde onun ihtiyacını da görüyor duygusal dünyasının ama sorunu çözmiyor tabi. Gününü geçiştiriyor en azından yani içini rahatlatıyor.” K10

“Yaprak Dökümü falan. Niye izliyorlardı? Hayatı kaymış insanlar işte, kendilerinden kötü insanları izliyorlardı uyuşturucu bu. Onun için çok izleniyordu, bizden kötü insanlar varmış diye. Herkesin hayatı kayıyor senaryoda, o ölüyor, bu gidiyor, hastalıklar bilmem neler. O zaman toplum rahatlıyor yani “bak biz iyiymişiz, fena değilmışız” falan gibilerinden.” K10

4.3. Suç Odaklı Gerçeklik Televizyonu Programlarının Toplumsal Etkilerine İlişkin Görüşler

Çerçeve niteliğinde oluşturulan bu başlık altında görüşmelere katılan sosyal hizmet uzmanlarının suç odaklı gerçeklik televizyonu programlarının toplum üzerinde yarattığı olumlu ve olumsuz etkiler kategorize edilerek detaylı bir şekilde ele alınmıştır.

4.3.1. Olumlu Etkiler

Görüşmelere katılan sosyal hizmet uzmanlarının ilgili programların toplum üzerinde yaratmış olduğu olumlu etkilere ilişkin görüşleri bu bölümde incelenmiştir.

4.3.1.1. Farkındalık Yaratma Boyutu

Bir görüşmeci grubu bu programların, programlarda ele alınan konular itibariyle sosyal olarak var olan sorunlara gözlerini ve kulaklarını kapatan toplum kesiminin gerçeklerle yüzleşme deneyimlerine kaynak sağladığını ve bireylerde “böyle bir gerçek varmış” farkındalığı yarattığını şu satırlar aracılığıyla aktarmıştır:

“...bu olayların birazcık dışında kalan insanlar perspektifinden baktığımda bence bu programlarda öğretici bir unsur oluyor; ‘evet böyle şeyler de var, ensest de var bu da var’ şeklinde.” K1

“Fayda olarak da bu olan olaylardan insanlar ders çıkarıyorsa ‘Vay be gördün mü, bak kızım bu yol buraya gidermiş’ gibi, sanmıyorum ama.” K4

“Yüzleştirmenin çok önemli olduğunu düşünüyorum, yüzleşilmiyor bu sorunlarla, evet bunlar var demenin sorunu çözmek için bir adım olduğunu düşünüyorum. Yoksa çok yüksek bir ahlakımız olduğu söylenerek bütün sorunlar halı altı ediliyor.” K5

“Artılardan şöyle bahsedebiliriz: Toplumsal olarak gerçekleştiremediğimiz şeyleri tekrar gözler önüne sunuyor olabilir. Belki ensesti tekrar ortaya çıkarıyor olabilir veya toplum buna karşı bir reaksiyon veriyor ve onu geri perdeye itmeye çalışıyor ama bunu

tekrar öne sürüyor olabilir. Toplumsal bir sorun olarak odağa alıyor olabilir. Suçu toplum yine her zaman biraz çukurcu yaklaşımla bir yere suçluyu kapatma noktasına getiriyor olabilir onu tekrar getiriyor olabilir.” K9

“Olumlu olarak toplumdaki bazı problemlere karşı, hassas durumlara karşı toplumsal bir farkındalık ortaya çıkarıyor diyebilirim. Mesela bazı programlarda kadına şiddetin, kadın cinayetleri, çarpık ensest ilişkiler, aldatma –genelde o tür konular işlendiği için- cinayetlerin varlığı konusunda ve bazı noktalarda insanlarda bir farkındalık ortaya çıkıyor olabilir.” K12

K11 kodlu görüşmeci ise yine benzer temada ilettiği yorumuna ek olarak programların toplumda ilgili sosyal sorunlardan müzdarip olan veya olma ihtimali olan kesimlerce tedbirler alınmasına vesile olduklarına değinmiştir:

“Memnun eden nokta da şu bir kere bu konuların yani bu kadar yaygın olan ama yaygın bir şekilde olmuyormuş gibi ya da yaygın değilmiş gibi davrandığımız konuların ekran önünde insanların bu gerçekleri fark edeceği şekilde yayınlanması hoşuma gidiyor. Çünkü insanlar mesela yakıştıramıyorlar bir evde bir kayınbabanın gelinine tacizde bulunabileceğini kimse düşünmek bile istemiyor ya bu tarz şeylerin olabildiğini, gündeme gelebileceğini ve her zaman aslında bu tarz davranışlara karşı tedbirli olunması gerektiğini ya da nasıl korunacağını falan öğrettiği için hani o noktayı beğeniyorum ama dediğim gibi Müge Anlı’nın bu çıkışları, kadınları yargılaması bunlar hoşuma gitmiyor.” K11

K5 kodlu görüşmeci ek olarak vakaların sosyal hizmet alanında sıklıkla yaşanan konuları içerdiğini ve bu kapsamda ulaşılabilecek bir sonuç olarak toplumun genelinde böyle olayların yaşanmakta olduğunu belirtmiştir. Görüşmecinin eleştirdiği nokta ise sıklıkla yaşanan bu olayların toplumsal ahlak çerçevesiyle çakıştığı noktalarda toplum tarafından yaşanıldıklarının reddedilmesidir. Görüşmecinin programların bu gerçeklerle toplumu karşı karşıya getirme konusundaki desteğini olumladığı ifadesi şu şekildedir:

“Bir de şöyle bir şey var tüm bu yaşananlar gerçek, ben sosyal hizmetlerde çalıştığım için hani bu insanlar hikaye gibi falan hayır toplumsal yapı bu arkadaşlar yani hani üvey babası tarafından istismara uğrayan çocuk, karısı tarafından dövülen erkek de gerçek, üç kere kaçarak evlenmiş kadın da gerçek, alt komşusuyla flörtleşen erkek de gerçek. Şimdi bunları yok sayarak bir sonuca varamayacağımız için insanların ahlakımız bozuldu dediği şey aslında görmezden gelmek istedikleri toplumsal sorunlar yani. Bunlarla insanları yüzleştirdiği için bir yerde yararlı olduğunu düşünüyorum.” K5

Görüşmecilerden biri programların toplumu reddettiği sorunlarla yüzleştirme mekanizmasına vurguda bulunurken bu işleyişin kontrollü bir biçimde yürütülmemesi durumunda yargılama aracılığıyla büyük hatalar yapılabileceğini, bunun çok dikkat edilmesi gereken bir nokta olduğunu savunmuştur:

“Toplumsal kırılanlıklarımızı tekrar ön plana çıkarıyor ve bunlarla bizi yüzleşmek zorunda bırakıyor olabilir. Ama bunu uyguladığı metot, medyanın içerisinde ele alış şekli insanları bir şekilde tamamen toplum dışına da itiyor. Yani toplumsal olarak bir şeyler göz önüne gelirken birey bazında onu tamamen toplumun dışına atmış oluyorsunuz. Tamamen bir eksi bu, psikolojik boyutunu da hiçbir zaman göz ardı etmemek gerekiyor. Yargılama tamam toplumsal boyutta normlar bazında gerçekleşebilir ama kanunlar bazında sadece yasalarla ele alınmak zorunda olduğu hususlardır. Bu şekilde suçsuzu bazen suçlu hale getirebilir, mağduru da zaten daha fazla mağdur haline getirebilir.” K9

Yine bu programlarda işlenen suçla ve suçlulukla ilintili konu ve olayların, izleyicilerin aydınlanma ve bilinçlenme düzeylerinin artmasına vesile olduğunu ileten görüşmecilerin ifadeleri şu şekildedir:

“Faydaları için şunu söyleyebilirim bence toplumsal bilinçlenmeye sebep oluyor belli noktalarda. Bunun en büyük örneği dolandırıcılık yani hani işte o evlilik yoluyla dolandırıcılar ya da ne bileyim bu hoca moca bu cinci hoca muhabbetleriyle insanları dolandırıcılar. Bence bu noktada büyük bir fayda sağlıyorlar birçok kişi buna maruz kalıyor birçok kişi böyle bir olay yaşıyor ama hem yaşadığı şeyi çözemiyor.” K3

“Faydaları için konuşursak eğer ben şöyle düşünüyorum: İnsanların kamu kaynaklarına nasıl erişebileceklerini gösterdiği şeyler oluyor. Mesela savcılığa gitme, polise söyleme, ifade okuyabilme, okuyarak imza atma vs. Yani kamunun işleyişi adına daha iğneleyici ve kamunun iş yapmadığını düşünerek de birçok insan bunu yapsa da böyle bir yararının olduğunu düşünüyorum.” K5

Yine söz konusu programlarda ana formatın dışında yürütülen yardımlaşma, dayanışma ve sosyal sorunlara ilişkin hassasiyet ve farkındalık yaratma çalışmalarını olumlu etki olarak ele alan K3 kodlu görüşmecinin farklı sorular için aktardığı ortak tema içeren 3 ifadesi bulunmaktadır. Programın tanıtım metninde de vurguladığı sosyal sorumluluk teması ve her yayında bu alan için ayrılan bir bölümün bulunmasına rağmen bu noktaya sadece 1 görüşmecinin değinmesi dikkat çekmektedir:

“Müge için çok fazla okumayan yazmayan kadınların okula ve eğitime, işe katılım süreçlerine destekleme kampanyaları oluyor bu da önemli. Tekerlekli sandalye gibi ya da işte engelliler için uygun, gerekli, temin edilebilecek ürünlerin temini noktasında belirli çalışmalar yapıyorlar onu artı olarak sayabilirim.” K3

“İşte bu sevgi izi diye bir şey yapmışlardı mesela o hani çok noktada çok kolaylaştırıcıydı. Kişilerin bulunmasını çok hızlandırıyordu. Böyle noktaları olduğu zaman bence bu bir artı, bunun dışında bir de toplumsal farkındalık kazandırması noktasında da çok büyük artıları olduğunu düşünüyorum. Hem bu özellikle dolandırıcılık ya da işte cinci hoca dediğimiz şey noktasında onlara dair birçok kişiyi uyandıran bir şeyi olduğuna inanıyorum.” K3

“Öyle şeyler olduğunu düşünüyorum ama bence toplumsal olarak bir dezavantaj yaratmaktansa özellikle profesyonel destekle –orada mesela hukukçu da var adli tıpcı da var psikolog da var- bence orada daha profesyonel bir çalışma var. Sadece bunu televizyona, kamuya sunma gibi bir şey var ama orada da olumsuz öneren –kadına şiddeti mesela- öven bir yaklaşım yok. Tam tersine bunun karşısında duran, kadınların çocukların eğitim hayatına katılması gibi noktalarda destek olan bir yapı var, bence bunlar da değerli.” K3

Görüşmecilerden biri programların toplumsal faydalarından birini doğrudan sosyal hizmet ile ilişkilendirmiştir. Sosyal hizmet disiplininin multidisipliner çalışma metoduna atıfta bulunarak bu kategoride bulunan programların içeriksel olarak sosyal hizmet uygulamaları ile benzerliği gerekçesiyle sosyal hizmet kültürünün oluşumu ve gelişimine önemli katkıları olduğunu şu ifadesiyle öne sürmüştür:

“Benim perspektifimden orada oluşturulan bütün o rollerin bir kültür oluşumuna katkısı olduğunu düşünüyorum. Daha da ayrıntılandırmaya çalışayım o programlarda bildiğim kadarıyla öyle ya da böyle bir hukukçu bulunduruluyor. Daha önceki eğitimleri ya da spesifik olarak çalışma alanlarının yetkinliğinin dışında söylüyorum bunu bir hukukçu rolü üstlenen birileri oluyor. Onun dışında halkın savunucusu rolünde bulunan her defasında ki tamamı da kadın olan sunucular oluyor. Başta Müge Anlı daha önce Didem Hanım bu ve benzeri isimler oluyor. Onların rolü de yine halkla empatinin kurulmasının sağlanmış oluyor ve bu vesileyle ekran başındaki izleyici dile getireceği şeyi sunucu dile getirdiğinde bundan büyük ihtimalle haz alıyor ve empati geliştirmiş oluyor. Tüm bu roller bence izleyicide herhangi bir vakayı ele alırken yani bir olay yaşandığında biz bunu en azından birkaç kişi bakmalıymışız, farklı rollerle bakmalıymışız belki de imece usulüyle çözmeliymişiz evet benim bir yorumum oluyormuş ama belki de kolluk

kuvvetleriyle yürümeliymişiz bu ve benzeri durumlarda diyebiliyorlar. Benim kastım daha çok oydu. Bence bir sosyal hizmet kültürünün gelişimine o vesileyle tüm rollerle birlikte bakılması gerektiğini veriyor izleyiciye, bencesi bu. Halkımızın tabi bu bilince sahip oluyor olması durumu günün sonunda ne işimize yarar diye sorarsanız bana kalırsa en azından sosyal hizmet bilincinin ve kültürünün oluşturulmasına katkı sağlar bu da bir şeydir günümüz şartlarında.” K8

4.3.1.2. Toplum Harekete Geçirme ve Süreç Hızlandırma

Bu başlık altında yer verilen yanıtların büyük bir çoğunluğu suç odaklı gerçeklik televizyonu programlarının yarattığı kamuoyu gücü ile birçok toplumsal mekanizmayı harekete geçirerek işlenen olayların çözüme ulaşma sürecini hızlandırdıklarına ilişkin ifadeleri içermektedir. Bu ifadelerin büyük bir çoğunluğu görüşmecilerin müzakereci okuma pratiklerini ortaya koymaktadır.

K3 kodlu görüşmecinin programların topluma sağladığı katkıları aktarırken bile olumsuz yönlerine değinmeden geçememesi dikkat çekmektedir:

“Kamu yararına bir hizmet amacıyla yapıyorlar bunu. Tabii ki de yapılış tarzında yanlış görülebilecek şeyler var. Kişisel hakları belli oranda ihlal ettikleri noktalar oluyor olabilir. Özellikle çocuklara dair şeylerde ama aynı zamanda da tüm bu süreci yani kayıp bir insanın bulunma sürecini ya da bir cinayetin çözülme sürecini kolaylaştırıyorlar bence.” K3

K5 kodlu görüşmeci kolaylaştırıcılık faktörünü daha geniş bir kapsamda ele alarak medyanın sahip olduğu yönlendirici gücü kaynak göstermiştir:

“Müge Anlı için şöyle düşünüyorum: Kamu kurumlarının gerçekten medya üzerinde, medyanın kamu kurumları üzerinde bir işlevsellik geliştirme faktörü var. Eğer medyaya yansiyorsa herkes daha dikkatli davranıyor, daha çabuk çözülüyor. Acınası ama böyle.”

K5

Yine K5’ten alınan bir başka ifadeye göre olayları tekil mücadele yoluyla çözümlemek konusunda yaşanan sorunlar bu program aracılığıyla aynı sorundan muzdarip olan tekillerin çoğulluk sağlamasıyla ses getirir hale getirilmekte olup çözüm sürecinde hızlandırıcı bir unsur oluşturmaktadır:

“Mesela bir sürü kişi ayrı ayrı dolandırıcılığa uğrayıp böyle örgütlenme ve insanların birlikte bir şeyler yaparak adaleti sağlama duyguları için insanlara yardımcı olduklarını

düşünüyorum. Tekil olarak bazen sonuç alamıyorsunuz ama hani aynı şeye maruz kalırsanız ve çoğunluk olursanız sesiniz daha çok gür çıkıyor gibi. Bazen böyle bir yararının olduğunu düşünüyorum.” K5

K9 ve K11 kodlu görüşmecilere göre ise programların kolluk kuvvetleri ve adalet mercileri için harekete geçirici ve tetikleyici bir etki gücü bulunmaktadır:

“Evet, böyle bir polisi yönlendiriciliği veya savcı yönlendiriciliği olabilir, toplumsal bazı şeylere dokunuyor olabilir. Programın artısı veya eksisi bulunabilir. Zaten hiçbir artısının olmadığını söylemek mümkün de değil açıkçası. Bir şekilde toplumu harekete geçiriyor olabilir.” K9

“...işte işlenen cinayetlerin ortaya çıkarılması, Müge Anlı’nın bunların peşine düşmesi, ısrarla kolluk kuvvetlerini buna zorlaması, peşine düşülmesi için çağrı yapması bunların olumlu olduğunu düşünüyorum.” K11

4.3.2. Olumsuz Etkiler

Bu başlık dahilinde görüşmecilerin suç odaklı gerçeklik televizyonu programlarının toplum üzerinde bıraktığı ve/veya neden olduğunu öne sürdükleri olumsuz faktörler ele alınmıştır. Bu başlık altında temalandırılan cevapların tamamı ilgili içeriklere yönelik eleştirel yargıları içermekte olup görüşmecilerin kodlara yönelik muhalif kodaçımları gerçekleştirdiklerini söylemek mümkündür.

4.3.2.1. Toplumun Yanlış Yönlendirme

Görüşmecilerden bazıları araştırmaya konu edilen programlarda suçla ilişkili olarak yer alan katılımcıların, programda tanık olunan derece dahilinde program dışındaki süreçlerinde toplum tarafından çeşitli yaklaşımlara maruz kalabileceklerini ileri sürmüşlerdir. Bu ifadeler, programın kendisini tanımlarken kullandığı işlevleri ve bu işlevler aracılığıyla yüklendiği misyonları yansıtmamakta olup iletilen mesajlara yönelik gerçekleştirilen muhalif okumaları içermektedir:

“...insanlar her şeye yorum yapabilir, insanların yorumlarının karşı tarafı nasıl etkilediği bence önemli olan şey. Bence insan düşünür eder ama bu eylemlerin ve düşüncelerin karşıyı nasıl etkilediği önemli tabi ki de dediğim gibi intihara sürükleyebiliyor yani.” K1

K1 kodlu görüşmecinin bir başka ifadesinde değindiği şekliyle programlar aracılığıyla gerçekleştirilen etiketlenmeler toplum tarafından benimsenip gündelik yaşama aktarılarak katılımcıların olumsuz tutum ve yargılara maruz bırakılmalarına sebep olmaktadır:

“Böyle realite şovlara baktığımızda bunların daha çok ihlal edilme hakkının doğurulduğunu düşünüyorum. ‘Evet, bu kişi zaten suçla bağlantılı, mahremiyete de sahip değildir’ gibi bir algı olabilir.” K1

K3 kodlu görüşmeci de programda yaşanan etiketlenmelerin toplumsal alandaki sonuçlarının olumsuz çıktılar yaratabileceği ihtimaline değinerek mesleği kapsamında bir önlem geliştirme ihtiyacı duyduğunu aktarmıştır:

“Yani şu an bence bu programlar içerisinde ele alınan kişilerin yirmi yıl içerisinde toplumda, toplumsal hayata katılımında neyle karşılaşacaklarını henüz bilmiyoruz. O yüzden bence bu boyutu da konuşmak, bu boyutu da düşünmek ve kötü sonuçlar doğurmaması adına önlemler alabilmek hem bizim mesleğimiz açısından hem de aslında tüm etik değerleri paylaştığımız gruplar açısından değerli diye düşünüyorum.”

K3

K9 kodlu görüşmeci ise suçla ilişkilendirilen konuların televizyon gibi platformlar aracılığıyla toplumla paylaşılmasının yaratacağı dezavantajları ve katılımcılara yönelik ötekileştirmelere sebep olabileceğini belirterek programlara yönelik olumsuz bir tutum geliştirdiğini iletmiştir:

“Şu şekilde bu sosyal hizmeti içeren vakaları da ele alırsak işte kadına şiddetin, ensestin olduğu veya işte polisle bağlantılı durumları da ele alırsak hiçbir şekilde böyle bir kişiyi dezavantajlı konuma geçirecek bir olayın televizyon ekranları karşısında ele alınmasını desteklemiyorum. Kişinin bir şekilde bu dezavantajlı kişinin televizyon karşısına çıkarılmasının toplum içerisinde ötekileştireceğini ve dezavantaj durumunun artacağını düşünüyorum. Böyle düşündüğüm için de böyle programları tasvip etmiyorum.” K9

İki görüşmeci ilerleyen başlıklarda daha detaylı biçimde ele alınacak “yargılanma” hususuna olumsuz etkiler bölümünde de değinerek, programda sunucu ve ekibi tarafından gerçekleştirilen mahkeme (yargılanma) ortamının izleyiciler tarafından yadsınmadan (egemen okuma yapılarak) doğrudan kabul gördüğünü ve bu doğrultuda toplumsal bir yönlendirme yaratıldığını dile getirmiştir. Bu ifadeler görüşmecilerin bu olguya yönelik geliştirdikleri eleştiriler ile programda verilen mesajların reddedildiği muhalif kodaçıklarını içermektedir:

“Bence burada sunucunun, ekibinin yürüttüğü şeyde kaymalar, sapmalar oluyor. Bu ihlallerin olduğu noktalara denk geldiğim oluyor onu söyleyebilirim. Maalesef ki bir şeyi çözmeye çalışırken çok fazla yargı sunma ya da işte ‘Kadın şöyledir, kadın böyledir çocuğa şöyle yapacaksın, çocuğuna böyle yapacaksın’ derken bile aslında tüm çocuk sorumluluğunu kadına yükleyen bir yapı var. Ama değişen dünyayla birlikte ne kadar bunu aslında kadınla erkek arasında paylaşılması gerektiğine dair de çalışmalar var. Bence orada kesişmeyen, orada birleşmeyen noktalar var. Toplumun bir noktaya doğru kanallize ediyor buna inanıyorum, dediğim gibi bunun da en çok o Türk toplum yapısı, Türk aile yapısı, görgü gibi aslında şu an pek çok genç için, pek çok insan için kendini bu sınırlar içerisinde hissetmeyeceği şeylerle yargılıyor.” K3

“Toplumu, milleti yozlaştırmaya, başka bir taraftan toplumu yönlendirmeye, hem toplum mühendisliği çalışması, kimikleştirme, alt kültürleri kimikleştirme çalışmasından başka bir şey değil. Ama bunlar ciddi konular, sanal zahiri konuları gerçekliğe taşıma.” K4

4.3.2.2. Toplum Ruh Sağlığına Yönelik Olumsuz Etkiler

Bir grup görüşmecisi programlarda işlenen, suçla ilişkilendirilen olayların toplumun üyeleri tarafından benzer olaylar yaşama korkusu yarattığını düşünmektedir. Bu durumun toplum ruh sağlığı açısından zedeleyici bir faktör olduğunu, topluma endişe ve korku yaydığını şu cümleler aracılığıyla aktarmışlardır:

“Toplumsal anlamda belki benim onlara karşı olan antipatimden kaynaklı mıdır bilmiyorum ama ben zerre kadar faydalı bir tarafı olduğunu düşünmüyorum. Tamamen zarar veriyor toplumsal bütünlüğe yönelik ağır zarar veriyor izleyicilere fark edemeyeceği derecede sürükleyip sinir sistemini ve ruh dünyasını olumsuz etkiliyor.” K2

“Yani burada çok büyük toplumsal etkisi olan bazı olaylar vardı işte Palu ailesi, küçük bir kız çocuğu vardı komşusu tarafından tecavüz edilip öldürülmüştü. Böyle olayların sonuçları çok yaralayıcı olabiliyor, çok zedeleyici olabiliyor. Böyle durumlara dair şeylerin televizyonda sunulması evet kitlesel bir etki yaratsa da o aileler için ya da buna maruz kalan kişiler için maalesef ki uzun süreli olumsuz bir etki yaratıyor.” K3

K7 kodlu görüşmecisi daha derin bir alana değinerek programlarda ele alınan vakalara konu olan suçların toplum içerisindeki davranışlarında değişikliklere sebep olduğunu, bireylerin daha

korumacı bir tutuma bürünerek toplumsal alandaki ilişkileri zayıflattığını ifade etmiştir. Görüşmeci, bu durumun suça ve işlendiği bu programlara maruz kaldıkça gittikçe artacağını ve herkese şüpheyile yaklaşılan, iletişimden kaçınılan asosyal hayatlara geçiş yapabileceğimizi düşünmektedir:

“Bence toplumda çok büyük güvensizlik ve tedirginlik yaratan programlar. Bu belki büyük ölçekte gerçekten bu programların amacı dahi olabilir çünkü ben şeyi çok net hatırlıyorum yani insanlar artık sokakta çocuklarını oynatamaz hale gelmişlerdi bir dönem, şu anda da güncel olarak öyle olduğunu varsayıyorum. Yani toplum içerisindeki o güveni sarstıklarını düşünüyorum. İnsanların birbirine olan güveni, insanlar otobüste bazen bebeğini sevdiği için artık zaten öyle bir şey de kalmadı ama onun bile istismar olduğunu düşünebilecek hale gelmişlerdi. Sevmek derken dokunmaktan bahsediyorum, öyle bir tedirginlik. Bir dönem yine çocukların kaçırılması çok artmıştı işte sokakta oynayan ve bir yerlere kaçırılan çocuklarla ilgili çok haber gösterilmişti bunların toplumlarda bence uzun vadeli etkileri olacak. Şu an için bizim gördüğümüz ancak haberlerde yansımalar ama bir süre sonra örneğin kimse sokakta top oynamayacak ya da aynı şekilde kimse birbirine gidip gelmeyecek. Belki hırsız olacak o yan komşusu. Genelde suçlu en yakınındadır gibi bir mottoları var onların ve o yüzden bunun sonuçlarını belki uzun vadede görebiliriz.” K7

K11 yine benzer bir vurguyla sosyal çevresindeki insanların programlardaki vakalara geliştirdikleri korkuyla gündelik yaşamlarını yeniden kurgulayarak daha kaçınan tutumlar geliştirdiklerini verdiği örnek olay üzerinden iletmıştır:

“Kişi haklarının ihlal edilmesi, o stüdyodaki tavırların biraz reytinge göre şekillenmesi daha sonra gizliliğin korunmaması, bu insanların orada bir psikolog bir sosyal hizmet ya da başka bir meslek uzmanı olmadan birtakım açılmalar yaşaması ya da yaşamak zorunda bırakılması falan bunların olumsuz olduğunu düşünüyorum. Mesela biz annemle konuştuğumuzda annem bana sürekli şeyi söylüyor “Sen İstanbul’dasın, kendine dikkat et, Müge Anlı’da neler oluyor”. Annem bana bunu söylüyor mesela. Hani olumsuz bir taraf olarak da topluma korku ve endişe yayıyor aslında bunlar. Mesela işte evet tabii ki enstest vakalar var ya da mesela evet gerçekten İstanbul’da cinayetler çok fazla oluyor ama Müge Anlı’da görüldüğü zaman bu tüm toplumun izlediği bir şey olduğu için, duyduğu bir şey olduğu için bunlar daha fazla toplumu endişe ve korkuya sevk ediyor.” K11

4.3.2.3. Normalleştirme ve Duyarsızlaştırma

Başka bir grup görüşmeci ise bu programlarda incelenen ve bu vesileyle toplum geneline yayılan suç ve suç süreçlerine ilişkin bilgi ve farkındalıkların zamanla bireylerde duyarsızlaşma yaratma durumunu şu ifadelerde öne sürmüşlerdir:

“Bir de bu kadar çok artması haliyle toplumsal olarak insanların dikkatini çekme potansiyelini azaltıyor yani. Bu arttırıcı bir faktör olabilecekken o kadar çok var ki “Amaaan! O da mı olmuş?”, hani sıradan artık “Öldürülmüş...”, hani “Tecavüz etmiş...”, işte “İntihar etmiş...” . O kadar çok bulanıklaştırıyor ki.”K3

“Ha oradaki dersin, her faydanın yararlı olduğunu düşünmüyorum ben. Her fayda denen şeyin yararlı olduğunu sanmıyorum yani. Sindirilmesi, içselleştirilmesi, kabul edilmesi gibi kavramlar var bunun içinde. Birinin, bir tür ilişkinin gayet normal içselleştirilmesi yok yani. Kayınpederimden hamile kaldım diyor mesela bunlar böyle “Aaa! İğrenç! Nasıl ya?” yerine “Normal ya, geç. Herkes yapıyormuş” falan diye o zaman tartışmaya açılır işte.” K4

K4 kodlu görüşmeci başka bir ifadesinde de ilgili konuya değinerek bu duyarsızlaşma ve normalleştirmenin kültürel yozlaşmaya sebep olduğunu iletmiştir:

“Yozlaşmadan, kültürel erozyondan bahsedelim. Çok basit konular işleniyor, insanın vakarına, kişiliğine, etik değerlere uymayan konular, sorunlar, olaylar yaşanıyor, istismarlar gözlemleniyor. Bunu ortaya çıkarıyoruz bir şey değil ama bunların yozlaştırılması (kültürün, toplumun) olumsuz şekilde normalleştirilmesinden başka bir şey yok.” K4

K12 kodlu görüşmeci konuyu farklı bir bağlamda ele alarak bazı sorunların çok yoğun bir şekilde yaşanmasa dahi programlarda ele alınma sıklığının konuyu sıradanlaştırmasına ve bu yolla da bir normalleştirme yaratmasına değinmiştir:

“Olumsuz olarak da bu tür sorunların artık normalleştirilmesi, toplumda kanıksanmasına da neden olabilir. Çünkü kadına şiddet Türkiye’de yaptığımız araştırmalara baktığımızda çok çok büyük oranda değil aslında fakat bu tür programlarla sorunlar çok gündemde ve üstte tutularak bunun toplum nezdinde insanlar nezdinde sorunların sıradanlaştırılması ve artık kanıksanması anlamına gelebiliyor.” K12

4.3.2.4. Suça Özendirme

Bazı görüşmeciler programlarda işlenen suç süreçlerinin suça eğilimi olan kişilere bilgilendirici, yönlendirici, yol gösterici ve cesaretlendirici boyutlar kazandırabileceğine ve bu yolla suçun işlenme ihtimalini arttırabileceğine ilişkin düşüncelerini şu şekilde sıralamışlardır:

“Yayınların belli oranda kavgaya dönüşen boyutları oluyor yayını kesiyorlar ama görünüyor yani. Belli şeyler yayın kesilene kadar ortalık şekilde yaşanıyor, bunlar özendiricilik sağlar, bunlar kişilerde aynı davranışı gösterme refleksi doğurabilir o yüzden bunların değiştirilmesi gerektiğine inanıyorum en temelde.” K3

“Medyanın örnek olma tarafı var, medyada yaşanan şeyler aslında bazı insanlar için örnek teşkil edebiliyor. Yani bunun üzerine yapılmış bir çalışma bilmiyorum ancak atıyorum televizyonda gördüğümüz bir cinayet vakasından sonra aynı türdeki vakalarda bir artış gözlemleyebiliyoruz çünkü örnek teşkil ediyor.” K6

K3 kodlu görüşmeci farklı bir ifadesinde konunun aynı zamanda basın etiğine ilişkin ihlallere sebep olduğuna da değinmiştir:

“Aslında tüm haberlerin nasıl sunulması gerektiğine dair medya kanallarınca belirlenmiş, belirli etik kurallar var. Bunlar ihlal ediliyor bu kanallarda çoğu zaman. Nasıl intihar ettiğine dair yöntemler açıklanıyor. Buna sebep olan süreçler açıklanıyor. Ne gibi yardımcı faktörlerin etkisi olduğuna dair şeyler açıklanıyor. Bunlar aslında belirtilmemesi gereken şeyler. Çünkü aslında topluma bir özendiricilik sağlıyorlar. Böyle de bir olumsuz yönü olduğunu söyleyebilirim.” K3

K7 kodlu görüşmeci ilgili konuda gerçekleştirilen bir araştırma çıktısını örnek vererek konunun önemli bir güvenlik sorunu yarattığına dikkat çekmiştir:

“Hani o şimdi bu şiddet videolarının yansıtılmasıyla ilgili bir şey yani örneğin kadın diyelim ki bir şiddete maruz kaldı ve bu ekranda aynı şekilde kişiler ya da sunucular tarafından da aktarılan bir durum. Bunun da şiddeti arttırdığına yönelik birkaç haber okumuştum. O yüzden oradaki yansıtılanlar temelde bireylerin bence en önemli güvenlik sorununa yol açıyor.” K7

K8 konuyu çalıştığı alandan benzer bir örnekle ele almıştır:

“Zararları için bizim bağımlılıkta sık kullandığımız ifadelerden bir tanesi var belki onu ifade edebilirim, o mantıkla değerlendiriyor ve düşünüyorum. Biz burada çapraz tolerans diyoruz mesela örnek veriyorum bir kumar bağımlısını alkolle tanıştıyorsak

kumar bağımlısı alkolü de kullanıyor ya da bir alkol bağımlısını kumarla tanıştırıyorsak kumarı da kullanıyor ve oynuyor. Bu belki toplumda şuna da vesile oluyor olabilir bence buna da bakılıyor olması lazım. Kastım şu: orada yaşanan o suçla ilişkili durumlar belki izleyicilerin ve suça yatkın olan izleyicilerin daha farklı suç yöntemleri geliştirmesini de destekliyor ve o anlamda onlara yaratıcı fikirler sunuyor olabilir diye düşünüyorum. Bu bence işin zararlı boyutu yani orada farklı bir yöntem görüyor ve suça yatkın kişiler bunu uyguluyor olabilir diye düşünüyor ve değerlendiriyorum.” K8

K12 ise yine yukarıdaki yargıları destekleyecek şekilde programların suça meyilli kişileri suça yakınlaştırma işlevlerine değinmiş, konunun daha çok cesaret verici boyutuna vurguda bulunmuştur:

“Normalde kadına şiddetle çok karşılaşmayan insan bile toplumda çoğu kadının şiddet gördüğüne inanıyor olabilir ve bu kadına şiddeti misal olarak veriyorum. Hani kadının sürekli şiddet gören, sürekli aşağılanan, sürekli toplumda hor görülen bir nesne olarak görülmesine de neden olabilir ve kadınlara karşı misal bir değer azalmasına sebep olabilir. Mesela belki cinayete niyetlenen bazı insanların buradan cesaret alıp misal zaten var adam “Namusumu temizleyeyim”, “O yapabiliyor ben neden yapamayayım”, “Ben korkak mıyım bundan aşağı kalır yanımda yok” diyerek cesaretlenmesine sebep olabilir.” K12

4.4. Suç Odaklı Gerçeklik Televizyonu Programlarının İçeriğine Yönelik Eleştiriler

Bu başlık altında suç odaklı gerçeklik televizyonu olarak kategorilenen programların içeriksel süreçlerine yönelik öne sürülen eleştiriler gruplandırılarak farklı başlıklar altında incelenmiştir. Bu başlıklar altında işlenen ifadeler, ifadeleri aktaran görüşmecilerin programlarda verilen mesajları tartışmacı bir formülle ele alarak muhalif okumalar gerçekleştirdikleri ifadeler olarak ele alınabilmektedir. 12 görüşmecinin 11’inin ilgili konuda muhalif okuma yaptıkları görülmektedir.

4.4.1.1. Yetersiz Yetkinlik

Görüşmecilerin bir bölümü sunucu ve/veya ekibinin zaman zaman kendi uzmanlık alanları dışındaki alanlarda da söz sahibi olmaya çalıştıklarını, farklı alanlar için yetkileri ve tecrübeleri olmadan müdahale geliştirdiklerine ilişkin eleştirilerini şu cümlelerle bildirmiştir:

“Yani hukuki konularda hukukçuya danışıyorsun ama yine ister istemez bu sefer psikolojinin ya da sosyal hizmetin ya da psikiyatrinin ya da tıbbın ya da bir başka alanın

sınırlarına temas ediyor. Orada o kişi gaza gelip o konuda da ahkam kesebiliyor yani. Omnipotent olmak deniliyor buna da işte o terapistlerin çok sık düştüğü bir hata. Anında ona yanıt verdim buna da yanıt vereyim tarzı.” K2

“O konuğun orada olmasına gerek yok zaten, orada sunucu kendisini polis de jandarma da hakim de öğretmen de abla da babaanne de anne de uzman da psikolog da olarak görüyor.” K4

“Yani bu programlarda kişisel bilgilerin, kişisel mahremiyetin ihlal edildiğini düşünüyorum. Mesela Esra Erol’du değil mi polis gibi çalışan, kendi ekibi olan. Ülkede bir istihbarat, emniyet, asker ağı var, ülkede hukuk sisteminin işleyişi anayasada açıkça belirtilmiş ama burada bir nevi polisçilik oynayarak, dedektifçilik yaparak insanların yaşadıkları gün yüzüne çıkarılmaya çalışılıyor.” K12

İki görüşmeci sunucu ve ekibinin yeri geldiğinde alanlarındaki uzmanlıklarından faydalanmak yerine farklı amaçlara uygun farklı söylemler iletebildiklerini ileri sürmüştür:

“...orada sunucunun bir eğitimi yok bu alanda çalışmaya yönelik. Orada 4-5 kişi oturmuş, tamamen halktan insanlar ‘Sen niye bunu yaptın?’. İşte orada bir kaos ortamı yaratmak, geleni orada fırçalamak için oturan insanlar var. Birinde bir psikolog var sanırım, birinde bir avukat var, hakimiyeti çok fazla. Sunucu ona ne söylerse ona yönelik bir cevap veriyor, tamamen sunucunun çıkarlarına yönelik yer alan kişiler.” K6

“Müge Anlı’da, psikiyatrist de oturuyor orada ve iki tane daha eleman var ve onlar da bir süre sonra artık programın bir parçası oldukları için artık mesleklerini çok yapmaları söz konusu olmuyor. Belki belli ki danışmanlık vermek için oradalar. Yine Esra Erol’da sanıyorum ki hukuki danışman olarak bir avukat bulunuyordu, onlar da tarafsız değiller, objektif değiller, onlar çok sübjektifler hatta yani beklenmeyecek kadar. Bir o kadar da onların da kullandıkları dil yanlış yani.” K7

K11 daha çok hassas gruplarla görüşme bağlamında görüş bildirmiş olup bu alandaki hassasiyetlerin gözetilmemesine ve etik kaygıların güdülmediği durumların gerçekleşmesine yönelik eleştirilerini şu şekilde ifade etmiştir:

“Yani şöyle sunucu daha çok bir meslek elemanı gibi değil de bir şovmen gibi davranıyor. Yani böyle söylesem sorun olmaz herhalde. Daha çok bir şovmen gibi davrandığı için insanların hassas noktaları nelerdir, nasıl yaklaşılması gerekir, işte mülakat teknikleri nelerdir bunları bilmediği için pata küte konuşma hakkını kendinde bulabiliyor. Ama eğer ki karşısında bir meslek elemanı olsa o kişi suçluysa bile o kişiye

daha insancıl, daha insan haklarına uyan bir çerçevede yaklaşp o sorgulamayı o şekilde yapabilir, bu bilgileri o şekilde öğrenebilir yani çok daha farklı olurdu diye düşünüyorum ve bu kişilerle bir sunucunun bir şovmenin direkt olarak görüşmesinin de temelde doğru olmadığını düşünüyorum. Ha stüdyoda şeyler var işte sanıyorum psikolog ya da sosyal hizmet uzmanı olduğunu iddia eden kişiler var ama onların da bu görüşmenin odağında değil yan aktörü olarak bulunduğunu görüyoruz ve ben bunun doğru olduğunu düşünmüyorum.” K11

İki farklı görüşmeci yine benzer bir şekilde teşebbüs edilen bu alan dışı müdahalelerin kamu sistemindeki işleyiş üzerinde de olduğuna dikkat çekerek, bu durumun vatandaşların kamu tarafından sunulan süreçlere ve süreçlerde görev alan personellere yönelik olumsuz tutumlar geliştirmelerine neden olduğunu ileri sürmüşlerdir:

“...devletin kolluk kuvvetlerinin veya başka birimlerinin görev alanına da giriliyor bu şekilde, o tamamen toplumun dolayısıyla devletin bazı birimlerinin aciz gösterilmesine de sebep oluyor yani. Bu kolluk kuvveti olabilir, sosyal devlet anlayışı gereği hizmet vermesi gereken kurumlar olabilir, tamamen aciz gösteriliyor toplumsal dinamikler.” K2

“Orada bir vakada biri diyor ki “ben yıllar önce çocuğumu kurum bakımına bırakmıştım” veya “işte şuraya bırakmıştım” deyip çocuğunu aramaya çıkıyor. Aslında çok farklı bir şey değil, bize gelse hani bize geldiği zaman vatandaş bizim yaptığımız aramayla onların yönlendirmesiyle bize gelen vaka aslında aynı işleyişi sürdürüyor ama onlar bir taraftan kamudaki –nasıl olduğunu bilmiyorum- gizli kaynaklara ulaşıyor. Ya benim meslek elemanı olan bir arkadaşımın yazdığı rapor gizli içerikteki bir raporun televizyon kanalında yayınlanması, akabinde orada konuşulanlar, benim meslek elemanı arkadaşımın yaptığı çalışma hakkında orada konuşulanlar tabii ki kamuya olan güvensizliği pekiştiriyor. Bu doğrultuda da insanlar kamudan fayda sağlayamayacağını düşünüyor. Bizim bir sonraki müracaatımız için belki de ümitsiz bir şekilde gelmesine sebep oluyor çünkü bana olan değeri o orada aşağıya çekiyor. Öyle olduğu için ben bir çalışmaya başlarken güven duygusunun gelişmesi belki daha uzun sürebiliyor belki hiç güven duygusu gelişmiyor. O yüzden ben kamunun güvenilirliğini aşırı derecede düşürdüğünü düşünüyorum. Bazı yerlerde görüyoruz orada sunucunun da kamudaki görevlilere hitabı, tavrı üstten olduğunu hissedebiliyorum.” K6

4.4.1.2. Reyting Kaygısı

Bu başlık altında görüşmecilerin suç odaklı gerçeklik televizyonu programlarının yapılanma ve işleyişlerinde önemli bir yapı taşı oluşturduğunu düşündükleri reyting parametrelerine yönelik görüşleri ele alınmıştır. K2 kodlu görüşmeci, programların birincil amacının reyting elde etme arzusu olduğunu düşünmekte olup muhalif kodaçımı şu şekildedir:

“Doğru veya pozitif yönde bir şey olsa dahi ben o programı sunan kişilerin temel motivasyonlarının çözüme odaklı olduğunu düşünmüyorum. Hiçbir zaman empati kuramayacağım onlarla da yani. Sonuçta birincil amaçların reyting olduğu düşüncesindeyim.” K2

Görüşmecilerden bazıları bu programların bir televizyon programı olduğu gerçeğiyle sahip oldukları reyting kaygılarını anlamlandırdıkları bir zeminde ele aldıklarını bildirmişlerdir:

“...toplumun ilgisini çekecek şekilde ilerlediği için sanki medya çerçevesinde doğru yapıyor ilerlettiği programı.” K1

“İnsani olarak doğrusunu söylemek gerekirse programa bir realite şov olarak bakıyorum o yüzden medya kendisinden beklenileni yapıyor. Yani oradaki sunucu ve diğerleri de kendisinden beklenileni yapıyor.” K8

Görüşmecilerin bir bölümü reyting kaygısıyla, işlenen vakaların seyrinin saptırıldığı durumlar olduğu yönündeki düşüncelerini şu ifadeler aracılığıyla dile getirmişlerdir:

“...o stüdyodaki çoğu insanın insan haklarından haberi olduğunu da zannetmiyorum. O da şöyle bir kere reyting almak burada çok önemli o yüzden olayların çoğu doğrudur belki ama bazı şeylerin olduğundan daha farklı yansıtılabileceğini de düşünüyorum ve kişinin haklarına ya da suçlunun ya da mağdurun gizlilik hakkının ihlal edildiğini ve aslında bu insan haklarının da çok gözetilmediğini düşünüyorum. Yani tamamen reyting amaçlı olduğunu düşünüyorum.” K11

“Bireysel olarak ben bu programları nesne olarak olumlu görmüyorum çoğunlukla çünkü yapılan programlarda reyting kaygısından dolayı gerçek olmayan olguların daha çok ön planda tutulmaya çalışıldığı ve toplumdaki bazı problemlere doğrudan gerçekçi olarak ayna tutulmadığını düşünüyorum. Çünkü burada herhangi bir hukuki yahut uluslararası bir mekanizma tarafından denetlenen bir yapıya sahip değil bunlar sonuçta maddi çıkar ile ilişkilendirebileceğimiz bazı sonuçlar odaklı çalışıyor bu programlar ama bu kaygılı toplumu düzeltmek ya da toplum içerisindeki problemlere ışık tutmak

değil bu bana göre. Burada çoğunlukla izlenilebilirlik düzeyini artırmak için merak olgusunu beslemek olarak görüyorum ben burayı.” K12

K6 konuya daha derin bir perspektif sunarak ekranlara yer alan oynanmış gerçekliğin stüdyo arkasında katılımcıların koşullanmasıyla sunulduğunu, bu süreçlere yönelik büyük çaplı çalışmalar yürütüldüğünden şüphelendiğini şu cümleler ile ifade etmiştir:

“Orada maalesef fazla izlenme amacı güttüğü için, reyting karşılığında gelen para belki bilmiyorum arka planda insanlarla kamera önüne çıkmadan önce bunlar konuşuluyor da olabilir belki hani “Biraz abartın” gibi. Belki o insanlara para da veriliyordur abartmaları için. Ben şey olduğunu düşünüyorum, ön mülakattan geçiyorlar kesin oraya çıkan insanlar. Herkesin oraya “Ben katılmak istiyorum” deyip de katılabileceğini düşünmüyorum çünkü genelde katılan insanlarda böyle tek tip bir yapı görüyorum ve bu benim çıkarımım olabilir inşallah bu sadece benim hissettiğim bir şeydir, böyle bir şey yoktur. Daha çok zihinsel ya da mental problemi olabileceğini düşündüğüm kitleyi orada görüyorum.” K6

Başka bir grup görüşmeci ise önceki başlıklarda ele alınan yargılama, gizlilik ihlali gibi hak ihlali içeren süreçlerin sebebini reyting kaygısı ile temellendirmiştir:

“İşte Didem Arslan, Esra Erol bunlar oraya çıkan kişileri daha çok sömürme amaçlı, o kişi hayatıyla onun programında sömürülüyor reyting amaçlı. Bazı algısı düşük kişiler çıkıyor mesela ve aslında maruz kaldığı şeyin ne olduğunun farkında değil ve bu kişiye bunun aydınlatılarak söylenmediği çok belli. Ondan sonra insanlar mesela algıları düşük, psikiyatrik rahatsızlıkları olabiliyor bu kişilerin o programdan sonraki hayatları hiçe sayılarak, hiç edilerek halkın gözünün önüne geliyorlar.” K5

“Reyting kaygısı çeken programların ya da bunun üzerinden sosyal medyada ‘viral’ olmasını isteyen, bundan bir reyting elde etmeye çalışan kişilerin bu katılımcılara gerçekten büyük hak ihlali ve insanları sömürebilecek, haklarını vs. göz ardı ederek onlardan yararlanmak istedikleri bir müşteri gibi gördüklerini düşünüyorum.” K5

“Vakalara bakıyorum bazen çok seviyesi düşük, ele alınış biçimleri problemlili, kavramlar ve dil sıkıntılı, ajite yani böyle insanlara bir yararı dokunsun kamu yararı oluşsun, çocuklara müracaatçılara faydası dokunsun diye değil de ticari kaygılarla reytingi yükseltmeye yönelik ajitasyon, patolojik iletişim, kavga dövüş falan içerik zayıf yani seviye düşük.” K10

K7 kodlu görüşmeciye göre programda kullanılan olumsuz söylemler izleyicinin belirlediği dinamiklerdir. K7 izleyicilerin içlerinden geçirip aktaramadıkları öfke ve nefret söylemlerinin aktarılmasıyla doyum sağladıklarını ve bu kapsamda izleme deneyiminde süreklilik sağlandığını düşünmektedir:

“Şeye de şaşıyorum yani biz bu kadar bunları konuşuyoruz ediyoruz ve birçoğu üzerine de konuşulmuştur eminim ki ama müdahalemiz çok yetersiz kalıyor onlara karşı. Bu kişiler de görüyorlar yanlış dil kullandıklarını. Ben zannetmiyorum ki günlük hayatlarında o kadar annesine, kardeşine, eşine öyle bir dil kullansınlar ama işte bunun bir yaptırımı yok. O tarafta ekrana çıkıldığında insanlar bunu izlemeyi seviyor. Yani insanlar başkalarına kendi söyleyemedikleri söylensin istiyor. Bilmiyorum bazen bunu da düşünüyorum çünkü ben onu söyleyemem diyor belki günlük hayatında ama o reyting yapıyor yani üzücü bir biçimde. İzleme oranlarını o dil arttırıyor ne yazık ki.”

K7

4.4.1.3. İnsan Hakları İhlali

“Birleşmiş Milletler bunu izlese dava mı açar ne yapar hiç bilmiyorum. Ya da yurtdışındaki programlar nasıl onları hiç bilmiyorum, onları bilmiyorum ama bizimkilerin 1 saniyesini bile izlesin soruşturma açılır.” K7

Görüşmecilerin en çok ortak görüş bildirmiş olduğu başlıklardan biri olan bu başlık altında suç odaklı gerçeklik televizyonu programlarında yaşanan/yaşatılan insan hakları ihlallerine ilişkin değerlendirmeler incelenmiştir. Yorumların neredeyse tamamı programda suçla ilişkisinden dolayı katılımcı olarak bulunan grubun sunucu ve/veya ekibi tarafından hak ihlallerine maruz bırakıldığı yönündedir. Bu ortak görüş etrafında toplanan muhalif kodaçimleri şu cümleler aracılığıyla iletilmiştir:

“Oradaki sunucuların ve bilirkşi olarak bulunan kişilerin oradaki mağdur sıfatıyla ifade verenin veya katılanın kişisel haklarına tecavüz ettiklerini düşünüyorum çoğu zaman çünkü haddini aşar derecede azarlamak, hesap sormak, dalga geçmek, hakaret etmek gibi şeylere şahit oluyorum.” K2

“Şimdi ülkede çok fazla sansür var, sansürden bahsetmiyorum ama temel insan haklarının ne olduğu bilinmediği için çiğnendiğinde de ne olduğunu bilmiyoruz. Kimse orada bana bunu yapamazsın demiyor ya da zaten dediğinde karşıdakinin zorba tavrıyla –bu yapım şirketi olabilir, sunucu olabilir, stüdyo şefi olabilir- karşılıyorlar, siniyorlar. İnsan hakkı ihlalinin çok yüksek olduğunu düşünüyorum.” K5

Görüşmecilerden ikisi sunucu tarafından yaratılan hak ihlalinin izleyiciyi de etkisi altına alarak çok boyutlu bir hak ihlali tablosu ortaya çıkarabildiğini bildirmiştir:

“Burada tek bir kişinin hakimiyetinin kurulduğu realite şovlarda ekranın arkasında izleyen seyircilere sunulan neyse o şekilde oluyor. Belki de ister istemez insan haklarını ihlal eden bir seyirci de ortaya çıkmış oluyor.” K1

“Bence burada sunucunun, ekibinin yürüttüğü şeyde kaymalar, sapmalar oluyor. Bu ihlallerin olduğu noktalara denk geldiğim oluyor onu söyleyebilirim. Maalesef ki bir şeyi çözmeye çalışırken çok fazla yargı sunma ya da işte “Kadın şöyledir, kadın böyledir, çocuğa şöyle yapacaksın, çocuğuna böyle yapacaksın” derken bile aslında tüm çocuk sorumluluğunu kadına yükleyen bir yapı var. Ama değişen dünyayla birlikte ne kadar bunu aslında kadınla erkek arasında paylaşılması gerektiğine dair de çalışmalar var. Bence orada kesişmeyen, orada birleşmeyen noktalar var.” K3

K1 kodlu görüşmeci, bu etki durumunu müzakereci bir bakış açısıyla değerlendirmiş, etki sürecini program ve izleyici arasında yer alan karşılıklı bir ilişki olarak ele almıştır:

“Eğer bir ekranda bir olay kurgulanıyorsa –ki bence öyle, inandığım bu benim- burada da hem alıcılar var hem vericiler var hem etkilenenler var, tek bir rol yok aslında. Seyirci de ikili rolde etkilenen ve etkileyen olarak, katılımcı da, Müge Anlı da bence. Büyük ihtimalle atıyorum seyircinin vereceği tepki Müge Anlı’nın duygu ve düşüncelerini de etkiliyor olabilir, etkilemese bile belki seyirciye yönelik belki de onların gönlünü almaya, izlemesine neden olmaya yönelik duygu, düşünce ve tavırlarını değiştirebilir.”

K1

Görüşmecilerin bazıları yaşanan bu ihlalleri medya süreçleri ve bu süreçlerin gereklilikleriyle bağıntılandırmıştır:

“İnsani olarak doğrusunu söylemek gerekirse programa bir realite şov olarak bakıyorum o yüzden medya kendisinden beklenileni yapıyor. Yani oradaki sunucu ve diğerleri de kendisinden beklenileni yapıyor.” K8

“Ben daha önce vaka yaptığım çalışmada yine bir şekilde Müge Anlı’nın programında mağdur değil biraz daha şiddetin bir parçası olan kişiyle beraber çalışma fırsatım olmuştu. Bu anlatacaklarım biraz mağdur için de geçerlidir şiddet uygulayan için de geçerlidir. Siz bir şekilde burada mağdur olsanız bile veya şiddet uygulayan olsanız bile daha sonra toplumun içerisine katılmanız veya işte ailenizle beraber onun içerisinde kendi isminizle görüntünüzle yer almanız sizi ötekileştirecektir doğal olarak. O vakanın

içinde şöyle bir şey vardı o şiddet uygulayan kişinin çocuğu normal bir şekilde okuluna gidemiyordu, diğer çocuklar tarafından dışlanıyordu. Ailesi tarafından desteğini tamamen kaybetmişti yani bir destek olsa bile bu desteği ona sunulan bir minnet duygusu içerisinde sanki kopamayan aile bağlarının dışında bir şekilde var olmaya çalışıyordu. Psikolojik olarak tamamen tükenmişti, hiçbir şekilde destek kaynağının olmamasından kaynaklı. Toplumdan uzaklaşmaktan, dezavantajlı kesime geçmekten kaynaklı büyük sıkıntılar yaşıyordu ve bu durumun toplumda diğer kişiler tarafından bilinmesinden her zaman rahatsızdı. Böyle olunca kişinin ötekileştirildiğini düşünüyorum açıkçası.” K9

Başka bir grup görüşmeci ise yaşanan insan hakları ihlallerinin gizlilikle alakalı boyutuna odaklanarak programda yaşanan gizlilik ihlallerine ve yine programda muhtelif kaynaklardan elde edildiği iddia edilerek sunulan ve gizlilik içeren bilgilere ulaşmadaki usulsüzlüklere değinmişlerdir:

“...birisi bir şeyi belki kendi kişisel bilgilerini saklayarak itiraf ediyor. Sonra ne oluyor birileri bundan güç alarak daha fazla bilgi sağlayabiliyor ya da ulaşamadıkları kesimlere bir şekilde ulaşıldığı için dediğim gibi şahit olduğum sadece Müge Anlı olduğu için onun özelinde konuşabilirim, sanki orada daha çok bilgi akışı oluyor. Bu bilgi akışları tehlikeli de olabilir. Hangi bilgilerin yayınlanıp hangilerinin yayınlanmaması gibi.” K1

“Yani insan hakları boyutunda tamamen kişinin saklı kaldığı noktasına, gizliliğe kesinlikle şey yapamayız açıkçası. Burada elde edilen bazı bilgilerde de illegal yollarla veya işte polisin, diğer sosyal hizmet mercilerinin dışarısına çekilerek elde edildiği hakkında duyumlarım var. Bunun daha benzerlerinin direkt telefonla arayıp şey yaptıklarını da biliyorum aynı zamanda. Bu zaten kişi dokunulmazlığına, haklarına tamamen aykırıdır. Doğal olarak zaten burada ele aldığımız zaman bu unsurların insan haklarına uygun olduğunu söylemek de mümkün değil.” K9

“Bu ülkede polis var savcı var. Polis bile size belli izinler olmadan istediği gibi soru sormaz, istediği gibi sizi alıkoyamaz, istediği gibi size müdahale edemez çünkü hukukta ülkedeki kanun ve mevzuata göre insanlara yapılan resmi işleyiş bellidir. Ama ben burada yapılanlardan buna riayet edildiğini de düşünmüyorum şahsen ki yapılsa malzeme çıkmaz. “Konuşmak istemiyorum” ya da “Konuşmama hakkımı kullanıyorum” diye bir şey duydunuz mu siz bu programlarda? Herkes gayet sıkıştırılıyor burada devlet de müdahale etmiyor ben bunun neden böyle olduğunu anlamıyorum. “Adı açıklanmayan kaynaklar tarafından ulaşılan bilgiler”, istihbarattan destek mi alıyorlar? Alıyorlarsa bu ne kadar legal?” K12

K5 kodlu görüşmeci farklı bir hak vurgusunda bulunarak unutulma hakkına ve bu hakkın ihlal edildiği noktalara değinmiştir:

“Mesela insanların unutulma hakkı var, yok sayılıyor. Hayatlarını bu kadar ifşa etmeme hakları var, yok sayılıyor. Belki de verecekleri şeye karşılık oradaki reytinge karşılık insanlar ikna edilerek aslında maruz kalacakları şeyi daha küçültülerek söylenerek, daha azaltılarak söylenerek birçok şeyleri ifşa ediliyor o insanların ve onlar bunun farkında bile değil.” K5

Görüşme yapılan sosyal hizmet uzmanlarından yalnızca biri, diğer uzmanlara göre karşıt bir görüş bildirerek programdaki sunucu ve/veya ekibi tarafından yapılandırılan işleyişte insan hakları ihlallerine sebep olacak ciddi bir tutum ve davranış bulunmadığını düşündüğünü bildirmiştir. Görüşmecinin yapmış olduğu egemen okuma şu şekildedir:

“Şöyle yorumlamak gerekebilir, programların yapıcılığı ve programların uygulayıcıları açısından aslında bence çok az nokta var insan haklarına uygun bulunmayan davranışın sergilendiği. Genel anlamda öyle çok da programın yapıcı kısmı ya da sunucu, uygulayıcı kısmı aslında insan haklarına aykırı şekilde pek de davranılmıyor. İnsanların sözünü kesmek dışında zaman zaman görüş bildirmekte çekinen ya da bunu ifade etmekte zorlananları kısmen toplumsal olarak baskılamak dışında. Belki ifade özgürlüğünü o an -işte sunucunun vermiş olduğu tepkilerden örnek vererek söyleyeyim- kısıtlamak ya da sonlandırmaya çalışmak dışında olağanüstü bir etkisinin ve tepkisinin olduğunu düşünmüyorum o kısmın. Ama onun dışında suçla ilişkisi olan grup için orada yaşananlar vahim evet. Her şeyden önce orada insanlar birbirine yönelik ya da o grup en azından birbirine yönelik birçok hakkı ihlal ediyor ve gerçekleştirmiyor. Bu bazen kişiyi kendi hürriyetinden yoksun bırakmak oluyor bazen istismar oluyor bunlarla çok fazla karşılaşılıyor ya da duyuyoruz vakada ama programın yapısı gereği program yapımcılarının bu durumla ilgili ya da alakalı olduğunu düşünmüyorum.” K8

4.4.1.4. Gizlilik İhlali

Bu başlık altında yine görüşmecilerin birçoğundan toplanan ve bir başka ortak görüş noktasını oluşturan “gizlilik ihlallerine” ilişkin hususlar ele alınmıştır. Programın kendini tanımlarken kullandığı “aydınlanmamış olayları aydınlatma” amacına ulaşırken gerçekleştirilen mahremiyet ihlallerini eleştirel bir tutumla ele alarak kendi gizlilik hassasiyetleri ile karşılaştırmalı yargılar sunan uzmanların yapmış oldukları muhalif okumalar şu cümleler aracılığıyla aktarılmıştır:

“Bizim çoğu dosyalarda “Gizlidir” gibi bir ibare var ama bakarsanız orda her şey ortaya çıkıyor ve bence çoğu şeyde de sırf “Aaaa!” sesini seyirciden duymak için yayılan bilgiler oluyor, bu merakı giderici şov dediğimiz şey oluyor.” K1

“Bir kere bizim mesleğimiz zaten gizliliği en temelde tutuyor burada o gizliliği görmüyoruz.” K3

“Bir kere gizlilik etik ilkesine tamamen aykırı olduğunu düşünüyorum mesleğim bazında bakarsak. Çünkü Müge Anlı’nın programına çıkardığı bir kişinin hayatındaki en ufak detayı -nasıl tuvalete girdiğini bile- bildiğimiz için bu olaylar artık kamuya mal oluyor ve o kişinin gizliliğine dair hiçbir şey kalmıyor, onun yanlış olduğunu düşünüyorum.” K11

Görüşmecilerin görüşlerine göre vakalara ilişkin her türlü bilgi herhangi bir hassasiyet gözetilmeksizin ifşa edilmektedir:

“Kendisi, olayı yaşayan yaşamayan, ismi geçen, komşusu, yoldan geçen duyan herkes bir şekilde ifşa ediliyor.” K4

“O gizlilik, vakanın orada sunulması çok dikkat edilmesi gereken şeyler var. Çünkü o ailenin tüm hayatı doğrudan orada yansıtılıyor, hiçbir şey gizlenmiyor. Her şey, en uç noktasına kadar her şey yani eşler arasında yaşananlar, bir aldatma süreci, farklı şeyler.” K6

Görüşmecilerden bazıları ise gizliliğin gözetilmemesinin uzun vadede sebep olacağı sorunları ve sorunların ciddiyetini vurgulamışlardır:

“Diğer soyut olan şey insan hakları ülkemizde tam olarak ne olduğu anlaşılmadığı için –özel hayatın ihlali, işte temel insan hakları, unutulma hakkı mesela çocukların unutulma hakkı var ama mümkün değil-. E 8 yaşındaki bir çocuğun istismara uğradığını orada bangır bangır konuşuyorsunuz, dayısı mı şu mu bu mu diye. Herkes üzerinden konuşuluyor mesela kim olduğu bilinmeden ve bunlar internetlere düşüyor. Bu çocuğun unutulma hakkı var kendi adını yazdığında ya da annesinin adını yazdığında orada ya da mesela ben belki o çocuğun 10 yıl sonra sevgilisi olacağım ve yazdığımda böyle bir haber çıkacak. Hayatın her döneminde yapışan bir etiket olacak.” K5

“Mesela orada iğrenç hikayelerle kendini deşifre eden bir kadın, bir adam gidip intihar etse –ki etmiştir belki de- çok da prevalansı yükselebilir bunun mesele 1 kişi değil de çok da yaygın olabilir. Ne olacak? Hukuki olarak var, vebali var, insan, ahlaki tarafı var.

O yüzden insanı malzeme olarak sunarken, ameliyat masasına yatırırken dikkat etmek lazım yani.” K10

K12 kodlu görüşmeci gizliliğin prosedürlerde yer aldığına fakat anlamlı bir koruma alanı sağlamadığına ilişkin görüşünü şu cümle ile aktarmıştır:

“Kişisel bilgilerin mahremiyetinin korunduğunu zannetmiyorum bazen kısaltmayla ya da flulaştırılarak verildiğine denk gelmişim kişilerin yüzleri isimleri vesaire ama işte bunlar çok büyük bir araştırma yapılmadan orada verilen mevcut bilgilerle kişilerin bilgisine gayet de rahat ulaşılabilir ipuçları veriyor. Yani orada kişinin tamamen kişisel bilgilerinin korunduğunu söyleyemiyoruz.” K12

İki görüşmeci ise konuyla ilgili görüş bildirirken akıllarından silinmeyen örneklerle gizliliğin sarsıldığı anlara ilişkin net çıktılar sunmuştur:

“Bir sahnede Facebook’ta olan yazışmaları sesli bir şekilde okumuşlardı. Bir mesajın ortaya çıkması, karşılıklı olarak birbirlerine söylediklerinin ifşa edilmesi zaten şu sıralar bu KVKK mevzusu da çok ön planda olduğu için veriye dayalı ne yazık ki böyle bir ayırımdan söz etmek mümkün değil. Kısacası sırf ispat edilsin diye, somut bir örnek olabilmesi için zaman zaman mesajlar dahi okunabiliyor öyle yerlerde.” K7

“Yani işte az önce söylediğim Müge Anlı örneği buna bire bir bir örnekti zaten. Kadına şey diyor “Sen evde ev işi yaparken ben ders çalışıyordum o yüzden sen orada oturuyorsun ben de burada oturuyorum” bu bildiğin insanı aşağılamak amaçlı yapılan bir şey. Bir de bu gizliliğin korunması ile ilgili geçen gün bir olay oldu. Bir tane adam evli, öldürülüyor sonra anlaşılıyor ki adam erkek arkadaşı tarafından öldürülmüş yani erkek sevgilisi varmış adamın o sevgilisi onu öldürmüş. Bu ortaya çıkıyor ve aslında adamın tüm hayatı boyunca sakladığı bir şey ve belki de öldükten sonra da gizlemek isteyeceği bir şey ve biz bunu tüm Türkiye olarak şu anda ben de dahil o programları izlemeyen biri olarak biliyorum yani. Gizlilik ihlali, kişi hakları ihlali bunların yapıldığını düşünüyorum aşağılama da var. Bunların olduğunu düşünüyorum.” K11

4.4.1.5. Kurgu Şüphesi

Bu başlık altında görüşmecilerin suç odaklı gerçeklik televizyonu programlarının “gerçeklik” boyutuna yönelik geliştirdikleri şüphe ve yargılar incelenmiştir. Gerçeklik kaidesiyle ele alınan olayların işlendiği programlara yönlendirilen bu ifadeler muhalif kodaçimleri olarak değerlendirilebilmektedir:

“Her ne kadar birtakım olayların o programlarda çözümlendiğine dair gelişmeler olsa da ben bunların gerçek olduğuna inanmıyorum, kurgu olduğunu düşünüyorum.” K2

Birçok görüşmeci programlarda “realite şov” olarak tanımlanan gerçeklik televizyonunun “realite” yani “gerçeklik” boyutuna ikincil bir önem atfedilerek “şov” kısmının ön planda tutulduğunu düşünmektedir:

“Evet, bu programlarda olumlu ve olumsuz şeyler var, belki de benim bakış açım göre olumsuz şeyler daha fazladır işte o mahremiyet gidiyor vesaire. Bu sadece olayların basite indirgenip kişilerin merakını giderici bir şova da dönebiliyor çoğu zaman.” K1

“Eksi olarak da şöyle bir şeyden bahsedebilirim: bence çok fazla türemesinin de en temel sebebi bu, çok fazla şu an buna benzer yayın var yani hafta içi, hafta sonu, gündüz, akşamüstü bütün kanallarda aynı şeyler dönüyor. Bu bir seyir yaratıyor, izleyiciyi ekrana kitleyen bir yapı yaratıyor. Aynı zamanda arkasında kanalların para getiren bir ‘reality’ durumu var bu da konuların ya da işte gerçekten bu kadar büyük mü ya da ne kadar şov ne kadar gerçek gibi insanı arafta bırakan bir şeye sebep oluyor. Yani işte reality için bazı konuların bazı durumların abartıldığını ve şovlaştırıldığını düşünüyorum açıkçası öyle bir dezavantajından bahsedebilirim.” K3

“Eskiden Savaş Ay falan vardı başka şeyler vardı, o ilgi çekiyordu bakıyorduk öyle. Daha sonra biz sokakta yaşayan, çalışan çocuklarla ilgili o alanda çalışınca oradaki reality şovlarda yaşananların hiç gerçekçi şeyler olmadıklarını, tamamen reyting odaklı provokasyon yapıldığı yönünde çok büyük tespitlerim de var. Olan bir şeyle ya da bir şeyin gerçeklikle alakası olmayan türden programlardı onlar.” K4

“Hani ben onların bazılarının kurmaca olduğunu düşünüyorum gerçek hayat kesitlerinden olduğunu düşünmüyorum.” K12

K7 kodlu görüşmecinin reyting kaygısı ile vakalara ilişkin gerçekliklerle oynandığını ve yaşananların birer senaryo ürünü olabileceğini içeren görüşü şu şekildedir:

“Belki gerçekten bir gösteri ortamı orası. İnsanların herhangi bir şekilde hareketlerinin kestirilemediği veya daha öncesinde belli olduğu şeyleri de çok sık duyuyoruz sırf o kavgaya olsun diye arka planda senaryoların değiştirildiği, bu da çok fazla dile getirilen bir şeydi. İşte o programda özellikle şu konuşulsun bir şekilde izleme oranlarının arttırılmasına yönelik de oradaki tartışmaların ana odağında sadece ailenin olduğunu düşünüyorum.” K7

Yine K7 kodlu görüşmeci farklı bir ifadesinde, evlendirme programları olarak tanımlanan ve yayınlanması yasaklanan formatta katılımcı olarak yer almış kişilerin format değişikliği sonrasında geçiş yapılan suç odaklı gerçeklik televizyonu programlarında yer aldıklarını tespit ettiğini iletmiştir. Bu tespit görüşmecinin ilgili programlara yönelik kurgu şüphesini güçlendirmektedir:

“Bence daha ziyade bunlarda kurgu programlar sonuç olarak yani bir realite şov diyoruz ama benim gözlemlediğim daha çok bunların kurguya yönelik olduğu. Bir dönem şeyden umutlanmıştım bu Esra Erol’un ilk değiştiği zamanlar RTÜK demişti ki “Bu programlar kaldırılacak” bu bana çok iyimser gelmişti zaten hani “Nasıl olabilir ki?” diye. Ülkemiz bir şekilde aç yani bunları izlemeye ve sonra zaten format değişti işte şeye baktım ki oyuncular aynı –oyuncu derken oradaki kişiler-. Yani o kişi gidiyor o tarafta değerlendirici oluyor hâlbuki evlilik programından geldi ama bir vaka değerlendiricisi olabiliyor ya da söz sahibi olabiliyor vaka hakkında. Gördüğümüz yüzler hep. İşte bir evlilik programında denk geldiğim bir kadın başka bir programda yine oranın katılımcısı olarak bulunabiliyor. İşte hani yüzler aynı, bu tamamen kurguysa eğer onu kurguymuş gibi aktarmak. Yani bunları gerçeklik hani şey yazardık ya öncesinde filmlerde “bu programın gerçeklikle hiçbir ilgisi yoktur” hani böyle bir şey yazılsın mesela bunlar ciddiye alınmasın. Belki böyle bir önerim olabilir.” K7

Görüşmecilerden ikisi sunucu ve/veya ekibinin kendi inisiyatifi üzerine kullanmak suretiyle gerçekliğin çarpıtıldığını ya da gerçekliğin belirlenmiş boyutlarının sunulduğunu ileri sürmüşlerdir:

“...hatta dün sanırım bir olay gördüm Twitter’da gezinirken. “Aaa nedir? Nasıl olur?” gibisinden baktım çünkü çocukla alakalı bir vakaydı baktım, okudum ama tabii ki de yazarın kalemine bağlı şeyler. Ya da televizyonda izlesem bile televizyonun bana gösterdiği kadar olanı anladığım bir şey, çünkü işin içerisinde değilim sadece yanlı bir tarafta gördüğüm bir şey var ve gerçekten belki de Müge Anlı özelinde konuşabilirsek çok baskın bir karakter olduğu için, onun bakış açısının empoze edildiği bir program oluyor.” K1

“...açmam gerekirse zaten kurguyla hareket edilen ya da olay gerçek aslında buna dair herhangi bir şüphem yok, olaylar yaşanıyor, gelenler yaşandığı için geliyor ama bence o yaşanan olayların nasıl aksettirildiği bir kurgu. İşte birilerinin elinden ben bu bilgiyi şöyle veririm şöyle yaparım hatta fragmanlar dahil işte yayınlanıyor falan bu da bildiğiniz dizi izler gibi merak uyandıran şey.” K1

“Karşı tarafın haberi olmadığı şekilde kurgulanmış manipülatif olduğunu düşünüyorum. Oradaki verilmesi gereken cevaplar, bir tarafa sıkıştırma bir tarafa yöneltme orada omnipotent olayları çözen kişiymiş izlenimi verebilmek adına manipülatif şeyler olduğunu düşünüyorum.” K2

4.4.1.6. Stüdyo Arkasındaki Süreçlere Yönelik Kuşkular

Bu başlık altında görüşmecilerin suç odaklı gerçeklik televizyonu programlarının ekranın görünmeyen tarafında yer alan süreçlere ilişkin kurgusallıkla ilişkilendirilen tahminleri ele alınmıştır. Tahminler arka planda ekrana yansıtılmayan ve seyirciyle paylaşılmayan noktaların olduğuna yönelik şüpheli bir yaklaşımla ortak bir tema altında birleşmektedir. Görüşmecilerin programda sunulan şeffaflık iletilerini eleştirel tutumlar aracılığıyla muhalif bir kodaçımıyla gerçekleştirdikleri görülmüştür:

“Herhalde televizyon programları olduğu için mi öyle başlı başına o yüzden mi öyle yetiştirildiler hiçbir fikrim yok ya da arka planda neler döndüğünden haberimiz yok. Bence temel farklılık yaklaşım biçimleri onlar sorun çıksın, sorunlar ortaya çıksın, sorunlar çoğalsın artsın, işte birine bağlanıyorlar oradan başka bir sorun çıksın, gizem oluşsun ortada, bir merak olsun beş bölüm daha işleyelim onu gibiler.” K7

K5 kodlu görüşmeci program ekibi ve katılımcılar arasında imzalanan bir sözleşme olabileceğini, bu sözleşmenin programla ilgili gizli bilgilerin paylaşılmasını engellediğini ileri sürmektedir:

“...sonuçta mesela programın arkasında nasıl bir sözleşme imzaladıklarını bilmiyoruz ve bunlar söylenmiyor. O insanlara o kadar iyi tembih ediliyor ki bunlar mesela insanlar o programdan ayrıldıklarında da birçok şeyi açıklamıyorlar.” K5

Görüşmecilerden üçü ise vakalara ilişkin hikayelerin daha cazibeli olarak sunulması için mali ödemeler yapıldığına ilişkin kuşkularını dile getirmiştir:

“Orada maalesef fazla izlenme amacı güttüğü için, reyting karşılığında gelen para belki bilmiyorum arka planda insanlarla kamera önüne çıkmadan önce bunlar konuşuluyor da olabilir belki hani “Biraz abartın” gibi. Belki o insanlara para da veriliyordur abartmaları için. Ben şey olduğunu düşünüyorum, ön mülakattan geçiyorlar kesin oraya çıkan insanlar.” K6

“Herhalde ücret veriyorlar onlara ben öyle anlıyorum yani, iyice hikayesi çekici olanlara ek ücret de veriyorlardır baktı bu şey tuttu. Hepsine veriyorlardır bence ya çünkü kimse kendini böyle açmaz kamuoyu önünde. Böyle garip garip şeylerden bahsediyor herkes dinliyor kim hangi amaçla öyle bir şeye kalkışır bilmiyorum ki. Seyircilere de para veriyorlar, işsiz güçsüz insanları götürüp yemek yedirip 100er TL harçlık verip öyle izletiyorlar.” K10

“Toplum onları marka haline öyle getiriyor işte sıkıntılı insanlar da izleyenler de parası olanlar onların müşterisi oluyor gibi. Aradığın zaman 8-9 ay sonrasına gün verir onlar, oradan öyle kendi isimlerini duyuruyorlar. Onlar da bir şekilde ticari bakıyorlar buna, kendi mesleklerinde kazanca çeviriyorlar, sunucu zaten öyle, diğerlerine de ücret ödeniyordur belki çünkü insanlar hayatlarını böyle açmak istemezler herhalde. Genelde onların da ihtiyacı olduğu için onu kullanıp o şekilde bütün topluma onları hikayelerini deşifre ediyor bir şekilde. Bunun böyle sunumu da insan hakları bağlamında da tartışmaya açık yani.” K10

4.4.1.7. Kalıp Yargıları Pekiştirme

Görüşmecilerden üç kişi, sunucunun kullandığı söylemler aracılığıyla toplumda tabulaştırılmış fikir kalıplarını pekiştirebildiğini bunun da toplumsal mekanizma içerisinde ilgili kalıplara uymayanlara yönelik bir ötekileştirme doğurduğunu ileri sürmüşlerdir:

“Özellikle şeyi çok duyuyorum, ‘Türk toplum yapısına aykırı’ gibi bir kalıp var. Bu kalıp çok fazla tercih ediliyor ama Türk toplum yapısı dünyanın en doğru yapısı, en yararlı yapısı gibi bir algı var ama bu çok tartışmalı bir konu bence. Çünkü burada bahsettiğimiz şey maalesef ki Türk toplumunun yapısına dair -en azından televizyonda sunulan yapısı için söyleyebilirim bunu- işte kadının erkeğe her türlü kabul davranışı göstermesi gerektiği, daha alttan alması gerektiği gibi bir yapı var. Burada da kastedilen bu ya da işte erkeği belli noktalarda daha üstün gören bir yapı var mesela bu kısımlarını kesinlikle kabul etmiyorum.” K3

“Biraz önce söylediğim gibi Müge Anlı’yı izliyorum aslında net olarak ama bunda belki onun da böyle bir etkisi olabilir hani o daha hak üzerine. Onun da cinsiyetçi yorumları falan var, irrite ediyor beni daha geleneksel bir aile tipi şey yapıyor. Aslında kadının güçlendirildiği bir aileyi söylemeye çalışıyor ama neden güçlendirilsin ki eşitliğin olduğu yerde gibi. Hani güçlendirmekten kastım daha diri kadınlar olsun haklarını bilsinler ama yine görev ve sorumluluklarını o sınırlar içerisinde de bilsinler, buna tabi katılmıyorum.” K5

“Bir kere bence boşanma olgusu çok aykırı gösteriliyor buralarda. Yani kişinin boşanmış olması sanki artık bir daha –biz bekar diyoruz bu durumdakine ama orada o durum söz konusu değil dul, boşanmış- asla sanki eski hayatının yerine gelmeyecek olduğu düşüncesinin hakim olduğu ya da mesela örneğin 70 yaşındaki bir kişiye “sevemezsin” gibi bir algı var. O kadar çok kalıp yargılar var ki orada, belki geleneklerimize bağlı olarak cümleler kurmaya çalıştıkları için bu söz konusu olabilir ya da aykırı olana farklı olana bizim kadar toleranslı ve hoşgörülü bakamadıkları için olabilir ama orada ben tamamen örneğin aile onlar için sadece anne baba çocuklar ve büyüklerden oluşan bir yapı yani mesela tek ebeveynli aile olamaz gibi bir his alıyorum onları izlerken. Yine şiddet konularında böyle o kadar hassas yaklaşıldığını düşünmüyorum ya da başkası birini sevmiş, evli olduğunda sonra başkasıyla birlikte olmuş onun o kadar çok ahlaksız olduğuna yönelik yargılarda bulunuyorlar ki kişi aslında sevebilir ama bunu yanlış yollarla yapmış olabilir ama doğru yolların anlatıldığı bir platform söz konusu değil orada.” K7

K3 kodlu görüşmeci bahsedilen konuyla ilgili başka bir aktarımında programın mesajıyla tartışmalı bir müzakereye girerek mesajlarla orta yolu aradığı bir yaklaşım sergilemiştir. Bu kodaçımı müzakereci okuma olarak ele alınmıştır:

“Yani Müge için şey geliyor aklıma, kadınlara bazen çok şey yapıyor işte “Kocana şunu yapacaksın”, “Kocana bunu yapacaksın”, “Aileyi bir arada tutacaksın” falan. Ya da işte mesela şiddet konusunda çok karşı duruyor onu çok net söyleyebilirim. Aile içi şiddeti kesinlikle onaylamıyor ama belli roller biçiyor bence.” K3

K7 kodlu görüşmeci ise ek olarak ilgili programlar aracılığıyla sunulan gerçeklik ve içerikten elde edilen bilgilerin toksik bilgi içerebileceğini de dile getirmiştir:

“Adaleti oradan öğrenen bence birçok lisans öğrencisi de dahi olabilir. Şu an mesleğin içinde olduğum için daha çok kurumları bilebiliyorum. İşte işleyişlerini biliyorum vesaire ama lisans öğrencileri zaten iki yıldır üniversiteye gitmediler ve birçok şeyi internetten öğrendiler. Yani çok fazla yanlış bilgiye maruz kalıp onların da yönlendirilmeleri ya da mesleki anlamda müdahalede bulunmalarını zorlaştıran da bir unsur olabiliyor zaman zaman.” K7

4.5. Katılımcılara Yönelik Tutum ve Davranışlar

Bu başlık altında suç odaklı gerçeklik televizyonu programlarında suçla ilişkisi olması nedeniyle bulunan katılımcılara yöneltilen söylem, tutum ve davranış örüntüleri ele alınmıştır.

4.5.1. Aşağılayıcı, Yargılayıcı, Engelleyici Söylemler

İlgili başlık araştırmanın en önemli başlığı olarak değerlendirilmektedir. Görüşmecilerin hepsinin konuyla ilgili görüş bildirmesi ve görüşlerin görece benzer temalar etrafında dolaşması bu değerlendirmeyi mümkün kılmıştır. Bu kapsamda aktarılan görüşlerin tamamı programların kodladığı mesajlara yönelik muhalif okumalardan oluşmaktadır.

Ortak temalardan ilki, bildirilen görüşlerin neredeyse tamamında değinildiği saptanabilecek şekilde sunucu ve/veya ekibi tarafından katılımcılara uygulanan aşağılayıcı, yargılayıcı ve engelleyici söylemlerin varlığı ve bu olgunun yoğun ve örseleyici bir şekilde yaşandığı yönündedir:

“...hakareti Müge Anlı özelinde düşündüğümüzde var olduğunu düşünüyorum ve bunu düşündüğüm için de bence örnek veremeyeceğim ama çok fazla aldığım doneler var yani izlediğim kadarıyla.” K1

“İnsanların hayatları yorumcular tarafından yargılanıyor mesela aldıkları hizmet vs. Ebeveyniniz yoksa veya varsa, madde bağımlıysa, ebeveyniniz de dezavantajlı bir bireyse hayata dezavantajlı başlıyorsunuz. Tüm bunlar göz ardı edilerek mesleki anlamda oradaki insanlar gayet rahat bir şekilde yorumlarını yapıyor. İnsanların hayatları hakkında çatır çutur yorum yaparak insanları yargılayıp kendi değer sistemleri şekillerinde “Ben böyle yapmazdım” gibi insanları küçümseyici söylemleri olabiliyor yani. Onlarda da hiç karşı çıkan yok daha çok alkış alıyorsa hatta daha da pekiştirilerek yapılıyor.” K5

“Az önce de bundan biraz bahsetmiştim, kişiyi ötekileştiriyorsunuz direkt. Orada bir yargıç var toplumun bir yargıcı onun dışında sunucu bir yargıcı ve ekran başındaki de bir yargıç. Doğal olarak o videolarda izlediğim bazı şeylerde direkt bunların ifade edildiği şekilleri de var. Doğal olarak aşağılayıcı ifadeler de var bununla ilgili. Zaten ötekileştirme noktası da burada gerçekleştiriliyor, sözel dilde meydana geliyor bunlar. Evet, bu şekilde kişilerin aşağılandığı da değersizleştirildiği de ötekileştirildiği de noktalarına katılıyorum.” K9

“Farz-ı misal demin bahsettiğimiz programda kişiyi oldukça sıkıştırıyor mesela, eşine karşı hakaret ettiriyor. Dalga geçermiş gibi yalan makinesi tarzı uygulamalar yapıyorlardı. Yani yeterince aşağılayıcı olduğunu düşünüyorum o şeylerin.” K12

K11 kodlu görüşmecinin konuyla ilgili yargısını pekiştirmek için verdiği örnek oldukça dikkat çekmektedir:

“Yani şöyle Müge Anlı oraya katılan kadınlara ya da ne bileyim suçlulara yeri geliyor bazen çok ağır sözler de edebiliyor ya da azarlayabiliyor, hakaret edebiliyor. Mesela bir keresinde şeyi izlemiştim herkes bunu bir gurur tablosu gibi yansıtmıştı ama bana mesela aşırı rahatsız edici gelmişti: Müge Anlı bir kadına şey diyordu “Sen oradan oraya gezip koca ararken ya da ev işi yaparken ben ders çalışıyordum o yüzden aramızdaki fark bu” gibi bir şey söylüyor kadına mesela.” K11

K7 kodlu görüşmeci başka bir ifadesinde masumiyet karinesini çiğneyen tutum ve davranışlara ilişkin durumların yaşandığına dikkat çekmek istemiştir:

“O kadar öfkeleniyorum ki izlerken, o kadar sinirleniyorum ki. Yani insana çok aşağılık bir varlık gibi gösteren söylemler, kişi işte orada bir şeyle suçlanıyor ve onun üzerinden daha suçlu olduğu kanıtlanmadan dahi zaten herkes onun suçlu olduğunu düşünerek cevaplar veriyor ya da onun üzerine gidiyor. Bu zaten çok tamamen sistemden aykırı bir durum bence, kişinin suçlu olmadığını, ya şey bir laf vardı ya “Suçu kanıtlanana kadar suçsuzdur herkes” gibi bir şey.” K7

K2 kodlu görüşmeci programa katılımdan sonra işleyen süreci özetler nitelikte şu ifadelerde bulunmuştur:

“Mesela şöyle önce bir hoş geldiniz ile başlanıyor, sonrasında o yakınlık ve olayların içeriğine temas edildikçe ben-sen diline dönüşüyor, sonrasında “Neden?”e, hesap sormaya dönüşüyor, sonra sorgulanmaya dönüşüyor. O yüzden hiç kimse dikkat edilmiyor yani mağdura dâhil orada anne veya baba sıfatıyla var olan kişilere dahi haksızlık yapılıyor ifadelerle. “Sen sahip olamadın mı?” “Niye dikkat etmedin?” “Niye şöyle yapmadın?” –ki bir insana asla bir durum için niçin denmemeli yani.- Onun çeşitli yöntemleri vardır, travmatik bir sürece dahil olmuş bir kişiye ‘Niçin?’i açarak sadece ‘Niçin’i kullanmadan ifade edilmesi gerekir.” K2

K2 kodlu görüşmeci yukarıdaki ifadesinde, programlarda kullanılan bu yaklaşımların profesyonel görüşme tekniklerine olan uzaklığına da değinmiştir. Görüşmecinin ifadesini destekler nitelikte profesyonellikle ilişkilendirilen başka görüşler de bulunmaktadır:

“Birkaç gün Esra Erol’u biraz izledim mesela orada saygıya dair problemler var yani orası izlenilebilir gelmiyor bana o yüzden. Çünkü hem oradaki yani hem stüdyoya çağırdığı hem telefonla konuştuğu kişileri çok yargılayıcı ve suçlayıcı bir tavır var. Bence bu profesyonel gelmiyor bana en azından. Hani bir olayın arka planını çözmeye çalışırken her türlü kişilik haklarına ya da o kişinin söylediği şeyin doğruluğunun

yanlışlığının henüz daha ölçülmediği bir nokta bu kadar yargılayıcı olmak bence doğru bir şey değil.” K3

“Yöntem, yaklaşım, metot olarak profesyonel anlamda hiçbir şey yok ki. Bir soru sorma yöntemi var, tekniği var mesela basitçe açık uçlu kapalı uçlu sorudan ha bu arada ne sorduğu konusu da yanlış da hani ne söylediği de yanlış her şey yanlış orada, çok açarım ben bunu ama. Örnek, “Bir daha yapma tamam mı?” diyor, böyle bir görüşme yok. Hangi amaçla görüşme yapılıyorsa yapılsın. Bilgi alışverişinde mi bulunuyor, yönlendirmede mi bulunuyor, iç görü mü kazandırıyor, telepotik müdahaleler mi işte hangi amaçla görüşüyorsan seçtiğin kelimeleri, kavramları, yönlendirmeleri ona göre seçersin ya da uygularsın. Bu tür “tamam mı? , bir daha yapma, anlaştık mı?” gibi şeyler söyleniyor ya da soru sorarken “buraya gittin mi, böyle yaptın mı?” falan. Muhtemelen emniyetin terminolojisinde bile böyle şeyler yok.” K4

Yine ortak temadan çok uzakta değerlendirilmeyecek bir biçimde sunucu ve/veya ekibinin katılımcılara kendi öznellikleriyle yaklaştıklarını belirten ifadeler bulunmaktadır. Bu ifadeler görüşmeciler tarafından sunulan yaklaşımları özetleyen cümleler aracılığıyla şu şekillerde aktarılmıştır:

“‘Sen nasıl adamsın yahu!’ diyor yani ‘Böyle yapılır mı?’ kabilinden şeyler söyleniyor, gördüm yani birkaç kere duydum. ‘Sen nasıl adamsın, insan karısına böyle yapar mı, kızına böyle yapar mı?’ olayın doğruluğunu bilip bilmeden olsa bile, aile içinde bile, ikili görüşmelerde bile söylenmeyecek, etik açıdan da profesyonel açıdan da yanlış, tamamen yanlış.” K4

“Şeyi çok net hatırlıyorum bir tane sahne vardı Esra Erol’da işte o sunucu öyle bir yargılayıcı konuşuyor ki halbuki o konu hakkında bir karar mekanizması değil ama işte ahlak bekçisi olarak nitelendirebileceğimiz bir şekilde kişilerin davranışları üzerinde hak sahibi olduğunu iddia eden cümlelerle doğrusu budur yanlış budur sen şöyle yaptın gibi.” K7

K5 kodlu görüşmecinin öne sürdüğü ifadede yer aldığı şekliyle toplum tarafından benimsenen ahlaki normları pekiştiren söylemlerin programlarda sık sık kullanıldığı iletilmektedir. Özellikle toplumsal cinsiyet eşitliğine sığmayan yargıların tekrarlandığı kullanımlar kadın ve konumu üzerinde yıpratıcı bir baskıya sebep olabilmektedir:

“Özellikle kadın üzerinden olduğunu düşünüyorum. İşte evlilikleri üzerinden mesela bir evlilikte bir çocuk üzerinden konuşuluyorsa hemen çocuğun ‘Annesi nerede?’ falan, mesela çocuğu babası bıraktığı zaman aslında baba orada niye bıraktın diye

yargılanmıyor ama anne bıraktığında ‘Bir anne asla böyle yapamaz!’, ‘Kediler çocuğunu bırakmıyor, sen nasıl bırakıyorsun?’ gibi. Sonra mesela atıyorum –özellikle kadın üzerinden gitmem gerekirse- kadın evden gittiğinde kadın evi terk etmiş oluyor ama kadın terk edene kadar yaşanan süreç? Özellikle şunu çok görüyorum iki eş ayrıldıkları yani boşandıkları zaman kadının tekrar evlenmesi çocuğu için bir risk. Çocuk bir zarara uğradığında kadına işte ‘Evlenmeden duramadı, evlendi’, ‘O çocuk annesi kardeşim, artık buna göre yaşayacaksın’ demeye neden olurken erkeğin evlenmesi ‘E nasıl bakacaktı?’, ‘O çocuğa bakması için evlenmesi gerekiyordu’ gibi daha toplumsal cinsiyet rollerinin üzerinden pekiştirici şeyler olduğunu düşünüyorum. Çocuk üzerinde de bu toplumsal cinsiyet rolleri çok var. İşte kız çocuğu kaçtığında mesela evden hemen bir yaftalama, etiket, ‘Ne yaptığı belli değil’ gibi işte. Mesela hep anne babalar ‘Çocuğum ne olursa olsun gel, ne haldeysen seni kabul ediyoruz’ hani aslında çocuğunun başına çok kötü şeyler gelmiş ama annelik babalık algılarıyla onu kabul ediyor. Bunlar sunucular ve program tarafından çok pekiştirilen şeyler aslında.”

K5

K6 bu yargıların sürekli olarak kullanılmasının aynı zamanda sorunun kaynağına inilmesini de engelleyerek mağdur kişiyi daha zor bir konuma sürüklediğini ve daha öteki kıldığını düşünmektedir:

“Şey var hani ‘Neden böyle yaptın?’, ‘Böyle yapamazsın!’, ‘Kaçıp gidemezsin, terk edemezsin!’ ya bu söylemleri o programlarda sıkça duyuyoruz. Yani ‘Neden kaçtı?’, ‘Şiddet mi görüyordu?’, ‘Şiddet mağduru muydu?’ Yani vakayla çalışırken bunlarla karşılaşabiliyoruz yani zorla yapılmış bir evlilikte şiddet mağduru biri –cinsiyet kökenli bakmıyorum ama yani çoğunlukla kadınlarda karşılaştığımız bir şey- kendi ailesinden destek alamayabiliyor, şiddet görmeye devam ediyor, destekçi hiç kimseyi çevresinde bulamayabiliyor, temel haklarının ne olduğunu bilmiyor ve çözüm bulamadığı için kaçmayı çözüm olarak görüyor. Yani sorunun neden kaynaklandığından ziyade daha çok ‘Yapamazsın, edemezsin, gidemezsin’ şeklinde.” K6

Yine K6 kodlu görüşmeci farklı bir ifadesinde yukarıda öne sürdüğü görüşünü mesleki uygulamalarda benimsediği yöntemlerle karşılaştırmalı olarak ileterek çatışma yaratan durumlara vurguda bulunmuştur:

“Çoğu zaman yargılayıcı bir tutum sergileniyor çünkü biri geliyor bir şeyler anlatıyor ve o yaptıklarından dolayı o insanlar yargılanıyor. Şimdi biz birey, aile, toplum temelli çalışıyoruz yani sosyal hizmet uzmanları olarak. İnsanları davranışlarından dolayı yargılamaktan ziyade ona bu davranışları yapmaya iten sebeplerin temeline

odaklanıyoruz. Orada daha çok biraz şey gibi mahkeme salonuna benzetiyorum ben. Orada kim olduğu belirsiz bir grup insan var ‘Ben geliyorum, ben bunu yaptım, şu şekilde oldu, eşimle şu şekilde kavga ettik veya ben çocuğumu şu şekilde bıraktım’ a ‘sen nasıl bırakırsın?’ tutum direkt bu şekilde. ‘Ben neden bunu yaptım?’, ‘Buna mecbur mu kaldım?’, ‘Yaşadığım bir mağduriyet mi vardı?’. Nedeninin araştırılmasından çok yargılama usulüne dayalı, insanları tamamen davranışları üzerine etiketlemeye dayanan program yapısı olduğunu düşünüyorum.” K6

Daha önceki başlıklarda da değinildiği üzere söz konusu programların yapımında yer alan kişilerin (yapımcı, sunucu, konuklar vs.) ve izleyici kitlesinin karşılıklı bir çıkar anlaşması içinde olduklarına yönelik görüşler bu başlık kapsamında da ele alınmış ve şu görüşler iletilmiştir:

“Bu oradaki seyircinin tepkilerinden de sanki şey gibi geliyor bana gladyatörler vardı ya bir dönem. İşte birileri oynuyor orada arkadan bir yuhalama sesleri geliyor ya da bir alkış sesleri geliyor biraz daha şeye dönmüş durumda işte orada bir gösteri yapıyor ve sunucu bir şeyler söyledikçe o kişinin üzerine arkadan destekleyen sesler geliyor ya da işte onun önüne iki insanın kavga edebilmesi için atılmış dövüş sahnesi gibi ama sözlü dövüş. Bana öyle bir sahneyi andırıyor onları izlemek o seslerin yükselmesi bilmem nesi.” K7

“...mesleki olarak baktığımızda elbette sunucunun ifadelerinde hiçbir zaman neredeyse bir suçun değerlendirilmesi konusuyla ilgili yargı seviyesini kontrol altında tutamıyor. Her şeyden önce yargılı davranıyor, yargısızlık becerisi taşıyor. Yanlı davranıyor her şeyden önce. Suçlayıcı davranıyor ve bunu tıpkı izleyiciler gibi yapıyor yani ekran karşısındaki izleyiciler hangi konuda suçlayıcı davranıyorlarsa ya da kamera görüntüsünü iyi verdiyse ve biz neyi görüyorsak orada sonuçta benzer bir şekilde o suçla ilişkisi olan grup da birbirlerini hedef gösteriyor zaman zaman. Suçlayıcı, yargılayıcı, hedef gösterici olabiliyor. Eşitlikçi davranmayabiliyor, dilediğinin sözünü bazen kesiyor, bazen de konuşuruyor. Kimin konuşup konuşmayacağına dahil demokratik anlamda karar vermiyor. Onları gözlemliyorum. Yani mesleki anlamda rahatsız edici buluyorum.” K8

“Bazı insanlar direkt yargılayıcı konuma geçebiliyorlar. Mesela sunucu ve ekibinin bununla ilgili bazı tavır ve tutumları var açıkçası. Kişinin içinde bulunduğu durumu tamamen göz ardı ediyorlar bir noktada. Doğal olarak siz aslında bir yargıç –öteki olarak bahsettiğim noktalardan birine ulaşıyorsunuz- konumuna geçiyorsunuz. Sunucu da aslında bir yargıç oradaki şakşakçılar da bir şekilde alkış tutan kesim de, televizyonun

karşısındakiler de bir yargıç doğal olarak. Onların tutumlarını bu şekilde ele alabiliriz. Oradaki suça sürüklenen kişiler de aslında mağdur veya suçun mağduru olanlar da onu yaşayanlar da doğal olarak mağdur konumunda bulunuyorlar. “ K9

Katılımcılara yöneltilen yargıların herhangi bir sebep-sonuç ilişkisi kurulmadan, kaynağına inilmeden, peşin yargılarda bulunularak iletildiğini öne süren görüşler aşağıdaki gibidir:

“Mesela aldatmayı da doğrudan yargılıyor tabi ki doğru değil, tabi ki yanlış bir şey ama bunun da kökeninde bir sıkıntı var ki böyle bir şey yaşıyor. Bir sebep olmazsa sonuç olmaz, sebebin ne olduğuna, temelinde yatan duruma iyice bir değinmek gerekiyor yargılamaktan ziyade.” K6

“Çok eleştirel, eleştirisel, kişilerin dinlenmediği ve sürekli olarak yargılandığı, sanki zaten yargılanmak için orada oturmuş birkaç insandan oluşan topluluk olarak bakıldıklarını düşünüyorum. Yani bir taraf mağdur bir taraf suçlu yani ya siyah ya beyaz onlar için grilik olamaz, onların orada o kadar uç yerlerden baktıklarını düşünüyorum. Bunları yaparken de aslında hiçbir şekilde sanki açıklık olamaz gibi. Yani kötü insan iyi olamaz, iyi insan kötü olamaz gibi bir ayırım var orada net bir biçimde.” K7

“Bir de işte mesela bir suçluya bu suçu neden işlediğini veya ne koşullar altında yapmış olacağını düşünmeden aşırı yargılayıcı şeyler söylediğini duyabiliyoruz. Tabi ki suçlu suçludur ben bunu aklamıyorum ama belki de o suçluya daha doğru yaklaşımla tepki vermek lazımdır diye düşünüyorum.” K11

4.5.2. Kişisel Sınırlar ve Mahremiyet Hassasiyeti

Bu alanda da bir üstteki başlıkta deneyimlenen durum yinelenmiş olup, görüşmecilerin büyük bir çoğunluğu kişisel sınırların ihlal edildiğine ve bireylerin mahrem alanları için gerekli asgari hassasiyetin bile göz ardı edildiğine yönelik benzer görüşler bildirmişlerdir. Görüşmeciler söz konusu olgu ve programları ele alırken muhalif okumalar gerçekleştirmişler:

“Bence şöyle bir şey var: kolluk kuvvetlerinin bu kesinkes yayınlanamaz dediği şeyler dışında olabilecek her bilgi yayınlanıyor ve bu bence mahremiyetle ilişkili bir kavram... Biz her şeyi SİR’e (Sosyal İnceleme Raporu) yazmıyoruz esasen ama bakarsanız televizyonda her şey o merakla ya da başka şeyle her şey ortaya çıkarılabiliyor bu kesinkes gizlidir ibaresi olmadığı sürece devam eden bir şey.” K1

“Zaman zaman sunucular kameramanlarla işbirliği yapıp canlıya bağlanıyorlar, kapıyı çat kapı çalıp adrese gidiliyor. Adresin deşifre olması bir hak ihlalidir. O kapıyı açınca olaya dahil olmayan bir kişinin karşılaştığı manzara ve onun ekrana yansıtılması onun mahremiyetini ihlaldir, onun onamı olmadan ekrana çıkartamazsınız yani.” K2

“Ben bu ihlallerin tam olarak yaşandığını düşünüyorum mesela bir programda insanlar birbirlerine şiddet uygulayabiliyor, birbirlerine bir şeyler fırlatabiliyor, vurabiliyor, geçmişte yaşadıkları kimsenin bilmemesi gereken şeyler ya da kendi özel hayatlarıyla ilgili şeyler birbirleri tarafından ifşa ediliyor.” K5

“Yani bu tür sorunların mahrem olduğu ve sorunların çözümünün bu şekilde halk önünde reyting kaygısıyla katılımcıların sorgulanmasıyla çözülebileceğine inanmıyorum. Bunların daha profesyonel mesleki becerilere sahip kişilerin özel ortamlarda daha steril ortamlarda mahremiyetleri korunarak ve insan hakları değerlerine saygı gösterilerek çözülmesinin taraftarıyım.” K12

İki görüşmeci mahremiyet ihlalinin önlenmesine yönelik yeterince etkili olmasa da önlemler alınmaya çalışıldığını fakat alınan tedbirlerin ihlali önleyemediğini ifade etmişlerdir. Kodaçımama sürecinde görüşmecilerin egemen anlam ile müzakereye girdikleri görülmektedir:

“Mahremiyetin bir kısmının gözetildiğini şöyle düşünüyorum: sosyal medya üzerinde artık çift yönlü bir linç olduğu için yani bir grup işte bizim gibi bunun bir hak ihlali olduğunu söyleyip kanalı ve sunucuyu linçleyebiliyor, bir kısmı bunu yaşayanı yargılayarak linçleyebiliyor. Bu nedenle insanların linçlenme konusu caydırıcılığıyla bir tık belki mahremiyeti koruma ihtimallerinin olduğunu düşünüyorum ama bu tabi çok yüksek bir oranda değil. Katılımcıdan katılımcıya değişeceğini düşünüyorum, hakkını arayıp insanları ifşa edebilecek katılımcıyla sinik bir katılımcının farklar güdüldüğünü düşünüyorum. İnsanların haklarını savunma kapasitelerine göre bunların değiştiğini düşünüyorum. Diğer türlü genel olarak güdülmüyor ama işte RTÜK vs. işte madde kullanımıyla ilgili mesela sıkıntılar varsa özellikle şimdilerde insanların çok hassas olduğu bir konu olan LGBTİ ile ilgili falan bir durum varsa mesela onları çok üzerlerine çekmemek için mahremiyet korunuyormuş gibi yapıp aslında kendilerinden o konuyu sektirdiklerini düşünüyorum.” K5

“Bazen şey yapabiliyorlar özellikle belki kişiler isim vermek istemediğinde, görüntü vermek istemediğinde kişilerin yüzünü kapatabiliyorlar ya da kişi sadece ismimi vermek istemiyorum diyerek sözel bir bildirimde bulunabiliyor. Oralarda da kişilerin -

-----lmıyorum ama ekranın önünde en azından benim gördüğüm o kısımlar haricinde çok fazla gizlilikle bir ilişkileri olduğunu düşünmüyorum.” K7

K8 kodlu görüşmeci mahremiyete ilişkin hassasiyetin gözetilmediği konusunda diğer görüşmecilerle hemfikir olup bir sonraki aşamada ortak kanıdan koparak gözetilmeme durumunu anlamlandırmak adına olguyu medya işleyişinin bunu gerektirmesiyle temellendirmiştir:

“Gözetilmediğini düşünüyorum. Gözetilmemesinin de en azından medyatik açıdan o anlamda işin program yapıcı tarafı için kıymetli olduğunu ve bunun değerli olduğunu düşünüyorum. Sonuçta gözetilmediği için de bir yandan bunlar bu kadar ortaya çıkabiliyor, açıkça ifade ediliyor daha fazla teveccüh görüyor izleyici tarafından ve kıymetli oluyor. Onun dışında umarım onay alınıyordur, buna dair bilgi sahibi değilim mesela. Belki o suçla ilişkisi olan grup öyle ya da böyle şahidi olmuş olabilir ya da suçun içerisinde bulunmuş olan grup olabilir. Oradaki herhangi bir üyenin mahremiyetine dair herhangi bir şey işte yazılı ya da sözlü onam alınıyor mu ekranda bulunacakları süre için ya da ifadeleri için bilmiyorum ama sanki rızaları da var gibi görünüyor.” K8

K3 kodlu görüşmeci ise suçun ve suçlunun ortaya çıkarılması gibi durumlarda belirli standartlar çerçevesinde mahremiyetin ihlal edilebileceğine ilişkin görüşünü benzer bir örnek durumla ilişkilendirerek şu şekilde dile getirmiştir:

“Orada bence şöyle bir yerden bakmak lazım: Bir cinayet gibi bir süreç yönetilirken suçlu ve masum arasında bir ayırım yapmaları gerekiyor. Burada tabi ki de ihlale geçmemeli o çok ayrı bir nokta ama derinlemesine bir araştırma yapılırken bazı şeylerin de mesela polisin normal bir zamanda bir suçlunun evine gerekirse bir arama izni çıkarmasıyla aynı şey. Yani ev aslında kişisel bir alan ama başka bir suçla ilişkilendirildiği bir noktada aslında incelenebilecek de bir alan. Bence biraz orada öyle bir müdahale var. Zaten polisle ve savcıyla çok koordine gittikleri için çok o noktada bir şey olduğunu düşünmüyorum ama. Belki süreç olarak içerisinde ihlallere dair uygulamalar vardır ama burada işte o güvenliği sağlamak ya da sorunu çözmek büyüktür bu ihlaller gibi bir şeyden kaynaklandığını düşünüyorum.” K3

4.6. Suç Odaklı Gerçeklik Televizyonu Programlarında Sosyal Hizmet

Görüşmecilerin büyük bir çoğunluğu programda ele alınan vakalar ve sosyal hizmetin alanına giren vakalar arasında yadsınamayacak bir benzerlik olduğunu kabul etmektedir. Ortak görüşlere uygun şekilde bu benzerliklerin ayrılma noktası vakaların ele alınış biçimleriyle başlamaktadır. Bu kapsamda bu başlık altında suç odaklı gerçeklik televizyonu programlarındaki mevcut format ve işleyişin sosyal hizmet ile çatışan ve kesişen noktalarına yönelik cevaplar ele alınmıştır.

“...o birden çok süreci kamuya bir şey sunabilmek için yürütüyor ben ise tamamen toplum refahını gözetten bir bakış açısıyla profesyonel bir müdahale sunuyorum. Benim yöntemim onun yaptığıyla benzer değil bu noktada ama çalıştığımız grup ortak. Yani o da başka bir yarar için toplumsal ya da bireysel hakların korunması belli noktalarda gözetilmesi için çalışma yapıyor ama bunu başka bir boyuttan yapıyor ben de kişisel olarak dezavantajlı durumunda bulunan ya da bulunma ihtimali olan, buna dair kendi sorumluluğunu alabilen ya da alamayan bireylere yönelik koruyucu ve önleyici hizmetler geliştiriyorum. Burada aslında hedef grubumuz ortak ama çalışma yöntemimiz ortak değil.” K3

“...oradaki konuk bizim müracaatçımız mesela, görüşme tekniği açısından, metodoloji açısından etik açıdan hiç doğru olmayan şekilde müdahaleler, konuşmalar oluyor. Bu açıdan baktığımız zaman doğru programlar ve doğru yöntemler değiller yani.” K4

“Ayrıştırdığım temel nokta ilk söylemiş olduğum yaklaşım biçimleri farklılığı. Bu da onların sorun odaklı olması bizim ise meslekte daha çözüm odaklı yaklaşıyor olmamız.” K7

Verilen cevapların büyük bir bölümü programdaki süreçler ve sosyal hizmet disiplini tarafından tahsis edilen mesleki süreçlerin çatıştığına yöneliktir:

“...bir şeye hizmet ediyor ama o hizmetin sosyal hizmetle bağdaştırılacak şekilde olduğunu düşünmüyorum. Sadece şov olarak değerlendiriyorum.” K1

“...orada sunucu ve katılımcı olarak bir hiyerarşi var, alt üst ilişkisine giriliyor. Müracaatçıyla alt üst ilişkisine girerseniz, müracaatçıdan bilgi alamazsınız, aldığınız bilgi sizi doğru hizmete götürmez. Derinlemesine yaptığınız bir görüşmede müracaatçı size her şeyi anlatabilecek, derdine ve sorununa çözüm bulunabilecek bir yerdedir ve siz bu alt üst hiyerarşi ilişkisinde bunu sağlayamazsınız yani.” K5

“O hiçbir açıdan bence zaten mesleğimle uyuşmuyor, hiçbir değer yargısıyla. Bu belki doğrudan terapi ayağında bulunduğum için de olabilir biz karşıdakini dinlemeyi anlamayı geçtim ona normal bir yorum dahi yapmayan meslek elemanlarıyız kendi grubumuzda. Ona sadece doğru bilgiyi vermekle ve doğru konulara yönlendirmekle mesulüz. Ama o tarafta yanlış yönlendirme, yanlış yaklaşım vs. Neresinden tutarsan tut bir yanlışlık söz konusu.” K7

“Yani sunucunun tavır ve tutumları bir sosyal hizmet uzmanının ve meslek elemanının tamamen dışında gerçekleşiyor. Sosyal hizmet uzmanı kişinin dezavantajlı noktalara nerede değiştiğini ele alan meslek elemanlarından bir tanesi. Bunu sistem kuramı içerisinde genellikle gerçekleştiriyor. Herhangi bir şekilde suça sürüklenen çocuk olsun veya birey olsun onun suça bulaşmasını tetikleyen çevresel faktörleri algılamaya çalışıyorum elimden geldiğince ve bunda da hiçbir şekilde yargılayıcı olunmaması gerekiyor. Yani kişiyi bulunduğu durumdan dolayı bir sistem içerisinde değerlendirse bile onu dışlamamayı tekrar topluma kazandırmayı hedefliyor. Yani sosyal hizmet uzmanı bir yargıç değil de bulunan durumda bireyi nasıl kazanacağını yani mağdur da olsa suçlu da olsa bunun içindir. Yani bir hükümlüyle çalışırken de böyle, suça sürüklenen çocukla çalışırken de böyle hiçbir şekilde psiko-sosyal durumları göz ardı etmemeli sosyal hizmet uzmanı. Öyle olunca sunucuyla, sunucunun tutumuyla bir sosyal hizmet uzmanının tutumları hiçbir şekilde bağlantı göstermiyor.” K9

Görüşmecilerden ikisi programda işlenen konuların ele alınış yöntemlerinin sosyal hizmette gözetilen unsurlara uygun işlemediğini, işlenmesi durumunda ise izlenmeyeceğini ileri sürmüşlerdir:

“...bence eğer sosyal hizmete göre bir program olsaydı sıkıcı olurdu ve toplum tarafından izlenmezdi diye düşünüyorum.” K1

“Dediğim gibi sosyal hizmetle alakalı olursa izlenmez, çünkü dizi gibi bir şey olmayacak. Bence hani merak uyandıran bir şey olmayacak. Bizde önce tanışsın görüşürsün kişiyle görüşmenin çerçevesini bir şekilde o bireye göre uyarlısın, ailenin ve toplumun vs. Sosyal hizmette vardır görüşme temellendirme noktaları vs. öyle bir görüşmenin de zaten böyle çarpıcı bir kriterlere uyan bir şekilde devam edeceğini de sanmıyorum o yüzden.” K1

“Bizim koşullarımız olursa o program program olmaz zaten. Heralde onun da kendi içinde dinamiği, kuralı, tekniği, bir yöntemi olmalı ki o programlar var ve sürüyor. Biz öyle yapalım dersek o program olmaz zaten. O insana saygı duydu falan programcı parlamasa, yükselmese, o tabirleri kullanmasa bu sefer de reytingi olmaz muhtemelen.

Coşturmasa, ortalığı karıştırmasa, düşürmese birbirlerine, “bak ne dedi bak bak” diyor falan böyle. Onu yapmasa sorun yok belki ama gerek yok kendini ifşa etmeye, olayı ifşa etmeye.” K4

K2 kodlu görüşmeci suç odaklı gerçeklik televizyonu programları ve sosyal hizmet arasında kurulan ilişkiyi reddederken aynı zamanda programların sebep olduğu yıkımlara değinmiştir. Görüşmecinin kodaçımleme sürecinde muhalif bir okuma gerçekleştirdiği görülmektedir:

“Bence sosyal hizmet disiplininin baktığımızda ihtiyaç sahibi, dezavantajlı kişi veya kesimin söz konusu ihtiyacıyla buluşturulması sürecinde eksik kaldığını düşünüyorum. Her şeyi kendileri çözmeye çalışıyorlar. E devletin ya da çeşitli farklı diğer unsurların yönlendirilmesi yapılmıyor sağlıklı bir şekilde ve kurumların varlığından söz edilmiyor. Devletin birçok kurumu var mesela kuruluşu var ya da STK var. Sosyal hizmet perspektifinden baktığımda yine diğer perspektiflerde olduğu gibi burada da bir zarar verme var. Çözüm sunuluyormuş gibi gösteriyor ama yine zarar veriyor, yine intihar olayına döneceğim, o bir tanesi mesela bunun gibi neler var. Her müracaatçıya görüşme dinamiklerinin belli aşamalarında belli sorular yönlendirilir. Örneğin bir cinsel istismarın varlığının sorgulanması alanında çok çok uzman kişiler tarafından yapılmalı. Bugün ÇİM dediğimiz hastanelerin içerisinde bulunan kuruluşlarda dahi mesela onun bir yolu ve yöntemi var. Bir meslek elemanı mesela mesleki bilgi ve becerilerinin sınırlılıklarını bilip bu konu beni aşar deyip yönlendirme yapabiliyor. Örneğin madde bağımlılığı konusunda deneyimi olmayan bir kişi yönlendirme yapabilir ya da işte cinsel istismar şüphesinde bizim alanda çok profesyonel hocalarımız dahi bize bunu öğretiler. Birçok şey ihlal ediliyor sosyal hizmet disiplininin. Kişinin içinde bulunduğu çevresel dinamikler göze alınmadan yargılarda bulunuluyor. Bizim biliyorsunuz çevresi içerisinde birey birincil şeyimiz. Bunlardan muaf bir şekilde değerlendiriliyor olay örgüsü ve bireylerin tavırları. Bu yanlış mesela, kendi fenomenolojik algıları ile değerlendiriyorlar. Bence sosyal anlamda bir cinayet işleniyor bana kalırsa bu programlarda.” K2

K9 kodlu görüşmeci programları ele alırken programlara sosyal hizmet ve medya arasında kurulan ve henüz anlamlı bir şekilde yapılandırılmamış olan ilişkiye araç rolü atayarak yorum aktarmıştır. Medyanın vesile olduğu görünürlük olgusunun sosyal hizmet etik değerleriyle çatışması durumunun büyük bir hassasiyete ve tahribata sebep olduğunu şu cümleler ile iletmiştir:

“Bu programlar gerçekten sosyal hizmetin dışında görünüyor ve medyanın sosyal hizmetle bağlantısı açıkçası çok özel bir noktaya gitmeye başladı. Son dönemde sosyal hizmet uygulamalarının çoğu medyada, televizyon karşısında görüyoruz. İşte yapılan sosyal yardımlarda kişilerin gerçekleştirdiği eylemler de sosyal yardımların kapsamının veya kullanılan şeylerin maddi yansımalarını da görüyoruz. Sosyal hizmet sosyal medya ilişkisinin biraz daha farklı cephelerde olmaya ihtiyacı var açıkçası. Bu programlar da bunun bir parçası. Bir savunuculuk rolünün içerisinde medya sosyal hizmetin içerisinde yer alabilir evet parkta taciz edilen bir insan bile aslında sosyal hizmet ve medyanın gücüyle bir noktalara getirilebilir. Ama mesela dezavantajlı grubun direkt gösterilmesi tamamen sosyal hizmete aykırıdır veya sosyal yardımların değerlendirilmesi aykırıdır. Sosyal hizmetlerden yararlanan insanların televizyon karşısında olması tamamen sosyal hizmete aykırıdır. Etik değerlerinin dışındadır. Bu gibi değer yargılarının biraz daha medya içerisinde yer alması gerekiyor ki insanlar değersizleştirilmesin, ötekileştirilmesin, farklılaştırılmasın ve toplumun içerisinde yer alabilsinler. Çok kırılgan bir noktaya getirilebilir taciz, tecavüz, madde bağımlılığı, travma, ruhsal rahatsızlıkları çalışabilir ve ileriye götürebilirsiniz fakat medyanın içerisinde ele alındığında vakanın büyük oranda tekrar kazanılabilir niteliğini kaybettiğini düşünüyorum açıkçası.” K9

4.6.1. “Meslek Elemanı Olarak, ...”

Bu başlık altında görüşme yapılan sosyal hizmet uzmanlarının bu programlarda yaşanan olaylara ilişkin duygu, düşünce ve eylemleri mesleki bir boyutta ele alınmıştır. Görüşmecilerin büyük bir çoğunluğu program esnasında yaşanan ve yaşatılanlara karşı bir tepki geliştirdiklerini ve mesleki kimlikleri kapsamında tetiklendiklerini bildirmişlerdir. Aktarılan değerlendirmelerin büyük bir bölümünde muhalif okumalar dikkat çekmektedir:

“Küçük düşürücü olduğunu düşünüyorum. Çünkü geçtiğimiz 3-4 ay içerisinde o ekrana çıkartılıp ertesi gün veya birkaç gün sonra intihar eden bir vatandaş oldu hatta bir sosyal hizmet uzmanı olarak –ruh sağlığı alanında çalışan bir klinisyen olarak- o şahsın intihar etmeye meyilli olabileceği aklıma geldi. Şu geldi aklıma mesela, bu derece açık bir şekilde duygularının ifade edilip travmatik süreçlerine temas ettirilmesi, sonrası açığa çıkan durumu sağaltıcı bir destek neden vermiyorlar diye bir düşündüm ya da veriyorlar mı diye bir aklımdan geçti. Yani öyle düşünüyorum, çok zarar verdiğini düşünüyorum.”

K2

K3 ve K6 kodlu görüşmeciler olaylara geliştirdikleri tepkileri sosyal hizmet kapsamında aldıkları eğitimle bağlantılandırmıştır:

“Bu noktalarda mesleki olarak aldığım eğitimin getirdiği şeyle bu böyle olmamalı dediğim noktalar oluyor. Öyle söyleyebilirim. Onun dışında bir de korunma kararı, uzaklaştırma kararı çıkartmış kadınlara yönelik ve şiddete yönelik yeterince önleyici şey sunulmadan bu olaylar üzerinden konuşuluyor. Bu kadına şiddetin ya da aile içi istismarın boyutlarını arttırabilecek noktalar bunlar. Doğru şekilde bunları önlemeye dair şeyler konuşulmadığından o yüzden bunların çok gözetildiğini düşünmüyorum. Böyle durumlar olduğunda “Ne oluyor bu programda ya? Bunu nasıl yayınlıyorlar?” diyorum kendi içimden.” K3

“Bunun eğitimini almış biri olarak -tamamen sokak ağzıyla diye nitelendirebilirim- insanların oraya çıkıp da daha profesyonel bakış açısıyla daha temele dayalı yaptığımız işi böyle basit ve yüzeysel bir şekilde konuşması yaptığım iş açısından benim canımı sıkıyor.” K6

K7 olay örgülerini ele alırken hassas birey ve grupların ihtiyaç duydukları dinamiklere vurguda bulunarak katılımcıların aynı çözüm süreçlerini kamuya bağlı sosyal hizmet kuruluşlarında izlemeleri durumunda ilgili ihtiyaçların karşılanacağına ilişkin görüşünü şu cümle ile bildirmiştir:

“Mesleki eleman kimliğimle düşündüğümde özellikle o kişilerin psikolojik destek ihtiyacının karşılanması, kaynak bulunması, onun hakkının savunulması gibi birçok yönden zaman zaman tetiklendiğimi hissediyorum. Yani o vaka en azından bir sosyal hizmet merkezine gitmiş olsaydı belki bu kadar farklı bir biçimde ele alınmayacaktı ve daha kişiyi öncelikleyen bir vaka olarak ele alınacaktı. O anlarda bence meslek elemanı olarak tetiklenip orada yanlış giden bir şeyler olduğunu fark edip harekete geçme ihtiyacım oluyor.” K7

Bildirimlerin bir kısmı uzmanların programları izleme deneyimleri esnasında zihinlerinde kurguladıkları mesleki müdahale senaryolarını ve mesleki yorumları içermektedir:

“...izlerken yorumlar yapıyorum, buna niye daha önce müdahale edilmemiş? Burada aslında o kadar açık ki niye kimse bunu fark etmemiş? Polisler fark etmemiş, öğretmen fark etmemiş vesaire çok fazla söylüyoruz bunları ama bakarsanız ben o programı izliyorsam demek ki o programı izleyen bir seyirciyim, meslek elemanı kimliğimin yerine getireceği şeylerden uzağım diye düşünüyorum.” K1

“Bazı yerlerde “Hayır bu böyle olmamalı” dediğim noktalar oluyor. Özellikle –bundan çok bahsediyorum ama- bence burada çocuk en temel nokta, çocuk ve engelli bireylere dair gerçekten profesyonellerden destek alarak hizmet sunmaları gerekiyor.”K3

Görüşmecilerin senaryolarında kendi mesleki süreçleriyle uyumlandırmaya çalıştıkları müdahale modelleri dikkat çekmektedir:

“Evlat edinmede çalışırken -5 ay önce falan- televizyon üzerinde olduğu için sosyal hizmette ve Müge Anlı’da olacağına net olarak emin oluyordum. Orada çalışırken “bu SHM’ye gitsin” ya da “Danışmanlık tedbiriyle takip edilsin”, “yok bu kuruma alınır, bu olmaz” gibi zihnimde böyle bir mesleki süreç yönetiyordum. Ama şimdi ilk kabul biriminde çalıştığım için zaten her günkü vakam orada çıkabilecek herhangi bir vaka o yüzden o atak güdümü kaybettim, oradakiler gibi her gün görüyorum. ‘Allah Allah yurttan nasıl verdiler bunu acaba? Kaymakamlık oluruydu mı verdiler? Mahkeme nasıl kaldırmış acili?’ falan gibi zihnimden geçirdiğim şeyler oluyor.” K5

“Bazen böyle vakayı dikkatlice dinlersem eğer bu vakada neler yapılabilir diye düşünüyorum kendi içimde hani vakayla nasıl çalışılabilir, nasıl bir sosyal hizmet modeli uygulanabilir daha çok bunları düşünüyorum yani. Sunucu benim aldığım eğitimi almamış bir insan tamamen farklı bir amaç için oraya çıkmış bir insan. Benim işim birey, aile, toplum temelinde yaşanan probleme yönelik bir sosyal hizmet modeli belirleyip onun üzerine çalışma yürütmek. O yüzden ben daha çok vaka beni ilgilendiriyor. Onlarda daha çok suçlayıcı yaklaşım tarzını gördüğüm için ben bunu anlamıyorum.” K6

“Evet, yani çoğu görüşmede ya da Müge Anlı’nın yaptığı çoğu konuşmada ben kendimi meslek elemanı olarak ‘Bu böyle mi söylenir?’, ‘Keşke şöyle sorsaydı.’, ‘Keşke bu aileye şöyle bir müdahale edilseydi’, işte mesela Palu ailesindeki o işkence gören kadın bildiğiniz istismara da uğruyor, işkence de görüyor, insan hakları da ihlal ediliyor ve o noktada o eve belki bir sosyal hizmet uzmanı girmiş olsa belki de o kadını kurtarabilecekti. Bunun üzerimde etkisi oluyor tabii ki büyük bir etkisini hissediyorum, o olaylara müdahale etmek de istiyorum.” K11

Yalnızca iki görüşmeci yasal sınırlardan dolayı olaylara yönelik müdahale planı tasarlayacak herhangi bir güdülenme geliştirmediklerini, bir eylem planı hazırlamak için vakanın resmi yürütücüsü olmaları gerektiğini şu cümleler ile ifade etmişlerdir:

“...olaya daha çok şöyle bakıyorum bence müracaatçı bana müracaat ettiğinde benim müracaatçım. Yani bana müracaat etmediğinde aslında daha çok bir sosyal politika

yapıcıları yani benim gibi pratisyenlerin ya da sizin gibi teorisyenlerin daha çok siyasilerin işi diye bakıyorum. O yüzden de doğrusunu söylemek gerekirse burada empatim biraz zayıflıyor. Olaylara benim müracaatçılarımın gibi bakmıyorum.” K8

“Zaten sosyal hizmetin ilgi alanına giren kişiler olarak en basit anlamda dezavantajlı bireyler olarak tanımlanıyor. Dezavantajlı bireylerin tamamı aynı yapıda değil. Konu içerisinde sosyal hizmet alanına giren kişiler doğrudan zaten mesleki olarak ilgimizi çekiyor. Orada algıda seçicilik zaman içerisinde oluşuyor fakat burada harekete geçme ihtiyacı bizde işte meslek işleyişi doğrudan ‘Gideyim de müdahale edeyim.’ tarzında gerçekleşmiyor. Çünkü biz kurumlarda çalışırken orada bir mesleki hiyerarşi ve profesyonel mesleki müdahale stiline göre müdahale ederiz. Öyle ‘Gideyim de kapısını çalayım sorununu çözeyim, halledeyim’, sorunsal neredeyse müdahale edeyim gibi bir şey yok bizde.” K12

4.6.2. Etik İlke ve Değerler

Bu başlık altında suç odaklı gerçeklik televizyonu programlarında sosyal hizmet mesleğine ilişkin etik ilke ve değerlerin varlığı, ihlali ve gözetilmesi gibi kompleks cevaplar ele alınmıştır. Alınan yanıtların büyük bir kısmında etik ilke ve değerlere rastlanamadığı yönünde görüşler bildirilmiştir.

Görüşmecilerin bir kısmı etik kaygıların varlığını şiddetli bir şekilde reddetmektedir:

“Evlere şenlik... Etik metik hak getire orada. Bir tane programda bir vatandaşın tuvaleti yapış biçimine kadar gösterdiler. Ne etiği? O işe hiç girmiyorum zaten. Yani insan onuruna bir kere aykırı.” K6

“Şöyle ifade edeyim genel anlamda etik ilke ve değerlere yönelik herhangi bir uygulamanın orada uzaktan yakından geçildiğine dair bir hissiyatım yok. Yani orada sosyal hizmete dair sadece bir kültür var. Biz birilerini o da sosyal hizmet bilimini referans alan bir kültür değil daha çok yardımlaşma kültürünü referans alan bir kültür aslında. ‘Biz birilerine yardım edelim’ ya da ‘Burada bir yanlışlık var’ ve işte ‘Adalet duygumuz sarsılıyor buna yönelik bir müdahale edelim’ gibi bir durum söz konusu. Onun haricinde herhangi bir bilim başta sosyal hizmet olmak üzere referans alınarak işlem yürütülüyor ya da değerlendirme yapılmıyor bence o programlarda.” K8

Göz ardı edildiği iddia edilen etik ihlallerin tamamına yakınının programlarda katılımcı olarak bulunan grubun yaşadığı süreçlerle ilişkilendirilmesi dikkat çekmektedir:

“Zaten bence kavramsallaştırmada çok büyük bir problem var. Bir tarafın mağdur bir tarafın suçlu olmasıyla ilgili büyük bir sorun var. Onlara insan olarak bakmıyoruz temelde izlerken de öyle. Bizim mesleğimiz ama önümüze kim gelirse gelsin, yani zaman zaman adliyede de çalışıyoruz yani, başka hassas gruplarla çalışıyoruz oradaki kişiyi var olan o konumundan işte bulunduğundan bağımsız olarak değerlendiriyoruz yani insan olarak değerlendiriyoruz temelde ama o programlarda ne yazık ki bu çok söz konusu olamıyor.” K7

“Dediğim gibi yapılan görüşme tekniklerinin mesleki etiğe uygun olmadığını düşünüyorum. Konuşma üslubunun yine mesleki etiğe uygun olduğunu düşünmüyorum ve insanların suçluyla mağdurun o şekilde o koşullar altında bir araya gelip de bu kadar çatışma ortamı içerisinde yüzleştirilmesini de mesleki etiğe uygun görmüyorum.” K11

Bazı görüşmeciler sosyal hizmet etik ilke ve değerlerini ele alırken bu unsurların temelini insan hakları diktelerinin oluşturmasına bağlayarak ele almıştır. Bu görüşler “Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nde yer alan ve kaynağını bu Bildirge’den alan diğer uluslararası belgelerde ifade edilen, bireylerin ve grupların temel insan haklarına saygı gösterilmelidir.” (Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği, 2004) ilkesi ile bağlantılandırılabilir:

“Eğer karşıdaki kişi yani katılımcı olarak söylediğimiz kişi kurgu çerçevesinde hangi konuma sokuluyorsa ben de seyirci olarak o konuma göre hareket ediyorsam burada insan haklarından bahsedemeyiz. İnsan haklarının olmadığı, dikkate alınmadığı bir yerde etik ilke ve değerlerden nasıl bahsedebiliriz? Aslında hepsi birbiriyle o kadar bağlantılı ki. Sosyal hizmetin doğası gereği bu böyle, her şey birbiriyle bağlantılı. Eğer bir yerde bir şey varsa ya da yoksa o aslında ilişkide olduğu başka şeyleri de doğuruyor.” K1

“Bir kere mesleğimin bana söylediği ilk şey her vakanın biricik olduğu. O yüzden orada ne yazık ki her vaka biricik değil. Yine mesleğim der ki her insan yaşama hakkına sahiptir aynı şekilde, bizim referans aldığımız yerler işte daha insan hakları temelli yaklaşım sunuyor olmak. Birey odaklı daha bireyin çevresi içerisinde olduğu. O yüzden böyle yan yana koyduğumda çok fazla ayrılıklar söz konusu diyebilirim çünkü bizim

müdahalemizde de işte mikro deriz, mezzo makro deriz ama bunları çözerken de hep bireyin iyilik halini esas alırız yani, iyilik hali en önemlisidir.” K7

“Şimdi işte orada insanın değeri sorunu var yani insana –katılımcılara- öyle bir değer verilmiyor malzeme olarak kullanılıyor, nesne olarak. Yani özne nesne haline getiriliyor. İnsani çerçeveye de dikkat edilmiyor ona da fazla dikkat edilmiyor. İnsan hakları tesis edilmemiş vatandaşlar bunlar neticede yani aslında bir insan hakları problemi yani devlet açısından, toplum açısından. Bu insanlar niye bu kadar mağdur? Sahipleri yok mu bunların? Bir sosyal adalet problemi var aynı zamanda etik çerçevesinin arasında. Devletin olaya böyle bakması lazım aslında. Niye bu kadar insanın bu kadar sorunu var? Çözumsuz. Burada etik şeyden ziyade kanun hukuki olarak da sıkıntılar var yani. İnsan hakları sorunu var yani ciddi derecede.” K10

Bir grup görüşmeci ise özellikle “Sosyal hizmet uzmanları gizlilik, mahremiyet/özel hayatın korunması ve mesleki çalışmalarında elde ettikleri bilgiyi sorumlu bir biçimde kullanma ilkelerine uyar. Bu ilkelerle ülke mevzuatı arasında uyumsuzluk olduğu zaman bile gizlilik ilkesine bağlı kalır.” (Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği, 2004) ilkesinin ihlaline dikkat çekmiştir:

“İşte mesela Müge Anlı’da çok fazla sosyal hizmet uzmanına ve onun çalışmalarına dair şeyleri artı olarak, pozitif olarak gösterdiği noktalar oluyor. Ama etik ilke ve değerler noktasında bence gizliliğin bu kadar ihlal edildiği boyutlar içerisinde uygun bakmak çok zor.”K3

“...aldığım eğitim nedeniyle müracaatçıyla görüşmemdeki en önemli şey etik sınırlar içerisinde geçmesini istiyorum. Yani kendim görüşme yaparken de etik bir şekilde görüşme yapmaya çalışıyorum. İşte fiziksel koşullar uygun olmasa bile gizlilik hakkı şudur budur, mesela gizlilik hakkında çocukla bile görüşürken bunun adliyeğe yansıtacağı noktada gizlilik hakkı gütmeyeceğimi ama adliyeğe yansımaları gereken bir olay olmadığı takdirde gizliliği gözetmeyeceğimi gibi açıklamalar yapıyorum. Şimdi aileye de bu şekilde bir açıklama yapıp ailenin bana anlatabileceği ortak bir noktaya çekiyorum. Orada ise çok yargılayıcı şeyler var bir müracaatçıya yapılacak en son şey yargılamak.” K5

“Zaten doğal olarak bir, gizliliğe aykırı. Sosyal hizmet uzmanı kendi çalıştığı kurumdan ele aldığımız zaman hiçbir şekilde ondan elde ettiği bilgiyi, onunla ilgili elde ettiği bilgiyi dışarı vuramaz. Sadece mesleki olarak kişiye bir şey katacağını düşündüğümüz

noktalarda yani vaka çalışmasını ileri götüreceğini düşündüğümüz noktalarda bilgiyi kendi meslektaşlarımızla paylaşıyoruz. Gizliliğe doğal olarak aykırı.” K9

“Burada bizim mesleğimiz itibariyle sosyal hizmette bu tür meselelere yaklaşımda aslında müracaatçı mahremiyetinin nasıl sağlandığına dair sosyal hizmet etiği alanımız var. Bu etiği ele aldığımızda etik alanı olarak çok büyük problemler olduğunu görüyoruz. Biz profesyonel meslek elemanları olarak bile birtakım mahrem bilgileri soramıyoruz ya da ilerletemiyoruz. Bunu en yakın aile üyelerimizle paylaşamazken onların milyonlar önünde bu şekilde paylaşılması, bunların tartışmaya açılması ne derece doğru yani ben etik olarak doğru bulmuyorum.” K12

4.7. Program Süreçlerindeki Değişikliklere İlişkin Öneriler

Bu başlık altında görüşmecilere yöneltilen “Bu programların daha işlevsel hale getirilebilmesi için format, içerik ve süreçlere yönelik değişimleri içeren görüş ve önerileriniz var mıdır? Varsa paylaşabilir misiniz?” sorusuna verilen cevaplar ele alınmıştır.

4.7.1. Profesyonelleştirilmiş Kadro ve Sosyal Hizmet Müdahalesi

Görüşmecilerin neredeyse hepsi ilgili programlara herhangi bir boyutta en az bir müdahalenin gerekli olduğuna yönelik görüş bildirmiştir. Bu görüşlerden en ön plana çıkanı sunucu ve ekibinin daha profesyonel bir yaklaşım kazanmasına ya da programa alanında uzman kişilerin dahil edilmesine yönelik bildirimlerden oluşmaktadır. Görüşmecilerin büyük bir çoğunluğunun kadroda mutlaka bir sosyal hizmet uzmanı bulunması gerekliliğine vurguda bulunması dikkat çekmektedir. Bu kapsamda bildirilen görüşlere göre programların bünyesinde multidisipliner çalışmaların yürütülmesi gereklilik arz etmektedir. Bu doğrultuda da profesyonel ruh sağlığı uzmanlarının yanı sıra sosyal hizmet uzmanlarının da yayınlara dahil edilmesi süreçlerdeki aksaklıkların ve ihlallerin giderilmesi noktasında yardımcı olacaktır:

“Hani orada mesela şu program şunu diyebilir ‘Çıkışta ruh sağlığı uzmanımızla görüştürüyoruz.’ dese bir nebze benim içim soğur. Hani ya da bir profesyonel psikiyatri uzmanı, ruh sağlığı uzmanı, sosyal hizmet uzmanı olursa çok daha iyi olur. Bir ekip şeklinde multidisipliner dediğimiz.” K2

“Hatta daha bu sabah düşündüm işte avukat, adli tıpçı gibi aslında burada bizim mesleğimizden bir personelin, bir profesyonelin de danışmanlık vermesi gerekiyor. Televizyonda olmasına gerek yok bunun ama profesyonel olarak danışmanlık vermesi

gerekiyor çünkü bence burada en net nokta çocuk gizliliğinin korunması ve aileye dair kavgalar yaşandığında bunlar hiç gözetilmiyor. Çocukların röportajları yayınlanıyor, onlara annesi babasına, yaşadıkları ortama dair çok fazla sorular soruluyor, yüzleri gösteriliyor kimi zaman.” K3

“Eğer formatla ilgili değişiklik yapmak istiyor olsaydım galiba tek eklentim şey olurdu. Bahsettim ya gerektiğinde sosyal hizmet personeli orada bulunuyor ya da bir sosyal hizmet uzmanı bence gerektiğinde bulunuyor onu da her defasında takip edemediğim için emin değilim ben öyle gözlemledim gerektiğinde bulunuyor diye. Her defasında her programda bulunuyor olmasını çok önemserdim. Uzmanın yine niteliklerinden bağımsız söylüyorum o anlamda çalışmıyor olsa da olur. Yani adli sosyal hizmet alanıyla ilgili olmasa da ya da bu ve benzeri bir şeyle çalışıyor olmasa da olur. Orada bir sosyal hizmet uzmanının adıyla sanıyla bulunuyor olmasının programlar için ve aslında süreçler için çok kıymetli olabileceğini düşünüyorum. Değiştirsem ve yapılandırsam sadece bunu eklerdim.” K8

K6 ve K10 kodlu görüşmeciler bu profesyonel çalışma ortamıyla yürütülecek programların daha makro amaçlara da hizmet edebileceğini, kitlesel bilgilendirme ve bilinçlendirme çalışmalarında eğitici roller üstlenilebileceğini ileri sürmüştür:

“... eğer gerçekten sağlıklı bir çalışma yürütülse reyting amacı gütmekten belki alana yönelik, o işin eğitimini almış kişilerden oluşan bir kitleyle bu iş yapılırsa belki çokça faydasını göreceğiz. Dediğim gibi televizyonun ulaşabileceği kitle uçsuz bucaksız, sınırsız, herkese de ulaşabiliriz oradan o yüzden toplumu da bilinçlendirebiliriz. İnsanların karşılaştıkları şeylerde ne tür tepkiler verilebileceğine de değinebiliriz. Toplumu temel düzeyde bazı şeylere eğitebiliriz yani buna inanıyorum ama bunun için çok kapsamlı bir çalışma yapılması gerektiğini düşünüyorum.” K6

“Bütün meslek elemanlarının katılımıyla –tabi maliyetler artacaktır biraz ama- en azından toplumu da eğitici şekilde devreye girerek mesela diyelim orada bir çocuk gelişimi uzmanı annelerin çocuklara nasıl davranması gerektiğini topluma aktarabilir. Bir psikolog, bir sosyolog, bir sosyal hizmet uzmanı belli mesajlar verebilir topluma. Öyle bir formatta toplumu da eğiten bir çerçevede nitelikli, seviyeyi yükselterek kamu yararı görebilir. Yani nitelikli hale getirilirse, sadece ticari reyting uğruna değil de kamu yararı için. Hukukun şeyi nedir kamu yararı, ortak iyi, toplumun yararı. Hani böyle şeyler olmasın bunlar şunlardan dolayı yaşanıyor falan bunları önleyelim gibi böyle işlev görürse fonksiyonel olur yani.” K10

K7 ve K11 ise doğrudan sunucunun uzmanlık alanı ile yürütülen faaliyetlerin gerektirdiği uzmanlık alanlarının uyumsuzluğunu vurgulayarak yetersizliklere dikkat çekmişlerdir:

“Oradaki kişilerin zaten başlı başına mezun oldukları yer reklamcılık, halka ilişkiler ya da türevi bölümler. Doğru müdahaleyi onlardan beklememiz çok da saçma olurdu temelde. O yüzden böyle programlar yapılıyorsa bence uzman ekibin iyi olması gerekir –her meslekten elemanın- çünkü çözüm odaklı demek zaten o sorunu fark edip üzerinde harekete geçilecek hem kurumlar arası işbirliği yapmak, aileyi, yakın çevreyi, politikaları etkiliyor olmak bunlardan da geçer aynı zamanda.” K7

“Yani bir kere oraya konuşma üslubu ve yeteneği daha başarılı olan ve toplumsal konulara daha duyarlı, insanlarla nasıl konuşması gerektiğini bilen ve insan psikolojisinden anlayan bir meslek elemanının geçmesi gerektiğini düşünüyorum. Bu şekilde daha sağlıklı bir yayın olurdu. Hem de şu açıdan sağlıklı olurdu: mesela insanların köylerde taşlandığını biliyoruz bir suç işleyen birinin taşlandığını biliyoruz, istismar edenin de istismara uğrayanın da aynı şekilde yargılanıp eleştirildiğini biliyoruz. Müge Anlı gibi bir şovmen eğer gerçekten bir meslek uzmanı olsaydı aslında insanlara şunu da öğretebilirdi işte “Bakın, suçlu bir kişiye bu şekilde davranabiliriz, onu bu şekilde görebiliriz”, “Mağdur bir kişiye bu şekilde davranabiliriz, ona bu şekilde yaklaşıp aslında onun mağduriyetini giderebiliriz” hani bunun gibi davranırsaydı eğer bunun toplum içinde hem suçluya hem mağdura olan bakışı değiştirebileceğini ve işte orada şovmen yerine bir meslek uzmanı olmasının aslında bu noktada önemli olduğunu söylemek istedim.” K11

4.7.2. Sınırların Gözetilmesi

Bir grup görüşmeci programlardaki dinamiklerin iç içe geçmesiyle ilgili bir sorun olduğuna dikkat çekerek her bir alandaki sınırların yeniden gözden geçirilmesi ile süreçlerin iyileştirilebileceğini şu cümlelerle dile getirmiştir:

K1 kodlu görüşmecinin konuya ilişkin görüşü medyaya ilişkin kaygıların işleyişlere yönelik etkilerinin ayıklanması ve süreçlerde şeffaflığın sağlanmasına yöneliktir:

“Orada evet bence de bir ilişkiler ağı var ama bence olması gereken bunun sadece şov odaklı yürütülmemesi gerektiği. Belli uzman görüşlerinin objektif şekilde iletilmesi gerektiğini düşünüyorum.” K1

K2 ise pek çok başlık altında vurgulanan şekliyle programlarda ele alınan konuların hassasiyet içermesi ve alanında uzman profesyonellerince yürütülmesi gerektiğini belirterek bu konudaki sınırların keskinleştirilmesi gerektiğini ifade etmiştir:

“Bana kalırsa bu programları alanında uzman kişiler yapabilir. Psikologlar yapabilir, sosyal hizmet uzmanları yapabilir, yanılmıyorsam alanda bir uzman hocamız vardı, hocamızın bir programı vardı. Onu izlemiştim biraz. O tip bilgi ve donanımı olan kişiler sunsa daha iyi olur yani. Örneğin bir hukuki konularda danışılacak avukat dahi oradaki mağdur veya şikayetçi kişinin düştüğü duruma düşürülebiliyor yani “Sen sus!” falan denilebiliyor. İşte mesleği kendisine öğretilmeye çalışılabilir. Dolayısıyla bu tip durumlarına müdahale edici nitelikte programlar yapılmamalı yapılırsa da uzmanları tarafından yapılmalı çünkü bu ruh sağlığına yönelik bir şey.” K2

K3 ise konuya daha katılımcı haklarının ve müdahalelerin yasal bir çerçeve kapsamında yürütülmesi gerektiğine duyduğu inancı vurgulayarak görüş bildirmiştir:

“Burada ben bir sınır olması gerektiğine inanıyorum. Kişilik haklarının ne kadar başka kişiler tarafından yargılanabileceği ya da işte kamuya mal olmuş denilen bir olayın her boyutuyla ne kadar incelenebileceğine bir sınır olması gerektiğini düşünüyorum.” K3

4.7.3. Sistemlerin Daha İşlevsel Hale Getirilmesi

İki görüşmeci ise programda işlenen konu ve sorunların süreçlerini program öncesi boyutta ele alarak adalet ve eğitim gibi sistemlerin daha işlevsel hale getirilmesiyle bu formattaki programlara gerek kalmayacağını işaret etmişlerdir:

“Şu an değerlendirdiğimde bu programlar neden var diyorum. Buralara gelmeden önce bir şey yapılması gerekiyor, eğitime gibi. Çok klasik olacak ama kişileri, anne, babaları eğitmeye yönelik ne yapıyoruz ki biz enstest vakalarında? Sadece olaylar oluyor ve ona yönelik müdahale ediyoruz.” K1

“Yani biz sosyal adalet tarafı olduğumuz için işte bu haksızlıkların bertaraf edilmesi, sorunların çözülmesi zaten bizim motivasyon kaynağımız. Yemin ederken toplumun refahına kendimi adadım derken sadece cümle içinde kullanmıyorsun bunu. Bu kadar sorunlar nereden çıkıyor niye çıkıyor bunların dinamikleri ne nasıl çözülebilir diye kafam hep öyle çalışıyor yani. Daha etkili bir ele alışla bunların ele alınması, meslektaşlarımızın daha yetkili pozisyonlara gelip bunlara müdahale etmesi, bakan

olsun genel müdür il müdürü pozisyonundan daha etkili bir mesleki müdahale olsun isterdim.” K10

4.7.4. Eğitsel Bir Araç Olarak Kullanma

Bir grup görüşmeci programların televizyon gibi çok kullanılan bir kitle iletişim aracıyla sunulmasının yarattığı avantajlardan faydalanmayı önermişlerdir. Ulaştığı kitlenin büyüklüğü ve yoğunluğuyla programlara eğitsel bir süreç kazandırmanın toplumun bilinçlendirilmesine vesile olacağına ilişkin düşüncelerini şu cümleler aracılığıyla aktarmışlardır:

“...toplumda birileri izliyorsa onu da yok sayamıyoruz, belki izleyen kesimlerin bilinçlenmesine yönelik bir şeyler yapılabilir, bu da belki bu programlarda daha fazla karşı eleştirilerin olabileceği ya da iyileştirmeye yönelik kişilerin olabileceği bir yönde olabilir.” K1

“Yani gerçekten yetkin kişilerle oluşturulmuş bir kadro ile doğrudan kişiyi toplumun önüne atmadan, ismi toplumun önüne atmadan, gizlilik ilkesine riayet edilerek, hayali kahramanlarla, hayali isimlerle vakayı arka planda değerlendirip de buraya taşımak, burada insanlara topluma daha eğitici faaliyetler sunmak çok faydalı olabilir. Belki sıkışmış, ne yapacağını bilmeyen, çaresiz hisseden bir mağdura yol gösterecek. Adli Destek Büroları var her yerde. Çoğu insan buraya nasıl erişeceğini bilmiyor. Mesela oraya, o programa katıldığı zaman insana diyorlar ki “Bizim avukatlarımız sana destek olacak” aslında Adli Destek Bürosu’na giderek de bir vatandaş herhangi bir para ödmeden hukuki destek alabiliyor. Bir kadın veya bir vatandaş bize gelerek yaşadığı mağduriyetle ilgili -şiddet, ihmal, istismar vs.- bizden destek alabiliyor, rehberlik alabiliyor. Şiddeti Önleme İzleme Merkezleri var şiddet mağduru insanlar buradan destek alabiliyorlar ama maalesef halen daha günümüzde buralara erişim sağlayamayan, buralar hakkında bilgisi olmayan insanlar var. O yüzden medyanın ulaşılabilir gücünü kullanarak insanlara daha eğitsel bir yaklaşımla bu çok güzel bir hale getirilebilir ama bunun için bir kar amacı gütmeyeceğiz, iki oradaki başroldekiler alanında yetkin kişiler olacak, üç gizliliğe dikkat edeceğiz çünkü bu şeyden dolayı hiç kimsenin farklı mağduriyetlere sebep olmasını, farklı yaklaşımlara maruz kalmasını istemeyiz.” K6

“Bu haliyle zararlı ama iyi ele alınırsa ve eğitimle birleştirilirse yararlı olabilir, bazı hikayeleri deşifre edebilir, bazı olayları ortaya çıkarabilir. Öyle bir işlev görebilir ama bu seviyesi düşük haliyle sosyal hizmet uzmanı, sosyolog, psikiyatrist, avukat gibi bir ekip tarafından ele alınırsa, orada mesela bir avukat benim izlediğimde bir avukat vardı bir de Arif Verimli vardı programda. Bunlar şimdi disiplinler arası yaklaşıma vakıf mı?

Değil. Hepsi düzgün ele alınırsa faydası olabilir yani toplumu eğitir, olayları ortaya çıkarır gibi işlev görür.” K10

K7 daha farklı bir model tasarısı sunmuş olup, gizlilikle ilgili hususların gözetilerek vakaların ele alındığı ve vakalara ilişkin çözüm süreçlerinin aktarıldığı, bu vesileyle de izlenmesi gereken yollara ilişkin bilinçlendirme çalışmalarını içeren bir fikir öne sürmüştür:

“Çok mu ütöpik olur bilmiyorum ama vaka toplantısı şeklinde belki de yapılabilirdi. Halka açık olmasını bilemedim soru işaretlerim var ama biraz bahsedeyim. Örneğin bir vaka var çözümlenmesi beklenen, bunun kişisel bilgileri yer almaksızın tamamen o demografik bilgileri ya da kendisini ifşa edemeyeceğimiz şekilde aktararak bu kişinin asıl sorunu şu diye mesela örneğin “bu kişi şiddete maruz kaldı ve müdahaleye ihtiyacı var” sonrasında ilgili kurumlar devreye sokularak işte kadın ya da erkek nereye gönderilecekse çeşitli kurumlara gönderilmesi ya da yürütülmesi söz konusu olabilir eğer bunları vaka toplantısı gibi değerlendiriyorsak.” K7

4.7.5. Programların Yayından Kaldırılması

Bazı görüşmeciler ise daha karamsar bir tutumla bu formatı içeren programlara yönelik gerçekleştirilecek müdahalelerin yetersiz kalacağını, bu sebeple programların kaldırılması gerektiğini düşündüklerini iletmişlerdir:

“Ben yapımcı kısmına müdahale etmek istiyorum daha çok. Ben o programı yapmam zaten.” K4

“Bunların ortadan kalkmasından yanayım.” K5

“Televizyon veya herhangi bir medya unsuru olarak düşündüğümüzde bunları tekrar bir olumlu yapının içerisine sığdırmak zor açıkçası çünkü bunların içerisinde görüntü var, kişiler var, isimler var, tamamen gizliliğin dışındaki şeyler var. Bunları atmak lazım. Bu zaten programın doğasının dışında bir noktada. Yani bir şekilde program toplum yararına çevirebileceğimiz bir nokta çok mümkün görünmüyor açıkçası. Dördüncü erk dediğim gibi gücün içerisinde başka bir şeyler haline gelebilir ama bunu mesela bir gazete yapabilir bana göre yani. Bir televizyon programının bu formatıyla gerçekleştirmesi mümkün görünmüyor benim için.” K9

“Bence komple ellerini çeksınler, yemek programları yapsınlar gündüz kuşağında. Çocuk eğitimi yahut toplumun nasıl daha iyi olabileceğine dair profesyonel uzmanları çağırıp söyleşilerde bulunabilecekleri programlar yaparlarsa toplum için çok daha

verimli olur. Bu şekilleriyle topluma herhangi bir katkı sağladıklarını düşünmüyorum.”

K12

Bir görüşmeci ise programların sayı olarak artmasıyla kalitenin düşmeye başladığını, buna yönelik bir çözüm önerisi geliştirerek bu formattaki programların bir kısmının kaldırılması gerekliliğini bildirmiştir:

“Bence en temelde ben önce sayılarının azaltılması gerektiğine inanıyorum. Çok fazla sayıda aynı yapıda program olduğu için olaylar çok fazla fazla uzatılıyor. Sonuç odaklı değil de süreç odaklı ve süreçteki dikkat çekecek, daha çok izlenecek şeyi sağlamak odaklı bir süreç olduğuna inanıyorum... İkinci olarak arkada bu programları yapan bir ekip var, bu ekipte ne kadar mesleki anlamda çok boyutlu profesyonel var buna bakılması lazım. Bu işte hem hukuk noktasında hem belki sosyal hizmet noktasında hem sağlık noktasında –hem fiziksel sağlık hem psikolojik sağlık- hem de gerçekten yargı ve o polis sürecine dair şeylerin daha detaylı daha ayrıntılı olarak araştırılması gerektiğine inanıyorum.” K3

5. TARTIŞMA

Televizyon aracılığıyla toplumla buluşturulan görsel ve işitsel içerikler toplumu önemli ölçüde etkilemekte olup toplum içerisinde değişim ve dönüşümlerin gerçekleşmesinde de önemli bir aracı role sahiptir (İlhan ve Usta, 2018: 1046). Toplumsal sorunları ele alıp kamuoyuna yönelik bilgilendirici içerikler üreten medya, toplumu bu alanlarda dinamik tutmak amacıyla farkındalık yaratmakta ve eş zamanlı olarak belirli ideolojilerin topluma aktarılması ve yaygınlaşmasıyla ortak bilinç yaratma çalışmalarına katkı sunmaktadır (Astam ve Pınarbaşı, 2017: 669). Televizyon programlarının bir alt türü olarak karşımıza çıkan gerçeklik televizyonu türü, kulvarındaki diğer türler arasında izlenme oranlarının yüksekliğiyle dikkat çekmektedir. Gerçeklik televizyonu programları içeriğini toplumda meydana gelen olaylardan oluşturmakta (Küçükcan, 2019: 14) dolayısıyla toplumdan aldığı çıktıları kendi süreçleriyle formatlayarak tekrar topluma sunmaktadır. Bu yeniden sunum sürecinde toplumun ilgisini çekecek ve aynı zamanda izlenme oranlarını yüksek tutacak birtakım araçlara başvurulmakta, bu araçlar yoğunlukla gerçeklik vurgusu olarak ön plana çıkmaktadır (Yıldırım, 2007: 52). Gerçeklik televizyonu programları haber içerikleri, belgesel programları, yarışmalar, sohbete dayalı programlar, magazin ve “paparazzi” programları, tartışma programları (Özmen, 2013: 65) gibi çeşitli formatları bünyesinde barındırır da ortak özellikler gerçeklik, kurgusuzluk etrafında şekillenmektedir.

Özellikle suç odaklı gerçeklik televizyonu programlarının ana unsuru olan gerçeklik olgusu daha geniş bir izleyici kitlesinin ve dolayısıyla ilginin öznesi konumundadır (Topal, 2022: 56). Bu türde içeriklerin yoğunlukla şiddet, cinayet, kaçma, kaçırılma, taciz, istismar ve benzeri suçla ilişkilendirilen olaylardan oluştuğu, bu olayların çoğu kez tüm detaylarıyla yayına aktarıldığı bir format işlemektedir (Tatoğlu, 2023: 51). Tüm çıplaklığıyla kamuoyuna ulaşan detaylar özel yaşamların en mahrem noktalarını dahi ihlal edebilmekte, gizli ve özel konular ilgisine göre birer medya ürününe dönüştürülebilmektedir (Zinderen ve diğ., 2017: 57). Programlara katılan kişiler içinde bulundukları sorunların çözüme kavuşturulması için resmi süreçler yerine bu formattaki programları tercih ederek olayların kamuoyuna sergilenecek şekilde işlenmesiyle mahremiyetlerini gözler önüne sermektedirler. Bu ve buna benzer noktaların yarattığı hassasiyet programların ve programlarda işlenen konulara ait detayların

incelenmesine yönelik bir içgüdü oluşturmıştır. Daha kapsamlı bir ifadeyle, suçla ilişkilendirilen ve mağdur-sanık-fail olay örgüsü içerisinde ele alınan olaylara dahil olmuş kişilerin salt insan olma değeriyle bu alanın insan haklarının tecelli ettirildiği alanlardan biri olma durumu konunun incelenmesi gerekliliğini düşündürmüştür. Öte yandan programlara dahil olan katılımcıların gerek olumsuz yaşam deneyimleri vesilesiyle dezavantajlı bir konuma sahip olmaları, gerek ele alınan konuların toplumsal alanla kurduğu girift ilişki alanının sosyal hizmet kapsamında ele alınmasının gerekli olduğu kanaatine ulaştırmıştır. Program için girdi ve çıktı oluşturan konular sosyal hizmetin mikro, mezzo ve makro temas alanlarından çok uzakta olmayıp bu ikili ilişki, konunun sosyal hizmet uzmanları tarafından değerlendirilebileceği fikrine ulaştırmıştır.

Sosyal hizmet mesleğine özgü etik ilke, değer, amaç, hedef gibi bütün unsurlar insan hakları anlayışı temelinde şekillenmiştir. Sadece doğumla elde edilen temel hakların tesisi ve aktif kullanımı yine sosyal hizmet mesleğinin amaç ve görevleri arasındadır. Bu kapsamda tahsis edilen hak ve özgürlüklerin suiistimal edilmesi, tecelli etmemesi, herhangi bir keyfi gerekçe kapsamında kullandırılmaması, mahrum ettirilmesi, kısıtlanması gibi olumsuz eylemler sosyal hizmet mesleğinin sorumluluk alanını oluşturmaktadır. Sosyal hizmetin insan hakları uygulayıcısı niteliğinde bir meslek dalı olması bu argümanı yakından destekleyerek sosyal hizmet uzmanlarının gerek eğitim gerek meslek süreçleri kapsamında edindikleri bilgi, beceri ve yetkinlikler araştırma sorununa yönelik nitelikli bilgilere ulaşılmasını mümkün kılmıştır.

Araştırmaya katılımda gönüllü olduğunu bildiren 12 sosyal hizmet uzmanı ile bir dizi görüşme yürütülmüştür. Yürütülen görüşmelerden toplanan veriler alımlama ve betimleme analizine ait yöntem ve teknikler kapsamında çözümlenerek değerlendirilmiştir. Elde edilen değerlendirmeler ile araştırma sorularına dönük cevaplara ulaşılmaya çalışılmıştır. Araştırmanın ilk bölümünde genel anlamda “Sosyal hizmet uzmanları suç odaklı gerçeklik televizyonu programlarını hangi düzlemde ve nasıl ele almaktadır?” sorusuna yönelik cevaplar temin edilmiştir. Görüşme sağlanan sosyal hizmet uzmanlarından araştırma konusuna uyumlu cevaplar elde edebilmek amacıyla önce televizyon ve içerikleriyle geliştirdikleri ilişkiler ve etkileşimler keşfedilmeye çalışılmıştır. Gerçekleştirilen 12 görüşmeden yalnızca 2’sinde düzenli ve istikrarlı bir televizyon izleme rutinine rastlanmıştır. 5 görüşmeciden ise televizyon izleme pratiklerinin yerini dijital içerik platformlarıyla doldurduklarına yönelik cevaplar alınarak televizyon izlemedikleri bilgisi edinilmiştir. Kalan 5 görüşmeci ise televizyon ve

içeriklerini ara sıra, denk geldikçe takip ettiklerini, izleme eyleminin rutinlerinde daha arka planda kalan bir etkinlik olduğunu iletmişlerdir.

OTT yani “over the top” olarak adlandırılan ve izleme alışkanlıklarında daha esnek sınırlar vadeden hizmetler izleyicilere yönelik sunduğu içerikleri dilekleri zaman diledikleri yerde izleme olanağı sağlamaktadır (Eyrek, 2022: 83). Teknolojinin öncülük ettiği bu fırsatlar yelpazesi izleme eylemlerinde yeni bir alan yaratmış ve izleyicileri kendine çekmeyi başarmıştır. Televizyonun sunamadığı bu asenkron hizmetlerin bu çekim sürecinde yoğun bir etkisi bulunmaktadır. Yeni medya süreçlerinin yaygınlaşması ve yerleşmesiyle başlayan bu dönüşümün sosyal hizmet uzmanlarının da medya tüketim pratiklerine yansıdığı görülmüştür.

İkinci aşamada daha çok “Suç odaklı gerçeklik televizyonlarına yönelik yaklaşımlarda öne çıkan dinamikler nelerdir ve bu dinamiklerle toplum arasındaki etkileşim nasıl kurulmaktadır?” sorusuna dönük cevapların analizleri öne çıkmıştır. Bu kapsamda ilk olarak görüşmecilerin izleme tercihlerinde öncelendirdikleri içerikler keşfedilmeye çalışılmıştır. Görüşülen sosyal hizmet uzmanlarının 6’sı televizyonun başına geçtiklerinde entelektüel doyum sağlayabilecekleri haber, tartışma, siyaset programlarının yanı sıra güncel olayların işlendiği haber içeriklerini takibe aldıklarını iletmişlerdir. Geriye kalan 6 görüşmeci ise içeriksel anlamda bir tercihlerinin bulunmadığını ve karar süreçlerinde aktif olarak yer almadıklarını, bu sebeple televizyonda açık olan kanal hangisi ise onu izlediklerini bildirmişlerdir. Görüşmecilerden 4 kişi, araştırmaya konu olan suç odaklı gerçeklik televizyonu programlarına denk gelmeleri durumunda dikkat verdiklerini iletmiştir. Spesifik olarak sorulan “Suç odaklı gerçeklik televizyonu programlarını takip ediyor musunuz” sorusuna iletilen cevaplarda görüşmecilerden 2’si hariç hepsi ilgili programları düzenli bir biçimde izlemediklerini fakat farklı ortamlarda (sohbetler, sosyal medya, haberler vs.) gördükleri veya duydukları vakalar bazında ilgili olayları yakın takibe aldıklarını dile getirmişlerdir. Bu kapsamda alınan görüşlerin filtreli bir seçim örüntüsü içerdiği gözlemlenmektedir. Bu doğrultuda sosyal hizmet uzmanlarının müzakereci kodaçimleri gerçekleştirdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Uzmanların çoğu ilgili programları düzenli olarak takip etmediklerini, bilinçli bir tutumla filtreledikleri program ve hatta vakaları büyütece aldıklarını aktarmışlardır. Bu kapsamda iletilen cevaplarda görüşmecilerin geliştirdikleri seçiciliğin mesleki kimlik ve içgüdüler ile ilişkilendirmeleri dikkat çekmiştir. Bu iddiayla uyumlu cevaplar ileten 3 görüşmeci de programları takip etmemelerine rağmen sosyal hizmet ile bağdaştırdıkları vakaları mesleki duyarlılıkla sahiplenerek takibe aldıklarını iletmişlerdir. Benzer şekilde

mesleki donanımın sebebiyet verdiği takip etme güdülenmesi görüşmecilerin suç odaklı gerçeklik televizyonu içeriklerini izleme motivasyonlarını ortaya çıkarmaya yönelik soruda da karşımıza çıkmıştır. 3 görüşmeci ilgili soruya cevap olarak doğrudan mesleki kimliğini işaret etmiştir. Kalan görüşmecilerin bir kısmı izleme motivasyonlarını mesleki kimlik ve eşgüdümlü merak duygusuyla ilişkilendirerek, bir kısmı doğrudan merak duygusuyla bir kısmı ise eleştirel analizler gerçekleştirmek olarak tarif etmiştir. Genel anlamda medya içeriklerinin, özellikle suç odaklı gerçeklik televizyonu içeriklerinin bireylerin merak ve heyecan duygusunu harekete geçirmeye yönelik içerikler geliştirdiği göz önünde bulundurulduğunda merak duygusunu gerekçe olarak gösteren görüşmecilerin hakim okumalar yaptıklarını söylemek mümkündür. Programa yönelik eleştirel bir tutumla izleme eylemi gerçekleştiren görüşmecilerin ise kodaçımlarını karşıt okuma türüyle gerçekleştirdikleri görülmektedir. Yine bu kapsamda elde edilen bulgular aracılığıyla “Sosyal hizmet uzmanları medya etkileşim süreçlerinde mesleki dinamiklerinden faydalanmakta mıdır?” ve “Sosyal hizmet uzmanları medya iletilerine karşı Hall tarafından ileri sürülen üç okuma modelinden hangisini sıklıkla tercih etmektedir?” sorularına yönelik cevaplar elde edilmiştir.

Bir diğer aşamada ise “Suç odaklı gerçeklik televizyonu programlarının süreçlerindeki olumlu ve olumsuz faktörler nelerdir?” sorusunu karşılayan cevaplar işlenmiştir. Televizyonla ilişki ve suç odaklı gerçeklik televizyonlarına yönelik ilginin genel bir çerçevesinin çizilmesiyle ve daha detaylı verilere ulaşmak amacıyla program seçimlerine yönelik bilgi edinmeye çalışılmıştır. Görüşme için hazırlanan soru formunda spesifik olarak herhangi bir program ismi belirtilmemiş olup görüşmecilerden alınan cevaplar genel itibariyle iki program etrafında şekillenmiştir. Bu programlardan ilki ve neredeyse bütün görüşmecilerin atıfta bulunduğu program, araştırmacı gazeteci Müge Anlı’nın sunumuyla gerçekleşen “Müge Anlı ile Tatlı Sert” programıdır. 15 senelik bir yayın hayatına sahip olan bu program Türkiye özelinde suç odaklı gerçeklik televizyonu programları arasında ses getiren ve önde gelen bir konuma sahip olup görüşmecilerden alınan cevaplar da ilgili savı desteklemiştir. Yayınlandığı saat itibariyle (10:00-13:00) o saat aralığını televizyon başında geçirebilen kitleleri izlemeye çekmektedir. Bu grupla ilgili genel profil literatürde de (Tatoğlu, 2023: 51; Bekalp, 2019: 33; Yıldırım, 2007: 98) tespit edilmiş şekliyle çalışmayan ev kadınlarına götürmektedir. İlgili saptam bu araştırmada da 8 görüşmeciden alınan cevaplar ile desteklenmiştir. Öte yandan 3 görüşmeci tarafından iletilen ve farklı olarak değerlendirilen bir tarif dikkat çekmiştir. Bahsedilen 3 görüşmeci programlarda işlenen konu ve olayların, olaylara dahil olmayan bireylerde olaylara dahil olmamanın bir rahatlık hissi oluşturduğunu ve o olaylar karşısında kendi hayatlarını

değerlendirdiklerinde yaşam dinamiklerine ilişkin bir memnuniyet duygusu deneyimlediklerini, bunun da bir izleme motivasyonu yarattığını ifade etmişlerdir.

Programları takip eden veya etmeyen bütün görüşmecilerin programlara ilişkin mutlaka bir dizi kanaate sahip olduğu fark edilmiştir. Düzenli bir şekilde takip etmeyen görüşmecilerin programlara ilişkin görüşler geliştirmesinde programların çok uzun süredir Türk televizyonlarının yayın hayatında yer alması, geniş kitleler tarafından izlenmesi ile halk arasındaki sözlü iletişime, haberlere ve sosyal medyada yürütülen tartışmalara konu olması gibi faktörlerin etkili olduğu tespit edilmiştir.

Alınan cevaplarda bahsi geçen bir diğer suç odaklı gerçeklik televizyonu programı, Esra Erol tarafından sunumu gerçekleştirilen “Esra Erol’da” programı olmuştur. Televizyon serüvenine izdivaç programlarıyla başlayan sunucunun ilgili programların yayından kaldırılmasıyla format değişikliğine giderek içeriğine suç odaklı gerçeklik televizyonuna özgü konu ve yöntemleri dahil etmesiyle bu alanda ün kazandığı görülmektedir. İlgili programın da dahil olduğu ikincil vurguyla bahsi geçen programlar, bulgular başlığı altında da kategorize edildiği gibi, “Diğer Programlara İlişkin Görüşler” başlığı altında değerlendirilmiştir. Alanda öncü olduğu bilinen Müge Anlı ve Tatlı Sert programı dışında kalan programların ele alındığı bu başlık altındaki değerlendirmelerin genelinde eleştirel bir tutum yakalamak mümkündür. Bu durum, görüşmecilerin 4’ünün karşıt okumalar aracılığıyla ilettiği ifadelerle dikkat çekmiştir. Hatta bu başlıkla ilişkilendirilecek cevaplar ileten görüşmecilerin büyük bir çoğunluğunun kurgu olma ihtimali, aşırılık, gözetimsizlik, duygusal sömürü ve hak ihlalleri içermesi gibi sebeplerle bu gruptaki programları izlemeyi tercih etmedikleri bilgileri alınmıştır. Bu eleştiriler karşıt okumaların bir çıktısı olarak ele alınmıştır. Gerçekleştirilen karşıt okumaların ortak teması, bu programlarda işlenen vakaların reyting amaçlı olarak gerçekliğin çarpıtılması ile ele alınmasıdır. Bu durumun program ekibi tarafından katılımcılara yöneltilen “sömürü” araçları ile çok boyutlu hak ihlallerine sebep olduğuna yönelik çeşitli ifadeler alınmıştır.

Yine araştırma kapsamında ilgili programların toplumsal etkilerini keşfetme ve çözümlemeyi mümkün kılacak sorular yönlendirilmiştir. Yönlendirilen sorulara alınan cevaplar araştırma sorularına yönelik kapsayıcı veriler sunmuştur. Özellikle “Suç odaklı gerçeklik televizyonlarına yönelik yaklaşımlarda öne çıkan dinamikler nelerdir ve bu dinamiklerle toplum arasındaki etkileşim nasıl kurulmaktadır?” sorusunu karşılayan cevapların önemli bir kısmına bu bölümde ulaşılmıştır. Gerek spesifik olarak iletilen gerek başka sorulara verilen cevaplar aracılığıyla oluşturulan “Suç Odaklı Gerçeklik Televizyonu Programlarının

Toplumsal Etkilerine İlişkin Görüşler” başlığı olumlu ve olumsuz etkiler olmak üzerine iki temel kategoride incelenmiştir. Olumlu etkiler bağlamında alınan cevaplar ise kendi aralarında “Farkındalık Yaratma” ve “ Toplumu Harekete Geçirme ve Süreç Hızlandırma” olarak kategorize edilmiştir. Görüşmecilerin yarısı ilgili programların, yaşanmakta olan sosyal sorunlara karşı geliştirilen toplumsal reddedişleri önleme ve yüzleştirme işlevi gördüklerini ileri sürmüşlerdir. Başka bir ifadeyle; ihmal, istismar, ensest, çarpık ilişkiler, kadına yönelik şiddet gibi varlığı ve kabul edilmesi zor olayların bu programlarda ele alınan vakalar aracılığıyla gün yüzüne çıktığını, bunun da toplum tarafından “böyle bir gerçek varmış” reaksiyonuna aracı olduğunu ifade etmişlerdir. Görüşmecilerden birinin cevabında daha detaylı bir yorumla aktarılan duruma göre, toplumsal ahlaka ilişkin normlar bu olayların yaşanma ihtimalini görmezden gelme yoluyla gündeme getirmeyerek yaşanmıyormuş gibi bir algı yaratırken en temel unsuru gerçeklik olan bu programlar toplumsal ahlakın tekrar tekrar sorgulanması gerekliliğini vurgulamaktadır. Bir diğer görüşmeci ise gün yüzüne çıkarma süreçlerinin açık bir biçimde yürütülmesinin yargılama süreçlerinin de bu formatla yürütülmesi hususunda esneklik sağlamakta olduğunu, bu tedbirsizliğin de masumiyet karinesine yönelik ihlalleri meydana getirebileceğini iletmıştır. Bir diğer deyişle ele alınan olaylar toplum katılımına, yorumlarına ve yargılamalarına açık bir ortamda işlendiği için şüphelerin, suçu henüz ispatlanmamış bireyleri anlık bir refleksle suçlu konumunda bırakması ve bireylerin baskılanmasına, ötekileştirilmesine yönelik kaygılara sebep olabileceği ileri sürülmektedir. Bu bağlamda ifade edilen riskler “Olumsuz Etkiler” başlığı altında da detaylı bir şekilde incelenmiştir. Programların farkındalık yaratma boyutuna ilişkin bildirilen bir diğer cevap grubu ise programlarda ele alınan vakalar aracılığıyla suçla ilişkili olaylara yönelik izleyicilere bir mesaj verilmesi ve bilgi paylaşımları ile bilinç düzeylerinin artırılması, bu vesileyle de gerekli tedbirlerin alınmasının sağlanması olarak aktarılmıştır. Örnek olarak, dolandırıcılıkla ilgili vakalara karşı izleyicilerin daha direnişli tavırlar sergilemelerinin bu programlar aracılığıyla kuvvetlendirildiği iddia edilmektedir. Farkındalık boyutuyla ilgili değinilen bir diğer husus özellikle “Müge Anlı ile Tatlı ve Sert” programının tanıtım metninde yer alan “sosyal sorumluluk” temasıyla ilişkilendirilmiştir. Görüşmecilerden biri, program içerisinde yer verilen sosyal sorumluluk faaliyetleri, kaynak toplanması ve dağıtımı hususunda gerçekleştirilen girişimlerin yardımlaşma ve dayanışma kapsamında anlamlı değerler yarattığını dile getirmiştir. Dikkat çeken bir başka ifadede ise ilgili programların içerik ve müdahale süreçleri bağlamında toplumda bir sosyal hizmet bilinci ve farkındalığı yarattığı ileri sürülmüştür. Bu durum ilgili görüşmeci tarafından olumlu bir etki olarak ele alınarak aktarılmıştır.

“Olumlu Etkiler” başlığı altında ele alınan bir diğer kategori ise “Toplumu Harekete Geçirme ve Süreç Hızlandırma” temasında toplanmıştır. Bu temaya ilişkin görüş bildiren katılımcıların ortak kanısı, suç odaklı gerçeklik televizyonu içeriklerinin geniş bir izleyici kitlesine sahip olması ve bu kitleyi harekete geçirme gücüyle olayların çözümlenme süreçlerini hızlandırdıklarıdır. Öte yandan görüşmecilerin ifadelerinde programların bu kolaylaştırıcı etkisinin dile getirilirken bir yandan da olumsuz etkilerine de vurgu yaptıkları görülmüştür. Bu ikililik içerisinde anlam üretme ve seçme süreçlerini barındırdığı için görüşmecilerin müzakereci okumalar yaptıkları sonucuna ulaştırmıştır.

Suç odaklı gerçeklik televizyonu programlarının toplum üzerinde bıraktığı ve/veya neden olduğunu olumsuz etkilerin ele alındığı “Olumsuz Etkiler” başlığı altında incelenen ifadelerin tümü muhalif okuma biçimine ait okumalar olarak kabul edilmiştir. Görüşmecilerin olumsuz etkileri ele alırken medya metinlerine yönelik eleştirel ve çatışmacı okumalar yaptıkları görülmüştür. Öne çıkan temalardan ilki, programda sunulan mesajların toplumu yanlış yönlendirebileceğine yönelik ifadelerden oluşmaktadır. Bu kapsamlı başlığın altında faillerin yanlış etiketlenme ile intihara sürüklenebilme ihtimalleri, suçla ilintili bireylerin haklarının ihlal edilmesini kolaylaştırma algısı, programa katılımdan sonra gündelik hayatta karşılaşılabilecek tepkilerin ön görülebilmesi ve bu durumun ötekileştirilmeye, dışlanmaya sebep olabilmesi gibi konulara değinilmiştir. Nitekim görüşmecilerin bazıları ilgili konuya örnek bir vaka vererek bildirimde bulunmuştur. İletilen vaka; eşinin başka biriyle birlikte olması ve evden ayrılması üzerine eşine geri dönmesi için çağrıda bulunmak amacıyla programa katılan bir şahsın süreç devam ederken almış olduğu tepkiler yüzünden kendini asarak intihar ettiği bir olay olarak sunulmuştur. Vakaya dönük bir araştırmada olayın birçok haber sitesinde ele alındığı ve çoğu başlıkta programla ilişkilendirildiği görülebilmektedir. Başka iki görüşmeci ise programda yoğun bir yargılama süreci olduğunu, bu yargıların çoğunlukla kişisel bir gerçeklik çerçevesinde iletildiğini, iletilen bu metinlerin izleyici tarafından gerçekleştirilen egemen okumalar doğrultusunda kabul edilmesiyle kişisel yargıların toplumsal bir boyut kazandığını ileri sürmüşlerdir.

Dikkat çeken ve önemli olduğu düşünülen bir başka kritik nokta ise programlarda işlenen konuların psikolojik anlamda yıpratıcı gerçekler barındırmasıyla toplum ruh sağlığına yönelik olumsuz çıktılara sebep olduğuna yönelik ifadelerdir. Görüşmeciler, ele alınan olaylar ve süreçlere fazla maruz kalındığında gündelik yaşamda benzer olayların yaşanma ihtimaline karşı kaçınmacı tutumlara bürünebileceğini, bunun da kitlesel bir korku ve endişe faktörü

yarattığını ifade etmişlerdir. Bu korkunun güvensizlikle karakterize bir bağlamda toplumsal ilişkilere de zarar verdiğini, sosyal etkileşimlerde daha mesafeli ve yargılayıcı bir dönüşüm yarattığını ileri süren ifadeler de bulunmaktadır. Öte yandan bir grup görüşmeci bu maruz kalma şiddetinin toplumda bir duyarsızlık yarattığına da değinmiştir. Sık sık olumsuz yaşam deneyimleri içeren olayların etkisi altında kalmanın olaylara ilişkin bir alışma hali ve duyarsızlık yarattığını düşündüklerini belirtmişlerdir. Bu tepki verememe halinin, içselleştirmeye birlikte kültürel yozlaşmayla sonuçlanabileceği, bunun da tartışılması gereken bir husus olduğu da yine ifade edilen görüşler arasındadır.

Başka bir grup görüşmeci ise yine maruz kalma şiddetiyle ilgili olarak, programlarda suçla ve işlenmesiyle ilgili süreçlerin şeffaflıkla sunulmasının suça özendirme işlevi görebileceğini ifade etmişlerdir. Yani suçun nasıl işlendiğinin, kolaylaştıran ve zorlaştıran faktörlerin açık bir biçimde yayınlanmasının suç işleme eğilimi olan kişilerce bilgilendirici ve cesaretlendirici bir faktör olabileceğine ilişkin kaygılar dile getirilmiştir. Görüşmecilerden biri daha somut bir ifadeyle programda işlenen bir suç türünden sonra o türde işlenen suçlarda artış görüldüğünü bildirmiştir. Bu durumun ciddi bir güvenlik sorunu olduğu ise görüşmecilerin ortak kanaati olarak saptanmıştır.

Araştırma bulgularının en net halini görebileceğimiz “Suç Odaklı Gerçeklik Televizyonu Programlarının İçeriğine Yönelik Eleştiriler” başlığı altında görüşmecilerin programlara yönelik çok boyutlu eleştirileri incelenmiştir. Başlığı önemli kılan hususlardan biri toplamda 12 görüşmeciden 11’inin konuyla ilgili görüş bildirerek, programın eleştirilmesi gereken yönlerine vurgu yapmaları olmuştur. Bu vurgular özellikle araştırma sorularından olan “Suç odaklı gerçeklik televizyonu programlarının süreçlerindeki olumlu ve olumsuz faktörler nelerdir?” sorusuna ilişkin önemli çıktılar sunmuştur. Eleştiriler, 11 sosyal hizmet uzmanının ilgili medya metinlerine karşı muhalif bir tutumla okumalar yaparak gerçekleştirdikleri sentezlerden oluşmaktadır. Birçok görüş bildirilen ilk tema, programlarda konumlanan sunucu ve ekibinin uzmanlık alanları dışındaki konularda yetkin olmadıkları müdahaleler ve ifadelerde bulunmalarını içermektedir. Bulunulan bu yersiz ve yanlış müdahalelerin reyting toplama kaygısıyla gerçekleştirildiği, hem haksız bir hakimiyet yarattığı hem de bu hakimiyetin kaynak sağladığı kitlesel destek ile büyüyerek devam ettirildiği görüşmecilerin ilettiği eleştirilerden bazılarıdır. Başka bir grup ifadeye göre ise bu hakimiyetin kabulünün bütün güç beklentilerinin bu hakimiyete yöneltilmesi ile kamu otoritesine duyulan güven ve atfedilen gücün sarsıldığı iletilmektedir.

Yine görüşmecilerin büyük bir çoğunluğu tarafından bildirilen bir husus olarak ilgili programlarda güdülen reyting kaygısına ve süreçlerin bu parametreler doğrultusunda şekillendirildiğine yönelik görüşler dikkat çekmektedir. Görüşmecilerden ikisi daha ılımlı bir yaklaşımla programların en nihayetinde birer medya ürünü olduklarının ön kabulüyle reyting kaygısı taşımalarını normalleştiren ifadeler iletmışlerdir. Görüş bildiren diğer uzmanlarda ise daha eleştiriye dönük bir tutum görülmektedir. Bu gruptaki görüşmeciler vakaların işleme süreçlerinin en çok reytingi alacak şekilde (kullanılan dil, abartmalı sunum, merak uyandıran unsurları öne çıkarma vs.) dizayn edildiğini, bu durumun da hem çoklu yanlış bilgilendirme ve ihlallere sebep olduğunu, hem de gerçeklik iddialarını çürüttüğünü ileri sürmüşlerdir.

Araştırmanın başat çıktılarından birine, suç odaklı gerçeklik televizyonu programlarında gerçekleşen insan hakları ihlallerine ilişkin soru aracılığıyla ulaşılmıştır. Görüşmecilerin en yoğun şekilde ortak görüşe sahip olduğu bu tema kapsamında ilgili programlarda, özellikle suçla olan ilişkisi sebebiyle katılım gösteren birey ve grupların şiddetli bir biçimde hak ihlallerine maruz bırakıldığına yönelik ifadeler ele alınmıştır. İhlallere ilişkin eleştirel bir tutum sergileyen görüşmecilerin süreçlere ilişkin muhalif okumalar yaptıkları gözlemlenmiştir. İhlallere verilen örnekler sunucu ve/veya ekibi tarafından katılımcılara yöneltilen; kalıp yargılara sığdırma, azarlama, dalga geçme, hakaret etme, zorbalık, ötekileştirme gibi örüntüler aracılığıyla aktarılmıştır. Görüşmecilerden birinin değindiği ve önemli olduğu düşünülen bir diğer husus da bu örüntülerin izleyiciler tarafından da benimsenerek program aracılığıyla yayılan iletilerin olduğu gibi alınılması, yani egemen kodaçımı gerçekleştirilmesi ile daha büyük orijinli bir ihlal sarmalı yaratıldığıdır. Yaşanan/yaşatılan ihlaller spesifik olarak unutulma hakkı, özel hayatın gizliliği hakkı ve alt unsurlarına yönelik ihlaller aracılığıyla örneklendirilmiştir.

Yoğun olarak değinilen bir başka husus ise gizlilik gerektiren olay, süreç, belge ve kanıtların gizlilik sınırlarına dikkat edilmeden tüm çıplaklığıyla kamuoyuna sunulmasıdır. Görüşmeciler bu kapsamda ilettikleri görüşlerini sosyal hizmet mesleğinde kabul edilen etik ilkelerden gizlilik ilkesinin ve sonuç olduğu özel hayatın gizliliğinin ihlaliyle ilişkilendirerek karşılaştırmalı cevaplar iletmışlerdir.

Bir diğer önemli nokta ise suç odaklı gerçeklik televizyonu programlarına karşı duyulan kurgusallık şüphesidir. Bu kapsamda görüş bildiren uzmanların programların misyon ve vizyonlarına karşı çatışmacı bir okuma pratiği geliştirerek muhalif kodaçımları gerçekleştirdikleri keşfedilmiştir. Görüşmecilerden sadece bir tanesi genel anlamda tüm

formatın kurgu olduğunu ileri sürmüş olup kalan görüşmecilerin genel kanaatlerinin yarı kurgusalılık veya gerçekliğin çarpıtılmasına yönelik olduğu gözlemlenmiştir. İletilen görüşler gerçeklik iddiasının çoğu zaman reyting kaygısının ardında kaldığı ya da gerçekliğin reyting oranlarını arttıracak şekilde kademeli olarak veya belirli boyutlarının sunumuyla gerçekleştirildiği etrafında dolaşmaktadır.

Kuşkuların bir diğer boyutu, programların ekranlara yansıtılmayan süreçlerinde yaşananlar olarak ortaya çıkmıştır. Görüşmeciler programların şeffaflık iddiasıyla ilettiği mesajları reddeden bir tavırla kendilerine özgü alımlama biçimlerini ortaya koyarak muhalif okumalarda bulunmuşlardır. İfadelere göre stüdyo arkasında katılımcıların manipüle edilerek yönetildiği bir sürecin yaşanıyor olma ihtimali bulunmaktadır. Görüşmeciler bu koşullandırmaları, yayın esnasında verilen tepkilerin abartılarak aktarılması, gizlilik gerektiren detayların paylaşılması için ücret teklif edilmesi, program dışında iken içeride yaşanan hiçbir detayın paylaşılmaması ve tüm bu şartların sözleşmeler aracılığıyla güvence altına alınması gibi iddialarla kurgulamışlardır.

Bir diğer nokta olarak önceki satırlarda da değinildiği şekilde kalıp yargılara maruz bırakılma üzerine yoğunlaşmıştır. Görüşmecilere göre sunucu ve/veya ekibinin öznel yargıları aracılığıyla katılımcılara yönelik ötekileştirme davranışları sergilenmektedir. Bahsedilen kalıp yargılar toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve tartışmaya açık ahlaki ve kültürel normları içeren yargılar etrafında şekillenmektedir.

Suçla ilişkisi üzerine konumlanan katılımcı grubuna yönelik sunucu ve/veya ekibi tarafından yöneltilen tutum ve davranışlar incelendiğinde oluşturulan temalar 2 ayrı başlık altında yoğunlaşmıştır. Bu temalardan ilki, katılımcılara yönelik aşağılayıcı, engelleyici ve yargılayıcı söylemlerin sıklığına yapılan vurgudur. Görüşmecilerin neredeyse hepsinden alınan ortak yargı doğrultusunda; konuşmaların kesilmesi, küçümseyici söylemlerin bulunması, azarlamaya varacak suçlayıcı yargıların yöneltilmesi, objektiflikten çok uzakta tutumlar sergilenmesi, empati yoksunluğu gibi örneklerle ilgili olayların varlığı ve rahatsız ediciliği bildirilmiştir. İzlencelerin alımlanması noktasında programlardaki süreçler aracılığıyla aktarılan kodları olduğu gibi benimsemek yerine kodlarla bilinçli çatışmalar gerçekleştirilmesiyle oluşan muhalif okumaların bu yargıların aktarılmasına kaynak sağladığı görülmektedir.

Temaların ikincisi ise önceki başlıklarda da değinildiği şekilde, kişisel sınırların ve mahremiyete gösterilmesi gereken hassasiyetin göz ardı edilmesi olgusudur. Çeşitli ifadeler aracılığıyla benzer vurgular ile yaşanan/yaşatılan ihlallerin ve tahribatların varlığı yinelenmiş olup farklı olarak iki görüşmecinin müzakereci kodaçımı dikkat çekmiştir. İlgili ifadelerin ortak metnine göre programlarda basın etiği, RTÜK düzenlemeleri gibi prosedürlerin dikkate alındığı fakat bu önlemlerin gerekli hassasiyetin sağlanması noktasında yetersiz kaldığı iletilmiştir. Yine ortaya atılan farklı bir görüş ile olayların çözümlenmesinde gerekli olan derinlemesine araştırmaların bazı ihlallere sebep olabileceği fakat bu ihlallerin çözüm süreci için gerekli olduğu bildirilmiştir. Bir başka görüşmeci ise medya kapsamındaki süreçlerde ihlallerin kaçınılmaz olduğunu, katılımcıların bu alana yönelik ön kabul ile süreçlere dahil olduklarını düşündüğünü ifade etmiştir.

Görüşmecilerin birçoğundan alınan ortak kanıyla desteklenecek şekilde suç odaklı gerçeklik televizyonlarında işlenen ve sosyal hizmetin ilgi alanına giren vakalar arasında anlamlı bir benzerlik bulunmaktadır. Bu kapsamda programlar ve mesleki süreçlerdeki benzerlik ve farklılıklara ilişkin somut gerçekliklere ulaşmak istenmiştir. Ulaşılan sonuçlarda muhatap alınan kitle ve kitlenin sahip olduğu sorunlardaki benzerlik dikkat çekerken, format ve işleyişteki çatışmalar ön plana çıkarılmıştır. Karşılaştırmalar sunucu davranışları, görüşme ortamı ve kullanılan söylemler çerçevelerinde yürütülmüştür. Ele alınan vakalara konu olan kişi ve gruplara yönelik davranış, tutum ve yargılar sunucu ve sosyal hizmet uzmanı bazında gerçekleştirilen karşılaştırmalar aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. İlgili boyutta yoğun olarak sunucuların yaklaşım biçimleri ve kullandıkları üslup eleştirilmiş, mesleki ve profesyonel anlamda uygun olmayan eylem ve söylemlerde bulundukları vurgulanmıştır. Hassas gruplarla iletişim kurarken gerekli olan empati, terapötik iletişim, aktif dinleme becerilerinin eksiklikleri, hiyerarşik ilişkilerin kurulması, iyilik halinden ziyade reyting oranlarının hedef olarak benimsenmesi verilen örnekler olarak kaydedilmiştir. İfadelerin ikisinde belirtildiği üzere, ilgili süreçlerin sosyal hizmet mesleğinde önemsenen hassasiyetlerle yenilenecek bir formatta içeriklere yönelik ilginin azalacağı ileri sürülmüştür. İfadelere göre görüşmecilerin programlara yöneltilen ilginin kaynağını programda var olan ihlallere bağladıklarını söylemek yanlış olmayacaktır.

Görüşmecilerin büyük bir çoğunluğu program esnasında yaşanan ve yaşatılanlara karşı bir tepki geliştirdiklerini ve mesleki kimlikleri kapsamında tetiklendiklerini bildirmişlerdir. Bu alanda ileri sürülen bildirimler yine “Sosyal hizmet uzmanları medya etkileşim süreçlerinde

mesleki dinamiklerinden faydalanmakta mıdır?” sorusuna yönelik doldurucu veriler elde edilmesini sağlamıştır. Öne çıkan ilk tema hassas birey ve gruplara yönelik psikolojik destek eksikliği ve kullanılan söylemlerin örseleyiciliği olarak aktarılmıştır. Görüşmeciler programda ele alınan konuların bireylerin özel yaşamlarından dinamiklere ve çoğu kez profesyonel bir yaklaşım sergilenmeden bu konulara değinilmesine dikkat çekmişlerdir. Bir grup görüşmeci ise izleme esnasında programda işlenen vakalara ilişkin düşünsel bir arka planda çözüm senaryoları kurguladıklarını ifade etmişlerdir. Bu kapsamda bildirilen çözüm planlarında mesleki sınırların net bir şekilde aktarıldığı dikkat çekmekte olup bu süreçler ile vakaların programda ele alınış biçimlerinin kesiştiği –çok kez çatıştığı- noktalara değinilmiştir. 3 görüşmeci ise programda yaşananların sosyal hizmetin kapsamı dışında kalan süreçlerle işlediği için mesleki anlamda bir tetiklenme yaşasalar dahi vakanın resmi yürütücü olmadıkları sürece müdahale edemeyecekleri için herhangi bir güdülenme yaşamadıklarını dile getirmişlerdir.

Hassas birey ve grupların katılımcı olduğu bu programlarda vaka çözümleme süreçleri kapsamında yaşantılara ilişkin bilgiler toplanmaktadır. Bilgilerin önemli bir kısmı canlı yayın esnasında yapılan soru-cevap uygulamaları –sorgulamaları demek de yanlış olmayacaktır- ile alınmaktadır. Bu uygulama hassas birey ve grupların yaşadıkları –çoğunlukla- travmatik yaşam deneyimlerini aktarmalarını içerdiği için görüşmelerde kullanılan yaklaşımların hassasiyet içermesi beklenmektedir. Sosyal hizmet etik ilke ve değerlerinde bu ve benzeri hassasiyetlerin barındırılması sebebiyle program ve sosyal hizmet ilişkisinin değerlendirilmesi noktasında bu hususun da ele alınması gerekli görülmüştür. Ayrıca önceki paragrafta belirtildiği şekilde ele alınan kitle ve vaka alanları kapsamında programlar ve sosyal hizmet arasındaki benzerlik örüntüsü bir de bu boyuttan çözümlenmek istenmiştir. Görüşmecilerin tamamı ilgili programlarda sosyal hizmet etik ilke ve değerlerinin varlığıyla ilgili olumsuz görüş bildirmişlerdir. Uyumsuzluğa gösterilen örnekler, profesyonellikten uzak görüşme tekniklerinin kullanılması, söylemlerdeki üslubun yersizliği ve yıpratıcılığı, masumiyet karinesinin ihlali gibi alanlar olarak vurgulanmıştır. Bir diğer alan önceki başlıklarda da vurgulanmış bir husus olan gizliliğin ihlaliyle ilişkilendirilen uygulamalardır. Sosyal hizmet mesleğine ait süreçlerde önemli bir yeri bulunan ve azami özenin gösterildiği gizlilik ilkesinin programlarda hak ettiği hassasiyeti kazanamadığı ve yoğun bir şekilde ihlallerin yaşandığı ileri sürülmüştür.

Görüşmelerin son aşamasında “İlgili programların süreçleri için herhangi bir değişiklik gerekli midir? Gerekli ise bu değişim önerileri neler olabilir?” sorusuna cevap oluşturabilecek

şekilde suç odaklı gerçeklik televizyonu programlarının daha işlevsel bir hale getirilmesi için içerik ve formatta bulunulabilecek değişikliklere yönelik öneriler toplanmıştır. 12 görüşmecinin tümü en az bir adet değişikliği öngörmüş olup önerilerde bulunmuştur. Görüşmecilerin dokuzundan alınan ortak ifadeler kapsamında talepte bulunulan ilk değişiklik tasarısı programlarda en az bir adet sosyal hizmet uzmanının konumlandırılması olmuştur. Bu öneri süreçlerin profesyonelleşmesi için ön görülen bir değişiklik önerisi olup ilgili yargılar aktarılırken sunucu ve ekibinin de daha profesyonel bir yaklaşım benimsemeleri gerekliliği de vurgulanmıştır. Profesyonellik ve uzmanlık gerektiren alanlarda ilgili meslek elemanlarından uzman görüşlerinin alınmasıyla oluşturulan yeni bir formatın ihlalleri de azaltacağı öne sürülmüştür.

Bir başka grupta yer alan ifadelerdeki yaklaşımla programdan ziyade kamusal erklerin güçlendirilmesi önceliklendirilmiştir. Hukuk, ekonomi, eğitim, sağlık gibi sistemlerdeki iyileştirme çalışmaları ile sistemlerin daha işlevsel hale getirilmesi durumunda ilgili programlara ihtiyaç duyulmayacağını ileri sürmüşlerdir.

Bir grup görüşmeci ise ilgili programların izleyici sayısının yüksekliğine dikkat çekerek programlara eğitsel süreçlerin eklenmesiyle toplumsal düzeyde bir bilinçlenmenin gerçekleştirilmesine yönelik önerilerde bulunmuştur.

4 görüşmeci ise daha net bir yaklaşımla programlara ilişkin herhangi bir iyileştirme çalışmasının mümkün olmadığını bu sebeple programların kaldırılması gerektiğini düşündüklerini iletmişlerdir. Muhalif okumaları içeren bu yaklaşımlarda, medyada yer alan ve alacak her vakanın mutlaka görünür olacağı ve ihlallere sebebiyet vereceği, bunun düzenlenemeyecek bir alan olduğu aktarılmıştır. Bir görüşmeci ise müzakereci bir yaklaşımla programların sağladığı faydaları korumak adına sayılarının azaltılmasına ve bu şekilde kalite koruma süreçlerinin yönetilmesine yönelik bir öneri sunmuştur.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Kitle iletişim araçları ve izleyici etkileşimini inceleyen kitle iletişim kuramlarında genel olarak izleyiciyi yani mesaj alıcısını pasif ve aktif konumda tutan iki çeşit araştırma türü karşımıza çıkmaktadır. Uzun süre mesajlara maruz kalan ve edilgen bir konumda ele alınan izleyiciye bilinçli tercihlerde bulunma ve seçicilik becerileri ilk olarak Kullanımlar ve Doyumlar kuramı, ardından da Kültürel Çalışmalar Ekolü'nde yer alan ve Stuart Hall tarafından geliştirilen Kodlama/Kodaçımı modeli ile atanmaya başlamıştır (Karagöz, 2022: 200). İzleyicileri mesajların doğrudan tüketicisi olmaktan anlam üreticileri pozisyonuna yükselten (Utanır, 2015: 39) bu model kapsamında mesajların tüketim süreçlerini incelemek amacıyla alımlama analizi geliştirilmiştir. Alımlama analizinde medya mesajları ve izleyiciler arasında kurulan ilişkide izleyiciye yorumlayıcı, deşifre edici, anlam üretici, ilişkilendirici roller atfedilmektedir.

Suç odaklı gerçeklik televizyonu içerikleri bağlamında gerçekleştirilen bu alımlama çalışması 12 sosyal hizmet uzmanı ile sınırlandırılmış bir araştırma olmasına rağmen alımlama süreçlerinde benzer pratiklerin, yorumlama süreçlerinde ortak kanaatlerin sıklığı göze çarpmaktadır. Programlarda kodlanan mesajların çözülme süreçlerine ilişkin sorulara alınan cevaplar Hall'in Kodlama/Kodaçım modeli doğrultusunda incelenmiş; görüşmeci sosyal hizmet uzmanlarının genel olarak mesajlara yönelik tepkisel ve eleştirel yaklaşımlar geliştirerek çoğunlukla muhalif olmak kaydıyla nadiren de olsa müzakereci okumalarda da bulundukları serimlenmiştir. Sosyal hizmet uzmanlarının büyük bir çoğunluğu ilgili programların içeriğinden memnun olmayıp içeriklerle temasta bulunma süreçlerini çoğu kez duydukları bir vakaya yönelttikleri ilgi olarak açıklamaktadırlar. Temas süreçlerinde ise izleme doyumunu yerine eleştirel bakış açıları ve yorumlar öne çıkmaktadır. Özellikle programlarda yaşanan süreçlere ilişkin yoğun hak ihlalleri gerçekleştirildiği yine önemli temalardan biri olarak bildirilmiştir. Programlarda suçun çözülmesi için yer alan katılımcıları muhatap alan tutum ve yaklaşımlara ilişkin pek çok olumsuz yargı bildirilmiş olup bütün görüşmecilerin bu alanda rahatsızlık duydukları tespit edilmiştir. Ek olarak programlarda işlenen konuların travmatik deneyimler içermesiyle toplum ruh sağlığı üzerindeki olumsuz etkilerinin gözetilmesi gerekliliği vurgulanan önemli noktalardan bir diğeridir. Görüşmecilerin tamamı programların

güncel işleyişleriyle ilgili olarak mutlak suretle bir dönüşüm gerçekleştirilmesi gerekliliğini bildirmiştir. Bu kapsamda ileri sürülen fikirlerden en ön plana çıkan süreçlerde en az bir sosyal hizmet uzmanının görevlendirilmesine ilişkindir.

Gerçekleştirilen görüşmelerde elde edilen bulgulara ek olarak, sosyal hizmet uzmanlarının, izleme pratiklerinde seçici tutumlar sergiledikleri, seçilen izlencelerin yoğun olarak aktüel doyum sağlayan içeriklerden oluştuğu, suç odaklı gerçeklik televizyonu içeriklerini düzenli olarak takip etmeseler dahi günlük akışta denk gelmeleri durumunda dikkatlerini yönelttikleri, yoğunlaştırılan dikkatin merak duygusunun yanı sıra mesleki kimlik ve içgüdülerle ilişkilendirildiği tespit edilmiştir. Yine sosyal hizmet uzmanlarının görüşleri kapsamında; bireylerin gerek mağdur gerekse fail olarak yer aldığı olaylara ilişkin gerçekliklerin şov teknikleri doğrultusunda çarpıtılması ve/veya belirli boyutlarının sunulmasıyla olay ve kişilerin birer şov unsuruna dönüştürülebildiği düşünülmektedir.

Alımlama analizi kapsamında ise sosyal hizmet uzmanlarının programlara yönelik yorumlar aktarma noktasında çoğunlukla muhalif okumalar gerçekleştirirken, zaman zaman müzakereci okumalarda da bulundukları sonucuna ulaşılmıştır. Görüşme yapılan uzmanlara göre programların en önemli avantajları toplumsal alanda sosyal sorunlara yönelik farkındalık düzeylerini arttırmaları ve geniş kitlelere hitap ettikleri için harekete geçirme süreçlerini hızlandırmalarıdır. Dezavantajlar ise yanlış bilgilerin aktarımıyla toplumun yanlış yönlendirilebilmesi, ele alınan vakaların travmatik düzeyde konular içermesiyle toplum ruh sağlığını tehdit etmeleri, yine bu vakalara sık sık maruz kalınmasıyla normalleştirme ve duyarsızlaşmaların gerçekleşmesi ve suçla ilişkili konuların tüm hatlarıyla aktarılmasının suça eğilimi olan kişileri suça yakınlaştırdığı gibi olgular olarak sıralanmıştır.

Yine görüşmelerden alınan veriler doğrultusunda ulaşılan sonuçlardan biri olarak, programlarda ele alınan vakaların sosyal hizmetin ilgi alanına giren vakalar, vakalara konu ve konuk olan birey ve grupların yine sosyal hizmetin ilgi alanına giren kitleler oldukları fakat katılımcılara yönelik yaklaşımlar ve vaka yönetim modellerinin farklılıklar ve çatışmaları oluşturduğu keşfedilmiştir. Bu farklılık ve çatışmalara kaynak sağlayan unsurların; sunucu ve ekibine atfedilen profesyonel olmayan yaklaşımlar, yetersiz yetkinlik, reyting kaygısı ile sınırların göz ardı edilmesi, yoğun hak ihlallerinin meydana getirilmesi, söylemlerde yargılayıcı ve aşağılayıcı bir dilin kullanılması gibi çoğunlukla olumsuz tutum ve yargılardan oluştuğu sonucu elde edilmiştir.

Ortak yargılardan bir diğeri olarak sosyal hizmet uzmanlarının mesleki uygulamalarında benimsedikleri ve temelini insan hakları anlayışından alan etik ilke ve değerlerin programlarda yer alan süreçlerde de gözetiliyor olması gerektiği fakat pratikte böyle bir duyarlılık bulunmadığı tespit edilmiştir. İlgili duyarlılıkların eksikliğinin ve reyting oranlarının yükseltilmesi ile ilişkisinden şüphelenilen yaklaşımların çok boyutlu hak ihlallerine sebep olduğu yine yoğun olarak iletilen görüşlerden biridir. Bu ihlalleri,

- Mikroagresyon içeren söylemler aracılığıyla kişi hak ve hürriyetlerine yönelik saldırılarda bulunulması,
- Katılımcılara yöneltilen aşağılayıcı, yargılayıcı, kısıtlayıcı, suçlayıcı, baskılayıcı söylemleri içeren bu pratiklerle insan onur ve değerine gösterilmesi gereken hassasiyetin göz ardı edilmesi,
- Reyting kaygısıyla gerçekleştirilen ifşaatlarla özel yaşamın gizliliği ve dokunulmazlığının değersizleştirilmesi,
- Gizlilik ilkesi kapsamında korunması gereken belge ve bilgilerin yayın ortamında afişe edilerek kamuoyu ile paylaşılması,
- Yine bu kapsamda sunulan bilgi ve paylaşımların dijital alanda kalıcı izler bırakmasıyla unutulma hakkının önemsizleştirilmesi,
- Çözüm süreçlerinde gerçekleştirilen görüşmelerin profesyonel tekniklerinden uzak yöntemlerle izlenmesi,
- Olayların vijilantizmin³ hakim olduğu bir ortamda ele alınmasıyla hukuk ve adalet sisteminin itibarsızlaştırılması ile ilişkilendirilmesi olarak sıralamak mümkündür.

Araştırma kapsamında elde edilen gözlemler uyarınca, sosyal hizmet uzmanlarının medya tüketim süreçlerinde sıklıkla mesleki dinamiklerine başvurdıkları, suç odaklı gerçeklik televizyonu içeriklerini genel anlamda eleştirel bir yaklaşımla ele alarak değerlendirdikleri, bu kapsamda program ve süreçlerine yönelik en hakim okuma modelinin muhalif okumalardan oluştuğu, belirli alanlarda müzakereci kodaçimleri gerçekleştirilirken egemen okumalara çok rastlanmadığı tespit edilmiştir. Yine görüşmecilerin programlarda yaşanan olaylara ve olayların çözülme süreçlerine ilişkin aldıkları eğitim ve edindikleri deneyimlerle bezenmiş karşıt tepkiler geliştirdikleri, aynı kapsamda tetiklendikleri fakat eylemsel bağlamda herhangi bir

³ Vijilantizm: “Vigilantizm, bazı kurum, kişi veya grupların, yasal yetkili olmadığı hâlde suç olarak algıladıkları durumlara soruşturma, cezalandırma ve infaz etme gibi eylemleri de içerebilecek bir şekilde müdahale etmeleri durumunu ifade eder.” (<https://tr.wikipedia.org/wiki/Vigilantizm>, Erişim Tarihi: 07.05.2023)

müdahalede bulunmadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Ortak kanaatlere göre ilgili programlara yönelik en az bir adet değişim ve dönüşümün mutlak bağlamda gerekli görüldüğü dikkat çekmektedir. Özellikle vakaların işlenmesi, öykülerin alınması gibi süreçlerde sosyal hizmet alanından bir meslek elemanının kadroya dahil edilmesine ek olarak sosyal hizmet mesleğinde benimsenen etik ilke ve değerlerin dikkate alınması ve vakaların farklı alanlara temas etmesi durumunda ilgili alanlarda uzman görüşlerine başvurulmuş bir formatın benimsenmesi gerekliliği sonuçlarına ulaşılmıştır.

Bulguların tümü göz önünde bulundurulduğunda araştırma çıktılarının, araştırma sorularının tümüne yanıt verdiği görülmektedir. Çalışmanın en belirgin ve önemli çıktısı olarak ise, insan haklarına yönelik duyarlılığın ve hassasiyetin yaygınlaştırılması noktasında medyaya atfedilen aracı bir rol varken güncel durumun beklentiyi karşılamadığı gibi ters yönlü etkilere sebebiyet verdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Bu çalışma Türk televizyonlarında uzun süredir yüksek izlenme oranları ile yayın hayatında olan suç odaklı gerçeklik televizyonu programlarının aktif bir izleyici kitlesi aracılığıyla yorumlanarak tekrar ele alınması gereken noktalarının saptanması adına atılmış bir adımdır. Gerçekleştirilen derinlemesine görüşmelerde toplanan veriler, programlara dönük yorumların alınması noktasında betimleyici analiz, izleyici kitlesinin alımlama pratiklerine ilişkin süreçlerin anlaşılması içinse alımlama analizi aracılığıyla ikili bir sarmalda incelenmiştir. Medya ve sosyal hizmet ilişkisinde daha geniş bir araştırma alanına erişilmesi ve eşgüdümlü bir çabayla süreçlerin yönetilmesi gerekliliğinin sunulduğu bu çalışmanın etkili dönüşümlere ve alternatif çalışmalara destek sağlaması umut edilmektedir.

KAYNAKLAR

- 1961 Anayasası, (1961). <https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/onceki-anayasalar/1961-anayasasi/> . [Ziyaret Tarihi: 08 Şubat 2022]
- Acar, H. ve Çamur Duyan, G. (2003). Dünyada Sosyal Hizmet Mesleğinin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 14(1), 1-19.
- Akarsu, B. (1975). Felsefe Terimleri Sözlüğü. Ankara: *Türk Dil Kurumu Yayınları*.
- Akay, İ. (2006). *Sosyalleşme Sürecinde Kitle İletişim Araçları*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akgül, A. (2016). Kişisel Verilerin Korunmasında Yeni Bir Hak:" Unutulma Hakkı" Ve AB Adalet Divanı'nın" Google kararı. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, (116), 1-38.
- Akgün, H., ve Arık, E. (2021). İngiliz Kültürel Çalışmalar Ekolü ve Medya Mahallesi Haber Programının Alımlama Analizi. *Erciyes İletişim Dergisi*, 8(1), 113-128.
- Akman, F. (2014). George Gerbner'in Tv Araştırması Ve Ekme Kuram I-Maxwell Mccombs ile Donald Shawa'ın Tv Araştırması ve Gündem Belirleme. *Medya Araştırmaları*, 27.02.2021 tarihinde <http://2014hit.blogspot.com/2014/12/george-gerbnerin-tv-arastirmas-ve-ekme.html> adresinden erişildi.
- Aksop, G., (1998), *Türkiye'de Reality Şovlar*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aksoy, S., ve Saraç, D. Ç. (2020). Sıradan İnsan Hikâyelerinin Reality TV Programları Dolayısıyla Metalaşması Üzerine Bir Analiz. *TRT Akademi*, 5(10), 766-789.
- Akyüz, N. (2019). *Türkiye ve Almanya'da Sosyal Hizmet Uygulamalarının Karşılaştırılması*, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Albayraktaroğlu, S. (2010). *Profesyonelleşme Olgusu ve Mesleki Profesyonelleşme Açısından Türkiye'de Sosyal Hizmet Mesleği (Sakarya Örneği)*, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Altındağ, Ö. (2011). Sosyal Hizmetin Doğası ve Amaçları. Sosyal Hizmet, Ankara: *Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Yayını*, Ocak- Haziran, 6-18.

Arklan, Ü. ve Taşdemir, E. (2008). Bilgi Toplumu ve İletişim: Bilginin Yayılması Sürecinde Kitle İletişim Araçları ve İnternet. *Selçuk İletişim*, 5(3), 67-80.

Arslan, H. N. (2020). *Hemodiyaliz Tedavisinin Böbrek Hastalarının Aile Üyeleri Üzerindeki Psikososyal Etkileri ve Tıbbi Sosyal Hizmet İle İlişkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Arslan, M. (2009). *Radyo ve Televizyon Yayınlarında Kişilik Haklarının İhlali ve Korunması*, Yüksek Lisans Tezi, Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Artan, T. (2011). *Yeni Yerel Yönetim Yapılanmasında Sosyal Hizmetler; İstanbul Örneği*, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Artan, T. (26-28 Kasım 2015). Sosyal Hizmet Disiplini ve Mesleğinde Sosyal Refah Kurumunun Yaşamsal Önemi. *Sosyal Hizmet Sempozyumu*. Manisa: Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu, Sosyal Hizmet Bölümü ve Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Manisa Şubesi.

Aslan, N. B., ve Nisan, F. (2018). Poligamik İlişkilerdeki Kadın Temsillerinde Patriarkal Kodların Çözümlemesi: Yeni Gelin Dizisini Alımlama Analizi Örneği. *TRT Akademi*, 3(6), 520-541.

Astam, F. K., ve Pınarbaşı, T. E. (26-27-28 Ekim 2017). Medya ve Toplum İlişkisi Çerçevesinde Kadın Programlarının İncelenmesi: “İrmak Kupal Örneğinde Müge Anlı ile Tatlı Sert Programı”. *Kahramanmaraş: III. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu*.

Ayan, S. (2019). *Sosyal Hizmet Merkezlerinde Verilen Hizmetlerin Sosyal Hizmet Çalışanlarının Bakış Açısından Değerlendirilmesi “Ümraniye Sosyal Hizmet Merkezi Örneği”*, Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Aydoğan F. (2013). *Medyadan Yansıyanlar*. Beta Basım Yayın, İstanbul.

Aydoğdu, F. (2016). Çocuk Evinde Kalan Çocukların Karşılaştıkları Sorunların ve Beklentilerinin İncelenmesi. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 5(1), 63-71.

Aytekin, Ç. (2020). İki Aşamalı Akış Kuramı Bağlamında Instagram’daki Ünlü Destekçiler Üzerine Bir Örnek Olay Çalışması. *İletişim Çalışmaları Dergisi*, 6(1), 23-46.

Bak, G., Altıntop, M., Bak, A. (2020). George Gerbner'in Genel İletişim Modeli, Kültürel Göstergeler ve Ekme Kuramı. *Journal Of Social Humanities and Administrative Sciences*, 6(25):484-492. DOI: 10.31589/JOSHAS.288

Banks, S. (2012). *Ethics and Values in Social Work*. (4. Bs.). Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Barnes, D. ve Hugman, R. (2002). Portrait of Social Work. *Journal of Interprofessional Care*, 16(3), 277-288.

Baudrillard, J. (2011). *Simülakrlar ve Simülasyon* (Oğuz Adanır, Çev.). Doğu Batı Yayınları, İstanbul.

Bayram, Y. ve Yaman, Ö. M. (2020). İlk Dönem Sosyal Çalışma Disiplininin Bilimsel Zemini: Sosyal Kanıt Modeli. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 31(4), 1764-1785.

Bayrı Mengilli, D. (2016). *Sosyal Hizmet Uzmanlarının Etik Değerlendirme ve Karar Alma Süreçleri Üzerine Fenomenolojik Bir İnceleme*, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Berkün, S. (2010). Sosyal Hizmet Uzmanlarının Çalışma Hayatında Karşılaştıkları Mesleki Sorunlar: Bursa Örneği. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 21(1), 99-109.

Bilir, F. (2021). Kişisel Verilerin Korunması Kişinin Kendisinin Korunmasıdır. *TRT Akademi*, 6(11), 172-181.

Bilir, O. (2019). *İnsan Hakları Eğitiminde Öteki Kavramı*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Binark. M. ve Kılıçbay, B. (2004). “Türkiye’de Gerçek Televizyonu ve Telegörsel Kimlikler” (*Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi*) *İletişim Araştırmaları Dergisi*, 2(1):73-92.

Bingöl, O. (2015). Genel Bağlarıyla Sosyal Hizmet ve Toplum. *Mavi Atlas*, (5), 69-77. DOI: 10.18795/ma.53942

Bulut, N. (2001). Sosyal Devletin Düşünsel Temelleri Çağdaş Sosyal Devlet Anlayışı, *Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını*, İzmir 2001, s. 321-335.

Buz, S. ve Ayyıldız, A.A. (2020). Çocuk Refahı Çalışanlarının Farklı Sosyal Hizmet Sunum Modellerindeki Deneyimleri: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Dönemleri. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 31(2), 524-553.

Büyükbaykal, G. (2007). Televizyonun Çocuklar Üzerindeki Etkileri. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 28, 31-44.

Cantekin, Ö. F. (2019). Avusturalya’da Sosyal Hizmet: Etik Değerler, Kurallar ve Uygulama Standartları, *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 54(4), 1844-1856.

Cevizci, A. (2017). *Say Büyük Felsefe Sözlüğü*. Say Yayınları, Ankara.

Cılga, İ. (2009). Sosyal Dışlanmanın Dinamiği, Bilimin, Mesleğin Dışlanması ve Öngörüler. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 20(2), 7-26.

Cılga, İ. (2017). *Sosyal Hizmet Bilimi ve Mesleği*. Ed. Gencer, T. E. ve Cılga, İ. Sosyal Hizmeti Yeniden Düşünmek. Nika Yayınevi, Ankara.

Çamdereli, M. (2015). *İletişime Giriş*, Dem Yayınları, İstanbul.

Çarpar, M. C. (2020). Sosyolojide İki Niteliksel Desen: Fenomenolojik ve Etnografik Araştırma. *The Journal of Social Science*, 4(8), 689-704.

Çay, M. (2020). *Sosyal Hizmet Uzmanlarının Kanıta Dayalı Uygulama Bilgi, Tutum Ve Kullanımının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi*. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Çelenk, S. (2010). *Ayrımcılık ve Medya*, Televizyon Haberciliğinde Etik Sorunlar, Bülent Çaplı ve Hakan Tuncel (Ed.), Ankara: Fersa Yayıncılık. 211-228.

Çıfci, E. G. ve Gönen, E. (2011). Sosyal Hizmet Uygulamalarında Etik Karar Verme Süreci. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 22(2), 149-160.

Çoban, E. M. (2019). *Kamusal Alan ve Sivil Toplum Tartışmasında Medyaya Sosyolojik Bir Bakış: "Müge Anlı ile Tatlı Sert" Örneği*. Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çoban, R. (2017). Sosyal Adalet, Eşitlik ve Sosyal Hizmet. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 6(4), 252-260.

Danış, M. Z. (2007). Sosyal Hizmet Mesleği ve Disiplininde Sosyal Politikanın Yeri ve Önemi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 18(2), 51-64.

Demirkıran, C. (2011). *3,2,1... Yayındayız...!*. Derin Yayınları, İstanbul.

Demirtaş, O. (2015). Displays of Reality Within The Context Of Uses And Gratifications: A Study On The Reality Shows in Turkey. *Asian Journal of Social Sciences & Humanities*. 4(3).

Dikmen, E. Ş. (2017). Türkiye’de Televizyon Yayıncılığının Dönüşümü: Sosyal TV Yayıncılığı. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 5(1), 425-448.

Dilber, F. (2014). Kitle İletişim Araçları ve Suç Olgusu. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2014(3), 60-66.

Dobash, R., Schlesinger, P., Dobash, R., Weaver, C. (1998). "Crimewatch UK": Women's Interpretations Of Televised Violence. In M. Fishman, G. Cavender (Eds.), *Entertaining Crime: Television Reality Programs* (pp. 37-58). Aldine de Gruyter.

Doğan, H. (2018). *Sosyal Hizmet Öğrencilerinin Sosyal Hizmet Eğitimi ve Mesleğin Geleceğine İlişkin Görüşler*. Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Dolgun, U. (2016). *Kitle İletişim Araçları ve Yeni Medya*. Ed. Arslan, A., Çağlayandereli, M. *Sosyoloji: Günlük Yaşamı Anlamak*. Paradigma Akademi Yayınları, Çanakkale.

Dursun, Z. (2020). *Televizyonda Gündüz Kuşağı Programlarının Anlatı Yapısı ve İzleyici Profili*. Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Duyan, V. (2003). Sosyal Hizmetin İşlev ve Roller. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 14(2), 1-22.

Egede, E. A. ve Chuks-Nwosu, E. (2013). Uses And Gratification Theory And The Optimization Of The Media İn The Privatization Of State Owned Enterprises in Nigeria. *Journal Of Economics And Sustainable Development*, 4(16), 202-212.

Elmalıca, H. (2016). Bilişim Çağının Ortaya Çıkardığı Temel Bir İnsan Hakkı Olarak Unutulma Hakkı. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 65(4), 1603-1636.

Erdem, M. (2017). *Manevi Destek Hizmetleri ve Türkiye’de Kurumsallaşması*. Yüksek Lisans Tezi, Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Erdendoğdu, F. (2014). *Sosyal Politikalar ve Toplumsal Yapılara Etkileri*, [https://www.academia.edu/11351134/Sosyal Politika](https://www.academia.edu/11351134/Sosyal_Politika) [Ziyaret Tarihi: 2 Şubat 2021]

- Erdoğan, İ. ve Alemdar, K. (1990). İletişim ve Toplum. Bilgi Yayınevi, Ankara.
- Erkan, G. ve Duyan, V. (2000). Sosyal Hizmette Mülakat Dersinin Öğrencilerin Empatik Anlayışına Etkisi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 12(1), 29-37.
- Erol, H. (2016). *Bir Bilim Olarak Sosyal Hizmetin Sanatsal Yönü ve Bir Sanat Olarak Sinema İle İlişkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ersoy Yılmaz, S. (2015). Sosyal Hizmet Etiğine İlişkin Bir Değerlendirme. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 122-136.
- Esra Erol'da, <https://www.atv.com.tr/esra-erolda/hakkinda> , [Ziyaret Tarihi: 19 Haziran 2022]
- Estes, R. J. (2010). United States-Based Conceptualization of International Social Work Education, https://repository.upenn.edu/spp_papers/181, [Ziyaret Tarihi: 2 Aralık 2022]
- Eyrek, A. (2022). Ekran Karşısında Geçen Zaman: Televizyon İzlemenin Mcdonaldlaşması-Aşırı İzleme. *Fenerbahçe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 83-96.
- Giddens, A. (2000). *Sosyoloji*, Yayına Hazırlayanlar: Hüseyin Özel, Cemal Güzel, Ayraç Yayınları, Ankara.
- Gitlin, Todd. (1994) Prime Time Ideology: The Hegemonic Process in Television Entertainment. içinde: Horace Newcomb(der.) Television: The Critical View. *Oxford University Press*. s. 516-536.
- Gómez-García, R., Lucas-García, J., Bayón-Calvo, S. (2021). Social Workers' Approaches To Ethical Dilemmas. *Journal of Social Work*. <https://doi.org/10.1177/14680173211010251>
- Griffin, E. (2012). *A First Look At Communication Theory*. Eighth Edition. McGraw Hill, Boston.
- Gülener, S., (2012). Dijital Hafızadan Silinmeyi İstemek: Temel Bir İnsan Hakkı Olarak “Unutulma Hakkı”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sa. 102, s. 226.
- Güngör, N. (2018). *İletişim Kuramlar Yaklaşımlar*, (4.b) Ankara: Siyasal Kitabevi.

Gürcan, H. İ., Kumcuoğlu, İ. K. (2017). Gelenekselden Yeniye Medya İşletmeciliği Kavramının Tarihsel Gelişimi ve Yaşanan Dönüşümler Üzerine Bir Değerlendirme. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (27), 149-164.

Güzel, B. (2020). *Sosyal Hizmet Değer ve İlkelerinin Felsefi Dayanakları*. Ed. Artan, T. ve Zubaroğlu Yanardağ, M. Sosyal Hizmet Etiği. Ankara: Nika Yayınevi.

Güzel, B. ve Selçik, O. (2017). Sosyal Çalışmacıların Karşılaştıkları Zorluklar ve Başa Çıkma Yolları: Rize Örneği. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 14(3), 2848-2864.

Haşar, A. (2021). İnsan Haklarının Temellendirilmesinde ve Korunmasında Aklın Rolü: Locke ve Kant. Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

Healy, L. M. (2007). Universalism and Cultural Relativism In Social Work Ethics. *International Social Work*, 50(1), 11-26.

Hill, D. (2018). *The Historical Development Of Social Work: Making Links From The Past To The Present*. Ed. Hill, D. J., Agu, L., Mercer, D. Exploring and Locating Social Work: A Foundation For Practice. Bloomsbury Publishing, London.

IFSW 2021. Sosyal Hizmetin Küresel Tanımı. <https://www.ifsw.org/what-is-social-work/global-definition-of-social-work/> [Ziyaret Tarihi: 23 Aralık 2021]

IFSW ve IASSW. (2014). Global Definition Of Social Work. tarihinde <https://www.iassw-aiets.org/global-definition-of-social-work-review-of-the-global-definition/> [Ziyaret Tarihi: 20 Aralık 2022]

International Federation of Social Workers and the International Association of Schools of Social Work. (2004). Code Of Ethics, Statement Of Principles. IFSW/IASSW: Berne, Switzerland.

Işık, T. ve Ata, A. (2021). Yeni Medya İletişim Süreçleri Bağlamında İnsan Hakları, *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 27, s. 220-250.

İlhan, V. (2010). *Medya ve Gençlik: 15-24 Yaş Arası Gençlerin Televizyon Dizilerini İzleme Pratiklerindeki Dönüşüm*, Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

İlhan, V. ve Usta, D. (2018). Televizyonda Gündüz Kuşağı Programlarındaki Dönüşüm:“Esra Erol’da” Örneği. *Erciyes İletişim Dergisi*, 9(2), 1045-1071.

İmançer, D. (2007). *Medya ve Kadın*. Ebabil Yayınları, İstanbul.

Kandemir, S. (2016). “Geleneksel” ve “Modern” Çerçevesinde Toplumsal Cinsiyet Olgusu ve ‘Reality Show’larda Temsili, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Karabekir, H. M. (2010). *Yetiştirme Yurtları Örneğinde Sosyal Hizmet Uzmanlarının Sosyal Hizmet Değerlerini Mesleki Uygulamalarına Aktarış*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Karaduman, S., ve Acıyan, E. P. (2019). Netflix’in İlk Türk Dizisi “Hakan Muhafız” Üzerine Bir Alımlama Analizi. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (32), 669-687.

Karagöz, E. D. (2022). *Televizyon Üzerinden Dindar/Mütedeyyin Kadınları Anlamak: Dindar Kadınların Televizyonu Alımlama ve Kullanım Biçimleri*, Doktora Tezi, Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Karakış, E. (2018). *Realite Şov Programlarında Korku Kültürü Söylemi: “Müge Anlı ile Tatlı Sert” Programı Üzerine Bir İnceleme*. Ed. Gürer, M. Televizyon Çalışmaları. Der Yayınları, İstanbul.

Karakuş, B. (2015). Sosyal Hizmet Mezunlarının Kadro ve Unvanı “Sosyal Hizmet Uzmanı/Sosyal Çalışmacı”. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 26(2), 169-190.

Karataş, K. ve Erkan, G. (2002). Türkiye’de Sosyal Hizmet Eğitiminin Tarihçesi. *Sosyal Hizmet Sempozyumu*, 18-19.

Karlı, Ü. F. (2021). *İnsan Haklarının Gelişimi ve Türkiye’de Kurumsal Yapılanması*. Yüksek Lisans Tezi. Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Fakültesi.

Kaya Kılıç, A. ve Yılmaz, S. (2018). Türkiye’de Ruhsal Hastalığı Olan Bireylere Yönelik Kurum Bakım Hizmetleri ve Bu Hizmetlerde Sosyal Hizmet Uygulamaları. *Pamukkale Journal of Eurasian Socioeconomic Studies*, 5(1), 1-14.

Kesgin, B. (2012). *Kamu Sorumluluğunda Sosyal Hizmet*. Açılımkitap, İstanbul.

Keskin, M. (2020). *Katz’ın Kullanımlar ve Doyumlar Kuramı*. Ed. Hazar, M. Ç. ve Avcı, Ö. İletişim Kuramları. Gazi Kitabevi, Ankara.

Kılıç, A. ve Tatlıcıoğlu, O. (26-28 Kasım 2015). Sosyal Hizmetin Temeli Olarak İnsan Onurunun Ne’liği Üzerine. *Sosyal Hizmet Sempozyumu*. Manisa: Manisa Celal Bayar

Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu, Sosyal Hizmet Bölümü ve Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Manisa Şubesi.

Kılıç, S. (2014). *Kitle İletişim Araçlarının Gelişimi ve Sosyal Medyanın Siyasal İletişimi Etkileme Rolü*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kılıç, S. (2019). Gündem Belirleme Kuramı Bağlamında Twitter ve İnternet Gazetelerinin Karşılaştırılması: Hürriyet ve Milliyet Gazeteleri Örneği. *Selçuk İletişim*, 13(1), 91-129.

Kılıçbay, B. B. (2005). *Türkiye’de Gerçeklik Televizyonu ve Yeni Televizyon Kültürü*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kılınç, D. (2012). Anayasal Bir Hak Olarak Kişisel Verilerin Korunması. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 61(3), 1089-1172.

Kızıлтаş, A. (2017). *Bilim ve Meslek Olarak Sosyal Hizmette Etik*. Ed. Gencer, T. E. Ve Cılga, İ. Sosyal Hizmeti Yeniden Düşünmek. Ankara: Nika Yayınevi.

Kiraz, E. (2015). *İnsan Hakları Kavramının Tarihsel Gelişimi ve Bu Kavrama Türk Basınının Bakış Açısı: Cumhuriyet ve Yenişafak Gazetesi Örnekleri*. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kocabaş Ayan, S. (2019). *Sosyal Hizmet Lisans Öğrencilerinin Kariyer Planlaması: Yalova Üniversitesi Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Koç, N. E., (2016). *Tüketim Kültürü Bağlamında Televizyonda Realite Şov Programlarına Bir Örnek Evim Şahane Programı*, Doktora Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Koçak, O. (2019). *Teori ve Araştırma Boyutuyla Sosyal Sorunlar*. Ekin Basım Yayın, İstanbul.

Kuyumcu, M. (2017). *Çağdaş Dünyanın Yeni Kitle İletişim Araçları: Youtube Üzerine Bir İnceleme*, Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Küçükali, A. (2016). Kadın Konukevi Müdürlüklerinden Hizmet Alan Kadınların Genel Profili ve Kurumlardan Aldıkları Hizmetlerin Verimliliği: Erzurum, Erzincan Ve Bayburt Örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 7(14), 43-57.

Küçükcan, Ö. U. (2019). Medya Sarkacı: Kurgu İle Gerçeklik Arasında Suç. *Türk Dünyası Araştırmaları*, 123(242), 11-34.

Küçükkaraca, N. (26-28 Kasım 2015). Sosyal Hizmet Açısından “Değer” Nedenselliği. *Sosyal Hizmet Sempozyumu*. Manisa: Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu, Sosyal Hizmet Bölümü ve Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Manisa Şubesi.

Lorimer, R. (2002). Mass Communication: Some Redefinitional Notes. *Canadian Journal of Communication*, 27(1).

MAMUT (2018, 23 Eylül). *Medya Türleri*. <https://mamut.ist/medya-turleri/> Erişim Tarihi: 12 Aralık 2020.

Marsh, J. C. (2004). Social Work In A Multicultural Society. *Social Work*, 49(1), 5-6.

McQuail, D. ve Windahl, S. (2010). *İletişim Modelleri*. K. Yumlu (Çev.). İmge Yayınları, Ankara.

Mutlu, E. (2015). Madde Bağımlılığının Tedavisinde Sosyal Hizmet Uzmanlarının Rol ve İşlevleri: Ankara Numune Eğitim ve Araştırma Hastanesi Alkol ve Madde Bağımlılığı Tedavi ve Eğitim Merkezi Örneği. *Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi*, (5), 16-23.

Mutlu, E.(1999). *Televizyon ve Toplum*. 1. Baskı, Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu Yayınları, Ankara.

Müge Anlı ile Tatlı Sert, <https://www.atv.com.tr/muge-anli-ile-tatli-sert/hakkinda>, [Ziyaret Tarihi: 19 Haziran 2022]

Nwabueze, C. ve Okonkwo, E. (2018). Rethinking The Bullet Theory in The Digital Age, *International Journal Of Media, Journalism And Mass Communications (IJMJC)*, 4(2), 1-10.

Ogunnoiki, A. O. (2017). The Social Sciences: The Root and Route of Political Science. *The International Journal Of Humanities & Social Studies*, 5(7), 61-68.

Okay, Y. (2019). Türkiye’de Çocuğa Yönelik Sosyal Hizmet Dalının Tanıtımında Öncü Bir İsim ve Makalesi: Sabiha Sertel ve “İçtimâî Sa’y – Çocuk Salâhı”. *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları E Dergisi*, 6, 1, 64-69.

Özateş, Ö. S. (2010). Sosyal Hizmet Etiğinin Felsefi Temelleri. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 21(1), 85-97.

Özçağlayan, M. (2008). Gazetelerin Gelişimi ve Gazeteciliğin Geleceği (Yeni Teknolojiler ve Medya Ekonomisi Açısından Genel Bir Değerlendirme). *Marmara İletişim Dergisi*, 13(13), 131-159.

Özçetin, B. (2010). Kullanımlar ve Doyumlardan İzlerkitle Sosyolojisine: Türkiye’de İzlerkitle Çalışmaları. *İletişim Araştırmaları Dergisi*. 8(2), 9-46.

Özçetin, B. (2018). Kitle İletişim Kuramları: Kavramlar, Okullar, Modeller. İletişim Yayınları, İstanbul.

Özdemir, U. (2019). *Sosyal Hizmetin Ne’liği-Kavramlar, Tanımlar, Metodoloji- Sosyal Hizmete Giriş*, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.

Özdemir, Y., Aras, M. (2015). Sosyal Hizmetlerde Kariyer Yönetimi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, Sosyal Hizmet Özel Sayısı, 107-121.

Özdenak Kandemir, C. (2019). *Geçmişten Günümüze Değişen Televizyon ve Çocuk İzleyici -Geleceğin Anlamsal Dijitali-*. Der Yayınları, İstanbul.

Özer, Ö. (2017). Kullanımlar ve Doyumlar Kuramı Çerçevesinde Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Öğrencilerinin Twitter Kullanımı Üzerine Bir Analiz. *Intermedia International e-Journal*, 4(6), 40-58.

Özmen, S. (2013). Radyo ve Televizyon Okumaları. Derin Yayınları, İstanbul.

Öztürk, A. B. (2009). Sosyal Hizmet Etiğinde Farklı Yaklaşımlar. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 20(1), 105-116.

Parrott, L. (2014). *Values and Ethics in Social Work Practice*. Learning Matters, Exeter.

Pınar, N. (2006). *Görsel Medya ve Şiddet Kültürünün Orta Öğretim Öğrencileri Üzerine Etkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Polat, H. (2019). Medyada Kadın ve Temsil Biçimi: Tv Dizileri Üzerinden Bir Tartışma. *Karadeniz Teknik Üniversitesi İletişim Araştırmaları Dergisi*, 9(2), 77-96.

Polat, V. (2016). Kitle İletişim Kuramları. İstanbul Üniversitesi Açık Ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, http://auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/kok/kitle_iletisim_kuramlari_u103.pdf [Ziyaret Tarihi: 1 Mart 2021]

Popovic, N. (2019). *O Ses Türkiye Yarışma Programının 'Reality Show' Türü Unsurları Açısından İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Postman, N. (1994). *Televizyon: Öldüren Eğlence: Gösteri Çağında Kamusal Söylem*. Çev. Akınhay, O. Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Reçber, B. (2018). *İnsan Hakları ve Sosyal Adalet Açısından Devletin Çocuklara ve Kadınlara Yönelik Sunduğu Hizmetler: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Çalışanları Örneği*, Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Reçber, B. (2019). Sosyal Hizmetin Gelişiminde Türkiye'nin Konumu: Teorik Bir Analiz. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 30(2), 715-738.

Rigel, N. (2008). *TV, Çocuk ve Şiddet Araştırmalarında 50 Yıl* (Ed: Yasemin Giritli Akıner) Medya ve Çocuk Rehberi, Konya: Eğitim Kitabevi, s.131-142.

Sarı, Ç. K. (2014). İzleyici Araştırmaları ve Politik İmkan Sorunu. *Moment Dergi*, 1(2), 241-269.

Sarı, Ü. ve Türker, H. (2021). Dijital Platform Kullanıcılarının İzleme Alışkanlıklarına Yönelik Bir Araştırma: Netflix Örneği. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(1), 59-80.

Savaş, G. (2006). Kitle iletişim araçlarına eleştirel bir yaklaşım. *Journal of Human Sciences*, 8(1). <https://www.j-humansciences.com/ojs/index.php/IJHS/article/view/160> [Ziyaret Tarihi: 17 Haziran 2022]

Sedel, J. (2008). La réception des programmes télévisés par les adolescents : un état de la question. Rapport pour l'Institut national de la jeunesse et de l'éducation populaire (INJEP). http://www.injep.fr/IMG/pdf/Reception_des_programmes_televises_par_les_adolescents.pdf [Ziyaret Tarihi: 12 Aralık 2020]

Seggie, N. ve Bayyurt, Y. (2017). *Nitel Araştırma Yöntem, Teknik, Analiz ve Yaklaşımlar*. Anı Yayıncılık, Ankara.

Selçik, O. ve Güzel, B. (2016). Sosyal Hizmet Mesleğinin Çalışma Alanı ve Sosyal Hizmet Uygulamasının Türkiye Ölçeğinde Değerlendirilmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi /Journal Of International Social Research*, 9(46).

Serttaş, A. (2014). V For Vendetta Filminin Alımlama Analizi İle Sinemada Televizyon. *Global Media Journal: TR Edition*, 5(9), 303-321.

Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği, (2003). *Sosyal Hizmet Mesleğinin Etik İlkeleri ve Sorumlulukları*. Evin Yayınları, Ankara.

Sosyal Hizmetler Kanunu, (1983). 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2828.pdf> . [Ziyaret Tarihi: 23 Aralık 2021]

Stefanone, M. A. ve Lackaff, D. (2009). Reality Television As A Model For Online Behavior: Blogging, Photo, And Video Sharing. *Journal Of Computer-Mediated Communication*, 14(4), 964-987.

Strom-Gottfried, K. (2008). *The Ethics Of Practice With Minors: High Stakes, Hard Choices*. Lyceum Books, Chicago.

Sucu, M. (2019). *Kitle İletişim Araçlarından Televizyonun Türkçe Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Süllü, Z. (2017, Ağustos 19-22). İletişimin Ve İletişim Araçlarının Tarihsel Kökenleri. *I. Uluslararası Tarih ve Kültür Kongresi*. Gaziantep: İKSAD.

Sürsavur, L. (2018). *Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Hizmet Mesleğine ve Sosyal Çalışmacılara İlişkin Farkındalıklarının İncelenmesi: Ankara Üniversitesi Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Şahin Taşgın, N. ve Hüseyin, Ö. (2011). Türkiye’de Sosyal Hizmetlerin Dönüşümü. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 22(2), 175-190.

Şahin, F. (2009). Sosyal Hizmette Kendi Kaderini Tayin Hakkı. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 19(19), 87-98.

Şahin, H. (2011). *Kitle İletişim Araçlarında Aile ve Ataerkinin Yeniden Üretimi (Örnek Olaylar: Zuhal Topal’la İzdivaç Programı ve Geniş Aile Dizisi)*, Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Şakı, S. (2020). *Lasswell’in İletişim ve Propaganda Modeli*. Ed. Hazar, M. Ç. ve Avcı, Ö. İletişim Kuramları. Gazi Kitabevi, Ankara.

Şakı, S. (2020). *McCombs ve Shaw’ın Gündem Belirleme Kuramı*. Ed. Hazar, M. Ç. ve Avcı, Ö. İletişim Kuramları. Gazi Kitabevi, Ankara.

Şeker, A. (2012). *Bilim ve Meslek Olarak Sosyal Çalışmanın Temel Kavramları*, Sosyal Hizmete Giriş, Ed. İlhan Tomanbay, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 2533

Şeker, T. (2013). 5N1K Haber Programının Alımlama Analizi . *Selçuk İletişim*, 5 (4) , 105-117 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/josc/issue/19018/200671>

Şeker, T. ve Şimşek, F. (2012). Kodlama-Kodaçımı Bağlamında Muhteşem Yüzyıl Dizisinin Lise Öğrencileri Üzerindeki Etkilerine Yönelik Alımlama Analizi. *Selçuk İletişim*, 7(2), 111-120.

Şeker, T., ve Çavuş, S. (2011). 'Behzat Ç. Bir Ankara Polisiyesi Dizisinin Alımlama Analizi. *Global Media Journal*, 2(3), 86-104.

Şen, A. F. ve Şen, Y. F. (2015). Sosyal Medya, İletişim Hakkı ve İfade Özgürlüğü Üzerine Bir Değerlendirme . *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* , 17 (2) , 122-136 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gaziuiibfd/issue/28307/300802>

Tatoğlu, M. F. (2023). *Simülasyon Teorisi Bağlamında Gündüz Kuşağı Televizyon Programlarında Şiddetin Sunumu*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tekinalp, Ş. (1993). *Avrupa Topluluğu'nda Ulusal Kültür ve Televizyon / Sorunlar, Öneriler, Çözümler*. Fakülteler Matbaası, İstanbul.

Tepe, H. (2019). İnsan Hakları Eleştirileri Üzerine Düşünmek. *Posseible Düşünme Dergisi*, (16), 7-18.

Tepe, H. (2019).İnsan, İnsancılık (Hümanizm) ve İnsan Hakları: İnsancılık Eleştirisi Üzerine. *Kilikya Felsefe Dergisi*, (2), 1-16.

Terzi, M. (2017). İnsan Haklarının Bölgesel Düzeyde Korunması Üzerine Bir İnceleme: İnsan Hakları ve Amerika (Barrios Altos Davası Örneği ve Orta Doğu Üzerine Bazı Öneriler). *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*, 27(2), 53-92.

Tetik, T. ve Özgüven, D. (2021). Reality Crime Programs in Turkish Television: The Notorious Case of Palu Family on Müge Anlı. *Athens Journal of Mass Media and Communication*, Volume 7, Issue 2, April 2021–Pages 137-150

Topal, Z. (2022). *Reality TV Show Programları Bağlamında Mahremiyetin Teşhiri: "Esra Erol'da" ve "Müge Anlı İle Tatlı Sert" Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Topuz, S. ve Öz, M. (2014). Türkiye’de Sosyal Hizmet Uzmanlarının İstihdam Durumu. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 25(1), 149-158.

Tunç, M. (2006). *Sanat Eğitiminde Kitle İletişim Araçlarının Rolü ve Önemi*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Türk Dil Kurumu Sözlüğü, “Müracaatçı”, <https://sozluk.gov.tr/>, [Ziyaret Tarihi: 11 Şubat 2022].

Uğur Tanrıöver, H. (2012). *Türkiye’de Televizyon Yayıncılığı*. İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul.

Uğurlu, E. S., Şişman, F. N., Ertem, G., Şevik Durmaz, N. (2013). Televizyonun Çocukların Günlük Yaşam Etkinlikleri Üzerine Etkisi. *STED/Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi* 22(2), 54-59.

Uluç Küçükcan, Ö. (2019). Şiddetin ve Suçun Kamusallaşması: Reality Showlar ve Toplumsal Etkileri. *Türkiye İletişim Araştırmaları Dergisi*, (34), 165-182.

Uludağ, N. (2020). *Lazarsfeld ve İki Aşamalı Geçiş Kuramı*. Ed. Hazar, M. Ç. ve Avcı, Ö. İletişim Kuramları. Gazi Kitabevi, Ankara.

Uluslararası Sosyal Çalışmacılar Federasyonu (IFSW), (2014). *Global Definition of the Social Work Profession*. <https://www.ifsw.org/what-is-socialwork/global-definition-of-social-work/> [Ziyaret Tarihi: 1 Ocak 2021]

Usluata, A. (1991). *Cep Üniversitesi-İletişim*. İletişim Yayınları, İstanbul.

Utandır, S. (2015). *Türkiye’de Genç Kadınların Medya Tüketimi: Niteliksel Bir Araştırma*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Uysal, S. (2019). *Sosyal Hizmet Eğitim ve Mesleğinin Geleceğine Dair Akademisyenler, Sosyal Çalışmacılar, Öğrenciler ve Mezunların Görüş ve Önerilerinin İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Üstündağ, A. ve Doğan, Ö. (2019). Kuramsal Açından: Ekran. Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi, 9(1), 157-175.

Weiss-Gal, I. ve Gal, J. (2007). Social Workers' Attitudes Towards Social Welfare Policy. *International Journal of Social Welfare*, 16(4), 349-357

“Vigilantizm”, <https://tr.wikipedia.org/wiki/Vigilantizm> [Erişim Tarihi: 09.05.2023]

Yağar, F. ve Dökme, S. (2018). Niteliksel Araştırmaların Planlanması: Araştırma Soruları, Örneklem Seçimi, Geçerlik ve Güvenirlik. *Gazi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 3(3), 1-9.

Yaman, B. (2013). *An Analysis Of Crime-Based Reality Tv Shows: The Case Of Muge Anli ile Tatli Sert*, Yüksek Lisans Tezi, İzmir Ekonomi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yaman, Ö. M. ve Karaman, H. (2020). *Sosyal Hizmetin Bağımlılık Alanındaki Rolü*. Ed. Zavalsız, Y. S. Sosyal Hizmet ve Bütün Yönleriyle Bağımlılık. Grafiker Yayınları, Ankara.

Yaylagül, L. (2006). *Kitle İletişim Kuramları-Egemen ve Eleştirel Yaklaşımlar*, Dipnot Yayınları, Ankara.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Yıldırım, B. ve Aslan, H. (2019). İnsan Hakları ve Sosyal Hizmet: Ortak Bir Kader Mümkün Mü? Nasıl Bir İlişki, Ne Çeşit Bir Etkileşim?. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 30(2), 643-664.

Yıldırım, S. (2007). *Türkiye’de Reality Televizyon Programları ve Söylem Yapılarının Oluşturulması*, Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yıldırım, S. ve Esen, H. (2018). Reality Tv Programları Bağlamında Türk Televizyon Kültürünün Dönüşümü. *Kurgu*, 26(3), 486-501.

Yolcuoğlu, İ. G. (2012). *Sosyal Hizmete Giriş*. Sabev Yayınları, Ankara.

Yücel, Ö. F. (2020). Türkiye’deki İzleyici Araştırmalarına İlişkin Genel Bir Değerlendirme, *İNİF E- Dergi*, 5(2), 73-92.

Zastrow, C. (2016). *Sosyal Hizmete Giriş*. Ed. Çiftçi. D.B. Nika Yayınevi, Ankara.

Zengin, O. ve Çalış, N. (2017). Sosyal Hizmet Uzmanlarının Mesleki Uygulamaları ve Çalışma Koşulları. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 28(1), 47-68.

Zinderen, İ. E., Zinderen, A., Okumuş, M. (2017). Hastalığın Televizyon Şovuna Dönüştürülmesi “Ağır Yaşamlar” ve “Ağır Yaşamlar Şimdi Ne Yapıyorlar?” Programları Üzerine Bir İnceleme. *Atatürk İletişim Dergisi*, (13), 53-72.

Zubaroğlu Yanardağ, M. (2020). Sosyal Hizmet Mesleki Uygulamalarında Müracaatçılara Karşı Etik Sorumluluklar ve Etik Karar Verme Süreci. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 31(3), 1201-1226.

EKLER

EK 1:BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ ONAM FORMU

T.C. İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa

Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu

BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ ONAM FORMU

Sizi Doç. Dr. Taner ARTAN ve Dr. Öğr. Üyesi Gülcan URHAN'ın danışmanlığında Yüksek Lisans öğrencisi Fatma Türkan KAVUĞUDURMAZ tarafından yürütülen “Sosyal Hizmet Uzmanlarının Suç Odaklı Gerçeklik Televizyonu Alımlama Biçimleri” başlıklı araştırmaya davet ediyoruz. Bu araştırmanın amacı Sosyal Hizmet Lisans mezunlarının medya ürünlerini alımlama biçimlerini belirlemektir. Araştırmada sizden tahminen 30-40 dakika ayırmanız istenmektedir. Araştırmaya siz dahil tahminen 15 kişi katılacaktır. Bu çalışmaya katılmak tamamen **gönüllülük** esasına dayanmaktadır. Çalışmanın amacına ulaşması için sizden beklenen, kimsenin baskısı veya telkini altında olmadan, size en uygun gelen cevapları içtenlikle verecek şekilde cevaplamanızdır. Bu formu okuyup onaylamanız, araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz anlamına gelecektir. Ancak, çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmayı bırakma hakkına da sahipsiniz. Bu çalışmadan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacak olup kişisel bilgileriniz **gizli tutulacaktır**; ancak verileriniz yayın amacı ile kullanılabilir. İletişim bilgileriniz ise sadece izninize bağlı olarak ve farklı araştırmacıların sizinle iletişime geçebilmesi için “ortak katılımcı havuzuna” aktarılabilir. Eğer araştırmanın amacı ile ilgili verilen bu bilgiler dışında şimdi veya sonra daha fazla bilgiye ihtiyaç duyarsanız araştırmacıya şimdi sorabilir veya *****@gmail.com e-posta adresi ve ***** numaralı telefondan ulaşabilirsiniz. Araştırma tamamlandığında genel/size özel sonuçların sizinle paylaşılmasını istiyorsanız lütfen araştırmacıya iletiniz.

Bu araştırma ile sosyal hizmet uzmanlarının görsel medyada katılımcı olarak bulunan insan faktörünün medyadaki konumuna yönelik alımlama biçimlerini ortaya çıkarmak hedeflenmektedir. İnsan ve insan refahına yönelik çalışmalarıyla mesleki kimlik kazanan sosyal hizmetin uygulayıcılarının insan hakları felsefesi doğrultusunda insana atanan hakların en etkili şekilde kullanılması hedefine sahip oldukları bilinmektedir. Birey, grup ve toplulukların iyilik halini sağlamak için donanan sosyal hizmet uzmanlarının bu alandaki işleyişe ilişkin yorumlamaları ve değerlendirmelerinin görsel medya üzerindeki iyilik/kötülük hallerini belirlemede yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Yapılan görüşmeler araştırmacının kişisel cep telefonu aracılığıyla kayıt altına alınacak olup her kayıt için onay alındıktan sonra kayda başlanacaktır. Ses kaydı görüşme süresi boyunca tutulacak olup, kullanılan ses kayıt cihazlarındaki veriler en kısa sürede harici belleklere aktarılıp çalışma sonuçlanana kadar saklanılacaktır. Çalışma sona erdikten sonra ise araştırmacı tarafından; çalışanlar, çalışan adayları, ziyaretçiler ve hizmet sağlayıcı olarak ilişkide bulunulan

üçüncü kişilerin, kurumların veya kuruluşların çalışanlarına ait kişisel veriler 30224 Sayılı Kişisel Verilerin Silinmesi, Yok Edilmesi veya Anonim Hale Getirilmesi Hakkında Yönetmelik (T.C. Resmi Gazete, 28 Ekim 2017, sayı: 30224) çerçevesinde Kanuna uygun olarak saklanır ve imha edilir. Bu doğrultuda araştırmada toplanan tüm veriler ile kişisel veriler, 30224 Sayılı Kişisel Verilerin Silinmesi, Yok Edilmesi veya Anonim Hale Getirilmesi Hakkında Yönetmelik çerçevesinde Kanuna uygun olarak 2 yıl süre ile elektronik ortamda saklandıktan sonra tüm araştırma verileri ile katılımcı kişisel verileri hiç kimse tarafından hiçbir form ve formatta erişilemez ve tekrar kullanılamaz şekilde araştırmacı tarafından yok edilir.

Yukarıda yer alan ve araştırmadan önce katılımcıya verilmesi gereken bilgileri okudum ve katılmam istenen çalışmanın kapsamını ve amacını, gönüllü olarak üzerime düşen sorumlulukları anladım. Çalışma hakkında yazılı ve sözlü açıklama aşağıda adı belirtilen araştırmacı/araştırmacılar tarafından yapıldı. Bana, çalışmanın muhtemel riskleri ve faydaları sözlü olarak da anlatıldı. Kişisel bilgilerimin özenle korunacağı konusunda yeterli güven verildi.

Bu koşullarda söz konusu araştırmaya kendi isteğimle, hiçbir baskı ve telkin olmaksızın katılmayı kabul ediyorum.

Katılımcının²:

Adı-

Soyadı:.....

İmzası: İletişim Bilgileri: e-posta:

Telefon:

İletişim bilgilerimin diğer araştırmacıların benimle iletişime geçebilmesi için “ortak araştırma havuzuna” aktarılmasını; ☐ kabul ediyorum ☐ kabul etmiyorum (lütfen uygun seçeneği işaretleyiniz)

Velayet veya Vesayet Altında Bulunanlar İçin:

Veli veya Vasisinin

Adı-

Soyadı:.....

İmzası:

Araştırmacının

Adı-

Soyadı:.....

İmzası:

Şahidin:³

Adı-

Soyadı:.....

İmzası:

EK 2: YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU

Sosyodemografik Özellikler

Kendinizi tanıtır mısınız? (Cinsiyet, yaş, çalışma durumu, alandaki deneyim vs.)

İzleme Rutinleri

1. Haftada kaç gün, günde kaç saat televizyon izliyorsunuz?
2. Televizyonda öncelikli olarak hangi içerikleri takip ediyorsunuz?
3. “Müge Anlı ile Tatlı Sert”, “Esra Erol’da” gibi suç odaklı ‘reality show’ları düzenli olarak takip ediyor musunuz?
4. Ediyorsanız bu showları izleme motivasyonunuz nedir? (Sizi bu programları izlemeye iten gücü tanımlar mısınız?)

Programlara Yönelik Tutum

5. Suç odaklı ‘reality show’ları hangi toplumsal yapıyla bütünleştiriyor veya benzeştiriyorsunuz?
6. Hangi suç odaklı ‘reality show’ları öncelikli olarak tercih ediyorsunuz? İzleyeceğiniz suç odaklı ‘reality show’ları seçerken göz önünde bulundurduğunuz temel kriterler nelerdir?
7. Sizce bu showlar kimlere hitap ediyor? İzleyici profilini tanımlayabilir misiniz? Kendinizi bu gruba ait hissediyor musunuz?

Programların İçeriğine Yönelik Yorumlar

8. Showlarda insanlara yönelik yaklaşımları nasıl yorumluyorsunuz? Bu yaklaşımlarda sizi memnun eden ve sizi rahatsız eden noktalardan bahsedebilir misiniz?
9. Showlarda yapılanmanın ve işleyişin temel insan hakları (Kişi dokunulmazlığı, işkence, kötü muamele ve hakaret yasağı, düşünce ve ifade özgürlüğü, din ve vicdan özgürlüğü, özel hayatın gizliliği v.b.) gözetilerek organize edildiğini düşünüyor musunuz?
10. Söz konusu programlarda insanlara yönelik aşağılayıcı, yargılayıcı, engelleyici söylemlerin olduğunu düşünüyor musunuz?
11. Söz konusu programlarda kişisel sınırların ve mahremiyet hassasiyetinin gözetildiğini düşünüyor musunuz?

12. Toplumsal boyutta incelemeye aldığınızda suç odaklı ‘reality show’ların faydaları ve zararları hakkında neler düşünüyorsunuz?

Sosyal Hizmet Bağlamında Değerlendirmeler

13. Suç odaklı ‘reality showlar’da işlenen hikayeler ve hikayelere konu olan kişi ve karakterler herhangi bir bağlamda meslek elemanı olarak sizi tetikliyor mu?
14. Hassas birey ve gruplarla çalışan bir meslek elemanı olarak sunucuyla kendinizi özdeşleştirdiğiniz oldu mu? (Oldu ise sunucunun yaklaşımını nasıl buldunuz?)
15. Mesleğin sahip olduğu etik ilke ve değerler çapında bu programlarda yaşananlarla ilgili görüşlerinizi paylaşabilir misiniz?

Görüş ve Öneriler

16. Bu programların daha işlevsel hale getirilebilmesi için format, içerik ve süreçlere yönelik değişimleri içeren görüş ve önerileriniz var mıdır? Varsa paylaşabilir misiniz?

EK 3: ETİK KURUL KARARI

İÜC Tarih ve Sayı: 01.07.2022-425804

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ-CERRAHPAŞA
REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu
Başkanlığı

Sayı : E-74555795-050.01.04-425804
Konu : 2022/200 Sayılı Etik Kurul Onayı

01.07.2022

Sayın Fatma Türkan KAVUĞUDURMAZ
İ.Ü.C Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Sosyal Hizmet Tezli Yüksek Lisans Programı Öğrencisi

İlgi : 27.05.2022 tarihli ve bila sayılı yazı

Danışmanlığını Doç. Dr. Taner ERTAN'ın üstlendiği, "Sosyal Hizmet Uzmanlarının Suç Odaklı Gerçeklik Televizyonu Alımlama Biçimleri" başlıklı "Yüksek Lisans Tezi" çalışmamız, Etik Kurulumuzun 07.06.2022 tarihinde on-line platformda gerçekleştirilen toplantısında görüşülmüş olup, 2022/200 no'lu Etik Kurulu Onay Formu ilişikte gönderilmiştir.

Gereği için bilgileriniz rica olunur.

Prof. Dr. Selçuk HÜNERLİ
Başkan

Ek: Onay Formu

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu : BSD12K1242

Belge Takip Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/istanbul-universitesi-cerrahpasa-dhys>

Adres: İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Rektörlüğü, 34320 Avcılar-İstanbul

Telefon: 0212 404 03 00 Faks: 0212 404 07 01

Web: <https://www.istanbulc.edu.tr>

Kep Adresi: istanbulc@hs01.kep.tr

Bilgi için: Zeynep CÖMERT

Dahili: 19456

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

İNTİHAL RAPORU İLK SAYFASI

Sosyal Hizmet Uzmanlarının Suç Odaklı Gerçeklik Televizyonu Alımlama Biçimleri

ORJİNALLİK RAPORU

% 18	% 4	% 1	% 17
BENZERLİK ENDEKSİ	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	Submitted to Istanbul University Öğrenci Ödevi	% 15
2	Submitted to The Scientific & Technological Research Council of Turkey (TUBITAK) Öğrenci Ödevi	% 1
3	Submitted to TechKnowledge Turkey Öğrenci Ödevi	<% 1
4	Submitted to Beykent Universitesi Öğrenci Ödevi	<% 1
5	dergipark.org.tr İnternet Kaynağı	<% 1
6	www.researchgate.net İnternet Kaynağı	<% 1
7	acikbilim.yok.gov.tr İnternet Kaynağı	<% 1
8	Submitted to Anadolu University Öğrenci Ödevi	<% 1

www.sdergi.hacettepe.edu.tr

ETİK KURUL İZİN YAZISI

Uyarı: Canlı denekler üzerinde yapılan tüm araştırmalar için Etik Kurul Belgesi alınması zorunludur.

- ☒ Etik Kurul izni gerekmektedir.
- ☐ Etik Kurul izni gerekmemektedir.

Fatma Türkan KAVUĞUDURMAZ
(İmza)

İÜC Tarih ve Sayı: 01.07.2022-425804

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ-CERRAHPAŞA
REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu
Başkanlığı

Sayı : E-74555795-050.01.04-425804
 Konu : 2022/200 Sayılı Etik Kurul Onayı

01.07.2022

Sayın Fatma Türkan KAVUĞUDURMAZ
 İ.Ü.C Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
 Sosyal Hizmet Tezli Yüksek Lisans Programı Öğrencisi

İlgi : 27.05.2022 tarihli ve bila sayılı yazı

Danışmanlığımı Doç. Dr. Taner ERTAN'ın üstlendiği, "Sosyal Hizmet Uzmanlarının Suç Odaklı Gerçeklik Televizyonu Alımlama Biçimleri" başlıklı "Yüksek Lisans Tezi" çalışmanız, Etik Kurulumuzun 07.06.2022 tarihinde on-line platformda gerçekleştirilen toplantısında görüşülmüş olup, 2022/200 no'lu Etik Kurulu Onay Formu ilişikte gönderilmiştir.

Gereği için bilgileriniz rica olunur.

Prof. Dr. Selçuk HÜNERLİ
 Başkan

Ek:Onay Formu

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu : BSD12K1242

Belge Takip Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/istanbul-universitesi-cerrahpasa-ehys>

Adres:İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Rektörlüğü, 34320 Avcılar-İstanbul

Telefon:0212 404 03 00 Faks:0212 404 07 01

Web:<https://www.istanbulc.edu.tr>

Kep Adresi:istanbulc@is01.kep.tr

Bilgi için: Zeynep CÖMERT

Dahili: 19456

Bu belge,güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

KURUM İZNİ YAZILARI

Uyarı: Canlı ve cansız deneklerle yapılan tüm çalışmalar için kurum izin belgelerinin eklenmesi zorunludur. Gizlilik ve mahremiyet içeren durumlarda kurum adı kapatılmalıdır.

- ☐ Kurum izni gerekmektedir.
- ☒ Kurum izni gerekmemektedir.

Fatma Türkan KAVUĞUDURMAZ
(İmza)

